

การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง
ของนักเรียนระดับประถมศึกษา



นางสาววิษานทร ศรีแก้ววรรณ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

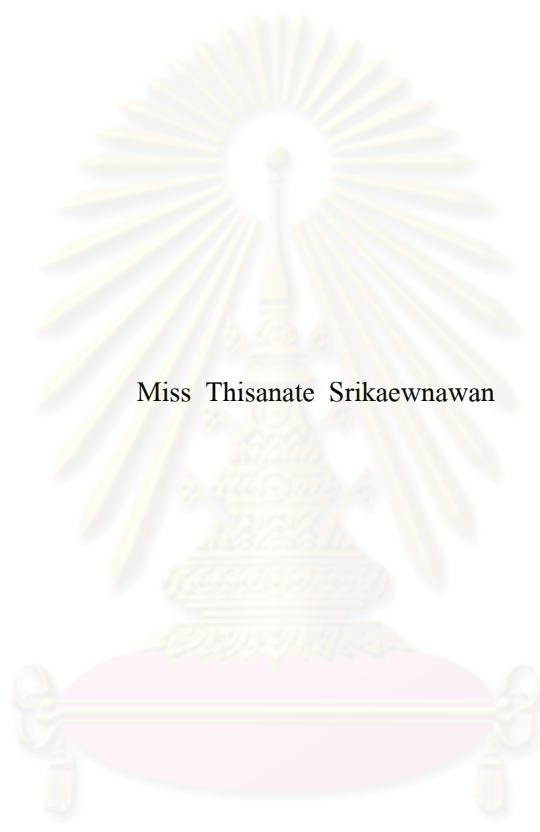
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และ นาฏศิลป์ศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A STUDY OF ORGANIZING ART EXHIBITIONS TO ENHANCE SELF-DIRECTED
ART LEARNING OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS



Miss Thisanate Srikaewnawan

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Education Program in Art Education

Department of Art, Music and Dance Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2008

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

โดย

นางสาวธัชชาเนตร ศรีแก้วฉนวน

สาขาวิชา

ศิลปศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

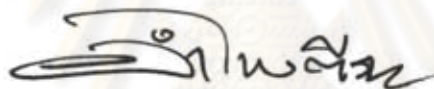
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาคตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

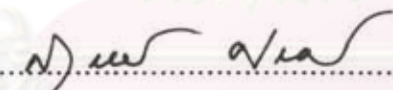


..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์



..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำไพ ติรณसार)



..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี)



..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชาวเลศ เลิศโชฬาร)

ศูนย์จัดพิมพ์เอกสาร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธิดาเนตร ศรีแก้ววรรณ : การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา. A STUDY OF ORGANIZING
ART EXHIBITIONS TO ENHANCE SELF-DIRECTED ARTS LEARNING OF
ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS. อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ. ดร.สุลักษณ์
ศรีบุรี, 218 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในด้านการวางแผน การเตรียมงาน การ
ดำเนินการ พิธีเปิดการแสดง การประเมินผล และ การประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง
ของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช เขตการศึกษา 2 จำนวน 150
คน และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน เกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะและ
นิทรรศการเพื่อการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามและแบบ
สัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ วิเคราะห์
ด้านเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากในทุกด้าน
ทั้งในด้านการวางแผน การเตรียมงาน การดำเนินการ พิธีเปิดการแสดง การประเมินผล และ
การประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน แสดงให้เห็นว่า จากการศึกษาการจัด
นิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ครู
ศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการ
เรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา เพราะจะสามารถส่งผลให้เกิดการพัฒนา
ทั้ง ด้านความรู้ ทักษะ และ ทศนคติของนักเรียนระดับประถมศึกษา อันจะนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อ
พัฒนาด้านสุนทรียภาพต่อไป

ภาควิชา ศิลปะ ดนตรี และ นาฏศิลป์
สาขาวิชา ศิลปศึกษา
ปีการศึกษา 2551

ลายมือชื่อนิสิต ธิดาเนตร ศรีแก้ววรรณ

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก น. สุ

4983693527 : MAJOR ART EDUCATION

KEYWORDS : ORGANIZING ART EXHIBITIONS / SELF-DIRECTED LEARNING/
ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS

THISANATE SRIKAEWNAWAN : A STUDY OF ORGANIZING ART
EXHIBITIONS TO ENHANCE SELF-DIRECTED ART LEARNING OF
ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS. THESIS ADVISOR : ASST.PROF.SULAK
SRIBURI, Ed.D, 218 pp.

The purposes of this research was to study of organizing art exhibitions to enhance self-directed arts learning of elementary schools students in the following aspects, Planning, Preparation, Production, Opening ceremony, Evaluation, and Self-Directed Arts Learning of Students Evaluation. The sampling group of this study consisted of 150 art teachers in elementary schools under the office of basic education commission, Nakhorn si thammarat province education area 2 and study more about information consisted of 12 expertises about organizing art exhibitions and organizing for learning. The instruments include questionnaire and interview form to analyzing percentage, average, and standard of deviation and combine with analyzing the contents.

The results of this research showed that. Most art teachers agree at the high level all aspects in the following aspects Planning, Preparation, Production, Opening ceremony, Evaluation, and Self-Directed Arts Learning of Students Evaluation. This finding showed that. Study of organizing art exhibitions to enhance self-directed arts learning of elementary schools students. In general, Most art teachers and expertises agree at the high level about organizing art exhibitions to enhance self-directed arts learning of elementary school students because could develop Art-Knowledge, Art-Skill and Art-Attitude of elementary school students were the foundation for future development of aesthetic.

Department : Art, Music and Dance

Field of Study : Art Education

Academic Year : 2008

Student's Signature *Thisanate Sriburi*

Advisor's Signature *Sulak Sriburi*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข และให้ความห่วงใยมาโดยตลอด รวมทั้งคณาจารย์ในภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำไพ ติรณสาร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชาวเลิศ เลิศขโลพาร กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ประจำหอศิลป์จามจุรี หอศิลป์เจ้าฟ้า หอศิลป์สิริกิติ์ หอศิลป์วัฒนธรรมภาคใต้ (สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) และ พิพิธภัณฑสถานเด็กกรุงเทพมหานคร ที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจสอบ ให้ข้อคิด แก้ไข และมีข้อเสนอแนะในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งครูศิลปศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 2 ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและให้การสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา รวมถึงบุคลากรภาควิชาศิลปศึกษาทุกท่าน ตลอดจนพี่ๆ น้องๆ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจตลอดมา ความดีทั้งปวงอันเกิดจากการวิจัยนี้ ขอมอบแก่ บิดา มารดา ตลอดจนผู้ที่มีความเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ด้วยความสำนึกในพระคุณ

ธิษานนตร ศรีแก้ววรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	10
3. ขอบเขตของการวิจัย.....	10
4. คำจำกัดความในการวิจัย.....	10
5. วิธีดำเนินการวิจัย.....	11
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
1. การจัดนิทรรศการ.....	13
1.1 ความหมายของนิทรรศการ.....	13
1.2 วิวัฒนาการของการจัดนิทรรศการ.....	15
1.3 ประเภทของนิทรรศการ.....	17
1.4 ลักษณะของสถานที่จัดนิทรรศการ.....	19
1.5 ลักษณะผังทางเดินของผู้ชมนิทรรศการ.....	20
1.6 นิทรรศการทางการศึกษาในปัจจุบัน.....	21
2. การจัดนิทรรศการศิลปะ.....	23
2.1 รูปแบบของนิทรรศการศิลปะ.....	24
2.2 การออกแบบการจัดนิทรรศการ.....	26
2.3 จิตวิทยาการใช้สีในนิทรรศการ.....	32
2.4 วัสดุและสื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ.....	34
2.5 ขั้นตอนการจัดนิทรรศการ.....	37

2.6	คุณสมบัติของผู้จัดนิทรรศการ.....	42
2.7	จิตวิทยาการรับรู้เกี่ยวกับการจัดนิทรรศการ.....	43
2.8	จิตวิทยาการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดนิทรรศการ.....	45
2.9	จิตวิทยาพัฒนาการเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการ.....	47
2.10	นิทรรศการศิลปะกับบทบาททางการศึกษา.....	48
2.11	การจัดนิทรรศการศิลปะในสถานศึกษา.....	49
2.12	การจัดนิทรรศการศิลปะในพิพิธภัณฑ์ศิลปะหรือหอศิลป์.....	51
2.13	นิทรรศการศิลปะแบบออนไลน์.....	55
3.	การเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	57
3.1	ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	58
3.2	ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	60
3.3	องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	61
3.4	ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	63
3.5	ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	65
3.6	บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	67
3.7	การฝึกหรือส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง.....	68
3.8	บทบาทของผู้อำนวยความสะดวก.....	71
3.9	วิธีการสร้างและพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง.....	72
3.10	หน่วยงานที่จัดนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของเยาวชน.....	74
4.	นักเรียนวัยประถมศึกษา.....	78
4.1	พัฒนาการของนักเรียนวัยประถมศึกษา.....	81
4.2	ลักษณะทั่วไปของนักเรียนวัยประถมศึกษา.....	85
4.3	สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	87
4.4	จุดเน้นของการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ.....	91
4.5	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	92
4.6	การพัฒนาสุนทรียภาพของนักเรียนวัยประถมศึกษา.....	93
4.7	องค์ประกอบที่มีผลต่อการพัฒนาสุนทรียภาพของนักเรียนวัย ประถมศึกษา.....	99

บทที่	หน้า
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	102
5.1 งานวิจัยในประเทศ.....	102
5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ.....	111
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	115
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	116
1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น.....	116
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	117
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	117
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	120
5. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	121
6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	122
7. การนำเสนอข้อมูล.....	123
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	124
1. ข้อมูลการตอบแบบสอบถามของครูศิลปศึกษา.....	126
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไป.....	126
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา.....	129
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....	143
2. ข้อมูลการตอบแบบสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ.....	151
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ.....	151
ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน.....	152
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา.....	158
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	159
1. สรุปผลการวิจัย.....	159
2. อภิปรายผลการวิจัย.....	166

บทที่	หน้า
3. ข้อเสนอแนะ.....	172
เอกสารอ้างอิง.....	173
ภาคผนวก.....	183
ประวัติผู้เขียน.....	218



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของครูศิลปศึกษา.....	126
2	ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการวางแผน.....	130
3	ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการเตรียมงาน.....	132
4	ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการดำเนินการ.....	134
5	ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านพิธีเปิดการแสดง.....	136
6	ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการประเมินผล.....	138
7	ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน.....	140
8	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการวางแผน.....	143
9	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการเตรียมงาน.....	144
10	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการดำเนินการ.....	145
11	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านพิธีเปิดการแสดง..	146
12	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการประเมินผล....	147
13	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการประเมินผล การเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ด้านความรู้.....	148
14	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการประเมินผล การเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ด้านทัศนคติ.....	149
15	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการประเมินผล การเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ด้านทักษะ.....	150
16	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบัน.....	152
17	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการ เรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของเยาวชนไทยในปัจจุบัน.....	153
18	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษา.....	154
19	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสิ่งที่ควรเน้นมากที่สุดในการจัดนิทรรศการ ศิลปะสำหรับนักเรียนวัยประถมศึกษา.....	155

20	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะ.....	156
21	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขสำหรับครูศิลปศึกษาที่ไม่สามารถจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนได้.....	157
22	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษา.....	158



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพการจัดนิทรรศการ ณ หอศิลป์จามจุรี.....	216
2	ภาพการจัดนิทรรศการศิลปะ ณ หอศิลป์ศิริกิตต์.....	216
3	ภาพการจัดนิทรรศการศิลปะ ณ หอศิลป์เจ้าฟ้า.....	216
4	ภาพบรรยากาศการจัดนิทรรศการศิลปะ ณ หอศิลป์กรุงเทพมหานคร.....	217
5	ภาพการจัดนิทรรศการศิลปะ ณ หอศิลป์ภาคใต้.....	217
6	ภาพการจัดนิทรรศการ ณ พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ.....	217
7	ภาพการจัดนิทรรศการ ณ พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร.....	217

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปและก้าวเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสารและดิจิทัลอย่างรวดเร็วจึงส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ เป็นเหตุให้เราไม่สามารถใช้กระบวนการเรียนรู้แบบเดิมนำมาพัฒนาเด็กยุคสมัยใหม่ได้ ดังนั้นทั่วโลกจึงให้ความสำคัญต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเท่าทันกับสถานการณ์ความเป็นจริงในโลกยุคปัจจุบัน เพื่อให้เด็กก้าวสู่ยุคใหม่ได้อย่างมีความสุข สำหรับสังคมไทยมีข้อมูลที่บ่งชี้ถึงปัญหาการจัดการกระบวนการเรียนรู้จากโครงการวิจัยระยะยาวในเด็กไทยและหน่วยงานอื่นที่ผ่านมา พบว่า เด็กและเยาวชนไทยมีศักยภาพต่ำลงทั้งระดับสติปัญญาและวุฒิภาวะทางอารมณ์ อันเป็นผลมาจากกระบวนการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว การจัดการศึกษาในโรงเรียน และกระบวนการสื่อสารผ่านสื่อหลักในสังคมที่ยังยึดติดในกรอบการเรียนรู้แบบเดิมที่ล้าสมัยขัดแย้งกับโลกยุคปัจจุบัน ทั้งครอบครัวและโรงเรียนไม่สามารถจัดการความรู้ได้อย่างเหมาะสม ขาดความเข้าใจในธรรมชาติเกี่ยวกับสมองและการเรียนรู้ของเด็ก ขาดสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งสื่อสาธารณะต่างๆที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ในทิศทางที่พึงประสงค์ เมื่อกระบวนการเรียนรู้หลักในสังคมไทยยังยึดติดกับองค์ความรู้เดิม ศักยภาพเด็กและเยาวชนไทยจึงด้อยกว่าชาติอื่นและประเทศอื่นบนเวทีโลก จึงเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของสมองมนุษย์ ซึ่งนักวิจัยทั่วโลกค้นพบตรงกันว่าสมองมนุษย์ทำงานประสานเชื่อมโยงในเวลาเดียวกันถึง 8 ระบบ และสมองของมนุษย์ทุกคนถูกออกแบบมาเพื่อการเรียนรู้โดยแท้ ไม่มีสมองของมนุษย์ที่ปกตินิดใดจะไม่เรียนรู้ เพียงแต่การพัฒนาการเรียนรู้จะดีเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมและการจัดการเรียนรู้ที่อยู่รอบๆตัวเด็ก ดังนั้นหากประเทศไทยต้องการพัฒนาศักยภาพของประชากรก็ต้องออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อให้สมองทำงานพร้อมกันทุกระบบ และกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมโยงของทุกระบบในสมองอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยใช้วิธีการ เครื่องมือหรือเทคโนโลยีต่างๆที่หลากหลายและทันสมัยก็จะสามารถเร่งเร้ากระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็กเพื่อสร้างประชากรที่มีคุณภาพ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศและเพิ่มศักยภาพที่จะแข่งขันในเวทีโลกต่อไปได้ (สถาบันวิทยากรการเรียนรู้, 2551)

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาถือเป็นนโยบายหลักของรัฐในการนำมาพัฒนากระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งเป็นแหล่งความรู้หลากหลายที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัย ทุกที่ ทุกเวลา ครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ด้วยวิธีการใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งในกระบวนการเรียนการสอนนั้น สื่อ (MEDIA) จัดเป็นนวัตกรรมที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญในการนำพาความรู้ไปสู่ผู้เรียนให้เกิดการจดจำที่คงทนและมีประสิทธิภาพ ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2547) กล่าวว่า ในวงการศึกษานั้นได้มีการนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนและผู้สอนได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ ผู้เรียนเกิดความสนใจ สนุกกับการเรียน พัฒนาทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมได้มากขึ้น เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ในขณะที่ผู้สอนสามารถแสดงออกถึงศักยภาพทางการสอนออกมาอย่างสูงสุดด้วยวิธีการจัดกิจกรรมการสอน การใช้สื่อเทคโนโลยีการสอน การบริหารทรัพยากร โดยเฉพาะการใช้เวลาอย่างคุ้มค่า แต่เป็นการยากที่จะบอกได้ว่าวิธีการที่เสนอขึ้นมาเป็นนวัตกรรมหรือไม่ ผู้ที่สามารถบอกได้ดีน่าจะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในวงการของนวัตกรรมนั้น เช่น พิพิธภัณฑศึกษา รวมทั้งหอศิลป์ หากพิจารณาในแง่ว่าพิพิธภัณฑแต่เดิมถูกใช้เป็นสถานที่เก็บรักษาและจัดแสดงสมบัติอันมีค่าของคนบางกลุ่ม แต่ปัจจุบันได้ปรับวิธีการและบทบาทไปเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่ชุมชนด้วยการใช้วิธีการนำเสนอ วิธีการจัดแสดงผลงานอย่างเป็นระบบ และนำวิธีการให้ความรู้ที่เหมาะสมกับผู้ชมทุกวัยโดยยึดหลักการค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเปิดเสวนาโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ เช่นนี้ นับว่าเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่เดิมแต่ทำให้มีประสิทธิภาพมีสัมฤทธิ์ผลที่ดียิ่งขึ้น

จากแนวคิดทฤษฎีทางการศึกษาและศิลปศึกษาซึ่งก่อให้เกิดนวัตกรรมที่มาเกี่ยวข้องกับการสอนศิลปศึกษามากมาย เช่น พิพิธภัณฑศึกษา หรือ หอศิลป์ ในส่วนของพิพิธภัณฑศึกษาและหอศิลป์นั้นจะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ศิลปะของเยาวชน โรงเรียนต่างๆ สามารถนำนักเรียนออกไปเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ได้ ดังที่ สันติ คุณประเสริฐ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า อาจจะเป็นการจัดกิจกรรมทางศิลปศึกษาในรูปแบบของการออกไปศึกษานอกสถานที่ หรือทัศนศึกษาดูงาน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์สำหรับครูศิลปศึกษา โดยเริ่มจากการมีจุดมุ่งหมายทางการเรียนรู้ที่ต้องการสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่แท้จริงด้วยการที่ผู้เรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้เชี่ยวชาญ ศิลปิน นักออกแบบ หรือ ปราชญ์ท้องถิ่น ได้สำรวจและสัมผัสกับกระบวนการทำงานและตัวผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับความสนใจและทันสมัยตามสภาพจริง เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันนอกห้องเรียน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอกมาร่วม

จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การสร้างนิสัยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต กระตุ้นให้เกิดการรับรู้ที่ว่องไว ลึกซึ้ง และกว้างขวาง และฝึกการค้นคว้าและค้นพบความรู้นอกห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนศิลปะควรเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาทางอารมณ์ และการเห็นคุณค่าความงามด้วยการคิด การตั้งประเด็น การจัดกิจกรรม โดยเน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียนเพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เด็กได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ในที่สุด (ปยุตต์ ธิษณูปญญ, 2547)

นิทรรศการ จัดเป็นนวัตกรรมประเภทหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในโรงเรียน เนื่องจากเป็นช่องทางการสื่อสารที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเด่นที่เป็นประโยชน์ สร้างความรู้ที่ศิระหว่างครูและนักเรียนรวมทั้งเป็นสื่อที่สามารถสร้างกิจกรรมร่วมกันได้ จัดได้ว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้ทั้งในรูปแบบของกลุ่มและมวลชน แต่จะเป็นแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดงานและบุคคลเป้าหมายในการเข้าชมงาน และต่อมาได้มีการพัฒนารูปแบบการจัดนิทรรศการเรื่อยมาโดยอาศัยเทคนิควิธีการต่างๆเพื่อให้นิทรรศการมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น การสร้างบรรยากาศทางการเรียนรู้ด้วยวิธีการจัดนิทรรศการในโรงเรียนจัดเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อทุกรายวิชา โดยเฉพาะรายวิชาศิลปศึกษาจัดเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนได้ดีที่สุด ทำให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่อิสระ มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นและสามารถสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะให้แก่ผู้เรียนในทุกระดับชั้น ไม่เพียงแต่โรงเรียนจะได้บอกความต้องการและกิจการของโรงเรียนต่อชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นโอกาสที่ดีที่จะใช้นิทรรศการเพื่อแสดงศักยภาพหรือได้สาธิตสมรรถนะด้านต่างๆของทางโรงเรียนให้ชุมชนได้รับรู้ ไม่ว่าจะไปจัดในสถานที่ใดนิทรรศการจะเป็นสื่อที่จะสร้างความกระจำแก่ชุมชนให้รู้จักโรงเรียนได้ดียิ่งขึ้น (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2537)

ถึงแม้เทคโนโลยีด้านการสื่อสารในปัจจุบันจะมีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังมีความจำเป็นและยังคงใช้สื่อนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ได้ ในทุกสาขาวิชา เนื่องจากเป็นสื่อที่ช่วยในการเรียนรู้และจดจำเรื่องราวได้เป็นอย่างดี สามารถนำเสนอสาระความรู้ได้ทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาวิชาการ วิชาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม ดนตรี การศึกษา วิทยาศาสตร์ ธุรกิจ การค้า เทคโนโลยี การเมือง การทหาร หรือ การปกครอง ฯลฯ จึงเป็นสื่อที่ทรงพลังในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ทั้งภาครัฐและเอกชน และได้ส่งผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้ที่ต้องการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องไม่ได้หยุดอยู่แค่ในห้องเรียนและสถานศึกษาแต่สามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ชีวิต (จันทร์ มาศสุพงษ์, 2540) การชมงานศิลปะก็เช่นเดียวกันซึ่งสามารถจัดเป็นอีกหนึ่งประสบการณ์ของผู้ที่ต้องการความคิดสร้างสรรค์ แรงบันดาลใจและสัมผัสความสวยงามของศิลปะ ซึ่งไม่ได้หมายถึงบุคคลที่ทำงานหรือเรียนด้านศิลปะเท่านั้น แต่หมายถึงประชาชน

ทั่วไปทั้งผู้ที่มีความสนใจส่วนตัวและผู้ที่ยังไม่เคยได้สัมผัสกับงานศิลปะ โดยเราสามารถเยี่ยมชมผลงานศิลปะแต่ละประเภทได้จากนิทรรศการศิลปะที่จัดตามสถานที่ต่างๆ ได้ตามความสนใจ (ทวีศักดิ์ บุญสิน, 2549)

การจัดนิทรรศการศิลปะ เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะแขนงต่างๆแก่ผู้ที่มีความสนใจได้ทุกเพศทุกวัย ในส่วนของบทบาททางการศึกษานั้นการจัดนิทรรศการศิลปะจะเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนและครูมีความตื่นตัวในการเรียนอยู่เสมอ ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสทำงานร่วมกันหรือฝึกการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น และเป็นการส่งเสริมการแสดงความรู้ความสามารถและผลงานของนักเรียนให้เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลอื่นด้วย (วุฒิ วัฒนสิน, 2541) เช่นเดียวกับ ผลงานการวิจัยของ David Burton (2004) ที่กล่าวเกี่ยวกับผลการวิจัยจากการแสดงนิทรรศการศิลปะของนักเรียน โดยการสำรวจจากความคิดเห็นระดับนานาชาติ พบว่า คำตอบส่วนใหญ่ได้แสดงให้เห็นว่าการจัดนิทรรศการศิลปะมีคุณค่าและเป็นเครื่องมือกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน และส่งผลต่อการทำงานสำหรับการเตรียมนิทรรศการศิลปะของนักเรียนด้วย นิทรรศการศิลปะนักเรียนเป็นกิจกรรมที่มีการตอบรับสูงขึ้น ส่วนในกรณีที่นักเรียนส่วนมากที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมและครูก็ทำงานตลอดเวลาจึงได้มีการวางแผนการทำงานพื้นฐาน 3 ประการ ในแง่ของหลักการทางการศึกษา คือ 1) นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยการเชื่อมต่อกับวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นสิ่งแรกที่จะต้องทำ 2) ครูควรวางแผนสร้างให้นักเรียนเพื่อวางแผนงานให้กับพวกเขา 3) นิทรรศการศิลปะมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก ดังนั้นการจัดนิทรรศการจึงเป็นกระบวนการกระตุ้นการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นเป็นการจุดประกายให้เกิดความเข้าใจ และสามารถสร้างสรรค์งานตั้งแต่ส่วนบุคคลจนไปสู่สังคมได้ ผู้สอนต้องเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน การจัดการศึกษาด้วยการเรียนรู้ทักษะ โดยมีจุดประสงค์ในการจัดนิทรรศการศิลปะคือ นักเรียนจะมีความเข้าใจดีขึ้นเกี่ยวกับความหมายและการจัดกิจกรรมศิลปะในสังคม และมีโอกาสที่จะได้จัดนิทรรศการที่ใหญ่ขึ้นซึ่งจะมีผลต่อวิชาศิลปะศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนโดยตรง

จากหลักการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาแนวใหม่หรือศิลปะศึกษาเพื่อชีวิต ดังที่ สันติคุณประเสริฐ (2549) ได้กล่าวว่า ศิลปะศึกษาเพื่อชีวิตนั้นจะเป็นการมุ่งเน้นกระบวนการ “ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ” ซึ่งผู้เรียนจะต้องค้นคว้าหรือสืบค้นข้อมูลที่สำคัญด้านต่างๆเพื่อประมวล และสรุปเป็นเหตุผลที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแรงบันดาลใจสู่การสร้างสรรค์ส่วนบุคคล ตลอดจนใช้เป็นแนวความคิด การแสดงออก การผลิต หรือ การสร้างผลงานศิลปะรวมทั้งการพัฒนาทางสุนทรียภาพ เช่นเดียวกับ Lowenfeld (1982) ซึ่งย้ำว่าสุนทรียภาพเป็นส่วนที่สมบูรณ์ของศิลปะศึกษาอย่างแท้จริง พัฒนาการทางสุนทรียภาพสามารถส่งเสริมได้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะ (Art Appreciation) เพราะความซาบซึ้งในศิลปะเป็นการปลุกฝังให้เกิด

การเรียนรู้คุณค่าทางสุนทรียภาพ ดังนั้น การจัดนิทรรศการศิลปะจึงเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของประสบการณ์สุนทรียภาพ (Aesthetics Experience) ซึ่งประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับโดยตรงของบุคคล ดังที่ รัชชานนท์ ตาไชสง (2549) กล่าวว่า แต่ละบุคคลอาจจะมีประสบการณ์สุนทรียภาพที่แตกต่างกันไปตามสภาพของสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ทั่วไป และประสบการณ์สุนทรียะ อย่างไรก็ตามองค์ประกอบของประสบการณ์สุนทรียภาพที่บุคคลควรรู้ นั้นแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1) สื่อสุนทรียะ ได้แก่ วัตถุ สิ่งของต่างๆที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆด้วย ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของประสบการณ์สุนทรียะและเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งเปรียบเสมือนเป็นเหตุที่ส่งให้ผู้รับประสบการณ์สุนทรียะเกิดความรู้สึก 2) ความรู้สึกสุนทรียะ ความรู้สึกตอบสนองของเราหลังจากได้รับประสบการณ์สุนทรียะแล้วซึ่งอาจจะแสดงให้คนอื่น เห็น สังเกตได้ หรือ แอบแฝงซ่อนไว้ไม่ให้ผู้อื่นเห็นแต่ชื่นชมคนเดียว เรื่องความรู้สึกเป็นเรื่องอธิบายได้ยากเพราะเป็นนามธรรม ภาษาที่ใช้เป็นสื่อความรู้สึกจึงใช้คำว่าใจเป็นสำคัญ เช่น พอใจ จับใจ กินใจ ซาบซึ้งใจ สะใจ ประทับใจ 3) ความคิดรวบยอด ผู้ที่ได้รับความรู้สึกและประสบการณ์ทางสุนทรียะสามารถเกิดแนวความคิด สรุปว่าสิ่งที่ได้รับมานั้นให้แนวคิดอะไรบ้าง ก่อให้เกิดความถนัดอย่างไร เป็นต้น

นอกจากความสำคัญต่างๆที่กล่าวมาแล้วข้างต้น บทบาทของนิทรรศการศิลปะนั้นจะมีความสำคัญในการเชื่อมโยงเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ทางศิลปศึกษา ซึ่ง สุลักษณ์ ศรีบุรี (2534) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ทางศิลปะนั้นเมื่อผู้เรียนเกิดความสนใจใฝ่หาความรู้ผ่านกระบวนการความรู้ที่เป็นหลักการทฤษฎีและเนื้อหาแล้วเกิดความเข้าใจในความรู้นั้นแล้ว ควรนำความรู้ความเข้าใจไปตรวจสอบด้วยการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะต่างๆ ประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติด้วยกิจกรรมศิลปะแขนงต่างๆจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางศิลปะทางศิลปะด้วยตนเองอย่างแท้จริง อันนำไปสู่การได้มาซึ่งความรู้ความเข้าใจในเชิงประจักษ์ ผู้เรียนสามารถปฏิบัติเป็นและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เกิดเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการเรียนศิลปะ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนารการเรียนรู้ (2547) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจการคิดที่เป็นเหตุเป็นผลจะทำให้รู้ถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นหาผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการรับรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันจะนำไปสู่ความรัก การเห็นคุณค่า และเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและสิ่งที่อยู่รอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ รสนิยมส่วนตัว ทักษะ กระบวนการ วิธีการ แสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม และเสริมสร้างให้ชีวิตมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะต้องการความร่วมมือมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตั้งแต่ ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน

ผู้เรียนต้องเรียนรู้ให้ครบถ้วนด้วยสมอง ใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วยการจัดการให้ผู้เรียนขวนขวายหาความรู้ เพิ่มความรับผิดชอบ กล้าแสดงออกและเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดและสร้างแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะจึงต้องเพิ่มประสบการณ์การทำงานจริงตามสถานการณ์ให้มากยิ่งขึ้นตามช่วงชั้น

ผลงานศิลปะของนักเรียนนั้นแสดงให้เห็นถึงระดับความเจริญงอกงามที่มีอยู่การส่งเสริมความเจริญงอกงามหรือพัฒนาการของนักเรียน ดังนั้นจึงต้องใช้กิจกรรมศิลปศึกษามาเป็นเครื่องมือสู่เป้าหมายดังที่ สุลักษณ์ ศรีบุรี (2534) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปศึกษาช่วยสร้างเสริมให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา แต่ด้วยลักษณะธรรมชาติของวิชาจึงมีส่วนในการปลูกฝังและสร้างสมประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ทำให้เป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต มีความละเอียดอ่อน มีความไวต่อการรับรู้สิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว ได้มีโอกาสสำรวจทดลองปฏิบัติในกิจกรรมศิลปะทั้งของตนเองและของผู้อื่น ด้วยมวลประสบการณ์ดังกล่าวศิลปศึกษาจึงช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านการเรียนรู้ การสร้างสรรค์และความงามควบคู่ไปกับการพัฒนาการด้านอื่นๆ เป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบและเพียบพร้อมทั้งความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน มีเจตคติและค่านิยมที่ดีสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามเอกภาพ เช่นเดียวกับ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1982) ที่ได้แบ่งประเภทของพัฒนาการที่ผ่านกิจกรรมศิลปศึกษาไว้ 7 ประเภท คือ พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Growth) พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Growth) พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Growth) พัฒนาการทางการรับรู้ (Perceptual Growth) พัฒนาการทางสังคม (Social Growth) พัฒนาการสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) และพัฒนาการทางการสร้างสรรค์ (Creative Growth) โดยเฉพาะพัฒนาการทางสุนทรียภาพนั้น โลเวนเฟลด์ ย้ำว่าเป็นส่วนที่สมบูรณ์ของการศึกษาอย่างแท้จริง พัฒนาการทางสุนทรียภาพสามารถส่งเสริมได้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะ (Art Appreciation) เพราะความซาบซึ้งในศิลปะเป็นการปลูกฝังให้เกิดการเรียนรู้คุณค่าทางสุนทรียภาพ (สงวน รอดบุญ, 2524)

การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะนั้นมีความสำคัญและควรจะต้องให้แก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีพัฒนาการควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตในแต่ละด้านไปพร้อมๆ กัน ดังนั้นการพัฒนานักเรียนในด้านศิลปะครูจะต้องส่งเสริมให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ทางศิลปะทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะประสบการณ์จะมีส่วนสร้างความประทับใจและเป็นพื้นฐานอันมีค่าต่อชีวิตนักเรียนเป็นอย่างมาก โดยครูศิลปะต้องชักจูงให้นักเรียนสนใจที่จะค้นพบสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้หาแหล่งวิชาและประสบการณ์ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สถานแสดงภาพ โบราณสถาน ฯลฯ ซึ่งจะเป็วิธีกรสร้างศรัทธาให้เกดแก่นักเรียนได้ (อุบล ฐัจฉินดา, 2532)

แม้ว่านิทรรศการศิลปะจะมีความสำคัญต่อการเรียนรู้มากเพียงใด แต่ในโรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปนั้นจะสังเกตเห็นถึงความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะแค่ส่วนน้อย ส่วนใหญ่จะเน้นการจัดนิทรรศการทางวิชาการสาขาอื่นที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากกว่า แนวความคิดดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดปัญหาด้านการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนเป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในต่างจังหวัด เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะที่เป็นรูปธรรมมีน้อย ไม่มีพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะให้กับเยาวชนหรือรองรับสถานศึกษาต่างๆ ได้อย่างเพียงพอ ดังนั้นประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ตัวครูศิลปะเอง เนื่องจากครูศิลปะส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม ไม่มีการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะอย่างจริงจัง รวมทั้งไม่มีการแสวงหาแหล่งเรียนรู้ศิลปะภายนอกโรงเรียนที่สามารถนำมาเชื่อมโยงสู่การเรียนการสอนได้ การเรียนการสอนในรายวิชาศิลปะจึงดำเนินอยู่ในรูปแบบเก่า เน้นการเรียนในห้องเรียนและการทำผลงานส่งเพื่อคะแนนเท่านั้น จึงกลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนโดยตรง สภาพการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ยังเป็นปัญหาหลักในหลายๆ จังหวัด อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการที่ครูศิลปะไม่สามารถจัดกิจกรรมในรูปแบบของนิทรรศการศิลปะให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียนได้ ในบางส่วนที่จัดขึ้นนั้นยังเป็นรูปแบบเก่าซึ่งไม่มีความน่าสนใจ และไม่ส่งผลต่อการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนเท่าที่ควร โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้เน้นให้นักเรียนออกมาเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองภายนอกโรงเรียน และไม่มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงกับการเรียนการสอนในรายวิชาศิลปะได้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม

ในด้านครูศิลปะต้องศึกษาความรู้เพิ่มเติมด้านการจัดนิทรรศการศิลปะจากแหล่งต่างๆ เพิ่มขึ้น เพื่อนำไปพัฒนากระบวนการเรียนการสอนรายวิชาศิลปะให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อตัวผู้เรียนมากที่สุด โดยเริ่มจากการศึกษา การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะภายในโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากการปลูกฝังทักษะให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นจะส่งผลต่อการเรียนรู้ในระยะยาว นักเรียนจะมีความจำที่มั่นคง และจะส่งผลดีในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในสิ่งที่นักเรียนสนใจจากแหล่งความรู้ที่อยู่รอบตัวได้ ซึ่งจากการศึกษาสภาพการเรียนการสอนรายวิชาศิลปะในปัจจุบันนั้น การจัดนิทรรศการศิลปะจัดเป็นส่วนที่มีความสำคัญที่ครูศิลปะต้องตระหนักและให้ความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากวิชาศิลปะในระดับประถมศึกษาจะเป็นไปในลักษณะของผลงานที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการความสามารถด้านศิลปะ รวมไปถึงเทคนิควิธีการต่างๆ ระหว่างการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชั้นของนักเรียน ครูศิลปะควรนำผลงานของนักเรียนมานำเสนอใน

รูปแบบของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อให้นักเรียนจะได้เกิดการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง (Self - Directed Learning Arts) ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2542 จะเห็นได้ว่าสาระสำคัญมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

ผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้ให้จามาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้ช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง สิ่งหนึ่งที่ครูผู้สอนต้องระลึกถึงอยู่เสมอก็คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนเกิดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นทางโรงเรียนควรมีการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่รู้ใฝ่เรียนและกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง (กรมวิชาการ, 2545) ซึ่งจะสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเองของ Hiemstra (1997) และ Knowles (1975) ที่กล่าวว่า Self - Directed Learning คือความสามารถและความตั้งใจของบุคคล นั่นคือผู้เรียนมีทางเลือกเกี่ยวกับทิศทางที่ต้องการไป แต่สิ่งที่จะต้องมีความคู่กันไปด้วย คือ ความรับผิดชอบและการยอมรับต่อสิ่งที่ทำตามมาจากความคิดและการกระทำของตนเอง ผู้เรียนแบบ Self - Directed จะประสบความสำเร็จได้นั้นมักจะมีลักษณะที่มี Self - Concept ทางบวก พร้อมทั้งจะเรียนแบบ Self - Direction มีประสบการณ์ และมีรูปแบบการเรียนรู้เป็นของตนเอง โดยการเรียนรู้แบบนี้จะเน้นที่ลักษณะของผู้เรียน (ปัจเจกภายใน) ที่จะช่วยสร้างให้ผู้เรียนยอมรับความรับผิดชอบต่อความคิดและกระทำของตน และจะให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับผิดชอบต่อการเรียนได้ ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกนี้จะสามารถเห็นได้จากความต่อเนื่องในการเรียนรู้และสถานการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับลักษณะบุคลิกของบุคคล

การสอนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เป็นจุดเริ่มต้นของการทำความเข้าใจการเรียนแบบ Self - Directed บริบททางสังคมจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้หรือผลที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้เราจะต้องตระหนักถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เรียน ผู้สอน แหล่งทรัพยากร และมิติทางสังคมด้วย ซึ่งผู้เรียนที่แสวงหาความรู้ในการเรียนด้วยตนเองจะมีแรงจูงใจในการเรียนและเรียนอย่างมีจุดประสงค์ ทำให้สามารถเรียนได้ดีกว่า จดจำสิ่งที่เรียนได้นานกว่า และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ดีกว่าผู้ที่ได้รับความรู้จากผู้สอนเพียงอย่างเดียว การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการอยู่รอดของมนุษย์ในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่เสมอ และเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่องตลอดชีวิต

การปลูกฝังให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ศิลปะได้ด้วยตนเองเพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะนั้น ควรเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ระดับประถมศึกษาเป็นต้นไป เพราะเด็กในวัยประถมศึกษาประมาณ 6-12 ปีเป็นวัยที่ทางจิตวิทยาเรียกว่า Formative Years หรือวัยแห่งการสร้างเสริมความ

เจริญงอกงาม เป็นระยะที่กำลังสร้างทุกด้านไปตามวัยเพื่อให้ได้แบบอย่างหรือแนวปฏิบัติ เป็นความประพจน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและวัฒนธรรมที่ตนดำรงอยู่ และมีลักษณะของวัยที่เหมาะสมต่อการจัดการศึกษา (บันลือ พลฤกษ์วัน, 2525) การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมให้เด็กประถมศึกษาเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย วุฒิภาวะของเด็ก และการศึกษาพัฒนาการเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดองค์ความรู้เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง (จรรยา สุวรรณทัต, 2526) ซึ่งความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะระดับชั้นประถมศึกษานั้นเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ และตระหนักในคุณค่าซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ดังนั้น นิทรรศการศิลปะจึงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้ง ด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง แสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกต รายละเอียด และสามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข (สำนักมาตรฐานการศึกษา, 2547)

หลักสำคัญในการพัฒนาสุนทรียภาพของนักเรียนระดับประถมศึกษา คือ การให้โอกาสนักเรียนได้ทัศนผลงานที่ทรงคุณค่าด้านทัศนศิลป์ และสร้างสรรค์ผลงานด้านทัศนศิลป์โดยพัฒนากระบวนการรับรู้ทางปัญญาเชิงคุณภาพควบคู่กันไป ผู้สอนจะมีวิธีการจัดกิจกรรมด้านศิลปะให้แก่ นักเรียนอย่างไร จึงจะเป็นการส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (อำไพ ติรณสาร, 2547) ซึ่งในด้านของ เคแกน (1998) ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญที่เกี่ยวกับศิลปะในโรงเรียนประถมว่า การเข้าไปมีส่วนช่วยในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ๆที่น่าสนใจ โดยการใช้วิชาศิลปะศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมและนำมาใช้เป็นศูนย์กลางในการสร้างจินตนาการและความมีสุนทรียะตามเนื้อหาสาระสำคัญที่เกิดจากความคิดนี้ คือ การที่โรงเรียนให้ครูแต่ละคนได้มีการประสานร่วมมือกันในการทำงาน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนะข้อมูล ทัศนคติ และมุมมอง โดยมีการนำเอานวัตกรรมใหม่ๆเข้ามามีส่วนในการเรียนการสอน การนำเอาเทคนิควิธีการสอน การนำเสนอที่น่าสนใจและสมบูรณ์แบบ และในส่วนของวิชาศิลปะศึกษาเองควรมีการนำเอานวัตกรรมและวิธีการใหม่ๆเข้ามามีส่วนร่วมในแนวทางการปฏิบัติ เช่น รูปแบบหลักสูตรการเรียนการสอน เทคนิควิธีการสอน การประเมินผลนักเรียน การพัฒนาบุคลากรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์, 2536)

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา จึงได้ทำการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการนิทรรศการศิลปะจากครูศิลปศึกษา และศึกษาเพิ่มเติมจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการนิทรรศการศิลปะและนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเยาวชน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำความรู้ แนวทางการจัด หรือเทคนิควิธีการต่างๆมาประยุกต์ใช้สำหรับนำไปพัฒนาการจัดการนิทรรศการศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา และพัฒนาการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะในด้าน การวางแผน การเตรียมงาน การดำเนินการ พิธีเปิดการแสดงนิทรรศการ การประเมินผลการจัดการนิทรรศการ และ การประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน เพื่อเป็นประโยชน์ส่วนหนึ่งในการนำไปประยุกต์ใช้และพัฒนาการจัดการนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการนิทรรศการศิลปะในด้าน การวางแผน การเตรียมงาน การดำเนินการ พิธีเปิดการแสดงนิทรรศการ การประเมินผลการจัดการนิทรรศการ และการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเป็นครูศิลปศึกษาที่สอนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช เขตการศึกษา 2 จำนวน 150 คน และศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน รวมทั้งเข้าไปสังเกตการณ์ลักษณะการจัดการนิทรรศการในสถาบันต่างๆ

4. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

นิทรรศการศิลปะ หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะโดยการนำเอาวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อต่างๆมาผสมผสานกันเพื่อกระตุ้นความสนใจ และทำให้ผู้ดูเกิดความเข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในการริเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ด้านต่างๆด้วยตนเอง มีการพัฒนา ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านทักษะ เพื่อให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

นักเรียนประถมศึกษา หมายถึง นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1-6

5. วิธีดำเนินการวิจัย

5.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิจัย

5.2 ศึกษาการรูปแบบการจัดนิทรรศการจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ

5.3 ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเป็นแนวทางในส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

5.4 ศึกษาข้อมูลทางด้านการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะในระดับประถมศึกษา

5.5 ศึกษาข้อมูลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช

5.6 สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการในด้านต่างๆ แล้วนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาตรวจและแก้ไขเพิ่มเติมโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อทำการปรับปรุงให้เครื่องมือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5.7 เครื่องมือที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบ แก้ไขความตรงของเนื้อหา ความครอบคลุมของเนื้อหา และการใช้ภาษาในแต่ละข้อความ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยมีเกณฑ์พิจารณาเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจแก้ไขเครื่องมือ ดังนี้

5.7.1 เป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาตรีด้านศิลปศึกษา ซึ่งมีประสบการณ์การสอนวิชาศิลปศึกษา 5 ปีขึ้นไป จำนวน 3 ท่าน

5.7.2 เป็นครูศิลปศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือปริญญาโทหรือปริญญาตรีซึ่งมีประสบการณ์การสอน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 2 ท่าน

5.8 นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง

5.9 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูศิลปศึกษาที่ทำการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 1 จำนวน 25 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัย เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เช่น ความยากง่ายของข้อคำถาม การใช้ภาษา และ ถ้อยคำ เพื่อนำมาแก้ไขให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

5.10 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามจะใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มครูศิลปศึกษา ส่วนเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์จะใช้เก็บข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลต่างๆ สร้าง ตรวจสอบ และ แก้ไขเครื่องมือกับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อนำไปเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ และนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขและนำไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความเที่ยง เมื่อได้ค่าความเที่ยงที่เหมาะสมจึงนำเครื่องมือไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

5.11 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์บนเครื่องคอมพิวเตอร์ (SPSS / PS + Statistical Package for the Social Sciences) หาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ (Percent) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามลักษณะของเครื่องมือขึ้นต้น ส่วนข้อมูลปลายเปิดวิเคราะห์และนำเสนอในตารางประกอบความเรียง นำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ทั้งหมด สรุป และอภิปรายผลต่อไป

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ได้ทราบเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านการจัดนิทรรศการศิลปะของครูศิลปศึกษา ในด้านต่างๆ เช่น การวางแผน การเตรียมงาน การดำเนินการ พิธีเปิดการแสดงนิทรรศการ การประเมินผลการจัดนิทรรศการ และการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน รวมทั้งได้รับความรู้เพิ่มเติมจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษาต่อไป

6.2 เพื่อเป็นข้อมูลแก่ผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำมารวบรวมและนำเสนอในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. นิทรรศการ
2. การจัดนิทรรศการศิลปะ
3. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. นักเรียนระดับประถมศึกษา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. นิทรรศการ

1.1 ความหมายของนิทรรศการ (Exhibitions)

นิทรรศการ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “ Exhibitions ” ซึ่งแปลว่า “ การจัดแสดง ” ความหมายของนิทรรศการนั้นมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของนิทรรศการ ในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

สันทัต ภิบาลสุข (2525) กล่าวว่า เป็นการนำเอาวัสดุ อุปกรณ์ หรือผลงานต่างๆมาตั้งแสดงให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาและทำความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น ในการเรียนการสอนนิทรรศการจัดได้ทุกระดับชั้นและทุกสาขาวิชา

เป็รื่อง กุมุท (2526) กล่าวว่า เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีบทบาทและอิทธิพลมากขึ้นทุกขณะ ทั้งในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ แพทย์ ธุรกิจ สังคม การเมือง การอุตสาหกรรมและอื่นๆ นอกจากนี้ยังให้ความหมายในทัศนะของผู้จัดว่า เป็นวิธีอันทรงประสิทธิภาพในการกระตุ้นให้ผู้คนสนใจในวัตถุ และ แนวความคิดความอ่าน เป็นวิธีที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้ในเมื่อ

วิธีการอย่างอื่นไม่สามารถทำได้ ทั้งนี้เพราะเสน่ห์อันเกิดจากผลงานการรวบรวมสรรพสิ่งทั้งหลาย การคัดเลือก การจัดแสดงที่ดี และได้ให้ความหมายของนิทรรศการในทัศนะของผู้ชมหรือประชาชนว่านิทรรศการ หมายถึง โอกาสของความเห็น ความชื่นชม และการเรียนรู้บางอย่างเกินปกติวิสัยที่จะได้มีโอกาสเช่นนั้น เสน่ห์ของนิทรรศการอยู่ที่ความพิเศษ โอกาสที่หายากหรือหาชมได้เป็นบางครั้งบางคราวเท่านั้น

วัฒนะ จุฑะวิภาต (2528) กล่าวว่า เป็นการแสดงการให้การศึกษาอย่างหนึ่งด้วยการแสดงงานให้ชม อาจจะมีผู้บรรยายให้ฟังหรือไม่มีก็ได้ การแสดงอาจแสดงนอกอาคารหรือในอาคารก็ได้ ซึ่งจะประกอบไปด้วย ของจริง สิ่งจำลอง ภาพถ่าย และแผนภูมิสิ่งของต่างๆที่จะนำออกมาแสดง แต่การจัดเตรียมจะต้องจัดให้มีระเบียบเรียบร้อยดูง่าย และคำนึงถึงความแจ่มชัดรวมทั้งก่อให้เกิดความรู้ ช่วยให้ผู้มีความเข้าใจข้อมูล โดยใช้ข้อความสั้นๆอธิบายประกอบซึ่งควรจะมีควมน่าดูน่าชมด้วย

พยุงศักดิ์ ประจุศิลป์ (2531) กล่าวว่า คือการแสดงหรือการให้การศึกษาอย่างหนึ่งด้วยการแสดงงานให้ชม อาจจะมีผู้บรรยายให้ฟังหรือไม่ต้องมีก็ได้ การแสดงอาจจะแสดงนอกอาคารหรือในอาคารก็ได้ซึ่งจะประกอบด้วยของจริง สิ่งจำลอง ภาพถ่าย และแผนภูมิสิ่งของต่างๆที่จะนำออกมาแสดง ต้องมีการจัดเตรียมอย่างมระเบียบเรียบร้อย ง่ายและคำนึงถึงความแจ่มชัดรวมทั้งก่อให้เกิดความรู้ ช่วยให้ผู้มีความเข้าใจข้อมูลอาจจะใช้ข้อความสั้นๆอธิบายประกอบการชม

วาสนา ชาวหา (2533) กล่าวว่า คือการแสดงผลงาน ผลิตภัณฑ์ หรือกิจกรรม เพื่อให้ผู้ชมได้รับความรู้ และเกิดความประทับใจจากการได้สัมผัสหลายๆด้าน โดยการได้เห็น ได้ฟัง จับต้องลูกบิด เป็นต้น การจัดนิทรรศการเป็น กิจกรรมที่สำคัญสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างกว้างขวาง และสามารถดึงดูดผู้เรียนให้เกิดความสนใจในกระบวนการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

ณรงค์ สมพงษ์ (2535) กล่าวว่า คือการสร้าง ความสนใจให้เกิดขึ้นกับผู้ที่ผ่านมาไปผ่านมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ความรู้ ความคิด ใ้ให้เกิดความสนใจในเนื้อหา ซึ่งเสนอและกระตุ้นให้มีการกระทำบางอย่าง เนื้อหาที่ง่ายและชัดเจนจะเป็นการเพิ่มโอกาสแก่ผู้ดูให้สามารถรับและมีความเข้าใจเนื้อหาสาระต่างๆได้มากยิ่งขึ้น

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2537) กล่าวว่า คือการวางแผนการถ่ายทอดความรู้โดยใช้วัสดุทัศนวัสดุ เครื่องมือทัศนศึกษา และกิจกรรมทัศนศึกษา (A.V. Activities) อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือผสมผสานกันอย่างมีระบบ เพื่อให้ผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนมุ่งชักจูงความคิดความสนใจให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้จัดได้กำหนดไว้

ไชยขงศ์ กงศรี (2540) กล่าวว่า เป็นศูนย์รวมสาระความรู้ วัสดุอุปกรณ์ และ สื่อต่างๆ ที่ จัดแสดงอย่างเป็นระบบตามวัตถุประสงค์ของผู้จัด เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาหาความรู้อย่างเป็น อิสระตามแต่โอกาสและสถานที่นั้นๆ

Edgar Dal (1954) กล่าวว่า เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ให้ประสบการณ์รูปธรรมขั้นที่ 6 ของกรวยประสบการณ์ (Cone of Experience) ทั้งนี้จะต้องเป็นนิทรรศการที่จัดแสดงอย่างมีความหมาย อาจจัดเป็นชุดของรูปถ่ายหรือรูปถ่าย ผสมผสานกับแผนภูมิและภาพโฆษณา บางครั้งอาจจะมีการสาธิตหรือฉายภาพยนตร์ประกอบ แต่อย่างไรก็ตามทุกนิทรรศการมีลักษณะ อย่างหนึ่งที่เหมือนกัน คือ นิทรรศการเป็นการขมวดความรู้ ความสนใจของผู้อื่นให้มุ่งไปยังวัสดุ อุปกรณ์โดยการควบคุมเงื่อนไข

Carter V, Good (1973) กล่าวว่า เป็นการรวบรวมสิ่งของวัสดุมาจัดเป็นชุดๆเพื่อขมวด ความคิดตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษา

จากความหมายของนิทรรศการจึงพอสรุปได้ว่า นิทรรศการคือการจัดแสดงสิ่งของ วัสดุ อุปกรณ์ที่มีความสัมพันธ์กันในแต่ละเรื่อง เพื่อสร้างความสนใจให้ผู้ชมมีส่วนร่วมและเรียนรู้ด้วยการ ดู ฟัง สัมผัส จับต้อง ทดลอง ภายใต้อุโมงค์หมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอุโมงค์หมายโดยการ ใช้สื่อหลายชนิด นอกจากนี้นิทรรศการยังสามารถจัดกิจกรรมอื่นๆประกอบเพื่อเป็นการกระตุ้น ความสนใจและทำให้ผู้ดูเกิดความเข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองในเนื้อหาของนิทรรศการได้ รวดเร็วขึ้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับประสบการณ์ตรง การจัดนิทรรศการมีความสำคัญมากต่อวงการการศึกษาในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการจัดนิทรรศการภายในโรงเรียน นอก โรงเรียน หรือนิทรรศการของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ

1.2 วิวัฒนาการของการจัดนิทรรศการ

การจัดนิทรรศการนับว่ามีบทบาทสำคัญมากในปัจจุบัน เพราะเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ ไปสู่นักศึกษาเป้าหมายให้เข้าใจในเรื่องราวต่างๆได้เป็นอย่างดี จัดได้ว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้ทั้งใน รูปแบบของกลุ่มและมวลชน แต่จะเป็นแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดงาน และ บุคคลเป้าหมายในการเข้าชมงาน คำว่า “นิทรรศการ” นั้นเป็นศัพท์ที่เพ็งบุญญิติใช้ ในวงการศึกษายุคใหม่เมื่อประมาณ 40 ปีกว่าปีที่ผ่านมา ได้มีการแสดงนิทรรศการอย่างเป็นทางการครั้งแรกในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้ชื่องานทับศัพท์เป็นภาษาอังกฤษว่า “เอกซฮิปเชน ครั้งที่ 1” ซึ่งทรงโปรดให้จัดงานดังกล่าวขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนวิชาชีพ และแสดง ผลผลิตของประชาชนทั่วประเทศเป็นครั้งแรก แต่ในความเป็นจริงแล้วได้มีการจัดนิทรรศการ อย่างไม่เป็นทางการเกิดขึ้นแล้วในประเทศไทยมาตั้งแต่โบราณ ในรูปแบบของกิจกรรมฝ่าผ่น

ตามวัดวาอารามต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ผูกพันกับศาสนาซึ่งมีพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงคุณความรู้ ได้อาศัยฝีมือทางศิลปะในการถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชนโดยใช้ภาพวาดปริศนาธรรมชาดก คำสอนตามฝาผนังอุโบสถ หรือใช้วิธีแกะสลักไม้ ปั้นเป็นประติมากรรมจัดแสดงให้ประชาชนชม ซึ่งจุดประสงค์ในการแสดงศิลปกรรมเหล่านี้ก็เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาหรือความเชื่อทางสถาบันพระมหากษัตริย์ และต่อมาได้มีการพัฒนารูปแบบการจัดนิทรรศการเรื่อยมา โดยอาศัยเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้นิทรรศการมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น นิทรรศการก็คือพัฒนาการของจุดนิทรรศน์ทางการศึกษา เมื่อมนุษย์เริ่มมีความคิดที่จะตกแต่งร่างกายของตนเอง อาจจะเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อื่นหรือทำตัวของตัวเองให้เด่นขึ้นให้เป็นที่สนใจของผู้อื่น แล้วต่อมาก็อาจตกแต่งเพื่อชักจูงความคิดของชนเผ่าให้ยอมรับตัวเองว่าเป็นหัวหน้าหรือหมอสื่อประจำเผ่าจึงนับเป็นความคิดบนพื้นฐานของจุดนิทรรศน์ในปัจจุบัน (ธีรศักดิ์ อัครบรร, 2537)

การจัดนิทรรศการทางการศึกษาเพื่อสร้างความสนใจหรือดึงดูดความคิดนั้นเติบโตขึ้นควบคู่กับความเจริญของเผ่าพันธุ์มนุษยชาติ ความคิดขยายขึ้นและมีบทบาทมากขึ้นตามวัตถุประสงค์ของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เพื่อการสื่อสารความหมายและการชักจูงใจ ส่วนนิทรรศการทางการศึกษาอย่างที่รู้จักกันในปัจจุบันเริ่มขึ้นประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะนิทรรศการด้านสินค้าหรือการจัดแสดงสินค้า (Merchandise Display) แต่การจัดนิทรรศการทางการศึกษานั้นไม่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากการจัดแสดงสินค้าแต่อย่างใด ความคิดในการใช้สื่อการเรียนนี้ค่อยๆ พัฒนาตัวเองขึ้นมาควบคู่กับพัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจ เมื่อนักการศึกษาสร้างศาสตร์แห่งการใช้สื่อการเรียนการสอนขึ้น นิทรรศการก็จัดเป็นกิจกรรมการศึกษาอย่างหนึ่งหากย้อนมองไปถึงการใช้กระดานดำเป็นครั้งแรกในสวีเดนแลนด์เมื่อ 400 กว่าปีก่อนก็อาจนับว่าเป็นการใช้นิทรรศการทางการศึกษาเป็นครั้งแรกด้วย อย่างไรก็ตามการใช้นิทรรศการเพื่อการศึกษาตามคตินิยมในปัจจุบัน อาจนับได้ว่าเริ่มแพร่หลายและใช้กันจริงจังในยุคต้นศตวรรษที่ 20 ก่อนหน้านั้นมีนักการศึกษาหลายคนได้พยายามเสนอแนวคิดการใช้โสตทัศนวัสดุในการเรียนการสอน เช่น เปสตาลอสซี (ค.ศ.1746-1826) ได้พยายามสร้างบรรยากาศของโรงเรียนให้เหมือนกับบ้าน นำการศึกษานอกสถานที่มาเป็นอุปกรณ์การสอน ซึ่งในยุคสมัยนี้มีการใช้อุปกรณ์การสอนต่างๆ กว้างขวางขึ้น มีการพัฒนาการสอนแบบต่างๆ มากขึ้น มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ตามเมืองต่างๆ มากมายนับเป็นการนำนิทรรศการมาใช้ทางการศึกษาโดยตรง ดังนั้นนิทรรศการในปัจจุบันจึงจัดเป็นสื่อที่ทรงพลังในการโน้มน้าวเจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของมนุษย์แทบทุกวงการหรือองค์กรในสังคม โดยมีการใช้กิจกรรมการจัดนิทรรศการเป็นเครื่องมือในการสื่อจุดประสงค์ขององค์กรสู่มวลชน เป็นต้น (ธีรศักดิ์ อัครบรร, 2537)

1.3 ประเภทของนิทรรศการ

นิทรรศการเป็นการแสดงการให้การศึกษาอย่างหนึ่งด้วยการแสดงงานให้ชม เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีบทบาทมากขึ้นทุกขณะทั้งทางด้าน การศึกษา ธุรกิจ สังคม การเมือง แพทย์ และทางด้านอื่นๆอีกมาก ดังนั้นเพื่อให้ผู้สนใจ สถาบัน องค์กร หรือหน่วยงานเลือกจัดนิทรรศการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์จึงควรทราบถึงนิทรรศการประเภทต่างๆ การแบ่งประเภทนิทรรศการนั้น แบ่งได้หลายประเภทตามองค์ประกอบของปัจจัยและวัตถุประสงค์ ประเภทของนิทรรศการแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

1.3.1 นิทรรศการถาวรหรือนิทรรศการประจำ (Permanent Exhibition)

พยุงศักดิ์ ประจุกสิลป์ (2531) กล่าวว่า เป็นการจัดนิทรรศการเรื่องราวที่เกิดขึ้นแน่นอนแล้ว เช่น เรื่องราว รูปภาพต่างๆในประวัติศาสตร์ การตั้งแสดงนี้จะจัดแสดงให้ประชาชนชมเป็นเวลานาน ผู้ชมอาจมาชมและศึกษาได้ตลอด เช่น ภาพเขียนที่แสดงในหอศิลป์แห่งชาติ ศิลปะและโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ฯลฯ

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2537) กล่าวว่า เป็นนิทรรศการที่จัดแสดงเรื่องราวเดิมๆไม่เปลี่ยนแปลง เป็นที่รวบรวมสิ่งแสดงของที่ใช้อาจจะเป็นของจริง หุ่นจำลอง รูปภาพ ฯลฯ ที่นำมาแสดงนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบ และวิธีการ จัดอยู่ในอาคารหรือสถานที่เดิมไม่เปลี่ยนแปลง เปิดโอกาสให้ผู้ชมเข้ามาชมได้ตลอดเวลาเพื่อศึกษาหรือหาความเพลิดเพลินได้ทุกฤดู นอกจากจัดในสถานที่หรือในร่มแล้วยังมีนิทรรศการถาวรกลางแจ้งอีกด้วย นิทรรศการถาวรมีการจัดกันหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่ที่รู้จักกันดีก็คือ พิพิธภัณฑ์ต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาทั้งทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดี ตลอดจนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทยที่จัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วรรณคดี ประเพณี และบุคคลสำคัญทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

เพ็ญพรรณ เจริญพร (2548) กล่าวว่า คือนิทรรศการซึ่งจัดขึ้นเป็นการถาวรของพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงเป็นนิทรรศการหลักครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดในขอบเขตที่พิพิธภัณฑ์แห่งนั้นกำหนดไว้ เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอศิลป์กำหนดขอบเขตการสะสมและจัดแสดงงานศิลปะชาวไทย นิทรรศการถาวรจะจัดแสดงงานศิลปะชาวไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน และจัดแสดงงานศิลปะทุกประเภทตั้งแต่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย และศิลปะการออกแบบ เป็นต้น นิทรรศการถาวรนี้จะจัดแสดงอยู่เป็นระยะเวลานาน ซึ่งแต่เดิมมีการเปลี่ยนแปลงนิทรรศการถาวรน้อยมาก บางพิพิธภัณฑ์ได้จัดแสดงอยู่ตั้งแต่พิพิธภัณฑ์เริ่มเปิดมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาหลายสิบปียังไม่มีการเปลี่ยนแปลงทำให้ภาพลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ดูเก่า ปัจจุบัน

นักวิชาการพิพิธภัณฑ์มีความเห็นว่านิทรรศการประจำควรมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเป็นระยะเพื่อไม่ให้นิทรรศการดูทราดทรม บางพิพิธภัณฑ์กำหนดนโยบายว่าจะเปลี่ยนการจัดแสดงนิทรรศการถาวรทุกๆ 3 ปี หรือ 5 ปี เพื่อเป็นเครื่องเตือนตัวเองว่าจะต้องไม่ปล่อยให้พิพิธภัณฑ์จัดอยู่นานมากจนเกินไป

1.3.2 นิทรรศการชั่วคราว (Temporary Exhibition)

เปรี๊ยะ กุมุท (2526) กล่าวว่า การจัดนิทรรศการแบบชั่วคราวเป็นการจัดนิทรรศการในโอกาสพิเศษหรือบางโอกาส เพื่อช่วยเร่งเร้าความสนใจให้คนมาชื่นชมสิ่งแปลกใหม่ เป็นการเชิญชวนผู้ชมกลุ่มใหญ่เข้ามาชมงานแสดง การใช้นิทรรศการแบบชั่วคราวสามารถนำมาจัดขึ้นได้บ่อยๆ เช่น โบราณวัตถุหรือสิ่งของสะสมที่ได้มาใหม่ นิทรรศการแบบนี้ช่วยเผยแพร่ข่าวสารความรู้และช่วยกระตุ้นความต้องการหรือประชาสัมพันธ์โปรแกรมงานให้อีกด้วยการจัดนิทรรศการชั่วคราวนั้นสามารถเห็นได้โดยทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ เช่น ที่ประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่ง Downs (1984) กล่าวว่า เป็นลักษณะของการจัดขึ้นชั่วคราวในพิพิธภัณฑ์ซึ่งทำให้เกิดการตื่นตัว การเห็นคุณค่าในศิลปะเด็ก ทั้งยังช่วยเผยแพร่ความงามของศิลปะแก่ประชาชนทั่วไป และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปะสมัยใหม่กับผลงานศิลปะของเด็ก

พยุงศักดิ์ ประจุกสิปป (2531) กล่าวว่า เป็นการจัดแสดงที่ทำชั่วคราวประมาณ 2 อาทิตย์ ถึง 1 เดือน อาจจะจัดแสดงภายในสถานที่ที่จัดนิทรรศการแบบถาวรก็ได้ในสถานที่ที่เป็นสัดส่วนอยู่ในพิพิธภัณฑ์ เช่น มีศิลปินที่สำคัญ ทางพิพิธภัณฑ์อาจจัดสถานที่แสดงเป็นพิเศษ โดยเฉพาะ เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศที่ให้ความรู้และน่าสนใจให้กับประชาชนได้รับทราบ

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2537) กล่าวว่า เป็นการจัดนิทรรศการเป็นครั้งคราวในวาระโอกาสหรือเทศกาลพิเศษเพื่อแสดงความรู้ใหม่ๆ แผนงานพิเศษ วาระในวันสำคัญของชาติ หรือหน่วยงาน หรือเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์พิเศษ นิทรรศการชั่วคราวอาจจัดแสดงในสถานที่เดิมเป็นประจำ แต่สื่อที่นำมาแสดงชุดนั้นๆ จัดอยู่ไม่นานนักอาจเป็นสัปดาห์หรือสองสามเดือนก็เปลี่ยนใหม่หรือเลิกไป

เพ็ญพรรณ เจริญพร (2548) กล่าวว่า นิทรรศการชั่วคราวนั้น บางครั้งเรียกว่า นิทรรศการพิเศษหรือนิทรรศการหมุนเวียน คือ นิทรรศการซึ่งจัดแสดงอยู่ในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตั้งแต่เริ่มจัดนิทรรศการซึ่งอาจจะมียุทธศาสตร์เพียง 7 วัน จนถึงหลายๆเดือนและบางครั้งก็จัดนานกว่า 1 ปี

1.3.3 นิทรรศการเคลื่อนที่หรือนิทรรศการสัญจร (Teravelling Exhibition)

พยุงศักดิ์ ประจุกสิลป์ (2531) กล่าวว่า เป็นนิทรรศการที่จัดแสดงผลงานเวียนเปลี่ยนสถานที่ที่จะแสดง เช่น ผลงานศิลปะที่นักศึกษาในกรุงเทพฯ นำไปจัดแสดงที่เชียงใหม่ สงขลา หรือภาคอีสานหมุนเวียนสลับกันไป เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะ และเผยแพร่ให้ผู้เข้าชมในท้องถิ่นได้รู้ได้เห็นเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2537) กล่าวว่า เป็นนิทรรศการที่จัดขึ้นเป็นชุดสำเร็จ เพื่อแสดงในหลายๆที่หมุนเวียนกันไป รูปแบบและสื่อหลักที่นำมาแสดงเป็นแบบเดิม วัตถุประสงค์ในการจัดเป็นแบบเดิม อาจมีสิ่งของหรือการแสดงผลประกอบเพิ่มเติมในบางครั้ง ส่วนสถานที่จัดก็หมุนเวียนเปลี่ยนไปเรื่อยอาจเคลื่อนที่ไปต่างจังหวัดหรือจังหวัดเดียวกัน แต่เปลี่ยนชุมชนที่นำไปแสดง เช่น นิทรรศการศิลปะ หรือนิทรรศการตราไปรษณียากร ซึ่งเป็นนิทรรศการเคลื่อนที่จัดโดยร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นในจังหวัดที่ไปจัด เป็นต้น

เพ็ญพรรณ เจริญพร(2548) กล่าวว่า นิทรรศการชั่วคราวซึ่งจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์หรือสถานที่จัดแสดงเกินกว่า 1 แห่งขึ้นไป เป็นการใช้ประโยชน์นิทรรศการที่จัดขึ้นได้คุ้มค่า ทั้งยังสามารถช่วยกันออกค่าใช้จ่ายในการจัดแสดงได้ ทำให้พิพิธภัณฑ์หลายๆแห่งร่วมมือกันจัดแสดงนิทรรศการที่มีค่าใช้จ่ายในการจัดสูงๆได้ ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ทุกแห่งมักเป็นเจ้าภาพของนิทรรศการเคลื่อนที่บ่อยครั้ง พิพิธภัณฑ์แห่งชาติอาจจัดให้พิพิธภัณฑ์อื่น เช่น จากประเทศอื่นหรือต่างจังหวัดนำนิทรรศการเคลื่อนที่มาแสดงเพื่อเสริมนิทรรศการที่มีอยู่ของตน หรือเพื่อหาทุนมาช่วยเหลือการจัดนิทรรศการถาวรของตน โดยเก็บค่าชมเล็กน้อยข้อดีประการสำคัญของนิทรรศการสัญจรก็คือสามารถเดินทางไปตามที่ต่างๆเพื่อพบปะประชาชน เพื่อประกาศตนเองให้ผู้คนรู้จัก ดึงดูดความสนใจของคนเหล่านั้นให้มาร่วมกัน และทำเช่นนี้ไปทุกๆสถานที่ที่ไปแสดงจากการเปลี่ยนการแสดงผลไปตามสถานที่ดังกล่าว นิทรรศการสัญจรจึงเป็นเครื่องมือที่ทรงศักยภาพ หากจัดให้ดีจะสามารถนำมาซึ่งความรู้และความบันเทิงแก่คนจำนวนมากมาย นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือชั้นเยี่ยมสำหรับส่งเสริมการขายและบริการอีกด้วย

1.4 ลักษณะของสถานที่จัดนิทรรศการ มี 3 ประเภท คือ ธีรศักดิ์ อัครบวร(2537)

1.4.1 นิทรรศการกลางแจ้ง

คือ นิทรรศการที่อาจจะจัดแบบนิทรรศการถาวร นิทรรศการชั่วคราวหรือนิทรรศการเคลื่อนที่ก็ได้ เพียงแต่สถานที่จัดเป็นการจัดนอกอาคารและอาจจัดในสนามโดยการใช่

เด่นที่ นิทรรศการประเภทนี้มีขนาดใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับ รูปแบบ ลักษณะ วิธีจัด และมีขอบเขต การแสดงกว้างขวาง

1.4.2 นิทรรศการในร่ม

คือ นิทรรศการที่จัดในบริเวณอาคาร หรือ จัดสร้างอาคารเพื่อแสดงนิทรรศการ โดยเฉพาะ นิทรรศการแบบนี้อาจจัดโดยวิธีแบบถาวร แบบชั่วคราว หรือแบบเคลื่อนที่ก็ได้ นิทรรศการในร่มแบบถาวร เช่น ในอาคารของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร หรือ พิพิธภัณฑ์จังหวัด นิทรรศการในร่มแบบชั่วคราวจัดขึ้นโดยมีระยะเวลาแสดงแน่นอน มีจุดมุ่งหมาย แคมเปญแต่เด่นชัด

1.4.3 นิทรรศการลอยฟ้า

เป็นนิทรรศการที่จัดกลางอากาศ เป็นการแสดงสิ่งประดิษฐ์เพื่อการค้าหรือ ประกอบการพาณิชย์ เช่น นิทรรศการบอลูนนานาชาติ เป็นต้น

1.5 ลักษณะผังทางเดินของผู้ชมนิทรรศการ มี 2 ประเภท ชีร์ศักดิ์ อัครบรร(2537)

1.5.1 แบบควบคุม (Control Typed)

คือ การจัดแสดงนิทรรศการโดยกำหนดทางเดินเข้าออกเป็นการบังคับให้ผู้ชมเดิน ตามทิศทางที่กำหนดไว้ อาจใช้ต้นไม้ บอร์ด และ สัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ลูกศรกำกับการเดินทาง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเข้าชมนิทรรศการ

1.5.2 แบบไม่ควบคุม (Uncontrol Typed)

คือ การจัดแสดงนิทรรศการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมเลือกชมได้อย่างอิสระตาม ความสนใจจะดูเรื่องใดก่อนหรือหลังก็ได้ หรือจะเข้าออกทางด้านใดก็ได้แล้วแต่ความสะดวก นิทรรศการประเภทนี้เรื่องราวหรือเนื้อหาส่วนใหญ่จะสมบูรณ์ครบถ้วนในแต่ละบอร์ดหรือแต่ละ ส่วน (Section) จึงไม่จำเป็นต้องบังคับทางเดิน

จากการจัดนิทรรศการประเภทต่างๆที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกัน ในหลายๆด้าน เช่น ด้านจุดประสงค์ของการจัด ขอบเขตทางด้านพื้นที่หรือสถานที่จัด วิธีการจัด ระยะเวลาในการจัดและเทคนิควิธีต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่นิทรรศการทุกประเภทมี เป้าหมายที่สำคัญเหมือนกันก็คือการเผยแพร่ความรู้แก่ผู้ที่สนใจ และเป็นประโยชน์ในส่งเสริมให้ ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

1.6 นิทรรศการทางการศึกษาในปัจจุบัน

การจัดนิทรรศการในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เป็นการใช้นิทรรศการเพื่อเป็นสื่อให้นักเรียนหรือประชาชนเกิดการเรียนรู้ หรือได้รับการศึกษาสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกว้างขวางหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นการจัดเพื่อใช้กับการเรียนการสอนโดยตรงหรือเพื่อเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนหรือสถาบันซึ่งอาจจัดแบบที่ง่าย โดยการนำผลงานของนักเรียนแสดงต่อสาธารณชนในบางโอกาสหรือเมื่อมีเทศกาล นิทรรศการที่จัดในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษานั้นมี 2 ลักษณะ ดังที่ ซีรส์คีย์ อัครบวร (2537) ได้กล่าวไว้ดังนี้ คือ

1.6.1 นิทรรศการในห้องเรียน (Classroom Exhibition)

นิทรรศการในห้องเรียนเป็นนิทรรศการที่ครูจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน โดยใช้เป็นเครื่องมือประกอบการสอนของครูและเป็นสื่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้คือ

1.6.1.1 เพื่อนำเข้าสู่สาระของเรื่องที่เรียน (Approaching) เพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาวิชา (Outlining) และกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ (Motivating) บทเรียนบทใหม่หรือหน่วยการเรียนรู้ใหม่

1.6.1.2 เพื่อเป็นการศึกษาแบบค้นคว้า (Research) และเพิ่มเติมกิจกรรมการเรียนรู้ (Supplementing) ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

1.6.1.3 เพื่อเป็นการสรุปบทเรียนและสะสมเป็นความรู้ติดตัวต่อไป (For Summarizing and Fixing in Students Mind)

1.6.2 นิทรรศการนอกห้องเรียน (Exhibition Outside Classroom)

เป็นนิทรรศการที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อจุดมุ่งหมายพิเศษนอกเหนือจากเป็นการเรียนการสอนสำหรับนักเรียน จัดขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอก หรือสังคมได้ทราบความเคลื่อนไหวของโรงเรียน โดยเฉพาะหรือโรงเรียนอาจจัดขึ้นในโอกาสพิเศษของโรงเรียน

นอกจากนิทรรศการในสถานศึกษาแล้วยังมีนิทรรศการของหน่วยงานและองค์กรต่างๆซึ่งนอกจากจะจัดขึ้นเพื่อการศึกษาของมวลชนแล้ว ทางสถาบันการศึกษา คือ โรงเรียน หรือครูและนักเรียนสามารถนำมาใช้เพื่อการศึกษาได้ เอ็ดการ์ เดล (1965) สรุปว่า นิทรรศการเพื่อการศึกษาที่ครูสามารถหยิบมาใช้จากหน่วยงานต่างๆนอกสถาบันการศึกษานั้นมีแหล่งความรู้แหล่งใหญ่อยู่ 4 แหล่งด้วยกัน คือ 1) นิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ 2) องค์กรต่างๆที่รณรงค์เผยแพร่ผลงานและภาระกิจต่อสาธารณชน 3) หน่วยงานของรัฐที่ต้องจัดนิทรรศการเป็นประจำ 4) บริษัทและห้างร้านบางประเภท (ซีรส์คีย์ อัครบวร, 2537)

ในส่วนของการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานนั้นจะได้รับความร่วมมือจากประชาชน มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับมาตรฐานของการจัดนิทรรศการและการออกแบบพิพิธภัณฑ์สถาน ซึ่ง ทั้งหมดเพื่อเป็นกระบวนการสื่อสารสู่ผู้เข้าชม เนื่องจากการจัดพิพิธภัณฑ์สถานถือเป็นวิธีการ ประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวสารและเรื่องราวของพิพิธภัณฑ์ โดยการจัดต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายๆด้าน สิ่งหนึ่งที่สำคัญและไม่อาจมองข้ามได้ก็คือ ประเภทของผู้เข้าชม จิรา จงกล (2532) ได้แบ่งประเภทของผู้เข้าชมโดยอาศัยความรู้และระดับ ปัญญาของผู้ชมไว้ดังนี้ คือ

1. ประชาชนทั่วไป (General Public)

นิยมเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานในวันสุดสัปดาห์หรือวันหยุดงาน โดยอาจจะไม่มี ความรู้เป็นภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องราวของวัตถุที่จัดแสดง ความต้องการของประชาชนทั่วไปส่วน ใหญ่ต้องการความเพลิดเพลิน ต้องการชมของแปลกใหม่ที่ไม่เคยเห็นไม่เคยทราบ และมี จุดประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้น้อยกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลิน

2. นักท่องเที่ยว (Tourists)

โลกปัจจุบันการคมนาคมสะดวกรวดเร็ว นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศมีมาก และพิพิธภัณฑ์สถานจะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวต่างประเศมาโดยตลอด ส่วนใหญ่ในวัน ธรรมดาที่ไม่ใช่วันหยุดจะมีผู้ชมส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวและนักเรียนที่โรงเรียนนำไป ความ ต้องการของนักท่องเที่ยวมีมากกว่าประชาชนทั่วไป เพราะประกอบด้วยคนที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน ไป แต่โดยเฉลี่ยแล้วต้องการเรียนรู้เรื่องราวของวัตถุด้วยไม่ใช่แค่ความเพลิดเพลิน

3. นักวิชาการ และนักปราชญ์ (Scholars)

ผู้ชมประเภทนี้มีไม่มาก เป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องราวของวัตถุที่จัด แสดงเป็นอย่างดี ความประสงค์ของคนกลุ่มนี้เพียงเพื่อเข้าชมเพื่อดูวัตถุ เพื่อศึกษาวิจัยข้อมูล เป็นกลุ่มที่ไม่สนใจเทคนิคการจัดแสดงแต่ต้องการศึกษาหาความรู้ และศึกษารายละเอียดของวัตถุ ที่จัดแสดงมากกว่า

4. นักเรียน และ นักศึกษา

ผู้ชมประเภทนี้มีจำนวนมากและมีความต้องการบริการมากกว่าประเภทอื่น นักเรียน นักศึกษา เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานมีความมุ่งหมายสำคัญคือต้องการเรียนรู้เรื่องต่างๆที่จัด แสดง

จากความเป็นมาและความสำคัญของการจัดนิทรรศการดังที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า การจัดนิทรรศการได้มีการพัฒนารูปแบบการจัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันกับยุคสมัยที่มีความ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และส่งผลให้รูปแบบการเรียนรู้ของคนในยุคต่าง ๆ นั้นมีความ

เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้น สื่อประเภทนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ในปัจจุบัน เนื่องจากสามารถจัดได้ว่าเป็นนวัตกรรมประเภทหนึ่งที่มีการพัฒนาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดในทุกยุคสมัย มีความสำคัญในการเรียนรู้ความเป็นมา การดำเนินชีวิต ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ ที่สำคัญสามารถบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองหรือความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาตินั้นๆ อีกด้วย เช่นเดียวกับการจัดนิทรรศการศิลปะ ถึงแม้ว่ารูปแบบการจัดทั่วไปจะจัดแบบสากลหรือจัดในรูปแบบที่เหมือนกันทั่วโลก แต่เอกลักษณ์หรือรูปแบบในการสร้างงานศิลปะของศิลปินแต่ละคนแต่ละชาตินั้นสามารถทำให้รับรู้ในด้านต่างๆ ได้ เช่น ภูมิประเทศ สภาพอากาศ ชนชาติ ศาสนา ประเพณี และ วัฒนธรรม ฯลฯ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการจัดนิทรรศการศิลปะจะมีบทบาท ความสำคัญในการแสดงเอกลักษณ์ของชนชาติต่างๆ ได้อย่างชัดเจน เช่น ภาพเขียนจิตรกรรมไทยที่แสดงถึงการใช้ชีวิต การแต่งกาย ประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมไทย ที่ทำให้คนต่างชาติสามารถเรียนรู้ถึงความเป็นชาติไทยได้อย่างครบถ้วน เป็นต้น ซึ่งเมื่อเรามีพื้นฐานในการดูงานศิลปะก็ทำให้เราสามารถเก็บเกี่ยวความรู้ที่มีความสำคัญจากนิทรรศการศิลปะที่จัดขึ้นในแต่ละแห่ง จังหวัด ประเทศ และ ทั่วโลกได้

2. การจัดนิทรรศการศิลปะ

นิทรรศการศิลปะคือรูปแบบหรือวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะโดยการนำเอา วัสดุอุปกรณ์หรือสื่อต่างๆ มาผสมผสานกันเพื่อกระตุ้นความสนใจ ทำให้ผู้ดูเกิดความเข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองได้ ปัจจุบันการจัดนิทรรศการศิลปะนั้นเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย โดยจะพบเห็นได้จากการจัดขึ้นในวาระต่างๆ ของหน่วยงานที่ให้ความสนใจและส่งเสริมด้านการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับศิลปะโดยตรง การชมงานศิลปะเป็นอีกหนึ่งประสบการณ์ของผู้ที่ต้องการความคิดสร้างสรรค์ เป็นส่วนหนึ่งของการเกิดแรงบันดาลใจ และการซึมซับความสวยงามของศิลปะซึ่งไม่ได้หมายถึงบุคคลที่ทำงานหรือเรียนด้านศิลปะเท่านั้น แต่หมายถึงประชาชนทั่วไปทั้งผู้ที่มีความสนใจส่วนตัวและผู้ที่ยังไม่เคยได้สัมผัสกับงานศิลปะ โดยเราสามารถเยี่ยมชมผลงานศิลปะแต่ละประเภทได้จากนิทรรศการศิลปะที่จัดตามสถานที่ต่างๆ ได้ตามความสนใจ (ทวีศักดิ์ บุญสิน, 2549) นอกจากการจัดนิทรรศการศิลปะจะเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะแขนงต่างๆ แก่ผู้ที่มีความสนใจได้ทุกเพศทุกวัยแล้ว ในส่วนของบทบาททางการศึกษานั้นการจัดนิทรรศการศิลปะจะเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้นักเรียนและครูมีความตื่นตัวในการเรียนอยู่เสมอ ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นการฝึกการทำงานกับบุคคลอื่น และเป็นการส่งเสริมการแสดงความรู้ ความสามารถและผลงานของนักเรียนให้เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลอื่นด้วย (วุฒิ วัฒนสิน, 2541)

2.1 รูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะ

การจัดนิทรรศการศิลปะจะมีรูปแบบที่ไม่แตกต่างกับการจัดนิทรรศการโดยทั่วไป แต่การจัดนิทรรศการศิลปะสมัยใหม่จะต้องพัฒนารูปแบบการจัดให้ทันสมัย มีความเหมาะสมกับเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถแบ่งได้ตามลักษณะและวิธีการจัดใน 3 รูปแบบ ดังนี้ คือ นิทรรศการถาวร นิทรรศการชั่วคราว และ นิทรรศการเคลื่อนที่ ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

2.1.1 นิทรรศการศิลปะแบบถาวร (Permanent Art Exhibition)

เป็รื่อง กุมุท (2526) กล่าวว่า เป็นการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์หรือบางส่วนของหอศิลป์ เช่น การแสดงถาวร หรือมีการเคลื่อนย้ายบ้างในบางส่วนเพื่อให้ประชาชนได้ชม นิทรรศการแบบนี้ นอกจากจะจัดในที่ร่มแล้ว ยังสามารถจัดกลางแจ้งภายนอกอาคารหรือนอกสถานที่ซึ่งนิยมจัดแสดงวัตถุประเภทประติมากรรมเพราะทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ในส่วนของพิพิธภัณฑ์สถานด้านศิลปะจะมีการจัดแสดงศิลปวัตถุทุกประเภท คือ ประณีตศิลป์และศิลปะประยุกต์ไว้ด้วยกัน ดังนี้ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ (2530)

2.1.1.1 พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะประยุกต์

เป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่จะจัดแสดงวัตถุประเภทงานฝีมือหรือเครื่องใช้สอยต่างๆ เช่น เครื่องเรือน เครื่องเงินเครื่องทอง เครื่องประดับ ผ้า เครื่องแต่งกาย ฯลฯ นิทรรศการศิลปะที่จัดในรูปแบบนี้จะเห็นได้จากพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบัน เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร หรือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำจังหวัดต่างๆ เป็นต้น

2.1.1.2 หอศิลป์จิตรกรรม หรือ ภาพเขียนและประติมากรรม

เป็นความนิยมในการจัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานมากกว่าวัตถุประเภทอื่น การจัดแสดงนั้นจะมีเฉพาะจิตรกรรมและประติมากรรม ของศิลปินที่มีชื่อเสียงตั้งแต่สมัยโบราณถึงปัจจุบัน ซึ่งมีชื่อว่า Art Gallery หรือ Picture Gallery ซึ่งจะเห็นได้จากการแสดงงานศิลปะถาวรในบางส่วน เช่น ในหอศิลป์เจ้าฟ้า ฯลฯ

2.1.1.3 ศิลปะสมัยใหม่

พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะสมัยใหม่ได้เกิดขึ้นเพื่อแสดงผลงานของศิลปินรุ่นหลัง ซึ่งมีทั้ง จิตรกรรม ประติมากรรม และ งานฝีมือ ของศิลปินร่วมสมัยในยุคต่างๆ ซึ่งปัจจุบันสามารถเข้าชมได้จากหอศิลป์ทั่วไป เช่น หอศิลป์จามจุรี หอศิลป์สิริกิติ์ และ หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

2.1.1.4 พิพิธภัณฑสถานศิลปะประเภทการแสดง

ได้แก่ ละคร ภาพยนตร์ นาฏศิลป์ ดนตรี เช่น หอศิลป์วัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร ฯลฯ

2.1.1.5 พิพิธภัณฑสถานศิลปะเริ่มแรก

บางประเทศมีการจัดพิพิธภัณฑสถานศิลปะเริ่มแรกของมนุษย์ยุคที่ยังไม่มีอารยธรรม โดยทั่วไปจะรวมอยู่ในพิพิธภัณฑสถานทางโบราณคดีหรือมานุษยวิทยา เช่น สถาบันทักษิณคดีศึกษา จังหวัดสงขลา เป็นต้น

2.1.2 นิทรรศการศิลปะแบบชั่วคราว (Temporary Art Exhibition)

เป็นการจัดแบบชั่วคราวหรือในโอกาสพิเศษเพื่อช่วยสร้างความสนใจ ให้คนเข้าชมส่งแปลทใหม่ เป็นการเชิญชวนผู้ชมกลุ่มใหญ่เข้ามาชมการแสดงงาน สามารถจัดขึ้นได้อย่างบ่อยครั้ง เช่น โบราณวัตถุหรือสิ่งของที่สะสม นิทรรศการแบบนี้ช่วยเผยแพร่ข่าวสารความรู้ และช่วยกระตุ้นความต้องการหรือประชาสัมพันธ์การจัดงานได้อีกด้วย (เป็รื่อง กุมุท, 2526) เช่น นิทรรศการปริศนาแห่งลูกปิดที่จัดขึ้น ณ พิพิธภัณฑการเรือนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) หรือ นิทรรศการศิลปะที่จัดขึ้นโดยศิลปินที่มีชื่อเสียงหรือศิลปินอิสระในหอศิลป์ร่วมสมัยโดยทั่วไป เป็นต้น

2.1.3 นิทรรศการศิลปะแบบเคลื่อนที่ (Travelling Art Exhibition)

เป็นการจัดแบบเคลื่อนที่ ข้อดีของนิทรรศการแบบนี้คือสามารถนำไปจัดยังสถานที่ต่างๆได้เพื่อให้ประชาชนในที่ห่างไกลได้ชม วิธีการจัดและยานพาหนะก็จัดทำต่างกันไปตามแต่สถานะของผู้จัดแต่ละแห่ง มีการใช้รถบรรทุกตู้ธรรมดาจนกระทั่งรถสมัยใหม่ที่จัดทำเป็นพิเศษสำหรับใช้เป็นพิพิธภัณฑเคลื่อนที่โดยเฉพาะ (เป็รื่อง กุมุท, 2526)

จากการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ สื่อออนไลน์ และสูจิบัตรของนิทรรศการศิลปะรูปแบบต่างๆ พบว่า นิทรรศการศิลปะแบบชั่วคราวและเคลื่อนที่สามารถแบ่งลักษณะของการจัดแสดงได้ ดังนี้

2.1.3.1 การจัดแสดงแบบเดี่ยว

เป็นนิทรรศการที่แสดงผลงานศิลปะทั้งหมดของผู้แสดงเพียงคนเดียว เช่น เป็นจิตรกรรม ประติมากรรม หรือภาพพิมพ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การแสดงนิทรรศการเดี่ยวของรองศาสตราจารย์ วุฒิ วัฒนสิน ซึ่งจัดในรูปแบบของนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัย ชุด มายด์ไดอารี่ (Mind Diary) ซึ่งผลงานที่นำมาแสดงนั้นล้วนเกิดจากแรงบันดาลใจเมื่อได้มีโอกาสเดินทางไปในสถานที่ของจังหวัด ตรัง สงขลา ปัตตานี ภูเก็ต และนำความประทับใจที่ได้พบเห็น และสัมผัสมาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปกรรมอันทรงคุณค่า ทั้งภาพสีน้ำ สีน้ำมัน ภาพลายเส้น และ

ภาพถ่าย โดยใช้เวลานานนับปีในการเก็บรวบรวมผลงานกว่า 90 ภาพ นำมาเผยแพร่สู่สายตาชาวต่างชาติ โดยหวังว่าการจัดแสดงผลงานในครั้งนี้จะสามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคม ทำให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสชมงานศิลปะ ซึ่งจะช่วยบรรเทาโล่งด้านจิตใจและยังเป็นการช่วยให้เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นิทรรศการผลงานศิลปกรรมร่วมสมัย ชุด มายด์ไดอารี่ แสดงระหว่างวันที่ 6 – 26 มิถุนายน 2551 ที่ผ่านมา (สูจิตร์นิทรรศการมายด์ไดอารี่, 2551)

2.1.3.2 การจัดแสดงแบบกลุ่ม

เป็นนิทรรศการที่มีผลงานศิลปะของผู้แสดงมากกว่า 1 คนขึ้นไป ผลงานศิลปะอาจจะเป็น จิตรกรรม ประติมากรรม หรือภาพพิมพ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือจะมีผสมกันหลายประเภทก็ได้ เช่น นิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัย “ ภูผาสู่อันดามัน ” โดยแผนกวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และ ศิลปินภาคใต้ ร่วมกับสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ ศิลปินภาคอีสาน จัดแสดง ณ หอศิลป์จามจุรี ชั้น 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 14-28 มิถุนายน 2551 ที่ผ่านมา ผลงานที่จัดแสดงในครั้งนี้ประกอบด้วยผลงานศิลปกรรมประเภททัศนศิลป์จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 50 ภาพ และจากภาคใต้ประมาณ 50 ภาพ (สูจิตร์นิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัยภูผาสู่อันดามัน, 2551)

2.1.3.3 การจัดแสดงแบบย้อนหลัง

เป็นนิทรรศการที่จัดขึ้นเพื่อเชิดชูเกียรติแก่ศิลปินอาวุโส โดยการนำผลงานในอดีตหรือในมีปัจจุบันมาจัดแสดงร่วม นิทรรศการประเภทนี้จะนิยมจัดเฉพาะในหอศิลป์เท่านั้นซึ่งมีทั้งแบบกลุ่มและแบบเดี่ยว

2.2 การออกแบบการจัดนิทรรศการ

พยุศักดิ์ ประจุกสิป์ (2531) กล่าวว่า การออกแบบนิทรรศการมีหลักการเช่นเดียวกับงานศิลปะทั่วไป แต่ที่สำคัญคือต้องเหมาะสมในด้านรูปแบบและเนื้อหาที่จัดขึ้น ซึ่งมีหลักการในการออกแบบนิทรรศการ ดังนี้

1. ความเป็นเอกภาพ (Unity)

หมายถึง การจัดวางรูปแบบของนิทรรศการ อันได้แก่สิ่งแสดงต่างๆ แผนภูมิ แผนภาพ และสื่อต่างๆ ให้อยู่ในหน่วยเดียวกัน เป็นหมวดหมู่ และมีความสัมพันธ์กันโดยตลอด มองดูแล้วเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกันได้และไม่วางแยกกระจ่ายออกไปจนดูไม่ออกกว่าเป็นเรื่องเดียวกันหรือไม่

2. ความสมดุล (Balancing)

หมายถึง การจัดวัสดุสิ่งของในนิทรรศการที่มองดูแล้วให้ความรู้สึกสมดุล คือ ไม่เอียง หรือหนักไปด้านใดด้านหนึ่งเกินไป ความรู้สึกทางสมดุลอาจเกิดได้จากองค์ประกอบต่างๆ เช่น ขนาด น้ำหนัก ความหนาแน่น ฯลฯ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

2.1 ความสมดุลในลักษณะเท่ากัน (Symmetry Balance) คือ มีลักษณะเท่ากันทั้งซ้ายและขวา ดูง่าย และเข้าใจง่าย ให้ความรู้สึกนิ่งเฉย คงที่

2.2 ความสมดุลในลักษณะไม่เท่ากัน (Asymmetry) คือ มีความสมดุลกันในตัวเองไม่จำเป็นต้องเท่ากัน แต่ให้ความรู้สึกสมดุลกัน ในลักษณะนี้อาจเกิดจากความแตกต่างกันทางวัสดุ ขนาด สี เงา ลี ฯลฯ

2.3 ความสมดุลในลักษณะจุดศูนย์ถ่วง (Gravity) การออกแบบใดๆ ที่เป็นวัตถุ 3 มิติ และต้องใช้งานในการทรงตัว จำเป็นต้องคำนึงถึงจุดศูนย์ถ่วง เช่น การออกแบบแผงตั้งแสดงประเภทลอยตัว ซึ่งต้องมีความเหมาะสมต่อการทรงตัวของวัตถุสิ่งของนั้นๆ

3. การเน้น (Emphasis)

การจัดนิทรรศการผู้ออกแบบจะต้องให้ความสำคัญในการเน้นความรู้สึก อันได้แก่

3.1 จุดเน้นหรือจุดสนใจ ในการจัดทั้งหมดจะต้องมีการเน้นจุดสนใจให้เห็นชัดกว่าสิ่งอื่น ๆ เพื่อให้เกิดจุดประทับใจเป็นอันดับแรก เช่น ชื่อเรื่อง จุดเปิดงาน ฯลฯ

3.2 จูกรอง ผู้ออกแบบจะต้องมีเจตนาที่จะเน้นจุดที่มีความสำคัญรองลงมา ให้เป็นอันดับ 2 หรือ 3 ตามความสำคัญโดยไม่แข่งหรือเด่นขึ้นมากเท่ากับจุดเน้น ในการเน้นที่จะให้เกิดจุดเด่นจูกรองอาจทำได้หลายวิธี เช่น เน้นด้วย เส้น ขนาด สี น้ำหนัก ผิว ฯลฯ

4. ความแตกต่าง (Contrast)

เป็นการจัดที่มีความประสงค์ให้มีการขัดแย้งเพื่อแก้ปัญหาความซ้ำซาก วามจำเจ หรือเบื่อหน่าย การจัดลักษณะทำนองเดียวกันหมดไม่มีลักษณะตื่นเต้นแอบแฝงอยู่ ดังนั้นการออกแบบโดยอาศัยหลักความแตกต่างโดยการทำให้มีบางส่วนหรือหลายส่วนทำให้เกิดความขัดแย้งกันจะเป็นเส้นที่ตัดกัน ผิวเรียบ นุ่มนวล ตัดด้วย ผิวขรุขระ หรือ การใช้สีตรงข้ามกันเพื่อให้ความรู้สึกขัดแย้งกันบ้างในส่วนเล็กน้อย จะช่วยให้มีชีวิตชีวาเพิ่มขึ้น และเพิ่มรสชาติแตกต่างกันออกไป

5. ความกลมกลืน (Harmony)

ความกลมกลืนในที่นี้หมายถึง การพิจารณาในส่วนรวมทั้งหมด แม้จะมีบางอย่างที่แตกต่างกันก็ตาม แต่เมื่อมองดูแล้วให้ความรู้สึกผสมผสาน กลมกลืนเข้ากันได้

6. ความเรียบง่าย (Simplicity)

เป็นสิ่งสำคัญในการจัดนิทรรศการ เพราะสิ่งแสดงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาพหรืออักษรที่สื่อความหมายชัดเจนจะช่วยให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจได้ไวขึ้น ควรระลึกเสมอว่าจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดนิทรรศการ คือเพื่อให้คนดูเข้าใจเรื่องราวที่เราแสดง การใช้วัสดุหรือสิ่งแสดงที่เกินความจำเป็นหรือมีลักษณะแปลกพิศดารไม่ตรงกับเนื้อหาหยาบไม่เกิดผลดี ดังนั้นการจัดนิทรรศการที่มุ่งเน้นการประหยัด ชัดเจน และเรียบง่าย จะทำให้นิทรรศการน่าสนใจกว่าการใช้วัสดุเกินความจำเป็น

7. ความสมบูรณ์ขั้นสำเร็จ (Finish)

เป็นการสำรวจขั้นสุดท้ายที่จะสรุปการออกแบบอันมีผลโดยตรงต่อส่วนรวมทั้งหมด มีส่วนใดบกพร่องไม่เหมาะสมต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขโดยใช้ความคิด หรือถ้ายังไม่พอใจอาจต้องมีการทดลองจัดตามที่คิดว่าถูกต้องเหมาะสม โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ที่เคยจัดมาแล้ว เมื่อรู้สึกละใจไม่ดีเท่าที่โยกย้ายกลับที่เดิม ถือเป็นการประลองความคิด เมื่อได้ทดลองเช่นนี้ก็จะช่วยให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้น อันจะเป็นผลดีแก่การจัดนิทรรศการ

ในด้านของ จันทร มาศสุพงศ์ (2540) กล่าวว่า การออกแบบนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก รูปแบบของนิทรรศการจะออกมาดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับกรออกแบบเป็นสำคัญ การออกแบบเปรียบเสมือนหัวใจของการจัดนิทรรศการ เพราะจะทำให้เราสามารถกำหนดรูปแบบของนิทรรศการได้อย่างเหมาะสมที่สุด และสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้จนเป็นที่พอใจก่อนจะลงมือทำจริง เมื่อผู้จัดได้ข้อมูลเนื้อหา วัตถุประสงค์ของ และสื่อต่างๆที่ใช้ในการจัดนิทรรศการแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการออกแบบ ซึ่งประกอบด้วย

1. การออกแบบสัญลักษณ์ (Logo)

การออกแบบสัญลักษณ์ของงานเพื่อใช้สื่อความหมายและใช้เป็นตัวแทนของการจัดงานทั้งหมด

2. การออกแบบผังการจัดงาน

คือ การออกแบบแผนผังในภาพรวมของนิทรรศการทั้งหมด เพื่อให้เห็นรูปแบบและโครงสร้างของงานว่าเป็นอย่างไร ส่วนใดคือจุดเปิดงานจะวาง logo อย่างไร ตรงไหน มีการจัดสวน (Landscape) หรือไม่ ใช้บอร์ดขนาดไหน จำนวนเท่าใด โดยให้มีความสัมพันธ์กับขนาด

ของพื้นที่ที่กำหนดไว้ และจะมีวัสดุอุปกรณ์อื่นๆมาประกอบมากน้อยแค่ไหน เช่น ของจริง หุ่นจำลอง เอกสาร คอมพิวเตอร์ ฯลฯ โดยจะจัดวางตรงไหน รวมทั้งการติดตั้งดวงไฟให้แสงสว่าง การกำหนดทางเดินของผู้ชมนิทรรศการให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอน เพื่อให้ผู้ชมรู้ว่าควรจะดูอะไรก่อนหลังและมีเนื้อที่กว้างพอที่จะให้ผู้ชมเดินได้สะดวกทั่วถึง

3. การออกแบบสื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ

ข้อมูลที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ บางครั้งมีลักษณะเป็นนามธรรมหรือมีความสลับซับซ้อน จำเป็นต้องออกแบบโดยผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น แผ่นภาพ เอกสาร แผ่นพับ ของจริง หุ่นจำลอง ฯลฯ เพื่อให้ผู้สนใจและเข้าใจในเรื่องราวเนื้อหาที่น่าสนใจได้เร็วขึ้น ในการออกแบบดังกล่าวสิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึง คือ บุคคลเป้าหมายคือใคร เช่น เกษตรกร นักวิชาการ นักศึกษา หรือกลุ่มอาชีพอื่นๆเพื่อจะได้ออกแบบให้ตรงกับวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย ด้านการเผยแพร่ผลงานศิลปะนั้นความน่าสนใจอย่างหนึ่งในนิทรรศการศิลปะก็คือ การแจก เช่น แจก คู่มือ (คู่มือการชมนิทรรศการ) ในคู่มือ อาจบอกวัตถุประสงค์ของการจัด รายชื่อกรรมการ ที่สำคัญคือเป็นไปในรูปของ Catalog คือเป็นการแจ้งให้ผู้ชมทราบว่ามียะไร แสดงไว้ตรงไหนบ้าง มีการสาธิตเกี่ยวกับเรื่องใด หรือมีการให้บริการต่างๆ อะไรบ้าง โดยบอกเวลา สถานที่ อาจมีรูปภาพ คำบรรยายประกอบ คู่มือมีประโยชน์คือผู้ชมจะได้ทราบว่า มียะไร แสดงที่ใด เวลาใด หรือเมื่อกลับจากนิทรรศการแล้วอาจศึกษาเรื่องราวต่างๆจากคู่มือนี้ก็จะเกิดความเข้าใจประทับใจยิ่งขึ้น การเสริมความน่าสนใจอื่นๆเช่นการใช้แสงเข้าช่วย,การเคลื่อนไหวอาจจะทำให้วัตถุที่จัดแสดงนั้นไม่นิ่งอยู่กับที่มีการเคลื่อนไหวอยู่เสมอหรือเป็นระยะๆ เครื่องกลไกต่างๆ ที่จะให้ผู้ชมมีโอกาสสัมผัส ทดลองกด เปิด-ปิด หยิบ ยก ดึง หรือทดลองปฏิบัติ ฯลฯ การใช้เสียงเข้าช่วย เช่นมีเสียงประกอบ (Sound Effect) เมื่อกดปุ่มจะมีเสียงคำบรรยายหรือเสียงกริ่ง เสียงน้ำตก เสียงลมพัด เสียงฝนตก หรือเสียงประกอบที่สัมพันธ์กับสิ่งที่จัดแสดงบางครั้ง หากว่าเสียงจะรบกวนผู้ชมคนอื่นก็อาจจะทำแบบให้ยกหูฟัง แต่จะฟังก็ได้ ใช้สีที่สะดุดตาเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมบางจุดของนิทรรศการที่คิดว่าผู้ชมอาจจะขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้งานหรือการทำงานของอุปกรณ์ หรือเครื่องจักรกลบางอย่าง อาจจัดผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะในการสื่อสารแบบ Face to Face ไว้คอยให้คำอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมเมื่อผู้ชมซักถาม (พยุงศักดิ์ ประจักษ์ศิลป์, 2531)

4. การออกแบบที่ติดตั้งหรือบอร์ดรูปแบบต่างๆ

หลังจากที่ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการนำเอาสื่อประเภทต่างๆมาใช้ในการจัดนิทรรศการแล้ว จำเป็นที่จะต้องจัดวางสื่อลงบนที่ติดตั้ง เช่น บอร์ดรูปแบบต่างๆ ชั้นวางต่างระดับ กล่อง ฉากหลัง ฯลฯ การออกแบบที่ติดตั้งควรให้กลมกลืนและสอดคล้องกับสื่อหรือวัตถุสิ่งของที่นำมาจัดแสดง บางครั้งอาจใช้วัสดุตกแต่ง เช่น ฟ้า ดิน ไม้ แสง สี ฯลฯ เพราะจะเป็นการ

สร้างบรรยากาศให้มีสีสันสวยงาม แต่ต้องไม่โดดเด่นกว่าสื่อที่นำมาจัดแสดง ในการจัดนิทรรศการแต่ละครั้งผู้จัดต้องใช้ศิลปะและเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้การออกแบบนิทรรศการดูมีชีวิต และสามารถเข้าถึงจิตใจของผู้เข้าชมนิทรรศการได้เป็นอย่างดีและมีข้อควรคำนึง ดังนี้ พยุงศักดิ์ ประจุกศิลป์ (2531)

4.1 การใช้สี

เป็นสิ่งสำคัญในการจูงใจหรือดึงดูดความสนใจจากผู้ชมได้มาก การใช้สีที่เหมาะสมกับเรื่องราวจะทำให้นิทรรศการน่าสนใจมากยิ่งขึ้น สีที่นำมาใช้ไม่ควรเกิน 3-4 สี ซึ่งอาจจะใช้โดยวิธีการให้สีตัดกันหรือกลมกลืนกันได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้แล้วแต่เรื่องราวที่จะจัดแสดง เช่น ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความร่าเริงสนุกสนาน ชักชวน กระตุ้นเตือน ควรใช้สีสดฉูดฉาดตัดกัน แต่ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ความสงบ ศาสนา วิชาการ ความรู้ก็ควรใช้สีเรียบๆกลมกลืนกัน

4.2 การใช้พื้นหลังของแผ่นป้ายนิทรรศการ (Back Ground)

พื้นหลังของแผ่นป้าย นิทรรศการควรเป็นสีเข้ม เช่น เขียวแก่ เทาแก่ กรมท่า เพื่อป้องกันความสกปรก แต่บางครั้งพื้นหลังเป็นสีอ่อนๆก็ใช้ได้ผลดีเหมือนกัน วัสดุหรือภาพที่นำมาจัดควรให้สีที่แตกต่างกับสีพื้นหลัง แต่ถ้าจำเป็นต้องใช้ภาพหรือวัสดุที่มีสีใกล้เคียงกับพื้นหลังควรใช้แผ่นรองพื้นหลังภาพที่มีสีแตกต่างกับสีพื้นหลังเสียก่อนจะทำให้ภาพเด่นขึ้น การให้สีตัวอักษรและพื้นหลังจะช่วยให้การอ่านง่ายขึ้น หากสีของตัวอักษรตัดกับพื้นหลังมากจะทำให้เห็นได้ชัดและอ่านง่ายขึ้น เช่น ตัวอักษรสีดำบนพื้นขาว หรือตัวอักษรสีแดงบนพื้นสีขาวจะอ่านง่ายกว่าตัวอักษรสีขาวบนพื้นสีดำ หรือตัวอักษรสีขาวบนพื้นสีแดง การใช้รูปแบบของตัวอักษรควรเป็นแบบเรียบง่าย หรือแบบที่ใช้ในหัวข่าวหนังสือพิมพ์ หรือในหนังสือที่มีรูปแบบที่อ่านง่ายและควรหลีกเลี่ยงตัวอักษรที่มีลวดลายมาก การใช้สีอ่อนทาท้องจะทำให้ห้องดูกว้างและทำให้เพดานดูสูงกว่าปกติ หรือถ้าใช้สีเข้มจะทำให้ห้องกว้างดูแคบและเพดานดูเตี้ยลง

4.3 เส้น

มีความหมายและใช้ในกรณีต่างกัน เส้นต่างๆที่ใช้ในการจัดนิทรรศการจะเป็นเครื่องนำสายตาของผู้ชมไปยังวัสดุหรือภาพที่ต้องการเน้นให้เป็นจุดสนใจ และช่วยทำให้ นิทรรศการมีลักษณะเคลื่อนไหว เส้นมีหลายแบบ เช่น

- 4.3.1 เส้นตรงหนาหรือทึบ ให้ความรู้สึกมั่นคง
- 4.3.2 เส้นตั้งตรง ให้ความรู้สึกเข้มแข็ง ทรวด
- 4.3.3 เส้นโค้ง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว
- 4.3.4 เส้นโค้งพลิ้ว ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ความเร็ว
- 4.3.5 เส้นซิกแซก ให้ความรู้สึกตื่นเต้น

4.4 จุดสนใจหรือจุดเด่น

ในการจัดนิทรรศการเรื่องใดเรื่องหนึ่งควรมีจุดเด่น (High Light) หรือจุดสนใจเพียงจุดเดียว ส่วนอื่นๆเป็นเพียงส่วนประกอบเพิ่มความเด่นของจุดสนใจให้เห็นชัดเจนขึ้น การเว้นเนื้อที่ว่างเป็นการเพิ่มความน่าสนใจให้กับจุดเด่นของนิทรรศการได้เช่นกัน

4.5 การเน้น

การจัดนิทรรศการจะต้องรู้ว่าเราจะเน้นอะไร เน้นตรงไหน เน้นมากน้อยแค่ไหน และเน้นโดยวิธีใด การเน้นจะทำให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจในเนื้อหาของเรื่องได้ง่าย การเน้นทำได้หลายวิธี ดังนี้

4.5.1 เน้นด้วยสี โดยใช้วัสดุที่มีสีเด่นหรือสีหนักทำเป็นฉากหลัง เพื่อเน้นวัสดุที่ต้องการให้เด่นขึ้น

4.5.2 เน้นโดยการใช้เนื้อที่เป็นการนำสิ่งที่ต้องการแสดงมาจัดวางไว้ในที่โล่งแจ้ง เช่น ในห้องโถงกว้างไม่มีสิ่งอื่นมาวางไว้ข้างเคียงทำให้สิ่งที่ต้องการโชว์นั้นเด่นชัดขึ้น

4.5.3 เน้นด้วยเส้น เช่น การเดินเส้นเพื่อนำไปสู่จุดเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งหรือจากวัสดุที่แสดงไปยังข้อความที่อธิบาย

4.6 ความสมดุล

ในการจัดนิทรรศการสามารถดูได้ด้วยตา การจัดวางวัสดุสิ่งของหรือรูปภาพในการจัดนิทรรศการ ควรจัดให้มีความสมดุลกันไม่เอียงหรือหนักไปข้างใดข้างหนึ่งมากเกินไปแต่ไม่จำเป็นต้องวางเรียงแถวซึ่งจะทำให้ไม่น่าสนใจ ทางที่ดีควรจัดวางให้เกิดสมดุลกันโดยใช้สีหนักสีเบาและขนาดของรูปทรงดีกว่าวางเป็นระเบียบเป็นแถวเป็นแนว เช่น วางสองข้างเท่ากันหรือเหมือนกันจะทำให้ไม่น่าดู ควรวางอย่างไม่เป็นพิธีรีตองแต่ให้ความรู้สึกสมดุลและสวยงาม

4.7 ความผสมกลมกลืน

การจัดนิทรรศการควรจัดให้มีความต่อเนื่องและกลมกลืน มีจุดเด่นในตัวเอง ซึ่งจะทำให้ผู้ชมไม่เบื่อหน่าย มีความผสมกลมกลืน ไม่ให้ความรู้สึกคนละทิศทางหรือไม่มีความเชื่อมโยงต่อกัน ความกลมกลืนอาจเป็นไปได้ในลักษณะกลมกลืนในรูปแบบ เนื้อเรื่อง หรือ ขนาด เช่น แผ่นภาพควรมีขนาดเหมาะสมกับบอร์ดไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป

4.8 ความไม่ซ้ำซาก

การจัดนิทรรศการไม่ควรมีรูปแบบที่ซ้ำซาก จะทำให้ผู้ชมเบื่อหน่าย เช่น การใช้แผ่นโปสเตอร์สี่เหลี่ยมทั้งหมด ทำให้เกิดความซ้ำซากไม่น่าสนใจก็ควรตัดแปลงใช้แผ่นสามเหลี่ยมหรือวงกลมผสมเข้าไปโดยติดไว้บนแผ่นโปสเตอร์ก็จะน่าสนใจยิ่งขึ้น

4.9 ความเรียบง่าย

เป็นสิ่งสำคัญในการจัดนิทรรศการเพราะการใช้รูปภาพหรือคำบรรยายที่สื่อความหมายชัดเจนจะช่วยให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจได้รวดเร็วขึ้น นอกจากนี้การวางภาพหรือวัสดุให้มองดูเรียบง่ายไม่ควรดูรุงรังหลากสีมากเกินไป การใช้รูปทรงเพียงอย่างเดียวหรือสองอย่างจัดอย่างง่าย ๆ ให้ความสมดุล งดงาม ใช้วัสดุไม่มากชิ้นจนเกินไปจะมีส่วนทำให้นิทรรศการน่าสนใจยิ่งขึ้น

4.10 แสงสว่าง

อาจเป็นแสงสว่างจากธรรมชาติหรือแสงไฟฟ้า ควรมีความสว่างพอเหมาะ ถ้าแสงสว่างไม่เพียงพอผู้ชมอาจเบื่อง่าย หรือถ้าแสงจ้าไปก็จะทำให้ผู้ชมปวดสายตา การให้แสงสว่างที่ถูกต้องควรเป็นไปเพื่อสร้างเน้นปรุงแต่งบรรยากาศของนิทรรศการให้ดีขึ้น ดังนั้นการใช้แสงสีควรให้พอเหมาะพอดีไม่มากไม่น้อย ในกรณีที่ภาพเป็นภาพสีการใช้แสงไฟสีจะทำให้ภาพผิดเพี้ยนไป ควรใช้ไฟสีขาวจะเหมาะสมกว่า

2.3 จิตวิทยาการใช้สีในนิทรรศการ

จันทร์มา ศุภวงศ์ (2540) กล่าวว่า การใช้สีนับว่ามีบทบาทสำคัญในการจัดนิทรรศการ สีมียุทธพิพลต่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้เข้าชมนิทรรศการ สีแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

สีร้อน หมายถึง ดวงอาทิตย์ ไฟ แสงสว่าง ซึ่งให้ความรู้สึกที่เร้าแรงแจ่มใส มีชีวิตชีวา ได้แก่ สีแดง ส้ม เหลือง แดงส้ม แดงม่วง เหลืองส้ม น้ำตาล

สีเย็น หมายถึง น้ำ ความร่มเย็น ฤดูหนาว ซึ่งให้ความรู้สึกสงบ เย็น ได้แก่ สีม่วง น้ำเงิน เขียว น้ำเงินม่วง น้ำเงินเขียว เหลืองเขียว

สีแต่ละสีจะให้ความรู้สึกที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. สีขาว เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ ให้อารมณ์เบิกบาน สะอาด สะอาด คุณเป็นธรรมชาติ รักอิสระ คุณมีระเบียบเท่ากับความไร้กฎเกณฑ์ของคนช่างฝัน สีขาวถ้าใช้ปริมาณมาก จะดูจืดชืด จำเจ และน่าเบื่อ

2. สีเหลือง เป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งเรืองไฟบุลย์ รุ่งโรจน์ มั่งคั่ง สว่างไสว ให้อารมณ์เบิกบาน สดชื่น แจ่มใส แผ่ความอ่อนไหว บอบบางของอารมณ์ขึ้นลง และพลิ้ว

ไหวไปตามอุณหภูมิจึงจิตใจ เป็นสีที่กระตุ้นสายตา ไวต่อการมองเห็น ถ้าอยู่กับสีอื่นจะเปล่งพลังข่มสีนั้น

3. สีเทา แสดงความนิ่งเฉย ความสงบ เรียบง่ายแต่หนักแน่น มั่นคงในเรื่องราวของอารมณ์ สงบเยือกเย็น เข้ากับสีอื่นได้ดี ช่วยเสริมให้สีต่างๆดูน่าสนใจยิ่งขึ้น สีเทาแก่ แสดงถึงความรันทดใจ แก่ชรา เรียบร้อย แต่ถ้าเป็นเสื้อผ้าจะรู้สึกสง่างามเข้ากับสีอื่นได้

4. สีชมพู ให้ความรู้สึกที่อ่อนหวาน นุ่มนวล น่าทะนุถนอม เรียบร้อย เป็นสัญลักษณ์ของความรัก

5. สีแดง บ่งบอกถึงบุคลิกเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว แสดงถึงความมั่นใจ มีพลังเต็มเปี่ยม ร้อนระอุ ให้ความรู้สึกที่ทรูหรา สง่างาม สีแดงสด แสดงถึงความตื่นเต้นเร้าใจ ถ้าสีแดงเข้มจะแสดงถึงความปิดอึมอึม เป็นสีที่กระตุ้นประสาทตาและดึงดูดความสนใจถ้าใช้กับสีทอง จะแสดงถึงพลังอำนาจ

6. สีเขียว ให้ความร่าเริง เป็นสีธรรมชาติ สดใส สบายตา แสดงถึงความเป็นอิสระ ความผูกพันกับธรรมชาติ ไม่เคร่งครัดกับกฎเกณฑ์ สีเขียวเข้มแสดงถึงความสงบเยือก สีเขียวสดแสดงถึงความสนุกสนานมีชีวิตชีวา คนที่ชอบสีนี้จะพยายามแสดงความสามารถ แต่คนที่ไม่ชอบอาจจะเป็นคนกลัวปัญหาในชีวิตประจำวัน

7. สีน้ำเงิน สีแห่งความอบอุ่น ความสง่างาม เจ้าระเบียบ ดูเป็นทางการ ให้ความทรูหรา หนักแน่นมีเหตุผล บางครั้งก็ดูอ้างว้างแต่มั่นคง

8. สีทอง สีเงิน เป็นสีที่แสดงถึงความมั่นคง

9. สีม่วง เป็นสีที่ดูลึกซึ้งแต่แฝงด้วยเสน่ห์เย้ายวน ลุ่มลึก ในบางอารมณ์ดูเศร้าสร้อย

10. สีดำ คมเข้ม ลึกลับ ชวนให้ใครรู้ เป็นสีที่ทันสมัย ไม่มียุค ไม่เสื่อมคลาย และแสดงถึงความทุกข์ มองชีวิตหดหู่

11. สีฟ้า สดใส ช่างฝัน ชุ่มฉ่ำ ไร้ขอบเขต มองโลกในแง่ดี บริสุทธิ์แฝงอารมณ์ศิลป์ สีฟ้าอ่อนช่วยให้จิตใจกระชุ่มกระชวย เย็นสบาย และกล่อมเกล่าจิตใจให้เบิกบาน

12. สีน้ำตาล ดูเคร่งครัด สงบเยือก เรียบร้อย เฉดสีให้ความรู้สึกภูมิฐาน ซื่อสัตย์ มั่นคง ไร้เด๋มเหยี้ยม ถ้าใช้สีน้ำตาลมากจะรู้สึกแห้งแล้งและหงอยเหงาม

13. สีส้ม เด็ดขาด กล้าแข็ง กว้างขวาง ทำท่าย มั่นใจ ไม่กลัวอุปสรรค กล้าแสดงออก โผงผาง มีความเป็นตัวของตัวเองสูง โดดเด่น และแสบตา

2.4 วัสดุและสื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ

2.4.1 วัสดุกราฟฟิก มีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของวัสดุกราฟฟิกไว้ ดังนี้
 วัตนะ จุฑะวิภาต (2526) กล่าวว่า วัสดุกราฟฟิกเป็นการผสมผสานระหว่าง
 การใช้เส้น การใช้คำ รูปภาพ หรือสัญลักษณ์ต่างๆเพื่อสื่อความหมายอธิบายเนื้อหาให้ผู้ดูเข้าใจได้
 จันทรา มาศสุพงษ์ (2540) กล่าวว่า วัสดุกราฟฟิกเป็นสื่อที่ผลิตขึ้นโดยมี
 องค์ประกอบหลัก คือ เส้น คำ รูปภาพ สัญลักษณ์ และ การจัดวางที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดผลใน
 การสื่อความหมายและอธิบายเนื้อหาให้ผู้ชมทราบตามที่ผู้ผลิตตั้งวัตถุประสงค์ไว้

ประเสริฐ สีรัตน์ (2546) กล่าวว่า วัสดุกราฟฟิก คือ วัสดุลายเส้น หรือ
 สื่อลายเส้น อันอาจประกอบด้วยภาพลายเส้น ตัวอักษร และสัญลักษณ์ต่างๆเพื่อเสนอเรื่องราว
 ความรู้หรือเนื้อหาสาระให้รับรู้และเข้าใจได้ง่าย รวดเร็ว และถูกต้อง หรือเสนอสิ่งที่เป็นนามธรรม
 ให้เป็นรูปธรรม และยังสามารถดึงดูดความสนใจได้เป็นอย่างดี

จากความหมายต่างๆสรุปได้ว่า วัสดุกราฟฟิกเป็นสื่อที่ใช้นำเสนอเรื่องราวโดยมีการใช้
 ลายเส้นเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างภาพ คำ ตัวอักษร และสัญลักษณ์ต่างๆเพื่อให้เกิด
 ความสนใจและเข้าใจในเนื้อหาเรื่องราวได้ดีขึ้น

2.4.2 วัสดุสามมิติ คือ วัสดุที่มีความกว้าง ยาว ลึก ที่นิยมใช้ในการจัด
 นิทรรศการมี 4 ประเภท ดังนี้ จันทรา มาศสุพงษ์ (2540)

2.4.2.1 ของจริง (Real Objects) เป็นสื่อที่สามารถดึงดูดความสนใจได้
 ดีกว่าสื่ออื่นๆ เพราะการเรียนรู้ด้วยสื่อของจริงจะทำให้เกิดความเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว และเป็น
 การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง

2.4.2.2 ของตัวอย่าง (Specimens หรือ Samples) เป็นสื่อที่มีลักษณะ
 เหมือนของจริง แตกต่างกันตรงของตัวอย่างเป็นเพียงส่วนหนึ่งของของจริง หรืออาจเป็นของจริงที่
 ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อเป็นของตัวอย่าง ไม่ได้ทำเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยโดยเฉพาะ

2.4.2.3 หุ่นจำลองหรือแบบจำลอง (Model) คือ วัสดุที่จำลองมาจากของ
 จริง โดยขยายหรือย่อส่วนจากวัสดุของจริง มีหลายประเภท คือ

2.4.2.3.1 หุ่นจำลองแสดงรูปร่างลักษณะภายนอก(Solid Model) เน้นเฉพาะสัดส่วน สี หรือพื้นผิวของวัสดุ แต่อาจมีขนาดผิดไปจากของจริง เช่น
 หุ่นจำลองผัก ผลไม้ ฯลฯ

2.4.2.3.2 หุ่นจำลองเท่าของจริง (Exact Model) แสดงรูปร่าง
 รายละเอียดเหมือนของจริงทุกอย่าง

2.4.2.3.3 หุ่นจำลองแบบขยายหรือย่อส่วน (Enlarged and Reduce Model) แสดงรูปร่างและรายละเอียดเหมือนของจริง แต่อาจมีขนาดใหญ่กว่าหรือเล็กกว่าของจริง

2.4.2.3.4 หุ่นจำลองแบบผ่าซีก (Cut Away) แสดงลักษณะหรือโครงสร้างภายใน โดยตัดชิ้นส่วนบางส่วนออกเพื่อให้เห็นส่วนประกอบภายใน

2.4.2.3.5 หุ่นจำลองแบบแยกส่วน (Build up Model) แสดงลักษณะทั้งหมดโดยสามารถแยกออกมาเป็นส่วนๆ เพื่อให้เห็นส่วนที่ต้องการโดยเฉพาะ เช่น จำลองอวัยวะต่างๆของร่างกาย

2.4.2.3.6 หุ่นจำลองแบบเคลื่อนไหวแสดงการทำงาน (Working Model) แสดงภาพการเคลื่อนไหวเหมือนของจริงเพื่อให้เห็นลักษณะการทำงานของสิ่งนั้นๆ เช่น เครื่องบินเล็ก รถไฟจำลอง ฯลฯ

2.4.2.3.7 อันตรทัศน์ หรือ ไดโอรามา (Diorama) หรือเวทีจำลอง คือ ภาพสามมิติแสดง เหตุการณ์ สถานที่ซึ่งเลียนแบบธรรมชาติที่ใกล้เคียงของจริงตามสัดส่วนที่เหมาะสม สร้างความสนใจเข้าใจได้เป็นอย่างดี

2.4.3 วัสดุประดับตกแต่ง ใช้สร้างบรรยากาศให้นิทรรศการมีความสวยงาม มีชีวิตชีวา และกระตุ้นความสนใจไปสู่เนื้อหาเรื่องราว แบ่งเป็น 2 ประเภท จันทรา มาศสุพงศ์ (2540)

2.4.3.1 วัสดุตกแต่งเนื้อหา หมายถึง วัสดุที่ใช้เสริมหรือประดับเพื่อให้เนื้อหา นิทรรศการ มีความเด่นสะดุดตา เพราะการนำเสนอเนื้อหาทางวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว จะไม่ช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความตื่นตาตื่นใจ

2.4.3.2 วัสดุตกแต่งเพื่อสร้างบรรยากาศ เป็นการนำวัสดุ เช่น ดินไม้ ดอกไม้ ฟ้าสี กระดาษสี ตลอดจนระบบแสงสีเสียงมาจัดประกอบนิทรรศการเพื่อให้ได้บรรยากาศที่สอดคล้องกับเนื้อหาเรื่องราวที่จัดแสดง และมีความสวยงามแปลกตาน่าดูยิ่งขึ้น

2.4.4 สื่อกิจกรรม (Activities) หรือวิธีการ (Methods) หมายถึง การนำเอาวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆมาจัดแสดงรวมกันโดยใช้กิจกรรมหรือวิธีการเป็นหลัก สื่อชนิดนี้ทำให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้สิ่งต่างๆได้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงออกของกิจกรรมนั้นๆ และอาจจัดในรูปของกลุ่มหรือมวลชนทั่วไป ตามลักษณะของกิจกรรมโดยแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้ จันทรา มาศสุพงศ์ (2540)

2.4.4.1 การสาธิต เป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการ ขั้นตอน หรือ ผลของการปฏิบัติ โดยใช้อุปกรณ์ประกอบเพื่อให้เห็นถึงการปฏิบัติจริงแบ่งเป็น 2 วิธี

2.4.4.1.1 การสาธิตวิธี (Method Demonstration) คือ การแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการปฏิบัติเป็นลำดับจากเริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดลง ซึ่งผู้ดูสามารถเข้าใจ กระบวนการต่างๆ โดยการฟังคำอธิบายและอาจมีส่วนร่วมในการทดลองปฏิบัติ

2.4.4.1.2 การสาธิตผล (Result Demonstration) คือ การแสดงให้เห็นผลการกระทำตามกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อย ซึ่งต้องการให้ผู้ดูได้รับรู้ในลักษณะของการประชาสัมพันธ์ถึงความสำเร็จที่ได้รับ

2.4.4.2 เกมส์ (Games) คือ กิจกรรมที่มีลักษณะของการแข่งขันในเชิง นันทนาการ ผู้เล่นต้องเคารพในกฎกติกา และบางครั้งต้องใช้ ทักษะ ไหวพริบ ปฏิภาณ หรือ ความแข็งแรงทางด้านร่างกาย ฯลฯ การใช้เกมส์ประกอบนิทรรศการ ผู้จัดต้องพิจารณาถึงเนื้อหา และจุดประสงค์ในการนำเสนอเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและได้สาระจากการแข่งขัน

2.4.4.3. ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized Experience) คือการแสดงให้เห็นเพื่อใช้สื่อความหมายให้ผู้ชมได้เข้าใจในเนื้อหาเรื่องราวที่นำเสนอ เช่น การแสดงละครหุ่น ดนตรี การแสดงบทบาท (role playing) การแสดงพื้นบ้าน ได้แก่ ลิเก ลำตัด หมอลำ มโนราห์ ฯลฯ

2.4.5 สื่อนิทรรศการประเภทอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว มีดังนี้ จันทรา มาศสุวงศ์ (2540)

2.4.5.1 ภาพประกอบ (Illustration) ใช้ภาพถ่ายจากของจริงหรือ ภาพวาด เพราะบางครั้งภาพถ่ายของจริงไม่สามารถเน้นส่วนที่ต้องการแสดงให้ชัดเจน ควรเป็น ภาพที่ง่ายต่อการเข้าใจตรงกับจุดประสงค์ที่ต้องการสื่อ และควรมีขนาดใหญ่จะให้รายละเอียดของ สิ่งที่ต้องการได้ชัดเจน ภาพที่มีขนาดใหญ่เพียงจำนวนน้อยจะสามารถสื่อความหมาย และดึงดูด ความสนใจได้ดีกว่าภาพ เล็กจำนวนหลายๆภาพ

2.4.5.2 สไลด์ (Slide) หมายถึง การใช้ภาพโปร่งใสบนแผ่นฟิล์มหรือ แผ่นกระจก เพื่อสื่อความหมายด้วยภาพ หรือข้อความสั้นๆ

2.4.5.3 ภาพโปร่งใส (Transparencies) หมายถึง ภาพที่แสงสว่างทะลุ ได้ อาจเป็นภาพวาดหรือภาพถ่ายลงบนแผ่นวัสดุโปร่งใส เช่น แผ่นพลาสติก อาซิเตรท กระจก ฯลฯ

2.4.5.4 โสตทัศนอุปกรณ์ประเภทเครื่องฉาย เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายทึบแสง เครื่องฉายภาพโปร่งใส ทีวี และ วีดีทัศน์

2.4.5.5 โสตทัศนูปกรณ์ประเภทเครื่องเสียง แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การกระจายเสียง ภายในอาคาร และการกระจายเสียงทั่วบริเวณงาน ซึ่งใช้ในการประชาสัมพันธ์งาน เช่น การแนะนำ บรรยาย อธิบาย หรือเชิญชวนให้ผู้ชมได้รับรู้เรื่องราวรายละเอียดของงาน นิทรรศการว่ามีการจัดเรื่องใดและที่ใดบ้าง

2.4.5.6 สื่อคอมพิวเตอร์ เป็นสื่อที่นิยมใช้ประกอบการจัดนิทรรศการ สามารถให้รายละเอียดของข้อมูลได้ครบถ้วน เลือกดูได้ตามความสนใจโดยไม่จำกัดเวลา ซึ่งการใช้สื่อนิทรรศการแต่เพียงอย่างเดียว อาจมีข้อจำกัดในเรื่องของขนาดพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถนำเสนอข้อมูลได้อย่างละเอียดครบถ้วน

2.5 ขั้นตอนการจัดนิทรรศการ

2.5.1 การวางแผน

การจัดนิทรรศการต้องมีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ ในการวางแผนจัดนิทรรศการแต่ละครั้ง ผู้จัดควรคำนึงถึงขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ ประเสริฐ สีลรัตน (2546)

2.5.1.1 การวิเคราะห์นโยบายและเป้าหมายของหน่วยงาน

ผู้จัดงานต้องเข้าใจนโยบายและเป้าหมายของหน่วยงานให้ชัดเจนก่อนที่จะลงมือวางแผน

2.5.1.2 กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายการจัดงาน

การจัดนิทรรศการต้องกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน และต้องไม่มากจนทำให้ไม่ทราบวัตถุประสงค์หลัก และวัตถุประสงค์รองคืออะไร ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดงานต้องสัมพันธ์กับนโยบายและเป้าหมายของหน่วยงาน ในการกำหนดเป้าหมายของการจัดงานทำได้ทั้งเป้าหมายเชิงปริมาณ และเป้าหมายเชิงคุณภาพ เช่น ผู้เข้าชมคือใคร จำนวนเท่าใด ได้รับประโยชน์ด้านใดบ้าง ซึ่งเป็นเป้าหมายเชิงปริมาณ ส่วนเป้าหมายเชิงคุณภาพ เช่น ผู้เข้าชมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติตาม หรือไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นปฏิบัติตามจำนวนเท่าใด ฯลฯ นอกจากนี้มีการกำหนดกลุ่มบุคคลเป้าหมาย โดย Douglas Allen (1967) อ้างโดย ชีรเดช อัครบวร (2537) ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้เข้าชมงานตามระดับความรู้และสติปัญญา โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.5.1.2.1 กลุ่มที่ 1 นิทรรศการสำหรับเด็กอายุ 12 ขวบลงมา การจัดควรเป็นไปตามความ นึกคิด และจินตนาการของเด็ก คือ เป็นโลกของความตื่นเต้นมหัศจรรย์ และควรคำนึงถึงพัฒนาการวัยเด็กด้วย

2.5.1.2.2 กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มหนุ่มสาวและประชาชนทั่วไปที่ไม่ใช่ผู้มีความรู้เฉพาะทาง อุปกรณ์ในการจัดต้องใช้เพื่อเชื่อมโยงข้อเท็จจริงบ้าง ต้องใช้สีสัน และแสงเสียง ช่วยดึงความสนใจและต้องมีเหตุผลที่ดีในการเสนอข้อคิดต่างๆ

2.5.1.2.3 กลุ่มที่ 3 เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มีความรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ แต่ต้องการจะแสวงหาข้อเท็จจริงของเนื้อหาสาระของสื่อนิทรรศการเป็นสิ่งสำคัญ

2.5.1.3 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

เลือกข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผน เช่น ข้อมูลพื้นฐานของบุคคลเป้าหมาย ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษาและอื่นๆ ข้อมูลด้านสถานที่จัดงาน ขนาดของพื้นที่ระยะเวลาในการเตรียมงานและจัดแสดง เนื้อหาวิชาการที่จัดแสดงเป็นต้น ซึ่งผู้จัดต้องวิเคราะห์ข้อมูลให้ชัดเจนว่ามีข้อจำกัดด้านใดบ้าง พร้อมทั้งแนวทางในการแก้ไขปัญหา

2.5.1.4 การเลือกวิธีการดำเนินงาน

ต้องวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแผนโครงการจัดงาน (Master Plan) ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี การตัดสินใจเลือกวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือผสมผสานหลายวิธีเข้าด้วยกัน แต่ที่สำคัญควรคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับว่าคุ้มกับงบประมาณที่ลงทุนหรือไม่ โดยการทบทวนความเป็นไปได้ หรือความเหมาะสมของแผนก่อนที่จะเตรียมการในขั้นอื่นๆต่อไป

2.5.1.5 การจัดทำแผนปฏิบัติงาน (Work Plan)

เพื่อใช้ในการจัดนิทรรศการหลังจากที่ได้จัดทำแผนโครงการจัดงานเสร็จสิ้นแล้ว จึงกำหนดรายละเอียดของแต่ละกิจกรรม วันเวลา สถานที่ปฏิบัติงาน พร้อมทั้งผู้รับผิดชอบ เพื่อสะดวกในการติดตาม กำกับ ดูแล ให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนดไว้

การวางแผนจัดนิทรรศการจะเป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ และควรเป็นแผนงานที่ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ เพื่อให้ทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น จึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจนกว่าการดำเนินงานจะเสร็จสิ้นลง

2.5.2 การเตรียมการ

หลังจากที่ได้วางแผนการจัดนิทรรศการเสร็จแล้วขั้นตอนต่อไปคือการเตรียมงาน ซึ่ง ประเสริฐ ศีลรัตน์ (2546) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการเตรียมการจัดนิทรรศการ สรุปได้ดังนี้

2.5.2.1 การเตรียมเนื้อหา

คือ การเตรียมประเด็น และรายละเอียดของเรื่องราวที่จะนำมาจัดนิทรรศการควรสรุปเป็นข้อความหรือหัวข้อสั้นๆ ซึ่งในการเตรียมเนื้อหาประกอบด้วย

2.5.2.1.1 การกำหนดชื่อนิทรรศการ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่จะจัดแสดงทั้งหมดแล้วจึงสรุปออกมาเป็นชื่อนิทรรศการ ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับครอบคลุมเนื้อหาที่จะนำมาจัดแสดง

2.5.2.1.2 กำหนดวัตถุประสงค์ ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการแต่ละครั้งต้องระบุให้ชัดเจนว่าเพื่ออะไร ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นและเนื้อหาของการจัดนิทรรศการ

2.5.2.1.3 การรวบรวมสื่อ คือการรวบรวมสื่อและวัสดุสิ่งของ ได้แก่ รูปภาพ ของจริง หุ่นจำลอง เอกสาร สิ่งพิมพ์ ฯลฯ เพื่อใช้ประกอบการจัดนิทรรศการ และในการรวบรวมสื่อจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยจัดเป็นหมวดหมู่และใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบนิทรรศการ

2.5.2.2 การเตรียมการเพื่อกำหนดขนาดของนิทรรศการ

ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดงาน งบประมาณ ประเด็นเนื้อหา สื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ ขนาดพื้นที่ ฯลฯ การพิจารณาองค์ประกอบดังกล่าวทำให้ผู้จัดทราบถึงความเล็กใหญ่ หรือ ขนาดของนิทรรศการ และที่สำคัญคือต้องคำนึงถึงสมรรถนะของตนเองว่าทำได้ระดับใด

2.5.2.3 การกำหนดวันเวลาในการแสดง

ควรพิจารณาถึงความพร้อมของผู้จัด และผู้เข้าชม โดยพยายามหลีกเลี่ยงการจัดงานในช่วงที่ภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวย หรือมีการจัดงานหลายๆงานในช่วงเวลาเดียวกัน

2.5.2.4 การกำหนดสถานที่

ปัจจุบันนิยมจัดตามศูนย์การค้า โรงแรมใหญ่ๆ หรือศูนย์การจัดงาน ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกเตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว และถ้าเป็นการจัดงานในส่วนท้องถิ่นควรเป็นที่ชุมชนที่สะดวกต่อการคมนาคม

2.5.2.5 การออกแบบแผนผังและส่วนประกอบในงานนิทรรศการ

คือ การเตรียมการเพื่อจัดวางวัสดุ สิ่งของรวมทั้งการออกแบบสัญลักษณ์ของงาน และสื่อที่ใช้จัดนิทรรศการให้เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อให้ได้รูปแบบของผังทางเดิน ตลอดจนจุดเน้นต่างๆ

2.5.2.6 การกำหนดกิจกรรมเสริมนิทรรศการ

การใช้กิจกรรมประกอบนิทรรศการจะทำให้ผู้ดูได้รับความรู้ ความบันเทิง และยังเกิดความรู้สึกร่วมกับการจัดงาน เช่น การบรรยายพิเศษ การอภิปรายปาฐกถา การจัดประกวด การสาธิต การแสดง การตอบปัญหา ฯลฯ

2.5.2.7 การเตรียมการประชาสัมพันธ์

เพื่อแจ้งข่าวการจัดงานให้บุคคลเป้าหมาย หรือประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

2.5.2.7.1 การประชาสัมพันธ์ก่อนงาน เป็นการวางแผนเพื่อแจ้งให้ทราบถึงความเป็นมา วัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการผ่านสื่อต่างๆรวมทั้งการแถลงข่าวผ่านสื่อมวลชน

2.5.2.7.2 การประชาสัมพันธ์ระหว่างงาน เป็นการประชาสัมพันธ์ในขณะที่จัดนิทรรศการ โดยนำเอาจุดเด่นของงานมาเป็นจุดขายในการเปิดตัวแนะนำนิทรรศการ

2.5.2.7.3 การประชาสัมพันธ์แบบต่อเนื่องหลังการจัดนิทรรศการ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงผลการจัดนิทรรศการ และเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้หน่วยงานนั้นๆ ด้วย

2.5.2.8 การเตรียมการประเมินผล

เพื่อให้ผู้จัดงานได้ทราบถึงผลการจัดงานว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายหรือไม่ มีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ในการประเมินผลนั้นทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ สอบถาม บันทึก ฯลฯ การเตรียมการประเมินผล แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ประเมินผลระหว่างเตรียมการจัดนิทรรศการ เพื่อต้องการทราบถึงความรับผิดชอบ และความสามารถของบุคคลฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมกับงานหรือไม่ และเพื่อทราบความก้าวหน้าในการเตรียมงานระยะ ต่างๆว่ามีความก้าวหน้าเพียงใดหรือไม่ ส่วนการประเมินผลระหว่างการจัดแสดงนิทรรศการนั้น เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของผู้ชมงานว่ามีความพึงพอใจต่อการจัดงานหรือไม่ อย่างไร มีปัญหาต่อการเข้ามนิทรรศการและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดงานครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

2.5.3 การดำเนินการ

การดำเนินการจัดนิทรรศการคือการลงมือปฏิบัติจริงตามแผนที่วางไว้ โดยอาศัยบุคลากรจากฝ่ายต่างๆและควรดำเนินการให้เสร็จก่อนเวลาเปิดงาน เพื่อตรวจสอบความเรียบร้อยและข้อบกพร่องต่างๆจะได้แก้ไขได้ทันเวลา ขั้นตอนแรกของการดำเนินงาน คือ การจัดวางโครงสร้าง เช่น ชุมนเปิดงาน บอร์ด โต๊ะ เก้าอี้ ชั้นวางของ ฉากหลัง ฯลฯ เพื่อใช้ติดตั้งแผ่นภาพ ตัวอักษร

ข้อความ คำอธิบายและวัตถุประสงค์ของต่างๆตามแบบแปลนที่ได้วางไว้ เมื่อติดตั้งเสร็จแล้วขั้นตอนต่อไป คือ การให้แสงสว่าง โดยเดินไฟตามจุดที่ต้องการให้มีแสงสว่างเพียงพอ และเน้นบางจุดที่สำคัญ หลีกเลี่ยงการใช้ไฟส่องตา หรือสะท้อนภาพจนมองไม่เห็น การเดินสายไฟต้องระมัดระวัง ควรซ่อนสายไฟไม่ให้ผู้เข้าชมได้รับอันตรายจากการสะดุดเกี่ยวชน ขั้นตอนสุดท้าย คือ การนำเอาวัสดุตกแต่ง เช่น ผ้าสี ต้นไม้ มาประดับตกแต่งตามจุดต่างๆเพื่อให้เกิดความสวยงาม และในวันเปิดงานควรจัดเจ้าหน้าที่หรือผู้นำชมประจำจุดนิทรรศการเพื่อให้คำอธิบาย ตอบข้อซักถามแก่ผู้ชม นอกจากนี้ ควรจัดทำคู่มือชมนิทรรศการ ซึ่งให้รายละเอียดของการจัดนิทรรศการว่ามีเรื่องใดบ้าง ที่ไหน และมีการสรุปประเด็นเนื้อหาที่จัดแสดงในแต่ละจุด เพื่อให้ผู้ดูสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ และเกิดความเข้าใจในเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2546)

2.5.4 พิธีเปิดการแสดง

การจัดพิธีเปิดการแสดงคือการให้ประชาชนเข้าชมและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่ผู้จัดนิทรรศการจัดทำขึ้น ซึ่งในขั้นของการนำเสนอส่วนตรงนี้มีกิจกรรมต่างๆดังนี้ คือ พิธีเปิดนิทรรศการ การสาธิต การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การอภิปราย การโต้วาที การฉายภาพยนตร์ การฉายสไลด์ การอธิบายและตอบคำถามของผู้ชม การประชาสัมพันธ์ในงาน การอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น การชี้แจงเส้นทางจราจร การแนะนำสถานที่ที่จะไปชมนิทรรศการว่าที่ใดจัดแสดงเรื่องอะไร การรักษาความปลอดภัย การปฐมพยาบาล ดังนั้นในขั้นนี้ผู้จัดนิทรรศการจะต้องจัดเตรียมบุคคลต่างๆประจำที่ที่มีการจัดแสดงให้พร้อม (พฤติพงษ์ เล็กศิริรัตน์, 2529)

2.5.5 การประเมินผล

การประเมินผลการจัดนิทรรศการ คือ การตรวจสอบผลการจัดนิทรรศการเพื่อให้ทราบถึงข้อดีและข้อเสียในการดำเนินงาน และเป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดนิทรรศการในครั้งต่อไปให้ดีขึ้น ซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการวัดคุณภาพและผลสำเร็จของการจัดนิทรรศการจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ การประเมินผลการจัดนิทรรศการควรทำการประเมินทั้งในส่วนผู้จัดนิทรรศการและผู้เข้าชมนิทรรศการ สำหรับวิธีการประเมินผลนั้นสามารถทำได้ 2 รูปแบบ คือ การประเมินผลอย่างเป็นทางการ และประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2546)

2.5.5.1 การประเมินผลอย่างเป็นทางการ

คือ การประเมินผลโดยการสร้างเครื่องมือในแบบต่างๆ เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ฯลฯ เพื่อใช้วัดความรู้ ความพึงพอใจ หรือความคิดเห็นจากบุคคลเป้าหมาย ฯลฯ ในการประเมินผลการจัดนิทรรศการผู้จัดงานควรทำการประเมินจากความพร้อมในด้านการเตรียมงาน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้อง

ความรู้ความสามารถ ขวัญและกำลังใจในการทำงาน ฯลฯ ส่วนการประเมินผลจากผู้เข้าชมนิเทศการส่วนใหญ่จะประเมินในด้าน เนื้อหา รูปแบบของการจัดนิเทศการ ประโยชน์ที่ได้รับ ความรู้และความคิดเห็นหลังจากชมนิเทศการ ฯลฯ

2.5.5.2 การประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ

คือ การประเมินด้วยการสังเกตอากัปกริยาของผู้เข้าชมนงาน ว่ามีความสนใจในการซักถามปัญหาขณะเข้าชมนงานมากน้อยเพียงใด การประเมินผลในลักษณะนี้ผู้ประเมินต้องประเมินอย่างเป็นธรรมตามความเป็นจริง เพื่อให้เกิด ประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงการจัดนิเทศการให้ดีขึ้นอย่างแท้จริง

พฤติพงษ์ เล็กศิริรัตน์ (2529) กล่าวว่า ในการจัดนิเทศการนั้นควรมีการประเมินผลไว้ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบว่าการจัดขึ้นนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ มีข้อดีและข้อควรปรับปรุงอะไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อจะได้นำไปใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณา ปรับปรุงแก้ไขการจัดนิเทศการครั้งต่อไป สำหรับกรรมวิธีในการเก็บข้อมูลการประเมินผลนั้น อาจทำได้โดยการแจกแบบสอบถามแล้วให้ผู้เข้าชมตอบคำถามในแบบสอบถามนั้น หรืออาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้เข้าชมนิเทศการก็ได้ เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก็นำไปวิเคราะห์ผลและประเมินผลต่อไป หลังจากจัดนิเทศการผ่านพ้นไปแล้วประมาณ 1 สัปดาห์ ควรมีการประชุมคณะกรรมการฝ่ายต่างๆที่ร่วมจัดนิเทศการ เพื่อทำการประเมินผลการจัดนิเทศการในส่วนที่คณะกรรมการชุดนั้นรับผิดชอบว่าผลการจัดนิเทศการนั้นเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคข้อดีและข้อเสียอย่างไรบ้าง มีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือข้อเสนอแนะอย่างไร เมื่อฝ่ายต่างๆเสนอครบหมดทุกฝ่ายแล้ว ก็นำมารวมสรุปเป็นผลของการจัดนิเทศการ ซึ่งการสรุปผลอาจทำในรูปของรายงานก็ได้

2.6 คุณสมบัติของผู้จัดนิเทศการ

ผู้ที่จะออกแบบนิเทศการได้ดีควรมีความรู้พื้นฐานทางศิลปะ แต่ถ้าไม่มีความรู้ทางศิลปะก็สามารถจะปรับปรุงตนเองโดยอาศัยหลักการนี้ คือ พยุงศักดิ์ ประจุศิลป์ (2531)

2.6.1 มีประสบการณ์มากและเป็นคนช่างสังเกต สนใจในสิ่งใหม่ๆ ค้นคว้าหาความรู้ในวิทยาการใหม่อยู่เสมอ

2.6.2 มีความรู้พื้นฐานทางความต้องการของมนุษย์ว่าทุกคนทั่วไปต้องการอะไร ต้องสนองอย่างมีหลักเกณฑ์ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้จัดประสบความสำเร็จ

2.6.3 มีความคิดสร้างสรรค์เป็นของตัวเองโดยอาศัยประสบการณ์ รู้จักนำมาตัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพที่มีอยู่ แต่ทั้งนี้ไม่ควรที่จะลอกแบบสิ่งที่ได้พบเห็นทั้งหมดจะต้องรู้จักนำมาใช้และนำมาตัดแปลงให้เหมาะสมและทำสิ่งที่คืออยู่แล้วให้ดีขึ้น

2.7 จิตวิทยาการรับรู้เกี่ยวกับการจัดนิทรรศการ

การรับรู้ คือ การสัมผัสที่มีความหมาย การรับรู้เป็นกระบวนการ หรือการตีความจากการสัมผัสที่ได้รับออกเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีความหมาย คนเราจะต้องใช้ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน (Hilgard, 1971 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546) โดยปกติเรารับรู้โดยผ่านระบบรับสัมผัสซึ่งได้แก่ ระบบรีเซปเตอร์ใน ตา หู จมูก ลิ้น ผิวหนัง และกล้ามเนื้อ การรับรู้จึงเปรียบเสมือนประตูด่านแรกที่จะนำไปสู่พฤติกรรมอื่นๆที่จะส่งผลถึงคุณภาพชีวิตของแต่ละคนได้ ดังนั้นในการจัดนิทรรศการผู้จัดควรคำนึงถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ ดังนี้ วิวรรณ จันทรเทพย์ (2548)

2.7.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้

2.7.1.1 ปัจจัยที่สร้างความสนใจจากภายนอก คือ สื่อและกิจกรรมต่างๆ สื่อเหล่านี้จะสามารถกระตุ้น การรับรู้ได้มากขึ้นขึ้นอยู่กับคุณลักษณะ ดังนี้

2.7.1.1.1 ความเข้ม หมายถึง ความชัดเจนของสื่อซึ่งอาจประกอบไปด้วยแสง หรือสีสรรที่โดดเด่นสวยงาม

2.7.1.1.2 ขนาด วัตถุหรือสิ่งเร้าที่ขนาดใหญ่ย่อมจะดึงดูดความสนใจได้ดีกว่าวัตถุหรือสิ่งเร้าที่มีขนาดเล็ก

2.7.1.1.3 ความแปลกใหม่และสิ่งที่มีลักษณะตัดกัน การเปลี่ยนแปลงทำให้สิ่งเร้าผิดปกติไปจากเดิมที่คุ้นเคยหรือสิ่งที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับสิ่งปกติทั่วไปจะสามารถสร้างความสนใจได้ดี

2.7.1.1.4 ตำแหน่งที่ตั้ง การติดตั้งสื่อหรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดนิทรรศการให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมจะกระตุ้นความสนใจได้ดีกว่าการจัดวางในระดับสูงหรือต่ำเกินไป

2.7.1.1.5 การเคลื่อนไหว สิ่งเร้าที่มีการเคลื่อนไหวย่อมสามารถกระตุ้นความสนใจได้ดีกว่าสิ่งเร้าที่นิ่งอยู่กับที่

2.7.1.1.6 ความเป็นหนึ่งเดียว สิ่งของหรือวัตถุที่มีอยู่หนึ่งเดียวบนพื้นที่ว่างบริเวณกว้างจะก่อให้เกิดความสนใจได้ดีเป็นพิเศษ

2.7.1.1.7 ระยะทาง สิ่งของหรือรูปภาพที่วางซ้อนทับกัน บางส่วนจะก่อให้เกิดมิติตื้นลึกทำให้ดูเป็นระยะทางใกล้ไกลเป็นลำดับจะช่วยเร้าความสนใจได้ดีกว่าสิ่งที่จัดเรียงในระนาบเดียวกัน

2.7.1.1.8 ความคงทน เป็นช่วงระยะเวลาหรือความถี่ในการปรากฏและคงอยู่ของสิ่งเร้า ทำให้อวัยวะรับสัมผัสมีเวลาเพียงพอในการรับรู้ มีโอกาสทบทวนการตีความซ้ำแล้วซ้ำอีกหลายครั้ง ทำให้รับรู้แม่นยำแน่นอน

2.7.1.1.9 การทำซ้ำ สิ่งเร้าที่เกิดขึ้นจากการทำซ้ำแล้วซ้ำอีกหลายๆครั้ง

2.7.1.2 ปัจจัยที่เร้าความสนใจจากภายใน

ปัจจัยที่เร้าความสนใจจากภายใน หมายถึง ปัจจัยด้านจิตวิทยา ดังนั้น การสร้างความสนใจเพื่อให้เกิดการรับรู้จึงควรคำนึงถึงปัจจัยทางด้านจิตวิทยาบางประการดังนี้

2.7.1.2.1 ความตั้งใจ ความตั้งใจเป็นการเตรียมพร้อมของมนุษย์เพื่อรับสัมผัสให้ได้ชัดเจน เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เลือกตอบสนองแก่สิ่งเร้าบางชนิด

2.7.1.2.2 แรงขับ เป็นแรงกระตุ้นให้ทำกิจกรรมต่างๆ

2.7.1.2.3 อารมณ์ หรือคุณภาพของจิตใจ ถ้าหากอารมณ์ดีจิตใจแจ่มใสปลอดโปร่ง จะสามารถแปลความหมายของการรับสัมผัสได้ถูกต้องกว่าขณะที่อารมณ์ขุ่นมัว หรือจิตใจได้รับความกระทบกระเทือน

2.7.1.2.4 ความสนใจ หมายถึงความ โน้มเอียงที่จะแสดงบทบาทและเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ก่อให้เกิดการรับรู้และการเรียนรู้ในโอกาสต่อไป

2.7.1.2.5 สถิติปัญญา เป็นความสามารถขั้นสูงของมนุษย์แต่ละคนในการผสมผสานระหว่างอารมณ์ความรู้สึกกับความคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล สถิติปัญญาจึงเป็นผลสรุปองค์ความรู้ทั้งหมด

2.7.2 การรับรู้นิทรรศการตามแนวทฤษฎีจิตวิทยา

ตามทฤษฎีของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt Theory) ซึ่งมีแนวคิดว่าองค์ประกอบสำคัญของภาพหรือสิ่งเร้าที่เรารับรู้โดยทั่วไปมี 2 ส่วน คือ ภาพและพื้น ดังนั้น การรวมกันของภาพและพื้นจึงถือเป็นกฎสำคัญของการจัดสิ่งเร้าเพื่อการกระตุ้นความสนใจซึ่งมีหลักสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

2.7.2.1 หลักของความใกล้ชิด

หมายถึง สิ่งเร้าที่อยู่ใกล้กันทำให้เรามีแนวโน้มที่จะรับรู้เป็นพวกเดียวกันมากกว่าสิ่งที่อยู่ห่างกัน ประโยชน์ในการนำหลักของความใกล้ชิดมาใช้ในการจัดนิทรรศการ คือ สะดวกต่อการรับรู้และการเรียนรู้ของผู้ชมทำให้ดูเป็นกลุ่มเป็นก้อน หรือเป็นชุดง่ายต่อการตรวจสอบจำนวนวัสดุที่จัดแสดง การประยุกต์ใช้หลักของความใกล้ชิดกับการจัด

นิทรรศการเพื่อกระตุ้นให้ผู้ชมรับรู้ได้ดี ตามหลักของความใกล้ชิดควรจัดสื่อหรือวัตถุสิ่งของให้อยู่รวมกันใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะสิ่งที่มีเนื้อหาหรือมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน

2.7.2.2 หลักของความคล้ายคลึง

หมายถึง สิ่งเร้าที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันทำให้การรับรู้มีแนวโน้มที่จะเป็นพวกเดียวกันมากกว่าสิ่งที่แตกต่างกัน แม้ว่าสิ่งนั้นจะอยู่ใกล้กันหรือไกลกันก็ตาม แต่หลักการนี้ไม่สามารถใช้ได้กับสิ่งเร้าทุกครั้งไป ประโยชน์ในการนำหลักของความคล้ายคลึงมาใช้กับงานนิทรรศการมีหลายประการ คือ ช่วยให้เกิดความเป็นกลุ่มและมีเอกภาพ สะดวกต่อการรับรู้และการเรียนรู้ของผู้ชม การประยุกต์ใช้หลักของความคล้ายคลึงกับการจัดนิทรรศการทำได้โดยการจัดวางสื่อหรือสิ่งของที่มีลักษณะคล้ายกันเป็นหมวดหมู่หรือเป็นกลุ่มเดียวกัน ทั้งนี้ควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ

2.7.2.3 หลักของความต่อเนื่อง

หมายถึง สิ่งเร้าที่ปรากฏให้เห็นอย่างซ้ำๆเหมือนกันไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องจะมีแนวโน้มเป็นพวกเดียวกันมากกว่าที่จะแยกกันคนละทิศทาง ประโยชน์ในการนำหลักของความต่อเนื่องมาใช้ในการจัดนิทรรศการหลายประการ คือ ช่วยให้เกิดประโยชน์ในการวางแผน การออกแบบ และการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สะดวกและง่ายต่อการสังเกต การรับรู้ และการเรียนรู้ การประยุกต์ใช้หลักของความต่อเนื่องมาใช้ในการจัดนิทรรศการเพื่อให้ผู้ชมเกิดการรับรู้และเรียนรู้ได้ดี สามารถนำหลักของความต่อเนื่องมาใช้ได้ดังตัวอย่างดังนี้ คือ การจัดวางป้ายนิเทศให้เป็นแนวต่อเนื่องกันเป็นระยะทางยาวตามความเหมาะสม การใช้ เส้น สี สัญลักษณ์ แสง รูปแบบ ซ้ำๆกันอย่างต่อเนื่อง

2.7.2.4 หลักของความประสาน

เป็นการต่อเติมสิ่งเร้าที่ขาดหายไปให้สมบูรณ์ (Closure) สิ่งที่เกิดปกติหรือส่วนของรูปภาพหรือของวัตถุที่หายไปจะกระตุ้นการรับรู้ได้ดี ความไม่สมบูรณ์จะก่อให้เกิดความสงสัย การนำหลักของการประสานมาใช้ในการจัดนิทรรศการมีประโยชน์หลายประการ คือ สามารถสร้างความสนใจสนทนาระหว่างผู้ชมและผู้ชมได้ การประยุกต์ใช้หลักของการประสานกับการจัดนิทรรศการ สามารถทำได้โดยการวางผลิตภัณฑ์ที่เหมือนกันให้ห่างกันในบางช่วงที่ต้องการกระตุ้นการรับรู้หรือเรียกร้องความสนใจเป็นพิเศษ

2.8 จิตวิทยาการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดนิทรรศการ

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลจากการฝึกฝนและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณ หรืออู่อุณหภูมิ หรือจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเหนื่อยล้า พืชของยา เป็น

ต้น การจัดนิทรรศการเป็นสื่อกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้ชมได้ดี เนื่องจากการใช้สื่อหลายชนิดและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย ทำให้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ได้หลายด้าน การเข้าร่วมกิจกรรมประเภทนิทรรศการนั้นมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้แตกต่างจากการเรียนรู้ในห้องเรียนทั่วไปในเรื่องของควมมีอิสระตามความต้องการที่จะเรียนรู้ของแต่ละคน ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้ วิวรรณ จันท์เทพย์ (2548)

2.8.1 ประเภทของการเรียนรู้

เบนจามิน บลูม (Bloom, 1956) นักวัดผลผู้ยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกา สรุปว่าการเรียนรู้มีผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปและได้จำแนกประเภทพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.8.1.1 การเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจ หมายถึง พฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า และการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น ผู้ชมสามารถเกิดการเรียนรู้ด้านนี้ได้จากสื่อหรือวิธีการนำเสนอที่หลากหลายในงานนิทรรศการ ไม่ว่าจะเป็น รูปภาพ หุ่นจำลอง ของจริง ของตัวอย่าง แผนภูมิ แผนสถิติ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นในงานนิทรรศการ เช่น การตอบปัญหา การแสดงละคร การบรรยาย การอภิปราย เป็นต้น

2.8.1.2 การเรียนรู้ด้านเจตคติหรือด้านอารมณ์หรือด้านจิตใจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือความรู้สึก ทำให้ผู้ชมเกิดความพอใจ เกิดความซาบซึ้ง และเห็นคุณค่า เกิดความศรัทธามีค่านิยม เกิดความภาคภูมิใจ ผู้ชมสามารถเกิดการเรียนรู้ด้านนี้จากนิทรรศการได้ดี

2.8.1.3 การเรียนรู้ด้านกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกี่ยวกับทักษะ หรือความชำนาญในการใช้กล้ามเนื้อหรืออวัยวะต่างๆในการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นทักษะในการพูด การอ่าน การเขียน การเล่นเกม กีฬา ฟันรำ การคำนวณ ที่สามารถทำได้อย่างคล่องแคล่วจนเล็ดเป็นธรรมชาติ

2.8.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้ชมในการชมนิทรรศการ

การจัดแสดงนิทรรศการแต่ละครั้งผู้ชมจะเกิดการเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น

2.8.2.1 ผู้ชมหรือผู้เรียน ผู้ชมหรือผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันในหลายๆด้าน วุฒิภาวะและความพร้อม เพศ สติปัญญา อารมณ์ สังคม วัฒนธรรมและประเพณี สภาพสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ ประสบการณ์ ระดับการศึกษา ความสนใจ

2.8.2.2 เนื้อหาบทเรียนและกิจกรรม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับเนื้อหาและ กิจกรรมในการจัดนิทรรศการ ความยากง่ายของเนื้อหา ความหมายของเนื้อหา ความสอดคล้อง ของเนื้อหากับกิจกรรม ความยาวของเนื้อหา

2.8.2.3 เทคนิคการนำเสนอ การนำเสนอที่ดีควรมีขั้นตอนต่อเนื่องเร้า ความสนใจมาจากขั้นตอนการวางแผน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตั้งวัตถุประสงค์ การเลือกเนื้อหาและ กิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สถานที่ สื่อ และบรรยากาศ ความชัดเจนถูกต้อง ความ คล่องแคล่ว ความพร้อม

2.9 จิตวิทยาพัฒนาการเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการ

นักจิตวิทยาหลายท่านได้ศึกษาถึงพัฒนาการของมนุษย์วัยต่างๆตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงวัยชรา ทำให้เรารู้ถึงธรรมชาติของมนุษย์แต่ละวัยว่ามีความสนใจและความต้องการแตกต่างกันอย่างไร วัย หรืออายุของผู้ชมมีความเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ ความพร้อม การรับรู้ การเรียนรู้ ความต้องการ ความสนใจและประสบการณ์ต่างๆซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ในการชมนิทรรศการ ดังนั้น ในการจัดนิทรรศการจึงควรคำนึงถึงวัยของผู้ชม ซึ่ง วิวรรณ จันทรเทพย์ (2548) ได้สรุปไว้ ดังนี้

2.9.1 วัยเด็กตอนต้น

เด็กวัยนี้มีอายุตั้งแต่ 2 ถึง 6 ปี เป็นเด็กวัยเรียนในระดับชั้นอนุบาล อนุบาล และประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นวัยที่มีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เพราะเริ่มก้าวออกจาก สังคมครอบครัว เด็กวัยนี้ชอบสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน สนใจสิ่งรอบตัว เป็นวัยแห่งการ สืบถามอย่างแท้จริง ช่างซักถาม ชอบรูปภาพในหนังสือ และชมสิ่งเคลื่อนไหวที่มีสีสันสดใส ชัดเจน สนใจของเล่นที่จับต้องได้นั่นคือมือ ชอบวิ่งเล่นปีนป่ายเคลื่อนไหว ร้องเพลงที่มีจังหวะง่ายๆ เนื้อร้องสั้นๆเลียนแบบผู้ที่โตกว่า

2.9.2 วัยเด็กตอนกลาง

ช่วงของเด็กวัยนี้ประมาณ 7-12 ปี อยู่ในชั้นระดับประถมศึกษาเด็กสนใจ สภาพแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมรอบตัว พอใจที่จะเผชิญสิ่งแปลกใหม่ ชอบอ่านหนังสือ ฟังเพลง ร้องเพลง ดูโทรทัศน์ ชอบภาพยนตร์ประเภทนิทาน นิยายผจญภัยลึกลับ การทดลองค้นคว้าหา ความจริงทางวิทยาศาสตร์ สนใจร่างกายของตนเอง สัตว์เลี้ยง การเล่นที่มีการเคลื่อนไหว การ กระโดดโลดเต้น การออกกำลังกาย การทำงานฝีมือ การก่อสร้าง และ เกมการแข่งขันต่างๆ

2.9.3 วัยรุ่น

วัยรุ่นอายุประมาณ 13 ถึง 19 ปี ลักษณะความสนใจของวัยรุ่นมีขอบข่าย กว้างขวาง สนใจหลายอย่างแต่ไม่ลึกซึ้งมาก สนใจและชอบเลียนแบบบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยม ของสังคมโดยเฉพาะดารานอกจากนี้วัยรุ่นทั่วไปจะสนใจตนเอง เช่น เรื่องรูปร่างหน้าตา

ผิวพรรณ การแต่งกาย การปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย การเสริมบุคลิกภาพและความงามให้ทันสมัย วิทยุสนใจคบเพื่อนเพศเดียวกันและเพื่อนต่างเพศ ให้ความสำคัญกับงานเลี้ยงชุมนุม การสังสรรค์ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน

2.9.4 วิทยุใหญ่

วิทยุใหญ่แบ่งออกเป็น วิทยุใหญ่ตอนต้น วิทยุใหญ่ตอนกลาง และวิทยุใหญ่ตอนปลายหรือวิทยุชรา

2.9.4.1 วิทยุใหญ่ตอนต้น เริ่มตั้งแต่อายุประมาณ 20 ถึง 40 ปี โดยทั่วไปให้สนใจเกี่ยวกับเรื่องรูปร่างหน้าตา การปรับปรุงบุคลิกภาพ และเสื้อผ้าการแต่งกาย พอๆกับวัยรุ่นตอนปลาย คนวัยนี้อยู่ในวัยสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ที่อยู่อาศัย อิทธิพลด้านอาชีพมีผลต่อความสนใจมากโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและสังคมที่ตนรับผิดชอบอยู่ การปรับตัวให้เข้ากับคู่สมรส การอบรมเลี้ยงดูลูก นอกจากนี้ยังให้ความสนใจกับงานสังคม การเมือง งานอดิเรก การท่องเที่ยว การพักผ่อนหย่อนใจ และ ศาสนา

2.9.4.2 วิทยุใหญ่ตอนกลาง อายุประมาณ 40 ถึง 60 ปี เป็นระยะที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจไปในทางที่เสื่อมถอย ความสนใจอยู่ที่เรื่องสุขภาพ การปรับตัวในงานอาชีพที่ต่อเนื่องมาจากวิทยุใหญ่ตอนต้น กิจกรรมยามว่าง ความสัมพันธ์ในครอบครัว การทำประโยชน์ให้กับสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และ ศาสนา

2.9.4.3 วิทยุชรา โดยทั่วไปมักจะกำหนดให้ผู้ที่มิอายุ 60 ปีขึ้นไปเข้าสู่วิทยุชรา วิทยุนี้เป็นวิทยุปรับตัวให้เหมาะกับความเสื่อมของสุขภาพร่างกาย คนในวิทยุชราจึงสนใจเรื่องสุขภาพ ชอบให้มีคนอยู่เป็นเพื่อน สนใจเรื่องราวในอดีตที่ตนเองเคยร่วมสมัย ต้องการการยอมรับและการยกย่องประสบความสำเร็จในอดีตที่ผ่านมา

2.10 นิทรรศการศิลปะกับบทบาททางการศึกษา

นิทรรศการศิลปะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านศิลปศึกษา จึงควรมีการจัดนิทรรศการศิลปะในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากการสร้างสรรค์งานศิลปะนั้นเป็นการนำเสนอในรูปแบบของผลงาน ซึ่งผลงานเหล่านั้นเป็นผลผลิตที่มาจากการเรียนรู้และมาจากการพัฒนาความสามารถทางด้านศิลปะของนักเรียนแต่ละช่วงชั้น จากแหล่งข้อมูลของสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนารการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการ(2547) ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับนิทรรศการศิลปะว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการจัดกระบวนการสอนศิลปะ เมื่อผู้เรียนได้สร้างสรรค์งานศิลปะเสร็จสมบูรณ์แล้วควรนำเอาผลงานมาจัดแสดงหรือจัดนิทรรศการในชั้นเรียนหรือนอกห้องเรียน เพื่อจะเป็นการรับรู้เพื่อเป็นประโยชน์ในการประเมินผลและกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจตลอดจนมีชื่นชมในผลงานของตนเองและของผู้อื่น ทั้งนี้ครูต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการ

จัดนิทรรศการศิลปะในโรงเรียนด้วย การดำเนินการจัดควรจัดให้เป็นงานที่มีรูปแบบมาตรฐาน และอาจจะทำเป็นโครงการในแต่ละปีการศึกษาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าครูศิลปะควรให้ความสำคัญและสรรหาแนวทางในการจัดกิจกรรมด้านศิลปะที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองให้แก่นักเรียนในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นประโยชน์ในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในรายวิชาศิลปะศึกษาควบคู่ไปกับการได้รับประสบการณ์สุนทรียะที่เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียนต่อไป

2.11 การจัดนิทรรศการศิลปะในสถานศึกษา

การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในโรงเรียน นั้นมีสาระที่สำคัญและน่าสนใจเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างโรงเรียนที่มีประสบการณ์ด้านการจัดนิทรรศการศิลปะ เช่น การแสดงศิลปกรรมนักเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 5 การศึกษาศิลปะครบวงจรเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2532 นิทรรศการศิลปกรรมครั้งนี้เป็นการศึกษาศิลปะที่ครบวงจรและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนของชาติอย่างแท้จริงเพราะได้ครอบคลุมถึงการเรียนรู้ ความคิดริเริ่ม การฝึกฝีมือ (ทักษะ) การสร้างสรรค์จนเป็นผลสำเร็จ การแสดงออกทางศิลปะ การเผยแพร่ต่อสาธารณชน ความเจริญทางจิตใจของหมู่ชน การสร้างทรัพยากรบุคคลที่ดีแก่ชาติ และสร้างคุณค่าและความเจริญทางศิลปกรรม นับเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญยิ่งของครูศิลปะทุกคนที่จะช่วยปลูกฝังทัศนคติและจรรยาบรรณศิลปกรรมให้คงไว้ซึ่งทั้งพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีศิลปะนิสัยมากยิ่งขึ้น การแสดงศิลปกรรมของนักเรียนในครั้งนี้เป็นผลจากความเพียรพยายามของนักเรียนที่ได้นำความรู้ทางทฤษฎีศิลป์แขนงต่างๆ ศิลปะวิชาการที่ได้รับจากการเรียนการสอนผ่านชั้นตอนและปัจจัยหลากหลายจากสิ่งสำคัญที่เราเห็น เช่น ธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สังคม การสังเกตจดจำและความประทับใจ การรวบรวมและหล่อหลอมสิ่งเหล่านี้เข้าด้วยกันเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แสดงออกมาในผลงานศิลปกรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทางศิลปะของเด็กเกิดจากความคิดริเริ่มใหม่ๆ ที่พร้อมจะก่อตัวและมีพัฒนาการ จากความคิดทางนามธรรมไปสู่ความสำเร็จที่เป็นจริงตามรูปธรรมที่ปรากฏให้เห็นออกมาในผลงานทางศิลปะเป็นความคิดที่มีขั้นตอนมากกว่าความคิดอื่นๆ เช่น ความคิดรวบยอดหรือความคิดหาเหตุผล กระบวนการแห่งความคิดสร้างสรรค์นี้จะต้องประกอบกับความคิดที่ประณีตละเอียดเป็นอิสระและมีความคล่องตัวเป็นสำคัญมีวัตถุประสงค์ วิธีการ และ รายละเอียดต่างๆ ดังนี้ คือ

1. เพื่อส่งเสริมความรู้ในด้านศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น ศิลปะภาพพิมพ์ จิตรกรรม ประติมากรรม ผลงานการออกแบบ ดนตรีไทย ดนตรีสากล และนาฏศิลป์ของนักเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป

2. เพื่อพัฒนาการและส่งเสริมทางด้านจิตใจให้เห็นคุณค่าของศิลปะ เพื่อขัดเกลาจิตใจให้มีความประณีตอ่อนโยน มีความตั้งมั่นต่อการทำงาน มีคุณค่าต่อสังคมโดยใช้กระบวนการทางศิลปกรรมเป็นสื่อ

3. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการของนักเรียนในด้านศิลปกรรมแขนงต่างๆ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา ให้เป็นที่ปรากฏและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนโดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการจัดนิทรรศการศิลปะในครั้งนี้ คือ

3.1 การดำรงรักษาศิลปกรรมในแขนงต่างๆ และความรู้พื้นฐานทางด้านนี้ให้เจริญก้าวหน้ากับนักเรียน เยาวชน และบุคคลทั่วไป

3.2 เป็นการกระตุ้นให้มีการตื่นตัวมีความรักงานศิลปกรรมในแขนงต่างๆตามที่นักเรียนสนใจ ได้สร้างสรรค์และแสดงออกเป็นผลงานเพื่อเผยแพร่ให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน

3.3 นักเรียนจะได้แสดงออกในความสามารถทางด้านศิลปกรรมในแขนงต่างๆ ซึ่งจะสามารถปลูกฝังเป็นนิสัยอันดี อันเป็นผลจากความพากเพียรพยายามในงานที่มีความละเอียด ประณีต มีกรรมวิธีเทคนิค ตลอดจนความอดสาหัส วิริยะ ในการฝึกซ้อมเพื่อให้เกิดผลงานที่มีคุณค่า

3.4 รู้จักทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

3.5 มีความสามัคคีในการกระทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา

การแสดงนิทรรศการศิลปกรรมครั้งนี้มีผู้เข้าชมอย่างสม่ำเสมอตลอด 4 วันเฉลี่ยโดยประมาณ 300 คนต่อวัน มีทั้งนักเรียนในกรุงเทพมหานครและโรงเรียนจากต่างจังหวัด เช่น จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสาคร เป็นต้น (จุฑารัตน์ วิทยา, 2535)

จากการจัดนิทรรศการศิลปะในสถานศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สถานศึกษาดังกล่าวเห็นความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะให้แก่แก่นักเรียนในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งในการจัดแต่ละครั้งนั้นผู้จัดจะมีประสบการณ์ในการจัดเพิ่มขึ้นทุกครั้ง จึงสามารถนำไปปรับปรุงและพัฒนาการจัดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในครั้งต่อไปได้นอกจากจะมีการจัดนิทรรศการศิลปะในแหล่งของสถานศึกษาแล้ว ยังมีแหล่งเรียนรู้ศิลปะอีกมากมายที่มีการจัดนิทรรศการศิลปะอย่างต่อเนื่อง และมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของเยาวชนและบุคคลทั่วไปในสังคมปัจจุบัน คือ พิพิธภัณฑ์และหอศิลป์

2.12 การจัดนิทรรศการศิลปะในพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์

ปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ ได้มีการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ศิลปะของเยาวชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการจัดที่มีอย่างต่อเนื่องในสถาบันหรือหน่วยงานต่างๆ ดังนี้ เช่น

2.12.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหอศิลป์ หรือ หอศิลป์เจ้าฟ้า

ก่อตั้งขึ้นโดยกรมศิลปากร ซึ่งได้ขอใช้พื้นที่บริเวณโรงกษาปณ์เดิมของกรมธนารักษ์ซึ่งตั้งอยู่บน ถ.เจ้าฟ้า ใกล้กับวัดชนะสงครามมาปรับปรุงเพื่อจัดเป็นหอศิลป์แห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงผลงานศิลปกรรมของศิลปินผู้มีชื่อเสียงทั้งชาวไทยและต่างประเทศ จึงอาจจัดได้ว่าที่นี่เป็นหอศิลปะระดับชาติแห่งแรกของไทย และเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทางด้านศิลปะประเภททัศนศิลป์เพียงแห่งเดียวอีกด้วย การจัดแสดงศิลปะในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ นิทรรศการถาวร และ นิทรรศการหมุนเวียน เมื่อเข้าไปในอาคารนิทรรศการถาวรก็จะได้พบกับความสวยงามของอาคารตามแบบสถาปัตยกรรมคลาสสิกตะวันตก รูปแบบนีโอคลาสสิก ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 อันประกอบด้วย ตัวอาคารหลักด้านหน้าเป็นทรงปั้นหยาสูง 2 ชั้น หลังคามุงกระเบื้องว่าว สองข้างของตัวอาคารหลักต่อเป็นปีกทอดยาวเป็นอาคารชั้นเดียวหักมุมฉากสี่ด้านบรรจบกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเชื่อมต่อกันบริเวณหลังคา เเชิงชาย ช่องบานประตู หน้าต่างประดับด้วยลวดลายฉลุไม้ซึ่งมีความงดงามมาก โดยการจัดแสดงศิลปะภายในจะเรียงลำดับตามเวลา เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของศิลปะในประเทศไทย (หอศิลป์เจ้าฟ้า, 2552) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะหรือรูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะของหอศิลป์เจ้าฟ้า โดยการเข้าไปสังเกตการณ์การจัดนิทรรศการของทางหอศิลป์ด้วยตนเอง ข้อมูลที่ได้สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านสภาพการจัดนิทรรศการศิลปะ จัดในรูปแบบที่เรียบง่าย และเน้นความคล่องตัวในการเดินชมของผู้เข้าชมสูง การใช้สีแต่ละห้องที่จัดแสดงจะคำนึงถึงลักษณะของผลงานที่จัดแสดงเป็นสำคัญ

2. ด้านเทคนิคการจัดนิทรรศการ โดยส่วนมากด้านเทคนิคการจัดจะขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดของศิลปินที่เข้ามาจัดนิทรรศการหมุนเวียนด้วย เพราะทางหอศิลป์จะมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ ซึ่งกำหนดเอาไว้สำหรับผู้ที่ต้องการนำผลงานมาแสดง เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของหอศิลป์เจ้าฟ้าจะเป็นรูปแบบของนิทรรศการถาวร

3. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเยาวชน มีการจัดกิจกรรมให้เยาวชนเข้ามาอบรมเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ และการจัดให้เยาวชนได้พบปะกับศิลปินที่มีชื่อเสียงในโอกาสต่างๆ (สามารถชมภาพประกอบได้ในภาคผนวก ซ หน้า 220)

2.12.2 หอศิลป์สิริกิติ์

หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ กำเนิดจากพระราชดำริและพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อใช้เป็นสถานที่จัดแสดงผลงานจิตรกรรมดีเด่นของศิลปินรุ่นใหม่และศิลปินที่ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติ ราชอาณาจักรกรุงเทพได้รับสนองพระราชดำริและพระมหากรุณาธิคุณนี้ด้วยการปรับปรุงพัฒนาอาคารสาขาสะพานผ่านฟ้าโดยลดทอนส่วนที่ทำการของธนาคารลง แล้วจัดพื้นที่ทั้ง 5 ชั้นของอาคารที่ปรับปรุงใหม่ให้เป็นหอศิลป์ที่มีความโอ่โถงทันสมัยด้วยพื้นที่ใช้สอยถึง 3,700 ตารางเมตร เพื่อใช้จัดนิทรรศการศิลปกรรมทั้งแบบถาวรและหมุนเวียน (หอศิลป์สิริกิติ์, 2552) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะหรือรูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะของหอศิลป์สิริกิติ์ โดยการเข้าไปสังเกตการณ์การจัดนิทรรศการของทางหอศิลป์ด้วยตนเอง ข้อมูลที่ได้สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านสภาพการจัดนิทรรศการศิลปะ รูปแบบการจัดจะเน้นความทันสมัย มีการใช้แสงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการนำเสนอผลงานให้มีความเด่นและน่าสนใจ พื้นที่โดยรวมสามารถแสดงผลงานศิลปะได้ทั้ง ประเภท จิตรกรรม ประติมากรรม หรือ สื่อผสมต่างๆ การจัดสรรด้านพื้นที่มีความคล่องตัวสูงและมีความเหมาะสมต่อการรองรับการเข้าชมของผู้เข้าชมได้ในระดับมาก

2. ด้านเทคนิคการจัด จะเน้นการให้แสงเป็นสำคัญ เนื่องจากภายในตัวอาคารจะเป็นห้องทึบแสง ดังนั้นการจัดจึงต้องเน้นการให้แสงอย่างพอเหมาะและมีความสมดุลกับระดับสายตา และไม่ก่อให้เกิดการระคายเคืองต่อสายตาระหว่างการชมงาน นอกจากนี้จะขึ้นอยู่กับแนวความคิดหรือหรือการสร้างสรรคงานของศิลปินผู้จัดด้วยว่าควรจัดออกมารูปแบบใดที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้

3. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเยาวชน ส่วนใหญ่ทางหอศิลป์จะทำหน้าที่ในการให้ความรู้แก่โรงเรียนต่างๆที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ โดยจะมีการจัดวิทยากรจากบุคลากรในหอศิลป์มาให้ความรู้และคำอธิบายเกี่ยวกับผลงานที่จัดแสดง ซึ่งทางโรงเรียนต่างๆจะต้องมาทำการติดต่อล่วงหน้า (สามารถชมภาพประกอบได้ในภาคผนวก ซ หน้า 219)

2.12.3 หอศิลป์จามจุรี แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจจุบันนับได้ว่า หอศิลป์จามจุรี แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศไทย ที่สามารถแสดงถึงวิวัฒนาการของศิลปกรรมในประเทศไทยตั้งแต่เริ่มแรกของยุคศิลปะเฟื่องฟูมาจนถึงปัจจุบันได้อย่างสมบูรณ์ เป็นการสานต่อความคิดในเชิงสนับสนุน สร้างสรรค์ และเผยแพร่งานศิลปกรรมและศิลปินไทยต่อไป ในส่วนของการจัดกิจกรรมเสริมที่น่าสนใจในปัจจุบันนั้นจะมีเกี่ยวกับ การจัดตลาดนัดศิลปะ หรือ จตุรัสศิลป์ (Art Square) ตลาดงานศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย และผลิตภัณฑ์งานศิลปะ หลากความคิดในกิจกรรมต่างๆ เช่น ดุหนัง ฟังเพลง พร้อมทั้งชื่นชมผลงานศิลปะ เลือกซื้อเลือกหาผลิตภัณฑ์หลากหลายคิดบริเวณรอบหอศิลป์จามจุรี ในสัปดาห์ที่ 3 เดือนธันวาคมของทุกปี นอกจากนี้ยังมี จุฬาศรศิลป์ (Chula's Art Collection) เป็นการนำเอาภาพผลงานในโครงการรวบรวมผลงานทางศิลปกรรมของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาจัดแสดงให้ผู้สนใจทั่วไปได้เข้าชม รวมทั้งการจัดกิจกรรมสนทนาภาษาศิลป์ (Art Talk) เป็นกิจกรรมพบปะระหว่างศิลปิน นิสิตนักศึกษา หรือผู้สนใจ โดยที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับฟังนาทศนะเกี่ยวกับผลงานและแวดวงศิลปะของไทยและต่างประเทศจากหลายมุมมองของศิลปินทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ (หอศิลป์จามจุรี, 2552) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะหรือรูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะของหอศิลป์จามจุรี โดยการเข้าไปสังเกตการณ์การจัดนิทรรศการของทางหอศิลป์ด้วยตนเอง ข้อมูลที่ได้สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านสภาพการจัดนิทรรศการศิลปะ การจัดนิทรรศการโดยส่วนใหญ่ศิลปินจะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด เนื่องจากหอศิลป์เป็นผู้อำนวยความสะดวกในด้านการใช้พื้นที่ ในส่วนอื่นศิลปินจะต้องรับผิดชอบเอง โดยในส่วนกิจกรรมเสริมต่างๆมีการเตรียมงานในแต่ละครั้งแตกต่างกันออกไป ทางหอศิลป์จะมีนิทรรศการศิลปะแบบหมุนเวียนจากศิลปินที่มาจากแหล่งต่างๆอย่างต่อเนื่อง โดยจะมีการรองรับในด้านสถานที่สำหรับการจัดนิทรรศการศิลปะจำนวน 2 ชั้น โดยในชั้นแรกจะมี 2 ห้อง ซึ่งแต่ละห้องในชั้นแรกจะมีขนาดปานกลางและสามารถรองรับการจัดนิทรรศการของศิลปินได้ห้องละ 1 คน ชั้นที่สองจะเป็นห้องที่มีขนาดกว้างขวางกว่าสองห้องในชั้นแรกสามารถรองรับผลงานของศิลปินที่มีจำนวนมากขึ้น การใช้แสงและความคล่องตัวมีความเหมาะสมต่อการเข้าชม การพัฒนาหรือการตกแต่งสถานที่ที่มีความทันสมัยและมีความน่าสนใจมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในกลุ่มของนักเรียนทั้งในวัยประถมศึกษาและมัธยมศึกษายังให้ความสนใจเข้าชมน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นนิสิตนักศึกษา และ กลุ่มของประชาชนทั่วไป

2. ด้านเทคนิคการจัด การจัดนิทรรศการแต่ละครั้งศิลปินจะเป็นผู้ดำเนินการจัดเอง หรือออกแบบรูปแบบการจัดเอง

3. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเยาวชน ในส่วนของการจัดกิจกรรมเสริมที่น่าสนใจในปัจจุบันนั้นจะมีการจัดตลาดนัดศิลปะหรือจตุรัสศิลป์ (Art Square) ตลาดงานศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย และผลิตภัณฑ์งานศิลปะ หลากความคิดในกิจกรรมต่างๆ เช่น ดุหนัง ฟังเพลง พร้อมทั้งชื่นชมผลงานศิลปะ เลือกซื้อเลือกหาผลิตภัณฑ์หลากหลายบริเวณรอบหอศิลป์จามจุรี ในสัปดาห์ที่ 3 เดือนธันวาคมของทุกปี นอกจากนี้ยังมี จุฬาฯ สรรศิลป์ (Chula's Art Collection) เป็นการนำเอาภาพผลงานในโครงการรวบรวมผลงานทางศิลปกรรมของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาจัดแสดงให้ผู้สนใจทั่วไปได้เข้าชม รวมทั้งการจัดกิจกรรมสนทนาภาษาศิลป์ (Art Talk) เป็นกิจกรรมพบปะระหว่างศิลปิน นิสิต นักศึกษา หรือผู้สนใจ โดยที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับฟังนันทสนทนาที่สนทนากับผลงานและแวดวงศิลปะของไทยและต่างประเทศจากหลายมุมมองของศิลปินทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ (สามารถชมภาพประกอบได้ในภาคผนวก ซ หน้า 216-218)

2.12.4 หอศิลป์ภาคใต้

หอศิลป์ภาคใต้หรือสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา ได้เปิดให้เยี่ยมชม นิทรรศการทางศิลปะ และวัฒนธรรมที่สะท้อนภาพประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของผู้นคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านศิลปวัตถุ โบราณวัตถุงาน และหัตถกรรมท้องถิ่น เช่น เครื่องทองเหลือง ผ้าจวนตานี กริชและลวดลายจิตรกรรมบนเรือกอและ เป็นต้น รวมทั้งการรองรับการแสดงผลงานของศิลปินต่างๆ ทั่วประเทศและทั่วโลก มีภารกิจด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมีพิพิธภัณฑ์ศิขรินวิทยาที่จัดแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุที่พบในท้องถิ่น มีสำนักงานและหอประชุมขนาด 200 ที่นั่ง ใช้เป็นสถานที่จัดประชุมสัมมนาและจัดกิจกรรมการแสดงพื้นบ้าน การดำเนินงานของศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ประกอบด้วย การศึกษาค้นคว้า วิจัย การส่งเสริมสนับสนุน การอนุรักษ์ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนภาคใต้ สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา จะเป็นหน่วยงานหลักของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในการดำเนินงานด้านทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อเป็นศูนย์กลางในระดับภูมิภาค และมีพันธกิจดังนี้ 1) อนุรักษ์ พื้นฟู วิจัย พัฒนา และถ่ายทอดวัฒนธรรมตามภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย 2) ประสานงานกับคณะ วิทยาลัย และหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยเพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่าง วัฒนธรรมกับการพัฒนาการเรียนรู้ 3) ให้บริการสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของชุมชน (สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, 2552) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติม

เกี่ยวกับลักษณะหรือรูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะของหอศิลป์จามจุรี โดยการเข้าไปสังเกตการณ์การจัดนิทรรศการของทางหอศิลป์ด้วยตนเอง ข้อมูลที่ได้สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านสภาพการจัดนิทรรศการศิลปะ หอศิลป์ภาคใต้มีการจัดนิทรรศการหมุนเวียนกันอย่างต่อเนื่อง มีพื้นที่กว้างขวางสามารถจัดสรรค้ได้หลายห้อง ภายในตัวอาคารจะถ่ายเทอากาศได้อย่างสะดวก สามารถรองรับผลงานศิลปินได้เป็นจำนวนมาก ในส่วนของนิทรรศการศิลปะแบบถาวรนั้นจะเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ ตลอดจนการจัดโครงการนิทรรศการศิลปะเพื่อเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

2. ด้านเทคนิคการจัด เทคนิคการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อเยาวชนนั้นทางหอศิลป์จะเน้นการจัดที่สนุกสนาน การให้สิ่งดึงดูดความสนใจ การจัดเวทีแสดงความสามารถด้านดนตรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสุนทรียภาพของเยาวชนได้อย่างเหมาะสม

3. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเยาวชน มีการจัดเวทีพบปะศิลปินที่มีชื่อเสียงทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะในโอกาสต่างๆ เช่น การจัดโครงการประกวดวาดภาพของเยาวชนเนื่องในวันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันเด็กแห่งชาติ หรือ วันวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีการเปิดอบรมการสร้างงานศิลปะโดยบุคลากรของทางหอศิลป์ เช่น การอบรมการทำผ้าบาติก การอบรมศิลปะสร้างสรรค์แก่แพทย์ที่จบใหม่ และ การจัดพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ไปยังโรงเรียนต่างๆ เป็นต้น (สามารถชมภาพประกอบได้ในภาคผนวก ซ หน้า 222-224)

ปัจจุบันเนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การดำเนินชีวิตหรือการติดต่อสื่อสารในด้านต่างๆจึงมีการพัฒนาควบคู่กันไปตลอดเวลา เช่นเดียวกับรูปแบบของการจัดนิทรรศการศิลปะ ที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบจากนิทรรศการที่จัดขึ้นในแหล่งต่างๆซึ่งต้องอาศัยการเดินทางไปชมในสถานที่นั้นๆกลายมาเป็นนิทรรศการศิลปะแบบออนไลน์ ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทในการตอบสนองการเรียนรู้ของคนยุคปัจจุบัน โดยมีสื่อหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเกี่ยวข้องเข้าถึงได้ง่าย สะดวกต่อการเรียนรู้เพราะสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาและไม่ต้องเดินทางไปเยี่ยมชมด้วยตนเอง จัดเป็นนวัตกรรมสมัยใหม่ที่ช่วยตอบสนองในด้านของเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด และสามารถทำให้คนในยุคปัจจุบันสามารถเรียนรู้ศิลปะนั้นๆได้อย่างทั่วถึง

2.13 นิทรรศการศิลปะออนไลน์ (Art Exhibition Online)

ในสังคมปัจจุบันเวลานับเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ประชากรส่วนใหญ่จะทุ่มเทเวลาให้กับการทำงาน มีการติดต่อสื่อสารหรือมีภาระต่างๆมากมายจึงทำให้เวลาในส่วน

ของการเรียนรู้สิ่งรอบตัวเพิ่มเติมการรับทราบข้อมูลต่างๆ หรือรับรู้ในสิ่งที่ทันสมัยเป็นไปอย่างล้ำลึก หน่วยงานต่างๆจึงมีการสร้างเว็บไซต์เพื่อเป็นสื่อในการให้ความรู้ในเรื่องราวต่างๆที่แต่ละคนให้ความสนใจ เช่นเดียวกับนิทรรศการศิลปะแบบออนไลน์ (Art Exhibition Online) ซึ่งในต่างประเทศมีการดำเนินการมานานแล้วเนื่องจากการขยายโอกาสด้านการเรียนรู้ในด้านศิลปะแก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าโดยไม่จำเป็นต้องไปดูด้วยตนเองในสถานที่นั้นๆ เราสามารถค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะในขณะนั้นว่าจัดเมื่อไหร่ ที่ไหน อย่างไร บางเว็บไซต์จะออกแบบเสมือนเราได้เข้าไปเยี่ยมชมในสถานที่นั้นจริงๆ โดยการนำชมห้องต่างๆที่มีการจัดแสดงผลงานของศิลปินในขณะนั้นและสามารถคลิกที่ภาพเพื่อดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต ในประเทศไทยนั้นพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ต่างๆได้สร้างเว็บไซต์ขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์หรือเชิญประชาชนให้เข้ามาเรียนรู้ โดยการศึกษาจากเว็บไซต์นั้นจะเป็นการนำทางให้เราศึกษาในรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับสถาบันหรือองค์กรนั้น เมื่อมีความต้องการในการศึกษาเพิ่มเติมเราจะได้มีข้อมูลในการศึกษาอย่างต่อเนื่องได้ ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวอย่างนิทรรศการศิลปะออนไลน์ที่น่าสนใจซึ่งพอจะรวบรวมเป็นตัวอย่างได้ ดังนี้

2.13.1 Louvre Museum

เว็บไซต์ ของพิพิธภัณฑ์ลูฟวร์ (Louvre) ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะตั้งอยู่ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ที่มีชื่อเสียงที่สุด เก่าแก่ที่สุด และใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ซึ่งได้เปิดให้สาธารณชนเข้าชมได้เมื่อปี พ.ศ. 2336 (ค.ศ. 1793) มีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยราชวงศ์คาเปเตียง ตัวอาคารเดิมที่เคยเป็นพระราชวังหลวง ซึ่งปัจจุบันเป็นสถานที่ที่จัดแสดงและเก็บรักษาผลงานทางศิลปะที่ทรงคุณค่าระดับโลกเป็นจำนวนมาก เช่น ภาพเขียนโมนาลิซา The Virgin and Child with St. Anne, Madonna of the Rocks ผลงานของเลโอนาร์โด ดา วินชี หรือภาพ Venus de Milo ของอเล็กซานดรอสแห่ง Antioch ในปี พ.ศ. 2549 พิพิธภัณฑ์ลูฟวร์มีผู้มาเยี่ยมชมเป็นจำนวน 8.3 ล้านคน ทำให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีผู้มาเยี่ยมชมมากที่สุดในโลกและยังเป็นสถานที่ที่มีนักท่องเที่ยวมาเยือนมากที่สุดในกรุงปารีส แต่เดิมเป็นพระราชวังที่ใหญ่โตมากที่สุดของโลก สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าฟิลิปป์ ออกุสต์ ในปี ค.ศ 1204 แต่มาเสร็จในสมัยพระเจ้าฌ็องที่ 3 ปี ค.ศ 1856 รวมใช้เวลาก่อสร้างถึง 7 รัชกาล เริ่มเปลี่ยนสภาพเป็นพิพิธภัณฑ์ ตั้งแต่ ค.ศ 1791 ปัจจุบันพระราชวังเก่าแก่แห่งนี้ มีสภาพเป็นพิพิธภัณฑ์ที่สำคัญและใหญ่โตที่สุดในปารีส ภายในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นที่เก็บรักษาวัตถุโบราณต่างๆที่มีค่าและมีชื่อเสียงของโลก เช่น ภาพเขียน La Jaconde หรือภาพโมนาลิซา อันเป็นภาพวาดของ Léonard de Vinci จิตรกรและสถาปนิกชาวอิตาลีเยียน พิพิธภัณฑ์นี้เป็นตึก 3 ชั้น ประกอบด้วยห้องถึง 225 ห้อง มีลวดลายสวยงามเป็นอย่างยิ่ง ทางตะวันตกของพิพิธภัณฑ์ติดกับแม่น้ำแซน ภายในมีวัตถุโบราณซึ่งเป็นศิลปะอันล้ำค่าจากชาติต่างๆที่ฝรั่งเศสเคยมีอิทธิพลปกครองมาในอดีต ส่วนใหญ่ได้มาจากตะวันออกกลางและอาณานิคมจาก

ประเทศในเอเชีย ปัจจุบันประชาชนสามารถเข้าเยี่ยมชมในรูปแบบของนิทรรศการออนไลน์ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ทุกที่ ทุกเวลา (Louvre Museum, 2009)

2.13.2 Metropolisium Museum

เว็บไซต์ ของพิพิธภัณฑ์ Metropolisium Museum นำเสนอผลงานศิลปกรรมที่จัดแบ่งเป็นหมวดหมู่อย่างดี ง่ายต่อการค้นหาและการเข้าใจ มีนิทรรศการหมุนเวียน พร้อมกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดเพื่อให้ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับงานศิลปะ สามารถหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นเพิ่มเติมได้ตามความสนใจ (Metropolisium Museum, 2008)

2.13.3 Moma Org the Museum of Modern Art

เว็บไซต์ ของ MOMa Org the Museum of Modern Art เป็นเว็บไซต์ที่รวบรวมผลงานการแสดงนิทรรศการออนไลน์ของศิลปินในสาขา สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพถ่าย ภาพยนตร์ และวีดิทัศน์ เข้าไปสืบค้นสีสันของศิลปกรรมอันแสนตื่นตาตื่นใจ สามารถเข้าไปเที่ยวชมทุกส่วนของบริเวณพิพิธภัณฑ์ได้ทุกมุม นอกจากนี้ยังมีโปรแกรมการแสดงผลงานศิลปกรรม และการพบปะพูดคุยกับศิลปินผู้ทำงานศิลปกรรมร่วมสมัยจัดให้มีการนำชมพิพิธภัณฑ์แก่ผู้เข้าชมทุกกลุ่ม (MoMA Org, 2008)

นิทรรศการศิลปะแบบออนไลน์ จัดเป็นสื่อที่ให้ความรู้และตอบสนองความต้องการของเยาวชนในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่มีการเจริญเติบโตควบคู่ไปกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นวิธีการอำนวยความสะดวกด้านการเรียนรู้แก่เยาวชนจึงมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ทำให้ง่ายต่อการสืบค้น การศึกษา และการติดต่อสื่อสารไปยังแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้อย่างง่ายดาย ซึ่งนอกจากเยาวชนจะใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนสามารถเรียนรู้และค้นคว้าสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเองเพื่อผลสัมฤทธิ์ด้านการศึกษาในอนาคต ดังนั้นการศึกษาในปัจจุบันจึงเห็นความสำคัญและมีการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่สามารถ “เรียนรู้ด้วยตนเอง” ได้อย่างต่อเนื่อง

3. การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning)

การเรียนรู้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับบุคคลและความเจริญก้าวหน้าของชาติ เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพคน การสร้างอาชีพ สร้างคน และสร้างงาน สมรรถนะด้านการเรียนรู้ของคนในชาติก่อให้เกิดทุนทางปัญญาสำคัญที่เป็นตัวกำหนดวิถีทางในการพัฒนาประเทศ เพื่อการแข่งขันในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม ศิลปวัฒนธรรม และเพื่อความอยู่รอดของชาติ ในเวทีการแข่งขันระดับนานาชาติ จัดเป็นหลักการของรัฐบาลที่มีเจตนารมณ์เพื่อปฏิรูปการศึกษา ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 เพื่อ

พัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพ มีความสุข กล่าวคือ รัฐบาลจะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยพัฒนาการเรียนรู้ คุณธรรม จริยธรรมตั้งแต่เด็กแรกเกิด สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมที่อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ในระบบ นอกกระบบ ในห้องเรียน และนอกห้องเรียน เร่งปฏิรูปการเรียนรู้ทุกรูปแบบเพื่อให้มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อรองรับสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ พัฒนาทักษะ และการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ รวมทั้งสร้างโอกาสให้เยาวชนได้พัฒนาทักษะ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพื่อหลีกเลี่ยงการหมกมุ่นและมั่วสุมกับสิ่งอบายมุขและยาเสพติด การจัดการศึกษาและจัดการเรียนรู้ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งสถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคมต้องร่วมมือกันเพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกเวลาและทุกสถานที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

แนวความคิดในเรื่องของการเรียนรู้ของมนุษย์ได้รับความสนใจอย่างมากจากนักปรัชญาและนักจิตวิทยาในอดีต ซึ่งต่างก็ได้แสดงทัศนะกันไว้อย่างหลากหลาย แนวคิดเหล่านั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปในแต่ละยุคแต่ละสมัยรวมทั้งได้ขยายขอบเขตไปสู่เรื่องของการจัดการศึกษาและการสอน การศึกษาแนวคิดในอดีต นอกจากจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของการจัดการศึกษาและเกิดแนวความคิดใหม่ๆแล้วยังเป็นการทบทวนภูมิปัญญาของนักคิดในอดีตซึ่งอาจจะตกหล่นสูญหายหรือเสื่อมความนิยมไปด้วยกาลและสมัย แต่อาจยังทรงคุณค่ามหาศาลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ Hiemstra (1997) และ Knowles (1975) กล่าวว่า การสอนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เป็นจุดเริ่มต้นของการทำความเข้าใจการเรียนรู้แบบ Self-Directed บริบททางสังคมจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้หรือผลที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้เราจะต้องตระหนักถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เรียน ผู้สอน แหล่งทรัพยากร และมิติทางสังคมด้วย ซึ่งผู้เรียนที่แสวงหาความรู้ในการเรียนด้วยตนเองจะมีแรงจูงใจในการเรียนและเรียนอย่างมีจุดประสงค์ ทำให้สามารถเรียนได้ดีกว่า จดจำสิ่งที่เรียนได้นานกว่า และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ดีกว่าผู้ที่ได้รับความรู้จากผู้สอนเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการอยู่รอดของมนุษย์ในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่เสมอ และเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

3.1 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆกัน ดังนี้ ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์ (2531) กล่าวว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มแสวงหาองค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การหาความจำเป็นของการเรียนรู้ของตนเอง (Learning Need) การตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ (Learning Goals) การแสวงหาความรู้ทั้งที่เป็น

วัสดุและเป็นคน (Learning Resource) การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน (Learning Strategies) และการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง (Learning Evaluation) โดยอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม

สุวรรณ ยะกร (2533) กล่าวว่า เป็นกระบวนการซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้อื่น โดยผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะ แจกแจง แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นคนและอุปกรณ์ คัดเลือก วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และประเมินผลการเรียนรู้นั้น คือ การรู้จักศึกษาค้นคว้า และเลือกเรียนสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง นอกเหนือไปจากการเรียนในห้องเรียน

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) กล่าวว่า เป็นการที่ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเองโดยอาศัยความช่วยเหลือหรือไม่ก็ได้ นั่นผู้เรียนจะวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตนเอง กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะ เจาะจงแหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ คัดเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และประเมินผลการเรียนรู้นั้นๆ

สิริรัตน์ สัมพันธยุทธ (2540) กล่าวว่า เป็นกระบวนการศึกษาของบุคคล โดยบุคคลนั้นมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง มีความตั้งใจ มีจุดมุ่งหมาย มีการวางแผนการเรียน เลือกแหล่งข้อมูล เลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และมีการวัดและประเมินผลตนเอง

พิทักษ์ อักษร (2540) กล่าวว่า คือกระบวนการศึกษาและวิธีการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนสามารถคิดริเริ่มด้วยตนเอง วิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียน กำหนดวิธีการที่จะใช้ในการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนเหมาะสมกับความสามารถ รวมทั้งหาเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เหล่านั้นด้วย การอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่น

Knowles (1975) กล่าวว่า เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ในการสร้างความต้องการในการเรียนรู้ การตั้งจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ การทำกิจกรรมเพื่อค้นหาความรู้ เช่น การค้นคว้าเอกสาร และแหล่งความรู้ต่างๆ การพบปะบุคคล การเลือกเสริมและกำหนดแผนการเรียน การประเมินผล การเรียนรู้ กิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นด้วยตนเอง จะโดยได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ตาม

Skager (1978) กล่าวว่า เป็นการพัฒนาการเรียนรู้และประสบการณ์การเรียน ตลอดจนความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติ และการประเมินผลกิจกรรมการเรียน ทั้งในลักษณะที่เป็นเฉพาะบุคคล และในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มการเรียนที่ร่วมมือกัน

Brookfield (1984) กล่าวว่า คือการเป็นตัวของตัวเอง ควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง มีความเป็นอิสระ โดยอาศัยความช่วยเหลือจากแหล่งภายนอกน้อยที่สุด

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ความคิดสร้างสรรค์ในกระบวนการศึกษาของบุคคล โดยเริ่มจากความตั้งใจที่อยากจะทำเรียนรู้อันเกิดจากแรงขับภายในของแต่ละบุคคล

ให้เหมาะสมกับความต้องการของตนเอง อันได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย วิธีการเรียนรู้ เลือก แหล่งข้อมูลที่จะศึกษารวมทั้งการวัดและประเมินผลด้วยตนเอง

3.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองในปัจจุบันได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง การปฏิบัติในเรื่องนี้ ไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ในอดีตมีบุคคลสำคัญ เช่น โสเครติส และ อับราฮัม ลินคอล์น ซึ่งเป็นที่ยอมรับการทั่วไปว่า เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จมาจากการศึกษาค้นคว้าด้วยการเรียนรู้ด้วยตนเอง สมเด็จพระสัมมนาสมุทรเจ้าก็เป็นที่เกี่ยวกับกรเรียนรู้ด้วยตนเองที่ชาวพุทธทราบกันดี โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธองค์ก็นับกรเรียนด้วยตนเอง หรือการฟังตนเอง เป็นสำคัญ การเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะกรเรียนรู้ด้วยตนเองมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นตามลำดับ อีกทั้งเนื่องจากในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของศิลปวิทยาการแขนงต่างๆ ทำให้กรศึกษาจำเป็นต้องมุ่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาที่ผู้เรียนส่วนใหญ่ยังรับการถ่ายทอดความรู้จากครูอาจารย์มากกว่าที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นจึงจำเป็นที่สถาบันการศึกษาจะต้องเสริมสร้างลักษณะกรเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งนักการศึกษาได้กล่าวเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ ดังนี้

Knowles (1975) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ ดังนี้

1. คนที่เรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนเองจะเรียนได้มากกว่าและดีกว่าคนที่เพียงผู้รับ หรือรอให้ครูถ่ายทอดวิชาความรู้ให้เท่านั้น คนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมาย และมีแรงจูงใจ สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่าและยาวนานกว่าบุคคลที่รอรับคำสอนแต่อย่างเดียว
2. กรเรียนรู้ด้วยตนเองสอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยาและกระบวนการทางธรรมชาติมากกว่า คือ เมื่อตอนเล็กๆเป็นธรรมชาติที่จะต้องพึ่งพิงผู้อื่น ต้องการผู้ปกครองปกป้องเลี้ยงดู และตัดสินใจแทนให้ เมื่อเติบโตมีพัฒนาการขึ้นก็ค่อยๆพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอิสระ ไม่ต้องพึ่งพิงผู้ปกครอง ครู และผู้อื่น การพัฒนาเป็นไปในสภาพที่เพิ่มความเป็นตัวของตัวเองและชี้นำตนเองได้มากขึ้น
3. พัฒนาการใหม่ๆทางการศึกษา มีหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนแบบเปิดศูนย์บริการทางวิชาการ การศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนที่จัดแก่นักเรียนนอกมหาวิทยาลัยเปิด และอื่นๆ รูปแบบของการศึกษาเหล่านี้ล้วนผลักดันกระriebคิชอบไปที่ผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง
4. กรเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นความอยู่รอดของชีวิตในฐานะที่เป็นบุคคลและเผ่าพันธุ์มนุษย์ เนื่องจากโลกปัจจุบันเป็นโลกใหม่ที่แปลกไปกว่าเดิม ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ

เกิดขึ้นเสมอและข้อเท็จจริงเช่นนี้เป็นเหตุผลไปสู่ความจำเป็นทางการศึกษาและการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากความสำคัญดังกล่าวพอสรุปได้ว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น จัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ที่ยอมรับสภาพความแตกต่างของบุคคลสนองต่อความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ยอมรับในศักยภาพของผู้เรียนว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆได้ด้วยตนเองเพื่อที่ตนเองสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างมีศักยภาพและมีความสุข

3.3 องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ Knowles (1975)

3.3.1 การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง

เริ่มต้นจากการให้ผู้เรียนแต่ละคนบอกความต้องการและความสนใจพิเศษของตนเองเกี่ยวกับการเรียน ในการเรียนให้เพื่อนอีกคนทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ และเพื่อนอีกคนหนึ่งทำหน้าที่จดบันทึก และกระทำเช่นนี้หมุนเวียนกันไปจนครบทั้งสามคน ได้แสดงบทบาทครบ 3 ด้าน คือ ผู้เสนอความต้องการ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้คอยจดบันทึก สังเกตการณ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกๆด้าน

3.3.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนเริ่มต้นจากบทบาทผู้เรียนเป็นสำคัญ

- จุดมุ่งหมายในการเรียน
- 3.3.2.1 ผู้เรียนควรศึกษาจุดมุ่งหมายของวิชาแล้วจึงเริ่มเขียน
 - 3.3.2.2 ผู้เรียนควรศึกษาจุดมุ่งหมายให้แจ่มชัด เข้าใจได้ ไม่คลุมเครือ
 - 3.3.2.3 ผู้เรียนควรเน้นถึงพฤติกรรมที่ผู้เรียนคาดหวังว่าจะเกิดขึ้น
 - 3.3.2.4 ผู้เรียนควรกำหนดจุดมุ่งหมายที่สามารถวัดได้
 - 3.3.2.5 การกำหนดจุดมุ่งหมายของผู้เรียนในแต่ละระดับควรมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด

3.3.3 การวางแผนการเรียน

โดยให้ผู้เรียนกำหนดแนวทางการเรียนขึ้นมาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชา ผู้เรียนควรวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนตามลำดับ ดังนี้

- 3.3.3.1 ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กำหนดเกี่ยวกับการวางแผนการเรียนของตนเอง

3.3.3.2 การวางแผนการเรียนของผู้เรียน ควรเริ่มต้นจากผู้เรียนกำหนด จุดมุ่งหมายในการเรียนด้วยตนเอง

3.3.3.3 ผู้เรียนเป็นผู้จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน

3.3.3.4 ผู้เรียนเป็นผู้ระบุวิธีการเรียนการสอน เพื่อให้เหมาะสมกับ ตนเองมากที่สุด

3.3.4 การแสวงหาแหล่งวิทยาการ

เป็นกระบวนการศึกษาแหล่งวิชาการและวิธีการค้นคว้า แหล่งวิชาการมี ความสำคัญต่อการศึกษาในปัจจุบันและมีความสำคัญ ดังนี้

3.3.4.1 ประสิทธิภาพการเรียนแต่ละด้านที่จัดให้ผู้เรียนสามารถแสดง ให้เห็นถึงความมุ่งหมาย ความหมายและความสำเร็จของประสบการณ์นั้นๆ

3.3.4.2 แหล่งวิทยาการ เช่น ห้องสมุด วัสดุ สถานีอนามัย ถูกนำมาใช้ ได้อย่างเหมาะสม

3.3.4.3 เลือกแหล่งวิทยาการให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

3.3.4.4 มีการจัดสรรอย่างดี เหมาะสม กิจกรรมบางส่วนผู้เรียนจะ เป็นผู้จัดเองตามลำพัง และบางส่วนเป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

นอกจากนั้น โชมิต อินทวงษ์ (2541) ได้กล่าวถึง นักจิตวิทยาชื่อ คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) ที่ได้เสนอแนวทางขององค์ประกอบของความรู้ใหม่ให้แก่ผู้แสวงหาความรู้ที่เกิด ประสิทธิภาพ 5 ลำดับขั้น ดังนี้

1. ต้องทำให้เขาตื่นตน (Awareness)

หมายถึง การมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เพื่อเพิ่มความรู้และภูมิปัญญา โดย การจัดการให้ข่าวสารข้อมูลที่จูงใจให้อยากเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นข้อมูล เบื้องต้นและเป็นข้อมูลเพื่อการจูงใจให้อยากเรียนรู้มากขึ้น

2. ต้องทำให้เขาสนใจ (Interest)

ข้อมูลข่าวสารจำเป็นต้องกระจ่าง กระชับ ประทับใจ และสอดคล้องกับความ สนใจของผู้เรียนให้มากที่สุด ข้อมูลจำเป็นต้องเฉพาะเจาะจง สนองความต้องการของเขาได้มากที่สุด

3. ต้องยอมให้มีการไตร่ตรอง (Evaluate)

ขั้นของการไตร่ตรองนี้จะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะเกิดประโยชน์ หมายถึง การ ไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียและตัดสินใจเข้าร่วมโครงการที่ต้องการได้อย่างมั่นใจ และมีความพึงพอใจ

ที่จะร่วมโครงการที่ตอบสนองความสนใจ สนองความต้องการของตนเอง ขั้นนี้ต้องมีข้อมูลที่ชัดเจนและจำเพาะเจาะจงมากที่สุด

4. ต้องให้มีการทดลอง (Trial)

ขั้นของการลองดูนี้ ต้องการพิจารณาไตร่ตรอง พินิจพิจารณาที่สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของตนเองได้อย่างดี เห็นประโยชน์ชัดเจน และ มีการตัดสินใจทดลองเข้าร่วมโครงการและปฏิบัติตามแนวทางที่ตนพึงพอใจ จึงตกลงใจมีส่วนร่วม (Participation) โครงการต่างๆเป็นขั้นตอนของการปฏิบัติตามโปรแกรมที่กำหนด

5. ให้มีการรู้ทำและนำไปใช้ (Adoption)

ขั้นของการให้ผู้เรียนรู้ทำนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและงานอาชีพได้มากขึ้น ขั้นนี้เป็นขั้นของการปรับใช้ หมายถึง การนำทฤษฎี (Theory) ไปสู่การปฏิบัติ (Practice) ได้อย่างมีคุณค่าและมีระบบ การประยุกต์และนำไปใช้ (Implementation) ในการพัฒนางาน พัฒนาคณะในองค์กรให้สามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์การเรียนรู้ปรับใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ในงานที่รับผิดชอบได้อย่างกระชับรัดกุมและเป็นระบบที่สามารถตรวจสอบประเมินได้

ดังนั้นการจัดสรรความรู้ใหม่ให้เกิดกับผู้เรียนนั้นจะต้องยอมรับว่าผู้เรียนทุกคนมีความกระตือรือร้น ตื่นตน สนใจ ไตร่ตรอง ทดลองดู รู้ทำ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองให้เกิดประโยชน์กับตนเองให้ได้มากที่สุด การจัดหลักสูตรหรือโปรแกรมการทำงานต่างๆให้กับผู้เรียน ต้องมีความสอดคล้องต้องประสงค์แห่งการเรียนรู้ของแต่ละคนซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ต่างกัน

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการศึกษาที่ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนด้วยตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียน การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน การวางแผนการเรียน การแสวงหาแหล่งวิทยาการ และการประเมินผลในการเรียนรู้ด้วยตนเองนี้อาจเป็นการเรียนเพียงคนเดียวหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ทั้งนี้ต้องได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนหรือครู โดยผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามสภาพแวดล้อม และความต้องการของแต่ละบุคคล ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้หรือค้นพบความรู้ด้วยตนเอง มีโอกาสคิดตลอดจนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่น

3.4 ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองจะมีลักษณะที่สำคัญดังที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ ดังนี้

Skager (1978) ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 7 ประการ คือ

3.4.1 เป็นผู้ยอมรับตนเอง (Self-Acceptance) หมายถึง มีทัศนคติต่อตนเองในด้าน
การเป็นผู้เรียน

3.4.2 มีความสามารถในการวางแผนการเรียนรู้ (Planfulness) ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ

- 3.4.2.1 สามารถวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง
- 3.4.2.2 วางจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการที่ตั้งไว้
- 3.4.2.3 มีความสามารถในการใช้กลยุทธ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน

3.4.3 มีแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) เป็นผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนอยู่ในตัวเอง จะสามารถเรียนรู้โดยปราศจากสิ่งที่ควบคุมภายนอก เช่น รางวัล การถูกตำหนิถูกลงโทษ เรียนเพื่อต้องการรู้ตัวบ่งชี้ หรือตำแหน่ง

3.4.4 มีการประเมินผลตนเอง (Internalized Evaluation) สามารถที่จะประเมินตนเองได้ว่าจะเรียนได้ดีแค่ไหน โดยอาจขอให้ผู้อื่นประเมินการเรียนรู้ของตนก็ได้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องยอมรับการประเมินผลภายนอกว่าถูกต้องก็ต่อเมื่อ ผู้ประเมินมีความคิดอย่างอิสระ และการประเมินสอดคล้องกับสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏเป็นจริงอยู่ในขณะนั้น

3.4.5 การเปิดกว้างต่อประสบการณ์ (Openness to Experience) ผู้เรียนที่นำประสบการณ์เข้ามาใช้ในกิจกรรมชนิดใหม่ๆ อาจจะสะท้อนการเรียนรู้ หรือการจัดวางเป้าหมาย โดยจะมีเหตุผลหรือไม่ก็ได้ ในการที่จะเข้าไปทำกิจกรรมใหม่ๆ ความใคร่รู้ ความอดทนต่อปัญหาที่ยังสงสัย การชอบสิ่งที่ยุ่งยากสับสนและการเรียนอย่างสนุก จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำกิจกรรมใหม่ๆ และทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ๆ ด้วย

3.4.6 มีความยืดหยุ่น (Flexibility) มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ มีความเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงเป้าหมายหรือวิธีการเรียนและใช้ระบบการเข้าถึงปัญหา โดยใช้ทักษะการสำรวจ การลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ได้แสดงถึงการขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้ ความล้มเหลวจะได้รับการนำมาปรับปรุงแก้ไขมากกว่าที่จะยอมแพ้หรือยกเลิก

3.4.7 การเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) ผู้เรียนที่ดูแลตนเองได้ เลือกที่จะผูกพันกับรูปแบบของการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่ง ผู้เรียนสามารถจัดการกับปัญหาตามเวลาที่กำหนด โดยพิจารณาถึงสิ่งที่ต้องการว่า ลักษณะการเรียนแบบใดที่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับได้

Brockett and Heimstra (1991) กล่าวว่า ลักษณะการเรียนรู้ของบุคคลนั้น ไม่ได้เกิดจากการจัดการเรียนการสอนในระบบเท่านั้น แต่การเรียนรู้สามารถเกิดได้ในสถานการณ์ต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้โดยบังเอิญ (Random or Incidental Learning) เป็นผลพลอยได้จากเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งบุคคลเข้าไปสัมผัสและรับรู้โดยมิได้เจตนา
2. การเรียนรู้จากกลุ่ม (Collaborative Learning) เป็นการเรียนรู้จากสังคม กลุ่มเพื่อน เช่น การพบปะพูดคุย การถ่ายทอดทางความคิด และประสบการณ์จากกลุ่ม เพื่อนที่ได้สัมผัสและถ่ายทอดมา
3. การเรียนรู้ตามระบบการจัดการศึกษา(Provider Sponsored) คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษา ซึ่งมีกลุ่มบุคคลจัดกำกับดูแล มีการประเมินผล และให้การรับรองคุณวุฒิ
4. การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) เป็นการเรียนที่เกิดจากความอยากรู้ อยากรเรียน ซึ่งผู้เรียนจะวางแผนการเรียนนั้นด้วยตนเอง

สมคิด อิศระวัฒน์ (2532) ได้กล่าวถึงลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไว้ดังนี้

1. สมัยครใจที่จะเรียนด้วยตนเอง (Voluntarily to Learn) มิได้เกิดจากการบังคับ แต่มีเจตนาที่จะเรียนด้วยความอยากรู้
2. ตนเองเป็นแหล่งข้อมูลของตนเอง (Self Resourceful) นั่นคือ ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าสิ่งที่ตนเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการ หรือจำเป็นต้องใช้ มีอะไรบ้างสามารถกำหนดเป้าหมาย วิเคราะห์รวมข้อมูลที่ต้องการ และวิธีประเมินผลการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆด้วยตนเอง (Manager of Change) ผู้เรียนต้องมีความตระหนักในความสามารถของตนเองว่า สามารถตัดสินใจได้ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทในการเป็นผู้เรียนรู้ที่ดี
3. ผู้เรียนต้องรู้วิธีการจะเรียน (Know how to Learn) คือ ผู้เรียนควรทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง รู้ว่าเราจะไปสู่อะไรที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นว่า การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาเสมอไป แต่อาจเกิดขึ้นจากการเรียนรู้โดยบังเอิญ หรือจากกลุ่ม ซึ่งประกอบขึ้นภายใต้การเรียนรู้ด้วยตนเอง อันเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในอำนาจความนึกคิด (Conscious Act) อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลนั้น (สมคิด อิศระวัฒน์, 2532)

3.5 ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นักการศึกษาได้กล่าวถึงขั้นตอนของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ ดังนี้

Cross (1979) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

3.5.1 ชั้นปลูกเร้าความสนใจ (Romance)

เป็นการเรียนรู้ในรูปของการรับรู้ต่อความแปลกใหม่ที่ได้พบเห็นต่อความรู้ต่างๆที่ น่าสนใจ น่าทำทฤษฎีปัญหา

3.5.2 ชั้นเรียนรู้ในรายละเอียด (Precision)

เป็นการเรียนรู้ที่มีระบบ การวิเคราะห์ข้อเท็จจริง พยายามให้ได้มาซึ่งความรู้ ความจริงต่างๆอย่างมีแบบแผน

3.5.3 ชั้นหาข้อสรุป (Generalization)

เป็นระยะเวลาที่เกิดความรู้ ความเข้าใจ พบข้อสรุป หลักเกณฑ์ต่างๆ แล้วเริ่มมีความคิดสร้างสรรค์ พร้อมทั้งจะลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

Tough (1979) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไว้ดังนี้

1. การตัดสินใจว่าในกระบวนการเรียนรู้นั้น อะไรเป็นความรู้ทักษะที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนอาจจะมองหาข้อผิดพลาดและจุดอ่อนของความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาทั้งด้าน ทักษะ และรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน
2. การตัดสินใจที่จะเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะอย่างไร วิธีการ แหล่งวิชาการ หรือ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนมีอะไรบ้าง ในข้อนี้ผู้เรียนควรศึกษาว่าตนเองมีความต้องการเฉพาะ ด้านอะไร เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกแหล่งวิชาการการเรียนรู้เฉพาะอย่าง การรวบรวมความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อได้เปรียบเสียเปรียบ การเข้าถึงระดับและความเหมาะสมของแหล่งวิชาการ หรือ กิจกรรมเฉพาะด้าน ผู้เรียนอาจดูหนังสือหรือบทความในห้องสมุด หรือร้านขายหนังสือก่อนการ เลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุด ในกรณีที่เป็นแหล่งวิชาการบุคคล อาจตัดสินใจว่าบุคคลประเภทใดที่ อาจให้เนื้อหาวิชาที่ต้องการได้และพยายามหาบุคคลเหล่านั้น ซึ่งเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมที่สุด
3. ตัดสินใจว่าจะเรียนที่ใด ผู้เรียนอาจจะเลือกบริเวณที่เงียบสงบ สะดวก สบาย และไม่มีผู้ใดมารบกวน หรืออาจจะต้องการสถานที่ ซึ่งมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก หรือแหล่ง วิชาการที่อาจใช้สะดวก
4. วางเป้าหมายหรือกำหนดระยะเวลาการทำงานที่แน่นอน
5. ตัดสินใจว่าจะเริ่มเรียนเรื่องใด เมื่อไร
6. ตัดสินใจว่าช่วงระยะเวลาใด เนื้อหาควรจะทำไปเท่าใด
7. พยายามหาเหตุผลที่เป็นอุปสรรคที่จะทำให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จ หรือหาขั้นตอนส่วนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบันไม่มีประสิทธิภาพ

8. การหาเวลาสำหรับการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับการลดเวลา หรือจัดเวลาให้เหมาะสมกับการทำงาน กิจกรรมในครอบครัวหรือการพักผ่อน โดยอาจจะขอร้องไม่ให้บุคคลอื่นรบกวนในเวลาที่กำลังศึกษา หรือขอร้องให้ผู้อื่นมาทำงานแทนเป็นครั้งคราว

9. กำหนดระดับความรู้และทักษะ ความก้าวหน้าของตนในด้านความรู้ หรือทักษะที่ต้องการ

10. การเข้าถึงแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมหรืออุปกรณ์ที่เหมาะสม ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนนี้ ผู้เรียนอาจหาเวลาว่างไปในสถานที่ต่างๆ พยายามหาหนังสือที่เหมาะสมในห้องสมุด ตลอดจนการเข้าพบบุคคลสำคัญที่เอื้อต่อการเรียน

11. การสะสมหรือหาเงินที่จำเป็น สำหรับประโยชน์ในการหาแหล่งวิทยาการ การซื้อหนังสือ การเช่าอุปกรณ์บางอย่าง ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการศึกษา

12. เตรียมสถานที่หรือคัดแปลงห้องเรียนที่เหมาะสมสำหรับการเรียน โดยคำนึงถึงความร้อนหนาว อากาศถ่ายเทและแสงสว่าง

13. เพิ่มขั้นตอนนี้จะเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนอาจหาวิธีเพิ่มแรงจูงใจเพื่อที่จะเพิ่มความก้าวหน้าในการเรียน หรือเพิ่มความพอใจ พยายามเน้นความสำคัญของการเรียน ซึ่งสิ่งที่จะทำได้มีดังนี้

13.1 หาสาเหตุของการขาดแรงจูงใจ

13.2 พยายามเพิ่มความสุขและความยินดีในการเรียนรู้ หรือเพิ่มความสนใจในกิจกรรมในการเรียนรู้

13.3 จัดการกับการขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่จะเรียนรู้หรือจัดการกับความสงสัยในความสำเร็จของโครงการที่จะเรียนรู้

13.4 การเอาชนะความรู้สึกลึกซึ้งผิดหวังต่อแท้ ที่มีสาเหตุมาจากความยากลำบากต่างๆ

13.5 บอกกล่าวผู้อื่นถึงความสำเร็จของตน

จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้จัดการระบบการเรียนของตนเองด้วยการจัดการด้านเวลาที่ใช้ในการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ และเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนด้วยการเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองในด้านต่างๆ รู้จักวิธีที่จะเรียนด้วยตนเอง และรู้จักใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการต่างๆ เพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป

3.6 บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนการสอนด้วยการเรียนรู้ด้วยตนเองจะเน้นบทบาทของผู้เรียน ซึ่ง Knowles (1976) ได้สรุปบทบาทของผู้เรียนในการเรียนด้วยตนเอง ดังนี้

3.6.1 การเรียนด้วยตนเอง ควรเริ่มจากการที่ผู้เรียน มีความต้องการที่จะเรียนใน สิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อการพัฒนาทักษะ ความรู้ สำหรับการพัฒนาชีวิตและการงานอาชีพของตนเอง

3.6.2 การเตรียมตัวของผู้เรียน คือ ผู้เรียนจะต้องศึกษาหลักการ จุดมุ่งหมาย และ โครงสร้างของหลักสูตร รายวิชาและจุดประสงค์ของรายวิชาที่สอน

3.6.3 ผู้เรียนควรจัดเนื้อหาวิชาด้วยตนเองตามจำนวนคาบที่กำหนดไว้ใน โครงสร้าง และกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมลงไปให้ชัดเจนว่าจะให้บรรลุผลในด้านใด เพื่อ แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆแล้ว และมีความคิดเห็นหรือเจตคติในการ นำไปใช้กับชีวิตสังคม และสิ่งแวดล้อมด้วย

3.6.4 ผู้เรียนเป็นผู้วางแผนการสอนและดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นด้วย ตนเอง โดยอาจจะขอคำแนะนำช่วยเหลือจากครูหรือเพื่อนในลักษณะของการร่วมมือกันทำงานได้ เช่นกัน

3.6.5 การประเมินผล การเรียนด้วยตนเองควรเป็นการประเมินผลร่วมกันระหว่าง ครูผู้สอนกับผู้เรียน โดยครูและผู้เรียนร่วมกันตั้งเกณฑ์การประเมินผลร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป บทบาทของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ กำหนดวิธีการเรียน วางแผนการเรียน วิเคราะห์ เรียบเรียง และสรุปผลด้วยตนเอง ภายใต้การ อำนวยความสะดวกของครูผู้สอน ผู้เรียนควรมีแนวความคิดเป็นของตนเองและสามารถคิดได้ด้วย ตนเอง จะมีประโยชน์มากกว่าคอยให้ผู้อื่นบงการให้คิดหรือคิดตามแนวความคิดของผู้อื่น และจะ ทำให้ผู้เรียนเองสามารถสร้างกฎเกณฑ์และข้อสรุปต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.7 การฝึกหรือส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

สมคิด อิศระวัตน์ (2532) ได้กล่าวถึง ในการฝึกหรือส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ด้วย ตนเองนั้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้ คือ

3.7.1 ผู้เรียนส่วนหนึ่งอาจไม่รู้ว่าตนเองกำลังเรียนรู้ (Griffin, 1977) คนเหล่านี้มี ความคิดว่าการเรียนรู้ คือ สิ่งที่เขาต้องทำเมื่ออยู่ในโรงเรียน และเรียนจากห้องเรียนเท่านั้น

3.7.2 ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าตนเองมีวิธีการเรียนรู้อย่างไร ผู้เรียนไม่ค่อย ตระหนักถึงขั้นตอนต่างๆ ของการเรียนรู้ (Learning Process) และรวมไปถึงวิธีการเรียนรู้ของแต่ละ คน (Learning Style) และรวมไปถึงวิธีการเรียนรู้ของแต่ละคน (Leaning Style)

3.7.3 ความสามารถที่จะเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนแต่ละคนมีไม่เท่ากัน ผู้ ที่เป็นพี่เลี้ยงหรือผู้อำนวยความสะดวกจะต้องมีความเข้าใจ เมื่อใดตนเองควรเข้าไปช่วยเหลือ หรือ เมื่อไรควรปล่อยให้ผู้เรียนรับผิดชอบด้วยตนเอง

3.7.4 บทบาทของผู้อำนวยความสะดวกให้กับกลุ่ม ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกัน

3.7.5 แนวโน้มการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้มาก ถ้าผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง (Self-Directed Way)

3.7.6 การเรียนรู้ด้วยตนเองไม่จำเป็นต้องเรียนคนเดียว อาจมีการสอบถามจากผู้อื่น หรือขอความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก ในบางกรณีอาจมีการทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่ตนเองมีความรู้สึกว่าเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง (Independence Learner) เรื่องของการเรียนรู้ด้วยตนเองนี้ เป็นเรื่องภายในจิตใต้สำนึกของผู้เรียนมากกว่าการจัดการภายนอก วิธีการที่บุคคลเรียนรู้ด้วยตนเองจะเป็นวิธีการที่ช่วยให้บุคคลเกิดความเจริญงอกงามในระดับที่ดี

3.7.7 การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก ถ้าจัดให้สถาบันการศึกษาต่างๆ เพราะธรรมชาติสถาบันเป็นผู้ที่กำหนดสิ่งที่จะต้องทำไว้ใน การดำเนินการฝึกผู้เรียนให้มีคุณลักษณะแบบเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ต้องปรับระบบอื่นให้สอดคล้องด้วย เช่น การวัดผล การจัดชั้นเรียน ตารางการเรียน เป็นต้น

3.7.8 วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองมิใช่การเรียนที่ดีที่สุด แต่เป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับบุคคล และสถานการณ์บางอย่างเท่านั้น

ซิดซงค์ ส.นันทนาเนตร (2534) ได้กล่าวถึง เครื่องมือหรือสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียน มีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง อาจกระทำได้ด้วยวิธีการต่อไปนี้ คือ

1. สัญญาการเรียน (Learning Contract) เป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งเป็นลักษณะการสอนรายบุคคลที่ให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในตนเอง เป็นตัวของตัวเองให้มาก โดยการให้สำรวจและค้นหาความสนใจที่แท้จริงของตนเองแล้วให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ (Personal Interest) “ สัญญาการเรียน ” นี้จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเองได้มากขึ้นเพราะได้เปิดเผยตัวเองได้เต็มที่และพึงพาตนเองได้มากที่สุด

2. การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน (Peer Learning Group) สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน คือ ประสบการณ์ที่ต่างคนต่างนำมาแลกเปลี่ยนกัน ประสบการณ์ของตนเองอาจช่วยชี้แนะเพื่อนได้ และในทางตรงข้ามประสบการณ์ของเพื่อนก็อาจช่วยชี้แนะตัวเองพร้อมกันนี้ก็จะเป็นการเรียนการสอนที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นระหว่างครู หรือผู้สอน หรือผู้อำนวยความสะดวก กับผู้เรียนในกลุ่มด้วย

3. ทศนะเกี่ยวกับเวลา (Time Commitment) การกำหนดระยะเวลาตายตัวกับกิจกรรมต่างๆจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของเวลาที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ และการนำไปใช้ได้ทันทีในชีวิตประจำวัน

4. ประโยชน์ของการเรียนรู้ (Perceived Benefits) ผู้เรียนจะรู้ด้วยตนเองได้ มากขึ้น หากการเรียนรู้เป็นการแก้ปัญหา มิใช่การจดจำแค่เนื้อหา การจัดโปรแกรมการเรียน จึงจำเป็นต้องสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นการให้ความรู้ทักษะที่จำเป็นและทันต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เป็นอยู่

5. การเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Perparation of Self-Directed Learning) นั่นคือ ผู้เรียนต้องมีความสนใจ เต็มใจที่จะเรียนด้วยตนเอง เพราะการเรียนรู้ด้วยตนเองนี้เป็นเรื่องภายในจิตใจอยู่ในจิตสำนึกของผู้เรียน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ภายในตัวผู้เรียนมากกว่า การจัดการภายนอก

Mezirow (1981) ได้สรุปวิธีส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถกระทำหน้าที่เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยดำเนินการดังนี้

1. ลดการให้ผู้เรียนพึ่งพาผู้สอน หรือผู้อำนวยความสะดวก
2. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการใช้แหล่งวิทยาการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประสบการณ์จากผู้อื่น รวมทั้งครูหรือผู้อำนวยความสะดวกซึ่งต้องใช้ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน
3. ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความจำเป็นในการเรียนรู้ เนื่องจากการรับรู้ความต้องการด้วยตนเองเป็นผลมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป
4. ช่วยให้ผู้เรียนเพิ่มความรับผิดชอบในการหาเป้าหมายของการเรียนรู้ การวางแผน โปรแกรม และการประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง
5. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากปัญหาของผู้เรียนแต่ละคน
6. ช่วยให้ผู้เรียนตัดสินใจในวิชาต่างๆ ที่เสนอให้ผู้เรียนไว้เป็นทางเลือกในการทำ ความเข้าใจซึ่งจะเกิดการเรียนรู้ต่อไป
7. กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้เกณฑ์ บรรทัดฐานในการตัดสินใจ หรือพินิจพิเคราะห์ ในสิ่งต่างๆซึ่งเกี่ยวกับตนเองและประสบการณ์ทั้งหมดที่ผ่านมา
8. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างถูกต้อง
9. ชี้ปัญหาและแก้ปัญหาให้เข้าใจโดยง่ายซึ่งต้องตระหนักถึงความสัมพันธ์ของ ปัญหาส่วนบุคคล และส่วนรวมด้วย
10. เสริมแรงมโนคติของผู้เรียนว่า ต้องเป็นทั้งผู้เรียนรู้ และผู้จัดการชีวิตตัวเอง โดยจัดบรรยากาศที่น่าสนับสนุน และรับปฏิกิริยาตอบกลับของผู้เรียน เพื่อเป็นการกระตุ้น ความสามารถของผู้เรียนให้ปรากฏ
11. เน้นการนำประสบการณ์ การมีส่วนร่วม และวิธีการสร้างโครงการอย่างเป็นระบบ โดยทำในรูปลักษณะ “ สัญญาการเรียน ” (Learning Contract)

12. ทำความชัดเจนในเรื่องการช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจทางเลือก หรือการตัดสินใจไม่ว่าจะเป็นวิธีการที่จะปรับคุณภาพของทางเลือก และกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกเฟ้นสิ่งที่ดีที่สุด

ดังนั้น การที่จะฝึกหรือส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ดังที่ สมคิด อิศระวัฒน์ (2532) ได้กล่าวไว้ว่า การฝึกให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ แต่ต้องใช้เวลาความพยายามและความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย เช่น ครู ผู้บริหาร นักการศึกษา และบุคคลอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยพบว่าเมืองค์ประกอบ 2 ประการ ที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ 1) การอบรมเลี้ยงดูในสังคมไทย และ 2) การฝึกฝนในระบบการศึกษาไทย โดยทั้ง 2 ประการนี้ มีลักษณะ “เจ้ากี้เจ้าการ” (Threat) เป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นการฝึกให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองจึงต้องใช้วิธีดำเนินการ ดังนี้

1. เนื่องจากระบบการศึกษาของไทยคุ้นเคยกับการพึ่งพาครูอาจารย์ในขั้นต้น ลักษณะความช่วยเหลือจากพี่เลี้ยงอาจมีค่อนข้างมาก กล่าวคือ เริ่มจากต้องพึ่งผู้อื่น (Dependence) ไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence)
2. ผู้เกี่ยวข้องต้องพยายามลดความ “เจ้ากี้เจ้าการ” ให้น้อยลง
3. ต้องมีการจัดสภาพการณ์การเรียนรู้ที่เอื้อหรือช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.8 บทบาทของผู้อำนวยความสะดวก

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกไว้ ดังนี้

Roger (1961) อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์ (2532) กล่าวว่า บทบาทผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน (Learning Facilitator) ควรเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ มีการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมและเป็นตัวของตัวเอง

Brundage and Mackeracher อ้างถึงใน ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร (2534) กล่าวว่า ผู้อำนวยความสะดวก ควรมีคุณสมบัติ คือ

1. มีความรู้สึกไวต่อการรับรู้ของผู้เรียน
2. มองเห็นการใช้ประโยชน์จากประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
3. มีความเต็มใจที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้เรียน
4. เปิดโอกาสต่อข้อเสนอแนะของผู้เรียน
5. จัดบรรยากาศแห่งความเคารพนับถือซึ่งกันและกันทั้งในหมู่ผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

6. ผู้สอนต้องพูดให้ผู้เรียนเข้าใจชัดเจน ว่าเป้าหมายของการเรียนคืออะไร และให้การเสริมแรงอย่างสม่ำเสมอ

7. ผู้สอนต้องตระหนักถึงรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของผู้เรียนที่ต่างกัน และจะต้องใช้รูปแบบการสอน (Teaching Style) ให้เหมาะสม

8. ต้องใช้ปฏิสัมพันธ์ในหมู่ผู้เรียนให้พอเหมาะกับการเป็นอิสระหรือการเป็นตัวของตัวเองในผู้เรียนแต่ละบุคคล

ดังนั้นสิ่งสำคัญสำหรับการเป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ ต้องมีความยืดหยุ่นในการเรียน สนองต่อความต้องการของผู้เรียน พร้อมทั้งจะใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนการสอน มีความเต็มใจในการให้คุณค่าแก่ผู้เรียน

3.9 วิธีการสร้างและพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การสร้างและพัฒนาคุณลักษณะของคนที่เรียนรู้ด้วยตนเองมีหลายวิธี และควรใช้ทุกวิธีประกอบกัน จากรายงานการวิจัยของ สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) พบว่า คนซึ่งมิได้เข้าสู่ระบบโรงเรียน อาจเป็นบุคคลที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และอาจกลายเป็นคนที่ประสบความสำเร็จในอาชีพการงานที่ตนใฝ่รู้ได้ โดยขั้นตอนการเรียนรู้ของคนที่เรียนรู้ด้วยตนเอง มีดังนี้

1. เริ่มต้นอ่านหนังสือ ดูงาน เข้าไปคลุกคลี ฟัง สังเกต สอบถาม
2. คิด วิเคราะห์
3. ลองทำ
4. ประเมินผล

ดังนั้น หากผู้เกี่ยวข้องต้องการฝึกคนให้มีคุณลักษณะที่เรียนรู้ด้วยตนเองอาจจะใช้ขั้นตอนการฝึกดังกล่าวได้ โดยการฝึกผู้เรียนตามขั้นตอนต่างๆดังกล่าวจำเป็นต้องฝึกเด็กให้มีคุณลักษณะดังนี้ คือ

1. ช่างสังเกต
2. ช่างคิด/วิเคราะห์
3. เป็นนักปฏิบัติ
4. เป็นนักประเมินผล
5. เป็นคนมีความเพียรพยายาม
6. มีความตั้งใจจริง

การที่จะพัฒนาให้บุตรมีคุณลักษณะที่เรียนรู้ด้วยตนเองได้ ครอบครัวจำเป็นต้องมีบทบาท ดังนี้ คือ

1. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น

การนำบุตรไปทำงานด้วยจะทำให้บุตรเกิดความคุ้นเคยและเรียนรู้ในเวลาเดียวกัน และพ่อแม่เป็นแบบอย่างให้กับบุตร เช่น ความขยัน อดทน มีความเพียร ซื่อสัตย์ ฯลฯ

2. วิธีการเลี้ยงดูบุตร

2.1 ไม่ตามใจบุตรจนเกินไปและไม่เข้มงวดกวดขันจนเกินไป ให้ความรัก ความเอาใจใส่ และความอบอุ่นให้กับบุตร

2.2 ยอมรับในความสามารถ และส่งเสริมให้บุตรมีโอกาสพัฒนาความสามารถยิ่งขึ้น

2.3 รับฟังความคิดเห็นของบุตร ให้โอกาสแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งได้ในขอบเขตของเหตุผล

2.4 ให้บุตรมีภาระความรับผิดชอบและมอบหมายให้ทำงาน หรือการช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานในอาชีพ ฯลฯ นอกจากเรื่องเรียน พ่อแม่อาจมอบหมายงานในบ้าน

2.5 ทำให้บุตรเกิดความรู้สึกว่า ครอบครัวเป็นหลักยึดเหนี่ยวที่สำคัญของบุตร เช่น ลูกอยากไปไหนจะไปทั้งครอบครัว พ่อแม่เป็นทั้งพ่อแม่และเพื่อน มีอะไรคุยกันปรึกษากัน ฯลฯ

2.6 ให้ลูกมีโอกาสตัดสินใจได้ด้วยตนเอง โดยมีพ่อแม่เป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษา

3. วิธีการอบรมบุตร ควรสอนบุตรด้วยเหตุผล จะพูดหรืออธิบายให้บุตรเข้าใจก่อนลงโทษ การลงโทษจะบอกกฎเกณฑ์ให้บุตรทราบอย่างเด่นชัด และลงโทษอย่างยุติธรรม สมเหตุสมผลพอควร (สมคิด อิศระวัฒน์, 2541)

การพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาตัวเองใน 3 ด้าน ดังนี้คือ Bloom (1956)

1. ด้านความรู้ (Knowledge)

หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติ และทักษะ ความเข้าใจ หรือ สารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้มาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติองค์วิชาในแต่ละสาขา

2. ด้านทัศนคติ (Attitude)

หมายถึง ความเชื่อและความรู้สึกเชิงประมาณค่าที่เป็นได้ทั้งด้านบวกและด้านลบ ทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงออกตอบโต้ต่อสิ่งต่างๆ ทัศนคติเป็นนามธรรมและเป็นตัวการสำคัญอันหนึ่งที่เป็นเครื่องมือกำหนดพฤติกรรมของบุคคลได้ การเกิดของทัศนคตินี้มีดังนี้ คือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่างซึ่งเกิดขึ้น โดยตรงกับบุคคล

2. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เพื่อน หรือ อิทธิพลของสื่อสารมวลชน โดยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังจากที่ได้เรียนรู้
3. รูปแบบ (Model) การเฝ้าดู และการเลียนแบบ
4. องค์ประกอบของ สถาบัน หรือ โรงเรียน เป็นที่อบรมสั่งสอนเด็กให้เป็นคนดี และ พัฒนาบุคคลในสังคม

3. ด้านทักษะ (Skill)

หมายถึง ความชัดเจน และความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งบุคคลสามารถสร้างขึ้นได้จากการเรียนรู้ เช่น ทักษะการอาชีพ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การอ่าน การสอน การจัดการ ทักษะทางเทคโนโลยี ฯลฯ ซึ่งเป็นทักษะภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากการกระทำหรือจากการปฏิบัติ ซึ่งทักษะดังกล่าว นั้นเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่จะทำให้ผู้มีทักษะเหล่านั้นมีชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้โดยมีโอกาสที่ดีกว่าผู้ไม่มีทักษะ

3.10 หน่วยงานที่จัดนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเยาวชน

การจัดนิทรรศการเพื่อส่งเสริมด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองของเยาวชนในปัจจุบันจะมีวิธีการนำเสนอให้มีความน่าสนใจที่แตกต่างกันออกไป จะเน้นการตอบสนองด้านการเรียนรู้มากขึ้น มีความทันสมัยเหมาะสมกับการเรียนรู้ของเยาวชนและสามารถเชื่อมโยงกับการศึกษาในระบบโรงเรียนได้อย่างเหมาะสมมีดังนี้ เช่น

3.10.1 พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์

พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ มีหน้าที่ในการส่งเสริมสังคมไทยให้สนใจและเห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์ที่มีต่อการพัฒนาประเทศ ตลอดจนปลูกฝังให้เยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเป็นสถานที่ให้ความรู้และความเพลิดเพลินของครอบครัว รวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ คือ เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Learning) แหล่งสาระบันเทิง (Edutainment) แหล่งพัฒนาอาชีพ (Career Development) และ แหล่งท่องเที่ยวอย่างมีสาระ (Edu-tourism Attraction)

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ได้มีการพัฒนาเพื่ออำนวยความสะดวกด้านการเรียนรู้ให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น โดยมีการจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือน (Virtual Museum) เราสามารถเข้าชมพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ในรูปแบบ 360 องศา โดยการเข้าไปเยี่ยมชมในเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ และสามารถเข้าไปเลือกกดดูรายละเอียดต่างๆได้ที่ Virtual Museum (พิพิธภัณฑ์เสมือน) จากนั้นในเว็บไซต์จะแสดงลูกศรให้เข้าไปชมนิทรรศการตรงภาพประตูทางเข้าพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ เมื่อเข้าไปจะมีรายการแสดงให้เลือกชั้นที่จะชมนิทรรศการได้ตามความสนใจ ซึ่งมี

ทั้งหมด 6 ชั้น เช่น ถ้าเราสนใจจะชมนิทรรศการชั้นที่ 1 เราสามารถนำมาที่ไปกดอ่านในภาพที่เราสนใจเสมือนกับเรากำลังเดินชมนิทรรศการ และเมื่อในจุดตรงไหนแสดงสัญลักษณ์ที่ให้กดอ่านความรู้เพิ่มเติมเราก็สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้โดยทันที โดยจะมีตัวละครที่ทำหน้าที่อธิบายความรู้ในเรื่องนั้นๆ ซึ่งจะเสนอเป็นวิดีโอ มีเสียงเพื่อให้ฟังได้สำหรับคนตาบอด รวมทั้งแต่ละชั้นและแต่ละโซนนั้นจะมีแผนที่ระบุไว้โดยชัดเจน เพื่อผู้เข้าชมจะได้รู้ว่ากำลังดูนิทรรศการอยู่ชั้นไหน หรือโซนใด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี Virtual Reality Museum ซึ่งเป็นการเข้าชมนิทรรศการแบบพาโนรามา สามารถมองได้รอบด้านเสมือนกำลังถ่ายวิดีโอ เราสามารถหยุดตรงจุดใดจุดหนึ่งเพื่ออ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา สามารถขยายภาพให้ใหญ่ขึ้นหรือเล็กลงได้ มีเสียงประกอบคำบรรยาย และที่สำคัญคือเราสามารถเข้าไปดูได้ตลอด 24 ชั่วโมง ในส่วนของ Virtual Reality Museum จะเป็นแบบพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา มีความรู้ครอบคลุมทั้งพืชและสัตว์ (องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ, 2552)

3.10.2 พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม)

พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) ได้เปิดอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2551 นับเป็นมิติใหม่ของการทำพิพิธภัณฑ์ในเมืองไทยที่มีการพัฒนาความทันสมัยของเทคโนโลยี เยาวชนมีความสุขสนุกสนานจากการเข้าไปดูเรื่องราวในพิพิธภัณฑ์ ความตื่นตาตื่นใจกับเทคนิคการนำเสนอแบบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ศิลชัย เกียรติภาพพันธ์ ผู้รับหน้าที่ออกแบบพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ กล่าวว่า ความคิดของการออกแบบนั้นต้องการทำเป็น ดิสคัฟเวอรี มิวเซียม (Discovery Museum) ซึ่งเมืองไทยยังไม่เคยมีมาก่อน ดิสคัฟเวอรี (Discovery) คือการค้นหาคำตอบเอาเอง เป็นศูนย์การเรียนรู้มากกว่าเพราะไม่ต้องการแสดงของเก่าแต่อยากเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด เมื่อใดที่บุคคลพยายามจะเน้นเนื้อหาให้เป็นที่เรียกว่า มิวเซียม เมื่อนั้นจะเป็นการปิดประตูไม่ให้คิดต่อ การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มักจะจัดแสดงโบราณวัตถุ ซึ่งคนที่มีความรู้ในด้านนั้นหรือสนใจประวัติศาสตร์เท่านั้นจึงจะรู้เรื่องและได้ประโยชน์ ในขณะที่คนไม่มีความรู้ด้านนั้นเข้าไปดูก็จะได้ประโยชน์อะไรนอกจากดูเพื่อความสวยงาม แต่สำหรับพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติจะเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการคิดต่อยอดไม่ได้เป็นแค่การนำเสนอเนื้อหาเป็นหลักแต่จะเป็นการตั้งคำถามแบบเปิดเพื่อกระตุ้นให้คนดูเกิดความสงสัย เกิดการตั้งคำถามแล้วไปหาคำตอบเอาเองจากที่ไหนก็ได้ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของ “ดิสคัฟเวอรี เซ็นเตอร์” ภายในพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติจะแบ่งออกเป็นห้องต่างๆ เพื่อจัดแสดงเรื่องราวที่น่าสนใจซึ่งมีทั้งหมด 16 ห้อง ผู้ชมจะรู้สึกแปลกใจที่ได้เห็นเรื่องราวที่แตกต่างกันไป แต่ลักษณะจะโดดเด่นมีเสน่ห์เฉพาะตัว ทั้งทางสังคม การค้า เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่ได้หล่อหลอมจนมาถึงทุกวันนี้ พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติเป็นมิติใหม่

ของพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย คนที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ก็สามารถเข้าชมได้ไม่จำกัด เฉพาะคนที่ชื่นชอบเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เท่านั้น เป็นการเปิดโลกทัศน์ของผู้ที่เข้าชม ทั้งยังได้ปลูกฝังกระบวนการคิดที่ถูกต้องโดยใช้หลักเหตุผลในการหาคำตอบของทุกๆ เรื่อง (รัฐพงศ์ เทียมทองใบ, 2550) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะหรือรูปแบบการจัดนิทรรศการเพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเยาวชน โดยการเข้าไปสังเกตการณ์การจัดนิทรรศการของทาง พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติด้วยตนเอง ข้อมูลที่ได้สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านสภาพการจัดนิทรรศการ ภายในพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้

แห่งชาติจะแบ่งออกเป็นห้องต่างๆ เพื่อจัดแสดงเรื่องราวที่น่าสนใจซึ่งมีทั้งหมด 16 ห้อง ผู้ชมจะ รู้สึกแปลกใจที่ได้เห็นเรื่องราวที่แตกต่างกันไป แต่ลักษณะจะโดดเด่นมีเสน่ห์เฉพาะตัว ทั้งทาง สังคม การค้า เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่ได้หล่อหลอมจนมาถึงทุกวันนี้ พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติเป็นมิติใหม่ของพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย คนที่ไม่มีความรู้ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ก็สามารถเข้าชมได้ไม่จำกัดเฉพาะคนที่ชื่นชอบเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เท่านั้น เป็นการเปิดโลกทัศน์ของผู้ที่เข้าชม ทั้งยังได้ปลูกฝังกระบวนการคิดที่ถูกต้องโดยใช้ หลักเหตุผลในการหาคำตอบของทุกๆ เรื่องด้วยตนเอง

2. ด้านเทคนิคการจัด การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มักจะจัด

แสดงโบราณวัตถุ ซึ่งคนที่มีความรู้ในด้านนั้นหรือสนใจประวัติศาสตร์เท่านั้นจึงจะดูรู้เรื่องและได้ ประโยชน์ ในขณะที่คนไม่มีความรู้ด้านนั้นเข้าไปดูก็จะไม่ได้ประโยชน์อะไรนอกจากดูเพื่อความ สบายงาม แต่สำหรับพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติจะเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการคิดต่อยอด ไม่ได้เป็นแค่การนำเสนอเนื้อหาเป็นหลักแต่จะเป็นการตั้งคำถามแบบเปิดเพื่อกระตุ้นให้คนดูเกิด ความสงสัย เกิดการตั้งคำถามแล้วไปหาคำตอบเอาเองจากที่ไหนก็ได้ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของ “ ดิสคัฟเวอรี เซ็นเตอร์ ” เน้นการใช้สีสัมผัสเข้ามามีบทบาทในการนำเสนอที่น่าสนใจ เนื่องจากสีสัมผัส สดใสจะกระตุ้นให้เยาวชนเกิดความสนุกและอยากเข้ามาเรียนรู้มากขึ้น

3. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเยาวชน มีการจัด

นิทรรศการหมุนเวียนจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลดีต่อการเรียนรู้ที่หลากหลายของเยาวชน กลุ่มต่างๆ (สามารถชมภาพประกอบได้ในภาคผนวก ซ หน้า 225-226)

3.10.3 พิพิธภัณฑ์เด็ก กรุงเทพมหานคร

พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร นับเป็นพิพิธภัณฑ์เด็กแห่งแรกของประเทศไทย และในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดตั้งขึ้นตามพระราชปราชญ์ของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงปรารถนาให้เด็กไทยได้รับโอกาสในการเรียนรู้อันกว้างขวาง พิพิธภัณฑ์ เด็กกรุงเทพมหานครมีการบริการการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ พันธกิจ

หลักเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย แนวทางยึดเอาเด็กเป็นศูนย์กลางเรียนรู้หลากหลายผ่าน เน้น การได้ลงมือสัมผัส จับทำด้วยตนเอง เพลิดเพลิน และมีความสุขไปพร้อมกับการเรียนรู้ พันธกิจ รองเป็นแม่แบบของการให้บริการการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน ที่มีชีวิตชีวา มีการพัฒนาองค์ ความรู้ที่ทันสมัย และการให้บริการที่มีคุณภาพ เชื่อมประสานกับการเรียนรู้ในโรงเรียน ศูนย์ เยาวชน และชุมชนต่างๆทั่วประเทศ เด็กควรได้รู้ว่าสรรพสิ่งทั้งโลกธรรมชาติและโลกวัฒนธรรม มีความแตกต่างหลากหลาย มนุษย์เราต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับความแตกต่างหลากหลายอย่างสันติ สรรพสิ่งสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน องค์ความรู้แต่ละด้านไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่ สัมพันธ์กัน เป็นเหตุปัจจัยของกันและกัน และพึ่งพาอาศัยกันทำให้สรรพสิ่งดำรงอยู่ร่วมกันได้ อย่างกลมกลืน (พิพิธภัณฑสถานเด็กกรุงเทพมหานคร, 2552) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ลักษณะหรือรูปแบบการจัดนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเยาวชน โดยการเข้า ไปสังเกตการณ์การจัดนิทรรศการของทางพิพิธภัณฑสถานเด็กกรุงเทพมหานครด้วยตนเอง ข้อมูลที่ได้ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านสภาพการจัดนิทรรศการ สิ่งที่มีความโดดเด่นมากที่สุดใน การจัดนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานเด็ก คือ การใช้สีที่สดและสะดุดตา รวมทั้งการนำตัวการ์ตูนใน รูปแบบต่างๆมาเป็นผู้นำเสนอในการให้ความรู้ และการจัดการเรียนรู้แบบสนามเด็กเล่น ที่เด็ก สามารถเล่นไป เรียนรู้ไป เมื่อเด็กเกิดความสงสัยก็จะเกิดการค้นพบในที่สุด

2. ด้านเทคนิคการจัด นอกจากการใช้สีมาใช้ในการนำเสนอเป็น หลักแล้ว ยังมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้มากกมาย เช่น การสัมผัส การทดลอง การดู ภาพยนตร์ประกอบ การมอง การฟังเสียง และการค้นหาคำตอบจากโจทย์ที่มีตามจุดต่างๆที่สร้าง ขึ้นมาเพื่อท้าทายความคิดของเด็ก รูปแบบการจัดมีการโต้ตอบซึ่งกันและกัน ได้สัมผัสกับสิ่งที่อยู่ ตรงหน้า เพราะเด็กนั้นแ่ก่มองอย่างเดียวจะไม่เกิดการเรียนรู้หรือเกิดการตอบสนองเท่าที่ควร ที่ สำคัญเด็กจะไม่ชอบอ่านเนื้อหา แต่จะชอบ ฟัง สัมผัส ทดลอง หรือมีส่วนร่วม แต่อย่างไรก็ ตามการจัดนิทรรศการในหลายๆส่วนได้มีการเน้นถึงความพร้อมด้านสภาพร่างกายของผู้ที่เข้าชม ด้วย เช่น กลุ่มของเด็กตาบอด หูหนวก หรือพิการในลักษณะต่างๆ ซึ่งกลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาส เหล่านี้ควรมีโอกาสได้เรียนรู้จากทางใดทางหนึ่งได้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่อำนวยความสะดวก ด้านการเรียนรู้อย่างครบวงจรแก่เด็กทุกกลุ่ม

3. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเยาวชน 1) การ ตอบรับของคนโดยทั่วไปที่ยังน้อย 2) การเผยแพร่ยังไม่ทั่วถึง 3) การให้ความร่วมมือของ ผู้ปกครอง และสถานศึกษาต่างๆ (สามารถชมภาพประกอบได้ในภาคผนวก ข หน้า 227-228)

การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นวิธีการไขว่คว้าหาความรู้อย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีพในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ การเรียนรู้ด้วยตนเองจะทำให้ผู้เรียนเป็นบุคคลซึ่งมีความกระหายใคร่รู้ ทำให้บุคคลสามารถเรียนรู้เรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ได้มากที่สุด และจะดำเนินการศึกษาอย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องมีใครมาบอก ตนเองจะเป็นผู้คิดริเริ่มและวางแผนการศึกษาไปจนจบกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับบุคคลในการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การศึกษาเกิดการสมดุล ระบบการศึกษาในโรงเรียนและวิถีเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวจะเป็นอุปสรรคที่ทำให้คุณลักษณะของคนซึ่งจะเรียนรู้ด้วยตนเองไม่เกิด วิธีการสร้างและพัฒนาคุณลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ต้องร่วมมือกันทั้ง พ่อแม่ (ครอบครัว) และการจัดการศึกษาในโรงเรียน (สมคิด อิศระวัฒน์, 2541) โดยควรเริ่มปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กซึ่งเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ทุกอย่างที่อยู่รอบตัว ถ้าเด็กได้เรียนรู้ทุกอย่างด้วยตนเองก็จะทำให้เด็กได้ค้นพบความรู้ ค้นพบสิ่งแปลกใหม่ ค้นพบวิธีการที่จะค้นคว้าศึกษา และการเกิดการเชื่อมโยงการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น เด็กวัยประถมศึกษาจึงเป็นวัยที่เหมาะสมสำหรับการเริ่มต้นฝึกการเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านศิลปะ เนื่องจากนักเรียนที่อยู่ในวัยประถมศึกษานั้นเป็นวัยที่เหมาะสมในการส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะ ซึ่ง Schulth (1954) กล่าวว่า การส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะเป็นการฝึกให้นักเรียนบริโภคศิลปะอย่างมีรสนิมในอนาคต เพราะนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาจะมีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่จะเป็นศิลปินได้ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้บริโภคศิลปะ ดังนั้น การเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะที่ได้รับการส่งเสริมก็จะถูกนำไปใช้และเกิดความพึงพอใจในความงาม ซึ่งเป็นเป้าหมายของการเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะและการพัฒนาด้านสุนทรียภาพควบคู่กันไป

4. นักเรียนวัยประถมศึกษา

แต่เดิมนั้นการศึกษาเรื่องพัฒนาการเด็กมุ่งที่จะศึกษาให้รู้ว่าเด็กแต่ละวัยมีความเจริญเติบโตและมีความสามารถในการแสดงออกมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อมุ่งที่จะจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพแห่งความเจริญเติบโตนั้นๆ แต่ปัจจุบันการศึกษาเรื่องพัฒนาการของเด็กไม่ได้กินความหมายเท่าเดิมแต่ได้ขยายกว้างออกไป นักจิตวิทยาและครูผู้สอนสนใจที่จะเน้นหนักทางด้านการศึกษาพฤติกรรมเด็ก โดยเจตนาที่จะมุ่งใช้ประโยชน์ของการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก ซึ่งควรจะมุ่งประโยชน์ดังนี้ คือ บันลือ พฤกษ์วัน (2525)

1. เพื่อจะได้รู้ลักษณะแห่งความเจริญงอกงามของเด็กแต่ละวัยว่ามีความสามารถเพียงใด จะได้จัดการเรียนการสอนเพื่อสนองความต้องการให้เหมาะสมกับวัยได้
2. เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่ควร อันจะช่วยให้ช่วยเหลือแก้ไขให้เด็กได้

3. เพื่อที่จะหาทางส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการได้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้น

อาจสรุปได้ว่า ปัจจุบันเราพยายามที่จะใช้วิชาพัฒนาการเด็กให้เกิดประโยชน์แก่เด็กให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ดังนั้น การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกต่างๆ ที่ได้จากการเรียนการทำงานเป็นกลุ่ม การทำงานตามลำพัง การเล่น ฯลฯ ของเด็กจึงมีความสำคัญต่อการที่จะช่วยเหลือแก้ไข ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการและพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ดี ภารกิจของครูในด้านนี้จึงเป็นงานที่จะต้องอุทิศเวลาในการศึกษาค้นคว้า ปรึกษาหารือ การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองเป็นอย่างมาก อันจะเป็นทางที่จะชี้ให้เห็นว่า อาชีพครูเป็นอาชีพที่จำเป็นต้องได้มีการฝึกฝนอบรม โดยเฉพาะตามหลักและวิธีการของอาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง

การปลูกฝังนักเรียนระดับประถมศึกษาให้สามารถเรียนรู้ศิลปะได้ด้วยตนเองจำเป็นต้องตระหนักถึงองค์ประกอบทั้งทางด้าน ความสำคัญของศิลปะ ลักษณะของเด็กระดับประถมศึกษา พัฒนาการการเรียนรู้ และ สาระการเรียนรู้ในช่วงชั้นต่างๆ การจัดกิจกรรมประเภทนิทรรศการศิลปะขึ้นในแต่ละครั้งจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญของศิลปะเพิ่มมากขึ้น

คุณค่าและความสำคัญของศิลปะมีความกว้างขวางลึกซึ้ง นอกจากจะทำให้เด็กได้แสดงออกโดยการสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงถึงการถ่ายทอดความรู้สึก จินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แล้ว ศิลปะยังช่วยส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาทางด้านอื่นๆ อีกด้วย การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างถาวรหากเด็กได้เรียนอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ในสิ่งนั้นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการใช้กิจกรรมทางศิลปะเข้าช่วย การแสดงออกอย่างสมบูรณ์ทางศิลปะจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้ โดยคุณค่าของศิลปะนั้นสามารถจำแนกออกเป็น 6 ด้านใหญ่ๆ ดังนี้ คือ

1. ความตระหนักเชิงสุนทรียะ

หมายถึง การรับรู้ความเข้าใจในความงาม ความมีคุณค่าของงานศิลปะ ความมุ่งหมายหลักขั้นพื้นฐานของศิลปะศึกษา คือ ช่วยให้เห็น ได้รับความสุขอย่างลึกซึ้งจากการมองเห็น สามารถวิจารณ์และจำแนกงานศิลปะได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อจะได้เกิดความเพลิดเพลินใจ และสามารถพัฒนาผลงานของตนเองให้ดีขึ้น สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม

2. ผลรวมของประสบการณ์

การสร้างงานทางศิลปะต้องอาศัยประสบการณ์ ผู้มีประสบการณ์มากจะรู้จักนำประสบการณ์เดิมมาใช้สร้างสรรคงานศิลปะซึ่งจะทำให้ผลงานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผลรวมของประสบการณ์ทางศิลปะที่มีความหมายและมีคุณค่าทางศิลปะนั้น จะมีผลต่อความตระหนักในทางศิลปะของเด็กเป็นอย่างมาก เมื่อใดที่เด็กสร้างสรรคงานศิลปะ เมื่อนั้นเด็กจำเป็นต้องใช้

ความสามารถหลายๆด้าน ทั้งนี้เพราะเด็กต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ และต้องจัดปัญหาเหล่านั้นให้หมดไป โดยธรรมชาติของเด็กจะชอบงานศิลปะ เพราะงานศิลปะเป็นงานที่ทำง่าย ผลรวมของประสบการณ์ทางศิลปะมีความหมายรวมไปถึงความคิดสร้างสรรค์ของเด็กในการสร้างรูปแบบทางศิลปะให้สอดคล้องกับจินตภาพของตน ผลรวมของประสบการณ์ทางศิลปะของเด็กจะเกิดขึ้นได้ เด็กจะต้องผ่านประสบการณ์ต่างๆมาแล้วมากมาย เช่น ต้องเปลี่ยนแนวคิดหลายครั้ง เปลี่ยนวิธีการหลายครั้ง เปลี่ยนอารมณ์หลายครั้ง การเปลี่ยนแล้วเปลี่ยนอีกเช่นนี้ ทำให้เด็กได้ผลงานเป็นที่พอใจและเป็นประสบการณ์ที่เด็กสามารถนำไปใช้ได้ในอนาคต

3. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

เด็กแต่ละคนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ไม่เหมือนกัน ในด้านการศึกษากิจการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างในด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กมากกว่าการสอนวิชาอื่นๆ ทั้งนี้เพราะศิลปะศึกษาอย่างสร้างสรรค์ต้องการผลงานจากพื้นฐานของเด็กแต่ละคน ซึ่งจะทำให้เกิดผลงานทางศิลปะที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย

4. การแสดงออก

การแสดงออกเป็นความมุ่งหมายสำคัญของศิลปะศึกษา การแสดงออก ได้แก่ ความสามารถในการแสดงความคิด ความรู้สึกและอารมณ์โดยใช้ภาษาศิลปะเป็นสื่อ องค์ประกอบที่สำคัญของการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ทางศิลปะ ได้แก่ การสร้างสรรค์หรือการประดิษฐ์งานศิลปะโดยใช้รูปแบบและสีเป็นหลัก เป็นการแสดงความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ของบุคคลที่มีอยู่ในจิตใจ แสดงออกอย่างเสรีโดยไม่มีการบังคับ คุณค่าของผลงานของเด็กขึ้นอยู่กับความมีอิสระในการแสดงออก เด็กจะแสดงออกได้ดีขึ้นอยู่กับความเชื่อมั่นของเด็ก

5. ประดิษฐ์กรรมและความรอบรู้

ประดิษฐ์กรรม หมายถึง นักประดิษฐ์ จุดประสงค์หลักของการศึกษาในปัจจุบัน ได้แก่ การปลูกฝังให้เด็กเกิดการสร้างสรรค์ ความรอบรู้ ความริเริ่มและประดิษฐ์กรรม การสร้างงานศิลปะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้แนวความคิด ใช้จินตนาการ ใช้ประสบการณ์สร้างงานขึ้นจากวัสดุต่างๆซึ่งจะก่อให้เกิดคุณสมบัติที่พึงประสงค์แก่เด็ก เช่น การสร้างสรรค์ การริเริ่มและประดิษฐ์กรรม เป็นต้น งานศิลปะจะมีความสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อเด็กได้ใช้แนวความคิด ความรู้ และประสบการณ์ของตนในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ความรอบรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจของเด็กเกี่ยวกับการเลือกใช้วิธีการ เลือกแนวคิด และเลือกวัสดุอย่างเหมาะสมกับชิ้นงานศิลปะ สังคมที่มีนักประดิษฐ์ย่อมสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆให้แก่สังคมนั้น ซึ่งจะประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันโดยทั่วไปในสังคมอีกด้วย

6. เสรีภาพ

เสรีภาพในการแสดงออก จัดว่าเป็นความมุ่งหมายที่สำคัญในการสอนศิลปะ เพราะเสรีภาพเป็นพื้นฐานของการปกครองตนเอง เด็กทุกคนมีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือก กิจกรรมและทำกิจกรรมที่มีคุณค่า ผลงานทางศิลปะช่วยเพิ่มความงาม ความมีชีวิตชีวา ความสนใจ และช่วยสร้างประสบการณ์ให้แก่ชีวิตมนุษย์ มนุษย์สามารถแสวงหาความสุขจากงานศิลปะได้ตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล

ศิลปะสามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และ บุคลิกภาพ การเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในคุณค่าของ สุนทรียภาพและส่งเสริมให้คิดสร้างสรรค์งาน รู้คุณค่าของความผูกพันระหว่างชีวิตกับศิลปะ ทำให้เกิดค่านิยมที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งการเรียนรู้ด้านศิลปะจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ประสบการณ์ด้านอื่นๆ และยังช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเด็กให้มี พฤติกรรมอันดีงามที่พึงประสงค์อีกด้วย ดังนั้น ศิลปะจึงเป็นวิชาที่ยอมรับกันว่าเป็นพื้นฐานทาง การศึกษาที่ช่วยพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคล ซึ่งควรเริ่มตั้งแต่ผู้เรียนยังเด็กอยู่ การเรียนการสอนศิลปะ สำหรับเด็กนั้นจะมุ่งเน้นถึงพัฒนาการด้านต่างๆของผู้เรียนมากกว่าผลงาน ซึ่งจะเห็นว่ากิจกรรม ต่างๆทางศิลปะจะเป็นการฝึกกล้ามเนื้อให้แข็งแรงและสัมพันธ์กับการใช้ตา เช่น การปั้นดิน นํ้ามัน ปั้นแป้ง วาดภาพ ระบายสี และกิจกรรมอื่นๆ เด็กได้ใช้ส่วนต่างๆของมือ แขน ไหล่และ ส่วนอื่นๆของร่างกาย ช่วยทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทางด้านร่างกาย เป็นการเตรียมความพร้อมใน ด้านการใช้กล้ามเนื้อเป็นอย่างดี ทำให้ผู้เรียนสามารถหยิบจับสิ่งต่างๆได้ ซึ่งจะนำไปสู่การ พัฒนาการเรียนรู้ด้านประสบการณ์อื่นๆต่อไป (ทน เขตกัน, 2550)

4.1 พัฒนาการของนักเรียนวัยประถมศึกษา

การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมให้เด็กประถมศึกษาเกิด การเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย วุฒิภาวะของเด็ก และ การศึกษาพัฒนาการเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดองค์ความรู้เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และ พัฒนาตนเอง (จรรยา สุวรรณทัต, 2526)

4.1.1 ความหมายของพัฒนาการ

นิตยา ชชภักดี (2543) กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านการ ทำหน้าที่และวุฒิภาวะของอวัยวะต่างๆรวมทั้งตัวบุคคล ทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ทำสิ่งที่ยากซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนเพิ่มทักษะใหม่ และความสามารถในการ ปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมหรือภาวะใหม่ในบริบทของครอบครัวและสังคม ดังนั้นสรุปได้ว่า พัฒนาการ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา รวมถึงการทำ

หน้าที่และวุฒิภาวะของอวัยวะระบบต่างๆของมนุษย์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นการเพิ่มความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม ช่วยให้การทำงานได้เป็นอย่างดีและมีความสัมพันธ์กันในทุกๆด้าน

4.1.2 ลักษณะพัฒนาการของนักเรียนวัยประถมศึกษา

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวเกี่ยวกับลักษณะพัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษาไว้ ดังนี้

จรรยา สุวรรณทัต (2526) กล่าวว่าเด็กวัยประถมศึกษา คือวัยที่อยู่ในระหว่างอายุ 6–12 ขวบ ตามธรรมชาติของเด็กวัยนี้จะเกาะกลุ่มกับเด็กวัยเดียวกัน ลักษณะพัฒนาการของเด็กต้องอาศัยวุฒิภาวะและการเรียนรู้การพัฒนาการในทุกๆด้านจะต้องเริ่มจากส่วนใหญ่ก่อนแล้วไปสู่ส่วนย่อย เด็กจะเริ่มเคลื่อนไหวทั้งตัวก่อนแล้วจึงเคลื่อนไหวส่วนแขน ขา ซึ่งอัตราของการพัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นไปตามลำดับช่วงวัยและการเจริญงอกงามที่แตกต่างกันตามพัฒนาการเด็กตามวัยและวุฒิภาวะของเด็กประถมศึกษา ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย

เด็กวัยประถมศึกษาที่มีอัตราการพัฒนาการด้านร่างกายช้ากว่าเด็กปฐมวัย การเจริญเติบโตจะเป็นไปตามลักษณะของแต่ละกลุ่มที่ได้รับจากพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เด็กจะมีความสามารถในการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆของร่างกายได้มากกว่าเด็กปฐมวัย กล้ามเนื้อมีความแข็งแรงโดยเฉพาะกล้ามเนื้อบริเวณแขนและขาหรือไหล่ เด็กจะมีความไวต่อการตอบสนองต่อตัวกระตุ้นและมีความเร็วในการเคลื่อนไหวมากขึ้น การเคลื่อนไหวมีการประสานสัมพันธ์ที่ดี

2. พัฒนาการทางด้านอารมณ์และจิตใจ

เด็กวัยประถมศึกษามีความต้องการทางอารมณ์กว้างไปกว่าเดิม เด็กต้องการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ ต้องการความสนุกสนาน ชอบการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระ เลิกกลัวในสิ่งที่ไม่มีความคุ้นเคยกลัวการไม่มีเพื่อนแทน ยังคงยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและต้องการเอาชนะผู้อื่น

3. พัฒนาการทางด้านสังคม

เด็กวัยประถมศึกษาจะมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน จะจับกลุ่มในระหว่างเพศเดียวกัน เด็กไม่ต้องการอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ เด็กจะวางแผนปฏิบัติของคนภายในกลุ่มโดยดูแบบจากผู้ใหญ่ เด็กวัยนี้จะเข้าสังคมทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้และยอมรับความรู้สึกของเพื่อนคนอื่นๆได้ดี เด็กจะชอบแสดงออกและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ดี ดังนั้นในการจัดกิจกรรมให้กับเด็กวัยนี้จึงต้องเน้นกิจกรรมกลุ่มที่ต้องทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน

4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

เด็กในวัยประถมศึกษาจะมีความสามารถทางด้านสติปัญญาเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น ความสามารถในการจำ การจัดกลุ่ม การเรียงลำดับสิ่งของ การอนุรักษ์และ ความสามารถเข้าใจกฎเกณฑ์ต่างๆที่สังคมกำหนด เด็กในวัยนี้จะลดการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง เด็กจะสามารถคิดกว้าง รู้จักแก้ปัญหาในเหตุการณ์ต่างๆได้ มีความเห็นใจและเข้าใจผู้อื่นได้มากขึ้น

ในส่วนของ ศรีเรือน แก้วกังวาน(2545) กล่าวว่า ลักษณะของเด็กวัยประถมศึกษา คือเด็กที่มีอายุระหว่าง 7-12 ปี สำหรับเด็กวัยนี้จะมีลักษณะเด่น คือ การเริ่มออกจากบ้านมาสู่ หน่วยสังคมอื่น ซึ่งจุดศูนย์กลางสังคมของเด็ก คือ โรงเรียน โดยเด็กจะเรียนรู้การเข้าสู่สังคมมากขึ้น รู้จักบทบาทในการเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อน ได้เรียนรู้ถึงระบบกฎเกณฑ์ต่างๆมากขึ้น พัฒนาการในเด็กวัยนี้จะเน้นถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านพัฒนาการทางด้านร่างกายและสังคม เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับอยู่ในสังคม ซึ่งลักษณะพัฒนาการแต่ละด้านของเด็กวัยเรียนสรุปได้ ดังนี้

1. พัฒนาการทางกาย

พัฒนาการทางกายของเด็กวัยนี้จะเป็นไปค่อนข้างช้าแต่สม่ำเสมอ ซึ่ง เด็กผู้หญิงจะโตเร็วกว่าเด็กผู้ชายในวัยเดียวกัน ไม่ว่าจะ เป็นทางด้านส่วนสูงหรือน้ำหนัก ฟันแท้ เริ่มที่จะขึ้นแทนที่ฟันน้ำนม มีการเคลื่อนไหวที่ดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กวัยก่อนเรียน การทำงานของ กล้ามเนื้อใหญ่และการทำงานประสานกันของกล้ามเนื้อเล็กและตาดีขึ้นมาก ในการพัฒนาการทาง ร่างกายนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยของพันธุกรรม อาหาร การออกกำลังกาย ความมั่นคงทางอารมณ์ และ การพักผ่อนนอนหลับ ซึ่งถ้าเด็กมีพื้นฐานของสุขภาพที่ดีแล้วนั้นย่อมเป็นพื้นฐานของการ พัฒนาการทางด้านต่างๆต่อไป

2. พัฒนาการทางสติปัญญา

การพัฒนาการทางด้านสติปัญญานั้นจะตั้งอยู่บนรากฐานของการเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อน ซึ่งเพื่อนจะมีอิทธิพลสูงต่อการเรียนรู้ ถ้าเด็กมีการปรับตัวต่อกับกลุ่มเพื่อน ได้ดีเด็กก็จะมีพัฒนาการทางสติปัญญาที่ดีได้ แต่ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยทางพันธุกรรมและ สิ่งแวดล้อมต่างๆ เด็กวัยนี้สามารถเรียนรู้ในเรื่องรูปธรรมและนามธรรมในรูปแบบของลักษณะ ของสัญลักษณ์ เช่น อักษร ตัวเลข เป็นต้น เด็กวัยนี้เริ่มพัฒนาความคิดรวบยอด เรียนรู้ศัพท์ต่างๆ มากขึ้น มีความคล่องแคล่วในการอ่าน การพูด การเขียน ซึ่งเป็นเครื่องมือของเด็กในการที่จะ เรียนรู้สิ่งต่างๆต่อไป รู้จักการใช้เหตุและผล คิดในแง่ของวิทยาศาสตร์ และเริ่มที่จะรู้จักใช้เหตุผล ในการวิจารณ์ความถูกต้องได้ด้วยมโนธรรมของตัวเอง

3. พัฒนาการทางอารมณ์

เด็กวัยนี้รู้จักกลัวในสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผลมากกว่าเด็กวัยก่อนเรียน เพราะความสามารถในการใช้เหตุและผลมากขึ้น มีความรู้สึกสงสารเห็นใจ เข้าใจในอารมณ์ผู้อื่น รวมทั้งสัตว์เลี้ยงด้วย เพราะขอบเขตของชีวิตสังคมของเด็กกว้างขึ้น แต่สิ่งที่ต้องพัฒนาสำหรับเด็กวัยนี้ คือ การเข้าใจในอารมณ์ตนเองและบุคคลอื่นๆด้วย ซึ่งสามารถส่งเสริมได้โดยการเปิดโอกาสให้เข้าสังคมกับกลุ่มเพื่อน การได้ออกกำลังกายเพื่อให้ผ่อนคลาย การทำกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆที่เด็กชอบ เช่น การวาดภาพ การปั้น การเขียนเรื่องราวต่างๆ การเล่นเกมเป็นต้น เด็กวัยนี้ควรได้เรียนรู้ถึงอารมณ์ต่างๆไม่ควรเก็บกดมากเกินไปจะทำให้เด็กเกิดความเครียดได้อันนำไปสู่การเจ็บป่วยทางกายได้

4. พัฒนาการทางสังคม

เด็กวัยนี้ชอบที่จะเข้ากับกลุ่มเพื่อนเพื่อเรียนรู้ถึงการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมใหม่ที่แตกต่างไปจากบ้าน อยากที่จะเป็นสมาชิกในกลุ่มเพื่อนและให้กลุ่มยอมรับตนเอง ในการเข้ากลุ่มนั้นเด็กได้เรียนรู้ถึงการทำงานร่วมกัน การแข่งขันกัน การเคารพกฎเกณฑ์ต่างๆที่โรงเรียนกำหนด ดังนั้นผู้ดูแลต้องส่งเสริมในการพัฒนาการดังกล่าว โดยการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ถึงการเข้าสู่สังคมมากขึ้น ให้มีเพื่อน การส่งบุตรหลานไปโรงเรียน เป็นต้น ในการเลียนแบบบทบาททางเพศของเด็กก็เป็นพัฒนาการที่สืบเนื่องมาจากเด็กวัยก่อนเรียน โดยเด็กจะเลียนแบบคนที่ใกล้ชิดและเป็นคนที่เด็กรัก ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ครู และญาติที่ใกล้ชิด หรือแม้กระทั่งพี่เลี้ยงเด็ก จากรายการโทรทัศน์ การ์ตูน เป็นต้น เด็กวัยนี้จะเข้ากลุ่มตามเพศของตนเองและมักมีพฤติกรรมที่คิดว่าจะเหมาะกับเพศของตนเอง เช่น เด็กหญิงก็จะชอบรักสวยรักงามไม่เล่นอะไรที่ผาดโผน เด็กชายก็ชอบที่จะเล่นอะไรที่รุนแรงและผาดโผนกว่าเด็กหญิง เป็นต้น ซึ่งถือว่าการพัฒนาการดังกล่าวสำคัญในการที่จะเรียนรู้บทบาททางเพศของตนเอง (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2545)

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2548) กล่าวว่า เด็กในวัยประถมศึกษาจะเห็นความสำคัญของเพื่อนมาก และความสามารถของเด็กจะพัฒนาขึ้นทั้งทางวิชาการและในการทำกิจกรรมกลุ่ม ความสำเร็จในกิจกรรมจะส่งผลให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าเรามีความสามารถ เด็กจะทุ่มเทเวลาในการทำกิจกรรมกับกลุ่ม หากกิจกรรมออกมาไม่ดีเด็กจะรู้สึกว่ามีปมด้อย ดังนั้นการจัดนิทรรศการศิลปะจึงเป็นกิจกรรมที่ดี ที่สามารถทำให้เด็กวัยประถมศึกษามีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้ เด็กจะมีความสุขกับการดูผลงานศิลปะโดยอาจจะเป็นผลงานศิลปะทั้งของตนเองและของผู้อื่น ที่สำคัญครูควรให้นักเรียนเข้ามามีส่วนในการจัดนิทรรศการศิลปะด้วยจะดีมาก เพราะเด็กวัยนี้จะชอบทำงานร่วมกับเพื่อน

4.2 ลักษณะโดยทั่วไปของนักเรียนวัยประถมศึกษา

เด็กในวัยประถมศึกษาประมาณ 6-12 ปี เป็นวัยที่ทางจิตวิทยาเรียกว่า Formative Years หรือวัยแห่งการสร้างเสริมความเจริญงอกงาม เป็นระยะที่กำลังสร้างทุกด้านให้เจริญงอกงามไปตามวัย ต้องการที่จะขยายประสบการณ์ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมที่จะฝึกให้เป็นนิสัยเพื่อให้ได้แบบอย่างหรือแนวปฏิบัติความประพฤติที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและวัฒนธรรมที่ตนดำรงอยู่ เป็นวัยแห่งการรวมหมู่รวมพวกของวัยเดียวกัน เด็กวัยประถมศึกษาได้มีโอกาสที่พอเหมาะตามลักษณะของการจัดการศึกษาเพราะเรามุ่งให้เด็กได้มีโอกาสเรียน เล่น และทำงานร่วมกับวัยเดียวกัน ให้มีโอกาสที่จะอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาให้นานที่สุด หน้าที่ที่สำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาคือการหาหนทางให้เด็กเข้ากลุ่มของเขาได้ซึ่งจะก้าวเข้าสู่วัยรุ่นที่ดีในอนาคต นักเรียนระดับประถมศึกษาจะมีความต้องการเบื้องต้นในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ความรักและมิตรภาพ
2. การได้รับการยอมรับนับถือ
3. ความอิสระเสรี
4. ศรัทธาและยอมรับเรื่องอำนาจของครู
5. การช่วยเหลือหรือปัญหาที่ท้าทาย
6. ความอบอุ่นหรือความมั่นคง
7. สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ
8. ศิลปะและการสร้างสรรค์
9. ความรู้สึกว่าคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของเพื่อนๆ
10. ความสนุกสนานและตื่นเต้น (บันลือ พฤษะวัน, 2525)

ลักษณะของนักเรียนวัยประถมศึกษาแต่ละช่วงชั้น มีความน่าสนใจดังนี้ วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2529)

1. นักเรียนในชั้นประถมปีที่ 1 และ 2

ชอบที่จะใช้มือปฏิบัติงานด้วยตนเอง การที่นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระตามความสนใจก็จะเป็นการช่วยให้เด็กมีความเพลิดเพลิน เป็นสุข และสนุกสนานในการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นวิธีการอันสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาตนเองในด้านพฤติกรรมทางศิลปะได้ดีขึ้น การปฏิบัติงานของนักเรียนในชั้นนี้จะมีช่วงระยะเวลาของความสนใจอยู่ในวงจำกัด โดยนักเรียนจะไม่สนใจที่จะทำงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลาานานๆ นักเรียนชอบการเล่นที่เป็นการพักผ่อน สนุกสนานและเป็นการแสดงความสามารถของ

ตน ชอบและสนใจในสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ๆ รวมทั้งต้องการแสดงออกเพื่อให้ทุกคนยอมรับในความเป็นสมาชิกของกลุ่ม

2. นักเรียนในชั้นประถมปีที่ 3 และ 4

ลักษณะของนักเรียนในชั้นนี้มีความเจริญทางกายมีความคล่องแคล่วและมีความแม่นยำดีขึ้น โดยเฉพาะความสามารถในการใช้สายตาและมือได้ประสานสัมพันธ์กันดีขึ้น ความเจริญในกลุ่มเนื้อส่วนเล็กดีขึ้น สามารถสร้างสรรค์งานที่มีรายละเอียดได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเขียนภาพคน นักเรียนจะระมัดระวังในการเขียนแสดงความแตกต่างของบุคลิกลักษณะของแต่ละคนมากขึ้น พยายามเรียนรู้ความรับผิดชอบการทำงานเป็นระเบียบและร่วมมือกับเพื่อนๆ แต่มักจะทำงานในกลุ่มที่เป็นเพศเดียวกัน ระยะเวลาของความสนใจนานขึ้นกว่าเดิม มีความสนใจในสิ่งแวดล้อมภายนอกมากขึ้น ชอบทัศนศึกษามีความสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ของสิ่งต่างๆ รอบตัว

3. นักเรียนในชั้นประถมปีที่ 5 และ 6

ลักษณะความรับผิดชอบของนักเรียนในวัยนี้สูงขึ้น มีความเข้าใจในสิ่งที่ถูกและผิดมากขึ้น ชอบสร้างสรรค์งานตามความสนใจของตนเอง มีการแสดงออกสัมพันธ์กับอารมณ์ ความเจริญทางกาย และมีความแม่นยำในการปฏิบัติงานดีขึ้น โดยเฉพาะนักเรียนหญิงจะพัฒนาในด้านต่างๆ เร็วกว่านักเรียนชาย เริ่มสนใจสนใจในการใช้เวลาว่างทำกิจกรรมต่างๆ เป็นงานอดิเรก เริ่มตระหนักในความรับผิดชอบในตัวของตนเองมากขึ้น มีความพอใจและความสุขในการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับเพื่อนๆ มีระยะเวลาของการทำงานมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะเลือกเพื่อนร่วมงานที่มีลักษณะเข้ากันได้หรือมีนิสัยคล้ายคลึงกันเป็นสมาชิกในการทำงาน

จากการศึกษาทั้ง พัฒนาการ และ ลักษณะโดยทั่วไปของนักเรียนวัยประถมศึกษาชั้นนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาพิจารณาเพื่อจัดการเรียนการสอนรายวิชาศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษา โดยการคำนึงถึงสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำให้เกิดความสอดคล้องซึ่งกันและกันอันจะส่งผลให้นักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองได้อย่างเหมาะสม

4.3 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ความสำคัญ

ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะระดับชั้นประถมศึกษาเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชม ความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้น กิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน โดยตรงทั้งด้านร่างกายจิตใจสติปัญญาอารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองและแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์พัฒนากระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข (สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนรู้, 2547)

2. สาระความรู้หลักในศิลปศึกษา

ศิลปะเป็นหนึ่งในสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องเรียนรู้สาระศิลปะ ในหลักสูตรจะครอบคลุมการเรียนรู้ทั้งความรู้ทางทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ หรือศิลปะการแสดง ศิลปะเป็นสาระที่มีความชัดเจนในเรื่องการสร้างให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ มีความเจริญงอกงามในความคิด จินตนาการทางความงามหรือสุนทรียภาพ มีรสนิยมที่ดี ให้ผู้เรียนมีความไวในการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว ไม่ว่าจะเป็สิ่งมีชีวิตหรือไม่ก็ตาม เข้าใจในธรรมชาติ ผู้คน ศิลปะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนศิลปะในชั้นเรียนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากขึ้น นั่นคือความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเอาใจใส่ในรายละเอียดในสิ่งต่างๆ

สาระความรู้หลักในศิลปศึกษา(The Comprehensive Art Education Approach) หรือเป็นที่ทราบกันในชื่อของการสอนศิลปะที่ใช้ความรู้เป็นฐาน(Discipline-based Art Education) หรือ DBAE คือการเน้นในเนื้อหาสาระความรู้ทางศิลปะ ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหรือ 4 แกนหลักของความรู้ทางศิลปะ ได้แก่ การสร้างงานศิลปะ (Art Production) ประวัติศาสตร์ศิลปะ (Art History) การวิจารณ์ศิลปะ (Art Criticism) และสุนทรียภาพหรือความงาม (Aesthetic) ทั้ง 4 แกนหลักเปรียบเสมือนมาตรฐานการเรียนรู้ศิลปะที่ผู้เรียนทุกคนต้องรู้และมีความสามารถสร้างสรรค์งานได้ และผู้สอนจะสอนอย่างไรให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถปฏิบัติงานได้ ความรู้ทั้ง 4 องค์ประกอบนี้จะเกี่ยวข้องกับสาระศิลปะ(ทัศนศิลป์) กล่าวคือ การสร้างงานศิลปะ

เป็นการรับรู้และตอบสนองต่อศิลปะ การรับรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียน และตอบสนองต่องานศิลปะโดยการแสดงออกมาในผลงานเกิดเป็นผลงานศิลปะ ส่วน ประวัติศาสตร์ศิลปะจะเป็นการเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาที่ไปของงานศิลปะทั้งในแง่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสามารถให้เหตุผลได้ในเรื่องคุณค่าของงานศิลปะนั้นๆจนนำไปสู่ การตัดสินใจในเชิงคุณค่า นั่นคือ ความครอบคลุมในเรื่องสุนทรียภาพและการวิจารณ์ ซึ่ง รายละเอียดของสาระทั้ง 4 มีดังนี้

1. การสร้างงานศิลปะ (Art Production)

การสร้างงานศิลปะสำหรับนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่ได้ มีความหมายเพียงแค่เป็นการแสดงออกทางศิลปะของแต่ละคนเท่านั้น หากแต่นักเรียนได้มีโอกาส ใกล้ชิดกับสิ่งที่นักเรียนสนใจ การได้เลือกวัสดุอุปกรณ์เพื่อนำมาสร้างผลงาน การเรียนรู้ใน ศิลปะ/ศิลป์ที่ตนเองชื่นชอบ และการได้พัฒนาความรู้สึกนึกคิดทางความงาม ความอดทนรอ คอยในผลงานจนกว่าจะสำเร็จ ความสามารถในการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์ วิจารณ์ ซึ่งทั้งหมด เป็นจุดหมายของการสร้างงานศิลปะ เป็นผลของการทำงานศิลปะที่ควรเกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เมื่อ องค์กรประกอบข้อนี้ได้เชื่อมโยงกับอีก 3 องค์กรประกอบ จะทำให้คุณภาพในการสร้างงานศิลปะของ นักเรียนอยู่ในระดับที่ดีขึ้น

2. ประวัติศาสตร์ศิลปะ (Art History)

องค์กรประกอบนี้จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมต่างๆ ที่เป็นต้นเหตุของการเกิดของศิลปะที่กำลังศึกษาและสามารถเชื่อมโยงความเข้าใจนี้ไปสู่การเกิด ของศิลปะในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง นักเรียนสามารถเปรียบเทียบและแยกแยะข้อแตกต่างใน กระบวนการเรียนการสอน อาจจัดการอภิปรายเปรียบเทียบความแตกต่างของศิลปะในยุคสมัยที่ ต่างๆหรือผลงานของศิลปินในยุคที่ต่างกัน อะไรเป็นเหตุผลที่มีอิทธิพลซึ่งกันและกันคำถามของ ครูจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการคิดในความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้

3. การวิจารณ์ศิลปะ (Art Criticism)

องค์กรประกอบนี้จะท้าทายผู้เรียนให้ได้คิดค้นและเรียนรู้ความหมายของ ศิลปะและเกิดการเข้าใจว่าการพิจารณาหรือรับรู้งานศิลปะใดๆนั้นมีข้อมูลอะไรบ้างที่ก่อให้เกิด ความรู้ความเข้าใจของความงามในสิ่งที่เห็น องค์กรประกอบนี้จะเน้นที่การรับรู้ การอธิบาย การ วิเคราะห์ ความสามารถในการเชื่อมโยง และการตีความ จนกระทั่งสามารถประเมินคุณค่าของงาน ศิลปะ (ขั้นตอนนี้ทั้งครูและนักเรียนจะอภิปรายในเนื้อหาของงานศิลปะ ขั้นการรับรู้และอธิบาย การอภิปรายถึงความหมาย ขั้นการวิเคราะห์ การตีความ การให้คุณค่า และการตัดสินใจ)

4. สุนทรียภาพหรือความงาม (Aesthetic)

องค์ประกอบด้านสุนทรียภาพจะช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบธรรมชาติของศิลปะ ได้เรียนรู้ในการประเมินถึงองค์ประกอบพื้นฐานที่เป็นบ่อเกิดของความงาม ปัญหาเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญและธรรมชาติของศิลปะ เช่น ประสบการณ์ทางความงามของแต่ละคนและแต่ละวัฒนธรรมมีความแตกต่างกันอย่างไร หรือคำถามกระตุ้นให้นักเรียนได้คิด เช่น ศิลปะคืออะไร ศิลปะที่ดีเป็นอย่างไร บางครั้งครูอาจจะถามย้อนกลับเพื่อกระตุ้นผู้เรียนได้คิดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น องค์ประกอบในข้อนี้จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้การตัดสินใจในคุณค่าของความงามและความสำคัญของศิลปะ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เปิดโอกาสให้โรงเรียนสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเองนั้น เป็นข้อดีที่ครูจะสามารถวางแผนสาระการเรียนรู้และได้จุดเน้นในความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่นของตนเอง การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าในศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของตนเองเท่ากับเป็นการปลูกฝังปลอให้เห็นความเชื่อมโยงไปถึงภูมิปัญญาระดับชาตินานาชาติและความเป็นสากลในที่สุด (อริยพร คุโรดะ, 2550)

3. วิสัยทัศน์

ด้านวิสัยทัศน์การเรียนรู้ศิลปะระดับชั้นประถมศึกษาชั้นมัธยมศึกษานั้นมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจการคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรมค้นหาว่าผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพความสนใจส่วนตัว ฝึกการเรียนรู้การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรักเห็นคุณค่า และเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและสิ่งรอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ รสนิยมส่วนตัวมีทักษะกระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคมในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมทั้งของตนเองและวัฒนธรรมอื่น พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจมโนทัศน์ด้านอื่นๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนาด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ การเรียนรู้เทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ดัดแปลงจินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเสริมสร้างให้ชีวิตมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ช่วยให้มีจิตใจที่งดงาม สมาธิที่แน่วแน่ สุขภาพกายและสุขภาพจิตมีความสมดุลเป็นรากฐานของการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษยชาติโดยส่วนตนและส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคม

โดยรวม คุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะแล้วผู้เรียนจะมีสภาพจิตใจที่งดงาม มีสุนทรียภาพ มีรสนิยม รักความสวยงาม รักความเป็นระเบียบ มีการรับรู้อย่างพินิจพิเคราะห์ เห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของคนในชาติ สามารถค้นพบศักยภาพความสนใจของตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพทางศิลปะ มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นพัฒนาตนเองได้ และแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์ มีสมาธิในการทำงาน มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนรู้, 2547)

4. คุณภาพของผู้เรียน

ด้านคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะแล้วผู้เรียนจะมีสภาพจิตใจที่งดงาม มีสุนทรียภาพ มีรสนิยม รักความสวยงาม รักความเป็นระเบียบ มีการรับรู้อย่างพินิจพิเคราะห์ เห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของคนในชาติ สามารถค้นพบศักยภาพความสนใจของตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพทางศิลปะ มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นพัฒนาตนเองได้ และแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์ มีสมาธิในการทำงาน มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เมื่อจบการศึกษาแต่ละช่วงชั้นผู้เรียนระดับประถมศึกษาจะมีคุณภาพ ดังนี้ (สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนรู้, 2547)

ช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3)

1. สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะจากจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เล่าเกี่ยวกับผลงานของตนให้ผู้อื่นรับรู้ โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะได้
2. รับรู้ทางศิลปะได้แก่ ทัศนธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ เล่าให้ผู้อื่นรับรู้โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นที่เกี่ยวกับศิลปะได้
3. ระบุสิ่งแวดล้อมหรือเงื่อนไขที่ทำให้เกิดผลงานศิลปะได้
4. ใช้ความรู้ทางศิลปะสาขาต่างๆในการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่นๆ

5. สนใจในการปฏิบัติงานศิลปะ ฟังพอใจ สนุกสนานเพลิดเพลิน
 รับผิดชอบการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

6. สังเกต รับรู้ สนใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม งานศิลปะที่เป็นมรดกทาง
 วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6)

1. สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะจากจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์
 การสังเกตทางศิลปะ ได้แก่ ทักษะการ องค์กรประกอบดนตรี องค์กรประกอบนาฏศิลป์ ทักษะในการ
 ใช้เทคนิคของตนเอง และอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นทางศิลปะได้

2. รับรู้ทางศิลปะ ได้แก่ ทักษะการ องค์กรประกอบดนตรี องค์กรประกอบ
 นาฏศิลป์ ซึ่งสามารถช่วยในการวิเคราะห์งานศิลปะ และอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจในความสวยงามและ
 ความไพเราะของศิลปะได้

3. ระบุงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้ อธิบายให้ผู้อื่น
 เข้าใจประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ในปัจจุบันมีผลหรือได้รับอิทธิพลจากงานศิลปะได้

4. นำความรู้ทางศิลปะสาขาต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการ
 เรียนรู้กลุ่มสาระอื่นๆ

5. สนใจสร้างงานศิลปะ มีความสุขกับการทำงาน มั่นใจในการ
 แสดงออกยอมรับความสามารถของผู้อื่น

6. ตระหนัก ชื่นชมในคุณค่าของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม มรดก
 ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล (สำนักมาตรฐานการศึกษาและ
 พัฒนาการเรียนรู้, 2547)

4.4 จุดเน้นของการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะประกอบด้วยสาระหลัก 3 สาระ คือ สาระ
 ทักษะศิลป์ สาระดนตรี และสาระนาฏศิลป์ ดังนั้นหากผู้สอนจะจัดการเรียนรู้สาระใดสาระหนึ่ง
 ผู้สอนจะต้องเข้าใจในภาพรวมที่เป็นจุดเน้นของการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้
 รวมถึงการวัดและประเมินผลของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะดังต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนรู้

โดยจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้น สุนทรียภาพ จิตใจงาม รสนิยม ระเบียบ ช่างสังเกต และรักความสวยงาม เน้นฝึกกระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คัดแปลง มีจินตนาการ เน้นการ แสดงออก ทักษะและความรู้สึกรักคิดและการค้นพบตนเอง เน้นพัฒนาศิลปนิสัย ได้แก่ รู้เข้าใจ คุณเป็น ฟังเป็น ชื่นชมเห็นคุณค่าในความงามและความประณีต

2. สื่อและแหล่งเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ผู้สอนนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจตรงกัน กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจในการเรียนและแบ่งเบาภาระของผู้สอน ในการจัดเตรียมเนื้อหาผู้สอนจะต้องเลือกสื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 1) สื่อที่เป็นเครื่องมือ อุปกรณ์ เช่น โทรทัศน์ เครื่องบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์ 2) สื่อ ที่เป็นวัสดุ เช่น รูปภาพ แผนภูมิ แถบบันทึกเสียงและบันทึกภาพ 3) สื่อที่เป็นวิธีการ เช่น กิจกรรม การเรียนรู้ต่าง เกม กรณีตัวอย่างส่วนแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ เป็นต้น

3. การวัดและประเมินผล

เป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน เพราะการวัดและ ประเมินผลเป็นกลไกในการตรวจสอบการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติของผู้เรียนว่าเป็นไปตามมาตรฐานและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือไม่ การวัดและประเมินผลจะเน้นการประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการประเมินตนเอง (ทักษะ และ คุณลักษณะ) เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาการแสดงออกทางศิลปะในวัยเด็ก เน้นการ ประเมินกระบวนการเพื่อพัฒนาสภาพจิตใจทั้งดงาม มีรสนิยม มีสมาธิ แต่จะไม่เน้นการ ประเมินผลงานเป็นเลิศ (สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนการเรียนรู้, 2547)

4.5 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้มีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมนิทรรศการศิลปะทั้งในด้านเนื้อหาและทักษะปฏิบัติ ผู้สอนจะต้องมีความรู้ความ เข้าใจ มีเจตคติที่ดีในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้อง เข้าใจความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้และลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ดังนี้

1. สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

จุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้จะต้องสะท้อนผลการเรียนรู้ ที่คาดหวัง จุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดทุกข้อและจะต้องสร้างมโนทัศน์ในสาระการเรียนรู้หรือ เนื้อหาที่กำหนดอย่างชัดเจน

2. ฝึกกระบวนการที่สำคัญให้กับผู้เรียน

กิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมที่ฝึกให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะกระบวนการที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการวิเคราะห์ กระบวนการเรียนรู้เฉพาะวิชา ได้แก่ กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการสร้างค่านิยม เป็นต้น

3. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องเหมาะสมกับธรรมชาติและวัยของผู้เรียน

ผู้สอนจะต้องรู้พื้นฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนก่อนว่าเป็นอย่างไร เมื่อคัดเลือกกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องดูว่าเหมาะสมกับธรรมชาติ วัย ความสามารถของผู้เรียนหรือไม่

4. เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและชีวิตจริง

สภาพแวดล้อมนี้หมายถึงในห้องเรียนในโรงเรียนและในชุมชน ผู้สอนต้องสำรวจข้อมูลว่ามีวิทยากรท้องถิ่นหรือแหล่งเรียนรู้ใดบ้างที่ผู้สอนจะใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ได้ และทำให้ผู้สอนสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นได้

5. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น การที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้ เกิดทักษะและพฤติกรรมที่กำหนดเอาไว้ การเลือกรูปแบบ วิธีการ และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ต่างๆที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีความจำเป็นใดบ้างที่เป็นรูปแบบที่ดีที่สุด ดังนั้นผู้สอนจะต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสมกับจุดประสงค์เนื้อหา รวมทั้งความสามารถ ความสนใจ และวิธีเรียนของผู้เรียนด้วย (สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนารการเรียนรู้, 2547)

4.6 การพัฒนาสุนทรียภาพของนักเรียนวัยประถมศึกษา

หลักสำคัญในการพัฒนาสุนทรียภาพด้านทัศนศิลป์ของนักเรียนวัยประถมศึกษา คือ การให้โอกาสนักเรียนได้ทัศนผลงานที่ทรงคุณค่าด้านทัศนศิลป์ และสร้างสรรค์ผลงานด้านทัศนศิลป์ โดยพัฒนากระบวนการรับรู้ทางปัญญาเชิงคุณภาพควบคู่กันไป คุณค่าของศิลปะมีความกว้างขวางและลึกซึ้ง นอกจากจะทำให้ให้นักเรียนได้แสดงออกโดยการสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงออกถึงการถ่ายทอดความรู้สึก จินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แล้ว ศิลปะยังช่วยส่งเสริมและพัฒนาศึกษาทางด้านอื่นๆอีกด้วย การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างถาวรหากนักเรียนได้เรียนอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการใช้กิจกรรมทางศิลปะเข้าช่วย การแสดงออกอย่างสมบูรณ์ทางศิลปะจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้ คุณค่าของศิลปะจำแนกออกเป็น 6 ด้าน เช่น ความตระหนักเชิงสุนทรียะ ผลรวมของประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การแสดงออก ความรู้ และ เสรีภาพ

ผลงานทางศิลปะช่วยเพิ่มความงาม ความมีชีวิตชีวา ความสนใจและช่วยสร้างประสบการณ์ให้แก่ชีวิตมนุษย์ มนุษย์สามารถแสวงหาความสุขจากงานศิลปะได้ตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล สามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและบุคลิกภาพ การเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพและส่งเสริมให้คิดสร้างสรรค์งานรู้คุณค่าของความผูกพันระหว่างชีวิตกับศิลปะ ทำให้เกิดค่านิยมที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งการเรียนรู้ด้านศิลปะจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ประสบการณ์ด้านอื่นๆ และยังช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเด็กให้มีพฤติกรรมอันดีงามที่พึงประสงค์อีกด้วย (นวัตกรรมการศึกษา, 2550)

การจัดนิทรรศการศิลปะนั้นจะมีความสัมพันธ์กับการมองเห็นเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นส่วนแรกที่สามารถสัมผัสได้ถึงลักษณะ สี รูปร่าง รูปทรง หรือ ความงาม อันที่จะก่อเป็นมีความสุนทรียภาพตามมา ดังนั้นจึงมีผู้รู้ได้กล่าวเกี่ยวกับความสำคัญของการมองเห็นซึ่งมีความเชื่อมโยงต่อการรับรู้ศิลปะ ดังนี้

อ่ำไพ ตีรณสาร (2547) กล่าวเกี่ยวกับความสำคัญของการมองเห็นว่า การมองเห็นนั้นเป็นคำควบคู่กันระหว่างการมองและการเห็น สำหรับการมองหรือการดูสามารถจัดว่าเป็นจุดเริ่มต้นด้วยการส่งสายตาไปสู่จุดใดจุดหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การเห็น ดังนั้นการเห็นจึงเป็นจุดหมายปลายทางของการรับรู้ในขั้นต่อไป เมื่อพิจารณาจากกระบวนการเรียนรู้จะพบว่า การมองเห็นนั้นมีบทบาทเป็นปัจจัยพื้นฐานในกระบวนการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางศิลปศึกษา กระบวนการเรียนรู้จะเริ่มต้นจากการรับรู้ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างโลกภายนอกสู่โลกภายในของมนุษย์โดยผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ การเรียนรู้ทางศิลปศึกษา ผู้สอนจะต้องจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่จะเพิ่มพูนในตัวเด็ก สำหรับการมองเห็นนั้นอยู่ในขั้นตอนเบื้องต้นของการเรียนรู้จากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส โดยมีการรับรู้รูปแบบอื่นๆ มาเป็นส่วนประกอบเพื่อให้การเรียนรู้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งการส่งเสริมการฝึกการมองเห็นนั้นสามารถทำได้ ดังนี้ เช่น 1) การจัดกิจกรรมที่เน้นการฝึกการมองเห็นภาพตามที่ปรากฏจริง 2) การจัดกิจกรรมที่เน้นการมองจากมุมมองและสภาวะที่หลากหลาย หรือ 3) การมองสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวในชีวิตประจำวัน

สุชาติ เกาทอง (2547) กล่าวว่า การเห็นเป็นกระบวนการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทางตาสามารถชี้แจงส่วนรายละเอียดจากสิ่งที่เห็นได้ มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการรับรู้ความสามารถที่จะเข้าใจและกินความกว้างขวางจากภายนอกสู่ความรู้สึก การเห็นเป็นการรับรู้ของการดูเพื่อพยายามทำความเข้าใจกับรูปทรงที่มองเห็นนั้นๆ เป็นอาการลึกซึ้งกว่ากระบวนการใช้สายตาแบบปกติ รูปทรงที่มองเห็นอาจจะเป็นผลงานทัศนศิลป์ที่เกิดจากการจัดองค์ประกอบของทัศนธาตุต่างๆ ที่มองเห็นซ้ำด้วยกันแบบเห็นได้ง่ายและเด่นชัด

การเห็นรูปทรงศิลปะและพยายามทำความเข้าใจกับรูปทรงที่มองเห็นนั้นเป็นอาการที่ลึกซึ้งกว่ากระบวนการใช้สายตาแบบปกติและยังเกี่ยวข้องไปถึงการทำงานของสมองและระบบประสาทของผู้ดู ซึ่งกำลังรับรู้ข้อมูลต่างๆจากประสาทสัมผัสด้วยความมีชีวิตชีวา และเมื่อได้รับการรับรู้จะรวมตัวเป็นการรับรู้สะสม (Funded Perception) และพัฒนาไปสู่ประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Experience) ขึ้นของการมองเห็นในช่วงนี้จะเห็นความสัมพันธ์ของรายละเอียด หรือการเห็นทะลุปรุโปร่งแบบรู้แจ้งเห็นจริง คุณภาพของการเห็นในช่วงท้ายจะเกี่ยวข้องกับความตั้งใจและมีความหมายต่อเรา เราต้องฝึกหัดการมองเห็นให้ถี่ถ้วน เห็นทุกซอกทุกมุม ทุกด้าน แม้แต่ส่วนที่ไม่ได้มองเห็นทั้งรูปภายนอกและโครงสร้างภายในซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบของการเห็น

การรับรู้ทางการเห็นเป็นกระบวนการธรรมชาติของจักขุสัมผัสและประสบการณ์ของมนุษย์ต่อสิ่งเร้าภายนอก ก่อให้เกิดการรับรู้ภาพที่ปรากฏในลักษณะต่างๆ โดยมนุษย์สามารถเคลื่อนย้ายการมองเห็น ด้วยการกลอกสายตากรอบจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เป็นการเคลื่อนไหวของดวงตาและการปรับแก้ตาให้มองเห็น มนุษย์จึงรับรู้พื้นผิวของสิ่งต่างๆไปได้ทั่ว นอกจากนั้นการมองเพื่อการได้เห็น หรือที่เรียกกันว่า “ การมองเห็น ” เป็นการรับรู้ที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะการมองเห็นค่าของความงามหรือความเป็นสุนทรียะในสุนทรียวัตถุ ทั้งวัตถุที่เกิดจากธรรมชาติและวัตถุที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ทั้งนี้เพราะการมองเพื่อจะให้เห็นคุณค่าของความงามจะต้องมีองค์ประกอบอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเพื่อจำแนกการรับรู้ การเห็น แปลความหมายภาพตรงหน้าโดยมีทฤษฎีการเห็นที่สำคัญ ดังนี้

1.1 การเห็นรูปและพื้น (Figure and Ground)

เป็นองค์ประกอบแรกที่มีมนุษย์มองเห็นจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีผลจากการที่เรามองเห็นวัตถุ เราจะรับรู้พร้อมกันทั้งรูปและพื้น วัตถุเป็นรูปและบริเวณรอบๆเป็นพื้น แต่ในทำนองเดียวกันเมื่อเราเห็นมีหลายเราจะเห็นภาพรวมๆกันทั้งลายคำและลายขาวไม่สามารถตอบได้ว่ามีลายนั้นมีลายคำหรือลายขาว เมื่อเรามองลายคำเป็นรูปพื้นเป็นสีขาวเราก็เห็นลายคำ แต่เมื่อเราเห็นลายขาวเป็นรูปพื้นเป็นสีคำเราก็เห็นลายขาว เป็นต้น การรับรู้ทางการเห็นมักจะมีปัญหาที่ดูได้หลายแง่ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเพ่งหรือให้ความสำคัญบริเวณส่วนใด แต่เรื่องรูปและพื้นประเภทภาพเหมือนจริงมักจะไม่มีปัญหา เพราะรูปของความเป็นจริงมักจะแสดงความเด่นชัดของตัวเอง มองรู้ ดูออกกว่าเป็นรูปอะไร ลดคุณค่าของพื้นลงไป การเห็นคือความจริงว่าเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะมีกำลังของรูปขณะคุณภาพของพื้นที่ส่วนอื่นทั้งหมด

1.2 การเห็นแสงและเงา (Light and Shadow)

การรับรู้ได้หรือมองเห็นได้เพราะมีแสงสว่างบริเวณวัตถุนั้นตั้งอยู่ ถ้าไม่มีแสงสว่างนำหนักของวัตถุจะไม่เกิดขึ้น หรือถ้ามีแสงสว่างเท่ากันเงาจะไม่เกิดขึ้น คุณค่าของแสง

และเงา (Value) มีอิทธิพลต่อการรับรู้ รูปร่างของวัตถุ ขนาดของวัตถุ ให้เปลี่ยนแปลงไปตาม ปริมาณและคุณค่าของแสงและเงา เช่น วัตถุโปร่งแสงมีพื้นผิวขรุขระถ้าส่องแสงเป็นมุมตรงก็ อาจจะทะลุไปทำให้ดูราบเรียบ แต่ถ้าแสงส่องเป็นมุมเอียงก็จะมองเห็นว่าวัตถุนั้นขรุขระมีความ งานและความน่าสนใจเพิ่มขึ้น ดังนั้นแสงและเงามีผลต่อความรู้สึกและการรับรู้ อิทธิพลของแสง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาทั้งในด้านความงามที่มาจากธรรมชาติและเกิดจากการสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะ จำนวนและชนิดของแสงที่ตกกระทบลงบนวัตถุสามารถทำให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกอย่างหลากหลาย เช่น สงบเงียบ นุ่มนวล เร้าใจ ตื่นเต้น ฯลฯ

1.3 การเห็นตำแหน่งและสัดส่วน (Position and Proportion)

การรับรู้ได้หรือมองเห็นได้เกิดขึ้นเพราะตำแหน่งของเราและตำแหน่ง ของวัตถุ ถ้าเราเข้าไปใกล้วัตถุก็จะมองเห็นได้ชัด เห็นส่วนละเอียดมาก แต่ถ้าอยู่ไกลก็จะมองเห็นไม่ ชัดเจน วัตถุที่อยู่ใกล้จะมีขนาดใหญ่ วัตถุที่อยู่ไกลจะมีขนาดเล็กเป็นสัดส่วนกัน ปัญหาเรื่อง ตำแหน่งและสัดส่วนเกี่ยวข้องกับความใกล้ไกล ความชัดเจน ความพร่ามัว มีผลมาจากระยะของ ตัวเราต่อการเห็นวัตถุสิ่งนั้น เป็นเงื่อนไขต่อการกำหนดมิติและระยะขึ้นในภาพ ผู้ที่สามารถ แก้ปัญหาเรื่องดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมภาพที่ปรากฏจะมีความสมจริงบนพื้นฐาน รูปแบบ ธรรมชาติ และ รูปแบบทางความคิดต่างๆได้อย่างชัดเจน

1.4 การเห็นความเคลื่อนไหว (Motion)

การรับรู้และเห็นได้เพราะความเคลื่อนไหวของวัตถุหรือเพราะตัวเรา เคลื่อนไหวเอง มีผลทำให้สามารถเข้าใจถึงการเคลื่อนที่ไปอย่างรวดเร็ว เชื่องช้า ทิศทาง และ จังหวะ เป็นต้น องค์ประกอบส่วนนี้ถ้ามีการบันทึกเป็นภาพถ่าย ภาพยนตร์ และวิดีโอ จะ สามารถมองเห็นรูปร่างรูปทรงและจังหวะลีลาของการเคลื่อนไหวของวัตถุได้ชัดเจนขึ้น และเกิด ประโยชน์ต่อการศึกษาทางทัศนศิลป์ได้เป็นอย่างดี

2. ทัศนธาตุของการเห็น

ทัศนธาตุของการเห็นหรือส่วนประกอบของการเห็นเป็น “ปฐมธาตุ” ที่เกี่ยวข้องกับ การรับรู้ทางการเห็นของมนุษย์ตั้งแต่เริ่มต้นนอน ความเกี่ยวข้องกับธาตุดังกล่าวจะมีอยู่ ตลอดเวลา ดังนั้นถ้าเราจัดลำดับทัศนธาตุการเห็นของมนุษย์โดยเริ่มจากส่วนที่เป็นพื้นฐานที่สุดจะ ได้ 6 ปฐมธาตุ คือ

2.1 จุด (Dot)

เป็นทัศนธาตุเบื้องต้นที่สุด ไม่มีมิติเมื่ออยู่ในที่ว่าง จะก่อปฏิกริยากับที่ ว่าง เมื่อนำมาเรียงต่อกันจะกลายเป็นเส้น ถ้าจัดกลุ่มรวมกันจะกลายเป็นรูปร่างหรือเป็นหน้าหนักที่

ให้ปริมาตรแก่รูปทรง ระหว่างจากจุดหนึ่งถึงอีกจุดหนึ่งมีเส้นที่มองไม่เห็นด้วยตาแต่เห็นด้วยจินตนาการปรากฏอยู่เรียกว่าเส้น โครงสร้าง

2.2 เส้น (Line)

เป็นทัศนธาตุที่สำคัญของโครงสร้างทางศิลปะที่มองเห็น แสดงออกอย่างมีความหมายและให้อารมณ์ความรู้สึกทางจิตใจแก่ผู้ดู ให้ความหมายเกี่ยวข้องกับขนาด ความยาว และลักษณะทางกายภาพของเส้น (Physical Characteristics of Line) และเป็นคุณค่าทางกายภาพของเส้น เช่น ขนาดและทิศทางของเส้น ลักษณะของเส้น ชนิดของเส้น ตำแหน่งและสมมูลฐานของเส้น เส้นมิติเดียวคือความยาวซึ่งมีลักษณะต่างๆ คือ ตรง คด หัก โคง ฯลฯ มีทิศทาง มีขนาดใหญ่ หนา บาง ทำหน้าที่แบ่งที่ว่างเป็นสองส่วน สร้างขอบเขตของที่ว่างเรียงชิดกันหรือเป็นแผ่นราบ

2.3 น้ำหนัก (Tone)

เป็นค่าความอ่อนแก่ของสีดำหรือสีอื่นๆ หรือของแสงและเงา มีสองมิติคือ กว้างกับยาว มีลักษณะและรูปร่างต่างๆ ให้ปริมาตรแก่รูปทรงและระยะแก่ภาพ น้ำหนักมีลักษณะความเกี่ยวข้องกับทัศนธาตุหลายชนิด เช่น ช่องว่าง รูปทรง และเส้น รวมอยู่เป็นหน่วยเดียวกัน การให้น้ำหนักลงไปในภาพจะช่วยสร้างมิติขึ้น แต่มีเพียงความยาวและความกว้างเท่านั้น

2.4 สี (Color)

มีคุณลักษณะของปฐมธาตุทั้งหลายรวมอยู่ครบถ้วน คือ เส้น น้ำหนัก ผิว และมีคุณสมบัติพิเศษเพิ่มขึ้น 2 อย่าง คือ ความเป็นสี (Hue) และความจัดของสี (Intensity) สีจะมีความหมายเป็นลักษณะเฉพาะตัว ให้ความรู้สึกทั้งในด้านดีและด้านไม่ดีไปตามลักษณะของแต่ละสี และเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมแต่ละแห่งด้วย เช่น สีแดงสำหรับชาวตะวันออกเป็นสีแห่งความสุขสมบูรณ์ เป็นลักษณะของชีวิตแสดงถึงความปิติยินดี รื่นเริง ในหลายประเทศทางตะวันออกจึงใช้สีแดงเป็นสีชุดสำหรับเจ้าสาวในพิธีแต่งงานและงานมงคล แต่ประเทศทางตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกาก็กลับมีความรู้สึกหรือให้ความหมายสัญลักษณ์ของแดงไปในทางตรงกันข้ามกับตะวันออก คือ มีความรู้สึกว่าเป็นสีที่แสดงถึงความไม่ปลอดภัย น่ากลัว และมักจะมี ความหมายไปในทำนองก่อความอารมณ์ทำให้จิตไม่สงบ ส่วนประกอบของการเห็นเกี่ยวกับสีทำให้โลกนี้เต็มไปด้วยสี เห็นอะไรชัดเจน น่าดู น่าสนใจ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 พวก คือสีที่เห็นตามธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ต้นไม้ หิน และสีที่มนุษย์คิดสร้างขึ้น เช่น ภาพโฆษณา หลอดไฟสี สีน้ำมัน ฯลฯ ซึ่งสีทั้ง 2 พวกเกี่ยวข้องกับแสงสว่างทั้งสิ้น

2.5 ผิว (Texture)

คือ ลักษณะผิวของสิ่งต่างๆมี หยาบ ละเอียด ด้าน มัน ขรุขระ ราบเรียบ เป็นริ้วรอย ฯลฯ ให้ความรู้สึกทางกายสัมผัส ถ้าใช้มือลูบคลำสัมผัสทำให้เกิดความรู้สึก

ซึ่งศัพท์ทางวิชาการเรียกว่า “ Tactile Value ” พื้นผิวของผลงานทัศนศิลป์จะเป็นพื้นผิวของไม้เป็น ลวดลายเพื่อให้สัมผัสได้เด่นชัด ทั้งนี้ศิลปินมีอิสระที่จะทำได้ตามความเหมาะสม สำหรับพื้นผิวใน ภาพเขียนนั้นอาจเป็นพื้นผิวของสี เนื้อสี เนื้อกระดาษ เนื้อผ้า หรือผ้าใบ ลักษณะของการใช้ พื้นผิวสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.5.1 พื้นผิวเป็นจริงตามธรรมชาติ

2.5.2 พื้นผิวคิดทำขึ้นเอง

2.6 รูปร่าง (Shape) และ รูปทรง (Form)

เป็นรูปธรรมของผลงานทัศนศิลป์และเป็นปัจจัยสำคัญที่สื่อความหมาย จากศิลปินสู่ผู้ดู โดยทั่วไปคำทั้งสองจะใช้แทนกันได้ มีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ในทาง ทัศนศิลป์จะมีความหมายต้นลึกและจำเพาะเจาะจงต่างกัน คือ

2.6.1 รูปร่าง

คือ เนื้อที่ของรูปร่าง สี เส้น แสงและเงา หรือเนื้อที่ รูปร่าง เกิดขึ้นจากองค์ประกอบทางทัศนศิลป์ทั้ง 3 นี้รวมกันรูปร่างจึงเป็นภาพสองมิติ หมายถึง เนื้อที่ เส้น ขอบเขต เช่น ลากเส้นเป็นรูปวงกลม เนื้อที่ภายในวงกลมนั้นคือรูปร่างซึ่งเป็นรูปภายนอก ของสิ่งที่มีลักษณะ 2 มิติ หรือ 3 มิติ เช่น แผ่นกลมกับลูกกลมจะมีรูปร่างเป็นวงกลมเหมือนกัน แต่มีรูปทรงต่างกันเพราะ โครงสร้างต่างกันและรูปร่างแสดงเนื้อที่ของผิวเป็นระนาบมากกว่าจะเป็น ปริมาตรหรือมวล

2.6.2 รูปทรง คือ

โครงสร้างทางรูปของผลงานทัศนศิลป์ รวมทั้งรูปภายในและรูป ภายนอก เป็นโครงสร้างที่ก่อรูปขึ้นด้วยหน่วยเพียงหน่วยเดียว หรือหลายหน่วยรวมตัวกันขึ้นมี ความหมาย แน่นทึบเป็น 3 มิติ ไม่ว่าจะเป็วัตถุจริงอย่างประติมากรรมหรือเห็นเป็นจริงอย่างงาน จิตรกรรม รูปทรงจะมีโครงสร้าง มีความหมาย และมีเอกภาพในตัวเองรูปร่างและรูปทรงทาง ทัศนศิลป์อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

6.2.1 รูปทรงเรขาคณิต (Geometric Form)

6.2.2 รูปทรงอินทรีย์รูป (Organic Form)

6.2.3 รูปทรงอิสระ (Free Form)

2.7 ที่ว่าง (Space)

คือ คู่ของรูปทรงและรูปร่างขัดแย้งกันอย่างตรงกันข้าม มีบทบาทไม่ น้อยกว่าทัศนธาตุทั้งหลายในการสร้างและเสริมรูปทรง พจนานุกรมของมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด (Oxford University Dictionary) ได้ให้คำจำกัดความของที่ว่างไว้ 3 ประการ คือ

- 2.7.1 เป็นที่ว่างภายในขอบเขตที่กำหนดให้ เช่น ที่ว่างภายในห้องมีฝ้าล้อมรอบ
- 2.7.2 เป็นที่ว่างของระยะที่วัดได้จากมวลหนึ่งไปยังอีกมวลหนึ่ง
- 2.7.3 เป็นการชี้แสดงเวลา ระยะเวลาที่ทำและที่เปลี่ยนแปลงไป

ฮารี สเทอร์นเบิร์ก (Harry Sternberg) อธิบายถึงที่ว่างว่า รูปร่างของเนื้อที่ในกรอบภาพหรือภายในขอบเขตของภาพหรือเป็นรูปร่างของวัตถุหรือภาพที่เรียกว่า “ที่ว่างบวก” (Positive Space) ที่ว่างที่เหลือรอบๆภาพนั้นเรียกว่า “ที่ว่างลบ” (Negative Space) องค์ประกอบของภาพที่ดีเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างทั้งสองนั้น

การจัดภาพทางทัศนศิลป์จะต้องจัดรูปร่าง ที่ว่าง หรือระยะทางระหว่างที่ว่างให้มีความสัมพันธ์ได้สัดส่วนพอเหมาะ มีความงดงามทั้งที่ว่างแบบ 2 มิติ และที่ว่าง 3 มิติ ประการสำคัญการจัดรูปทรงระหว่างรูปร่างกับที่ว่างมีข้อควรพิจารณา คือ รูปทรงกับว่าง (Form-Space) ส่วนมากใช้กับงานทัศนศิลป์ 3 มิติ รูปกับพื้น (Figure-Ground) ใช้กับงานทัศนศิลป์ 2 มิติ ที่ว่างจึงมีหลักการและวิธีการนำไปใช้ในรูปลักษณะต่างๆกันออกไปและจะมีคุณค่าเฉพาะของตัวเอง การรู้จักสังเกตและทดลองฝึกหัดอยู่เสมอเกี่ยวกับที่ว่างจะช่วยแก้ปัญหาการทำงานและการค้นหาความงามที่ลงตัว รวมถึงความพอดีของงานทัศนศิลป์ (สุชาติ เกาทอง, 2547)

4.7 องค์ประกอบที่มีผลต่อการพัฒนาสุนทรียภาพของนักเรียนวัยประถมศึกษา มีดังนี้

4.7.1 กิจกรรมศิลปศึกษา

กิจกรรมศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ครูต้องเลือกกิจกรรมศิลปศึกษาให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการสอนวิชาศิลปศึกษาคือการใช้กิจกรรมศิลปศึกษาเป็นสื่อที่น่านักเรียนไปสู่การเรียนรู้ต่างๆตามจุดมุ่งหมาย กิจกรรมศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาแยกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 4 ประเภท คือ

4.7.1.1 กิจกรรมการสร้างภาพ

มนุษย์มีวิธีสร้างภาพที่เป็นงานศิลปะมากมายหลายวิธีตามความคิดริเริ่มหรือการค้นพบของแต่ละคน ครูและนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษามีโอกาสที่จะค้นพบวิธีสร้างภาพที่แปลกใหม่ได้ แต่การค้นพบสิ่งใหม่จะเกิดขึ้นได้ดีก็ต่อเมื่อได้มีการเรียนรู้พื้นฐานของงานศิลปะที่ผู้อื่นค้นพบกันมาแล้วและเห็นว่าเหมาะกับนักเรียนระดับประถมศึกษา

4.7.1.2 กิจกรรมการสร้างงานศิลปะอย่างอื่น

กิจกรรมที่นอกเหนือไปจากการสร้างภาพมีมากมายแต่งานที่เหมาะสมแก่ร่างกายและความสามารถของนักเรียนประถมศึกษาที่ค้นพบและใช้กันมาแล้วได้แก่ การปั้น การปัก การร้อยดอกไม้ งานประดิษฐ์ งานกระดาษ งานออกแบบต่างๆ การสร้างหุ่น การทำภาพแขวน งานไม้ เป็นต้น

4.7.1.3 กิจกรรมเกี่ยวกับหลักการของศิลปะ

การรู้หลักการทางศิลปะจะช่วยนักเรียนทั้งในแง่ของการเข้าใจความงามและการนำไปใช้ในการสร้างงานศิลปะ กิจกรรมที่เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ได้แก่ การทดลองเกี่ยวกับสี การทดลองเกี่ยวกับเส้น การฝึกหัดสังเกตรูปร่าง การสร้างและออกแบบโดยใช้รูปทรงเรขาคณิต การเปรียบเทียบขนาดหรือส่วนสำคัญของสิ่งต่างๆ การทดลองเรื่องความเข้ม การทดลองเรื่องความสมดุลย์ของภาพ การสังเกตลักษณะพื้นผิว

4.7.1.4 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องงานศิลปะของผู้อื่น

การได้เห็นและศึกษาเรื่องของงานศิลปะที่ผู้อื่นทำจะช่วยให้ นักเรียนเรียนรู้เรื่องความงามและการมีความคิดสร้างสรรค์ดียิ่งขึ้น เป็นประโยชน์แก่การสร้างสรรค้งานศิลปะต่อไปทั้งยังได้รู้และเข้าใจเทคนิควิธีคนอื่นใช้ ได้ชื่นชมผลงานของเขา ได้เปรียบเทียบกับผลงานของตนและพยายามปรับปรุงผลงานของตนให้ดียิ่งขึ้น ครูควรถือเป็นหน้าที่ที่จะกระตุ้นและจูงใจให้นักเรียนสนใจการทำงานศิลปะและวิธีหนึ่งที่จะช่วยได้มากก็คือ การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องงานศิลปะของผู้อื่น เช่น การดูงานศิลปะของนักเรียนรุ่นก่อน การดูภาพถ่าย/สไลด์ การชมนิทรรศการหรืองานแสดงผลงานศิลปะ การฟังวิทยากรที่เป็นศิลปินบรรยายเกี่ยวกับศิลปะ การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติและผลงานของศิลปินที่สนใจ การสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นจากฝีมือและเทคนิควิธีการทำงานทางศิลปะของผู้อื่น การสะสมงานศิลปะ การพูดคุยหรือวิจารณ์งานศิลปะ การเขียนรายงานศิลปะที่สนใจ เป็นต้น กิจกรรมศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษาสามารถแยกเป็นประเภทใหญ่ๆได้ 4 ประเภท ดังนี้

4.7.1.4.1 กิจกรรมการสร้างภาพ

มนุษย์มีวิธีสร้างภาพที่เป็นงานศิลปะมากมายหลายวิธีตามความคิดริเริ่มค้นพบของแต่ละคน ครูและนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีโอกาสที่จะค้นพบ

วิธีสร้างภาพที่แปลกใหม่ได้เช่นกัน แต่การค้นพบสิ่งใหม่จะเกิดขึ้นได้ดีก็ต่อเมื่อได้มีการเรียนรู้พื้นฐานของงานศิลปะที่ผู้อื่นค้นพบและเผยแพร่ทำสืบต่อกันมาแล้ว

4.7.1.4.2 กิจกรรมการสร้างงานศิลปะอย่างอื่น

งานศิลปะอย่างอื่นที่นอกเหนือไปจากการสร้างภาพมีมากมาย แต่งานที่เหมาะสมแก่ร่างกายและความสามารถของนักเรียนประถมศึกษา ได้แก่ การปั้นดินน้ำมัน การปั้นดินเหนียว งานปักผ้า งานร้อยดอกไม้ งานประดิษฐ์ด้วยใบตอง งานกระดาษ การทำหุ่น การทำภาพแขวน งานไม้ งานประดิษฐ์วัสดุ ฯลฯ เป็นต้น

4.7.1.4.3 กิจกรรมเกี่ยวกับหลักการของศิลปะ

การรู้หลักการศิลปะจะช่วยนักเรียนทั้งในแง่ของการเข้าใจความงามและการนำไปใช้ในการสร้างงานศิลปะ กิจกรรมที่เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะสำหรับนักเรียนประถมศึกษาได้แก่ การทดลองเกี่ยวกับสี การทดลองเกี่ยวกับเส้น การฝึกหัดสังเกตรูปร่าง การสร้างและออกแบบโดยใช้รูปทรงเรขาคณิต การเปรียบเทียบขนาดหรือส่วนสำคัญของสิ่งของต่างๆ การทดลองเรื่องความเข้มหรือความอ่อนแก่ของสี การทดลองเรื่องความสมดุลของภาพ การฝึกหัดสังเกตรูปร่างลักษณะพื้นผิวของสิ่งต่างๆ เป็นต้น ความรู้สึกที่ได้จากการสังเกตรูปร่างลักษณะพื้นผิวต่างๆ จะช่วยให้นักเรียนรู้จักนำลักษณะพื้นผิวไปใช้ในการสร้างภาพหรืองานศิลปะอื่นๆ เพื่อให้สื่อความหมายหรือให้ความรู้สึกตามที่ต้องการได้

4.7.1.4.4 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องงานศิลปะของผู้อื่น

การได้เห็นและศึกษาเรื่องงานศิลปะที่ผู้อื่นทำจะช่วยให้ นักเรียนเรียนรู้เรื่องความงามและการมีความคิดสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์แก่การสร้างสรรคงานศิลปะต่อไป ทั้งยังได้รู้และเข้าใจเทคนิควิธีที่คนอื่นใช้ ได้ชื่นชมผลงานของคนอื่น ได้เปรียบเทียบกับผลงานของตนเองเพื่อนำมาปรับปรุงผลงานของตนให้ดียิ่งขึ้น การทำงานศิลปะย่อมให้ประโยชน์แก่ผู้ทำทั้งสิ้น ดังนั้นครูควรถือเป็นหน้าที่ที่จะกระตุ้นและจูงใจให้นักเรียนสนใจการทำงานศิลปะและวิธีหนึ่งที่จะช่วยได้มากก็คือการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องงานศิลปะของผู้อื่น (นิรมล ศิรินสาร, 2525)

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนในวัยประถมศึกษานั้นจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางสุนทรียภาพด้านทัศนศิลป์ทั้งสิ้น ซึ่งผู้สอนควรมีการวางแผน การเตรียมการ การดำเนินงาน การ

นำเสนอ รวมทั้งควรมีการประเมินผลทุกครั้งหลังจากจัดกิจกรรม เพื่อเน้นการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพโดยตรงทั้งผู้สอนและผู้เรียน

การปลูกฝังลักษณะนิสัยการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนตั้งแต่วัยประถมศึกษา จะมีความเชื่อมโยงต่อการเรียนรู้ในระบบการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น ถ้าผู้สอนต้องการให้นักเรียนมีพัฒนาการการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องหันมาเน้นการจัดนิทรรศการศิลปะให้มีความหลากหลายและตอบสนองด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดความเข้าใจที่ง่ายขึ้น นอกเหนือจากการเรียนในบทเรียน เพราะบางครั้งเนื้อหาในบทเรียนนั้นจะเป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนและยากต่อการเรียนรู้หรือการทำความเข้าใจของนักเรียนบางคน จึงเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ทั่วถึงทำให้เกิดความเบื่อหน่ายทั้งผู้เรียนและผู้สอน แต่ถ้ามีการใช้สื่อในการนำเสนอที่ดี มีความน่าสนใจ มีการสอดแทรกความสนุกสนานในมิติของเด็ก โดยเน้นการตอบสนองการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบก็จะเป็นการดึงดูดให้นักเรียนเกิดความสนใจใคร่รู้ในสิ่งที่แปลกใหม่ เกิดความรักที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆรอบตัว และสามารถนำความรู้ไปพัฒนาทักษะด้านต่างๆได้ เป็นต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการนิทรรศการศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งปัจจุบันยังมีการจัดกันอย่างน้อยมาก และเป็นปัญหาสำคัญที่หลายโรงเรียนกำลังประสบอยู่ โดยผู้วิจัยหวังว่าการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นหนทางหนึ่ง ที่จะสามารถกระตุ้นให้ครูศิลปศึกษากลับมาเห็นความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาเพิ่มมากขึ้น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดนิทรรศการศิลปะและการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา ดังต่อไปนี้

นันทวัลย์ ตั้งพรประเสริฐ (2535 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดนิทรรศการศิลปะตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษาศิลปหัตถกรรมในสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการในอาชีวศึกษาภาคกลาง” ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดนิทรรศการศิลปะด้านการจัดทำ อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ด้านการวางแผน การเตรียมงาน และ การประชาสัมพันธ์ อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการประเมินผลอาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านการเปิดการแสดงอาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นที่ต่างกัน คือ อาจารย์มีความเห็นด้วยในระดับ

น้อยส่วนนักศึกษามีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง ในด้านปัญหาการจัดนิทรรศการศิลปะ อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการขาดบุคลากร และงบประมาณในการดำเนินงาน สถานที่ยังไม่เหมาะสมและขาดความร่วมมือในการประเมินผล เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดนิทรรศการศิลปะ พบว่า ในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

ฐากร เหมะรัตน์ (2549 : บทความวิจัย) ได้วิจัยเรื่อง “ ศิลปะบนป้ายนิเทศ ” บทวิจัยนี้กล่าวถึงบรรยากาศในห้องเรียนที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีเพราะนอกจากป้ายนิเทศจะช่วยเสริมบรรยากาศในห้องเรียนให้น่าอยู่แล้วยังเป็นแหล่งความรู้อันมีคุณค่าอีกด้วย ป้ายนิเทศที่ดีจะให้เนื้อหาสาระเกี่ยวกับป้ายนั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูต้องเรียนรู้เพื่อที่จะสามารถจัดป้ายนิเทศได้ และจำเป็นต้องมีองค์ประกอบดังนี้ คือ องค์ประกอบศิลป์ เช่น จุด เส้น รูปร่าง-รูปทรง พื้นผิว และ สี หลักการจัดภาพ เช่น ประธานของภาพและส่วนรอง เอกภาพ ความสมดุล การรวมเข้าสู่แกนหรือศูนย์กลาง การแผ่พุ่งออกไปรอบตัว ความกลมกลืน ความขัดแย้ง จังหวะ และช่องว่าง การนำงานศิลปะเข้ามาผสมผสานกับการสอนวิชาต่างๆย่อมส่งผลดีต่อตัวผู้สอนและผู้เรียน โดยครูจะเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจด้วยการผลิตสื่อการสอนที่มีคุณค่าและสวยงาม ครูสามารถเปลี่ยนทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อวิชาต่างๆโดยใช้ศิลปะเป็นสื่อดึงดูดความสนใจ ดังนั้นครูระดับประถมศึกษาจำเป็นต้องมีความสามารถหลากหลาย รู้จักสร้างสรรค์หาเทคนิควิธีการดังกล่าวมากระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้และสร้างบรรยากาศในห้องเรียนตลอดจนรู้จักปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ศิลปะบนป้ายนิเทศมีประโยชน์มากในวงการการศึกษา เพราะถือว่าเป็นสื่อที่ดีที่สุดที่สามารถกระตุ้นความใฝ่รู้ของนักเรียนแต่ละคนได้โดยใช้หลักการวางองค์ประกอบต่างๆให้มีความสมบูรณ์เหมาะสม เป็นการให้ความรู้แก่นักเรียนทางอ้อมและสามารถทำได้ทั้งในและนอกห้องเรียน ป้ายนิเทศจะมีบทบาทสำคัญในโรงเรียนประถมเป็นส่วนใหญ่เพราะเด็กระดับชั้นประถมจะไม่ค่อยต้องการรับรู้เนื้อหาที่มากเกินไป ครูควรหาวิธีการที่สามารถทำให้ป้ายนิเทศมีความรู้ที่กระชับได้ใจความและสื่อความหมายโดยภาพต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ของเด็กอย่างชัดเจนเพราะเนื้อหาที่มากนั้นจะเหมาะสมสำหรับระดับมัธยมศึกษามากกว่า

ศรินทิรา ปัทมาคม (2544 : บทความย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ ความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ” โดยมีวัตถุประสงค์สำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นแหล่งการเรียนรู้ สำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างประชากรคือ ผู้บริหาร และภัณฑารักษ์ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 40 แห่ง ประกอบด้วย

ผู้บริหาร 33 คนและกัณหารักษ์ 30 คน และผู้บริหารและครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่คัดเลือก 96 แห่ง ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน 69 คน และครูศิลปศึกษา 84 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในระดับมากถึง 4 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผนการใช้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2) ด้านหลักการและความสำคัญของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระบบโรงเรียน 3) ด้านการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนโดยใช้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นแหล่งการเรียนรู้ 4) ด้านผลที่คาดหวังจากการใช้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากนี้ประชากรจากทั้งสองสถาบันยังต้องการการสนับสนุนในด้านการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการใช้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเพื่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ปิยวัฒน์ นนทเวชช์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การออกแบบเรขศิลป์ของสภาพแวดล้อมทางสื่อนิทรรศการเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 6-12 ปี โดยอาศัยแนวทางของ เอ็ดการ์ เดล ” ปัจจุบันประเทศไทยได้เห็นความสำคัญของนิทรรศการเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กมากขึ้น จึงได้มีการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่จัดแสดงนิทรรศการเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หากแต่สภาพของงานออกแบบเรขศิลป์ของสภาพแวดล้อมในนิทรรศการโดยส่วนมากมักจะคำนึงถึงเพียงหลักการออกแบบเพื่อจูงใจ เช่น การใช้สีที่สดใสสะดุดตา หรือการเลือกใช้ตัวอักษรที่มีรูปทรงแปลกประหลาดโดยมิได้คำนึงถึงว่าการออกแบบดังกล่าวจะมีผลเสียต่อการเรียนรู้ของเด็กหรือไม่ ดร. เอ็ดการ์ เดล (Dr. Edgar Dale) ได้ให้แนวทางในการใช้สื่อการสอนจากหนังสือ AUDIOVISUAL METHOD IN TEACHING โดยมีบางประเด็นที่ขัดแย้งกับแนวความคิดเดิมของนักออกแบบ เช่น เรื่องการออกแบบเพื่อการจูงใจนั้นจะต้องไม่เป็นเครื่องรบกวนการเรียนรู้ของเด็ก เป็นต้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวน่าจะประยุกต์ใช้กับการออกแบบเรขศิลป์ของสภาพแวดล้อมของนิทรรศการเพื่อการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมและถูกต้องตามหลักการออกแบบเรขศิลป์ของสภาพแวดล้อม โดยใช้แนวทางของ เอ็ดการ์ เดล เพื่อใช้ในการออกแบบเรขศิลป์ในนิทรรศการเพื่อการศึกษาสำหรับเด็ก การวิจัยนี้เริ่มจากการรวบรวมแนวทางการใช้สื่อการสอนของ เอ็ดการ์ เดล และข้อมูลเรื่องการออกแบบเรขศิลป์ของสภาพแวดล้อมหรือนิทรรศการเพื่อการศึกษาทั้งหมด รวมถึงลักษณะของจิตวิทยาเด็ก แล้วจึงไปวิเคราะห์ด้วยวิธีเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์ หลังจากนั้นจึงนำผลไปตรวจสอบกับผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจากการสรุปผลพบว่า แนวทางดังกล่าวทำให้งานออกแบบมีลักษณะที่แตกต่างจากหลักการการ

ออกแบบเดิมที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก โดยเฉพาะเรื่องการเลือกใช้สีเท่าที่จำเป็น และใช้สีน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าข้อสรุปในส่วนอื่นๆช่วยให้งานออกแบบมีความเป็นเอกภาพ ตลอดจนมีความเป็นระบบมากขึ้น ซึ่งท้ายสุดจะเป็นการนำผลสรุปที่ได้จากการวิจัยมาทำงานออกแบบ โดยเลือกกรณีศึกษาเป็นพิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นตัวอย่างและแนวทางสำหรับการออกแบบเรขศิลป์สำหรับงานนิทรรศการเพื่อการศึกษาต่อไป

ศิริวัฒน์ แสนเสริม (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญทางพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และนักวิชาการศิลปศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศไทย ” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญทางพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และนักวิชาการศิลปศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างประชากรอย่างเจาะจง คือ ผู้บริหารงานจำนวน 64 คน ผู้เชี่ยวชาญทางพิพิธภัณฑ์ศิลปะจำนวน 30 คน และนักวิชาการศิลปศึกษาจำนวน 26 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศไทยสอดคล้องสอดคล้องกัน ในระดับมากในเรื่อง 1) หลักการของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ 2) นโยบายทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ 3) แผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ 4) บทบาททางการศึกษาที่คาดหวังของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ซึ่งประกอบด้วยทำให้ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์และการชื่นชมงานศิลปะ การให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะ การให้ความรู้เชิงสหวิทยาการและมานุษยวิทยา การให้ความรู้เชิงสังคม และมีความคิดเห็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งว่า พิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศไทยควรมีบทบาทมากที่สุดในการเป็นแหล่งที่มั่งงานศิลปะที่มีคุณค่า ถือเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษอย่างผสมผสานความรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความงามทางสุนทรีย และความชื่นชมงานศิลปะ การรู้หลักและวิธีจัดเก็บสะสมงานศิลปะ และการให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สังคม สภาพแวดล้อม คติความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี และอิทธิพลของลัทธิต่างๆโดยผ่านงานศิลปะ

อัญชลีรัตน์ มลิณทสูต (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การศึกษาการใช้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตกรุงเทพมหานคร ” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการใช้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยครูสอนศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 138 คน และเจ้าหน้าที่ของทางพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดย การหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์

เนื้อหา ผลวิจัยพบว่า 1) ด้านการใช้พิพิธภัณฑ์ในการเรียนการสอนวิชาทัศนศิลป์ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ทัศนศิลป์) ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากในเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานศิลปะ 2) ด้านลักษณะการใช้พิพิธภัณฑ์ในการเรียนการสอนวิชาทัศนศิลป์ของครูศิลปะ (2.1) ขั้นตอนเตรียมพร้อมก่อนที่จะใช้พิพิธภัณฑ์ ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากโดยเฉพาะในเรื่องคุณภาพผลงานที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ (2.2) ขั้นตอนทำกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากในเรื่องการใช้แหล่งข้อมูลความรู้ที่ทางพิพิธภัณฑ์จัดทำขึ้นในการเผยแพร่ เช่น เอกสารหรือแผ่นพับ (2.3) ขั้นสรุปผลภายหลังการใช้พิพิธภัณฑ์ ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ในเรื่องการประเมินผลการใช้พิพิธภัณฑ์ด้วยการจัดกลุ่มอภิปราย 3) ด้านประโยชน์ของการใช้พิพิธภัณฑ์ในการจัดการเรียนการสอนวิชาทัศนศิลป์ ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องที่ผู้เรียนสามารถได้ศึกษาผลงานศิลปะที่หลากหลาย 4) ด้านการสร้างร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและพิพิธภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการศึกษาในวิชาทัศนศิลป์ ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ในเรื่องการสื่อสารเพื่อให้เกิดการเข้าใจที่ตรงกันในความต้องการของทั้งสองฝ่าย รวมถึงขอให้ทางพิพิธภัณฑ์จัดทำข้อมูลเฉพาะเรื่องหรือตามความต้องการของโรงเรียน เพื่อให้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้สำหรับผู้เรียน เช่น ห้องสมุดและ website เป็นต้น ส่วนเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ในเรื่องการเน้นความร่วมมือระยะยาวและการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในความต้องการของทั้งสองฝ่าย และร่วมกันสรุปวัตถุประสงค์และเป้าหมายทางการจัดการเรียนการสอนในพิพิธภัณฑ์

บุญศรี พรหมมาพันธุ์ และ จันตรี คุปตะวาทีน (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็ก กรุงเทพมหานคร ” การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) สำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าชมที่มีต่อการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร 2) ประเมินการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็ก กรุงเทพมหานคร 3) หาแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็ก กรุงเทพมหานคร ที่เหมาะสม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เข้าชมแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็ก กรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็ก กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ผู้บริหารกรุงเทพมหานครและผู้บริหารมูลนิธิพิพิธภัณฑ์เด็ก จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 440 คน เครื่องมือการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ผู้เข้าชมส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็ก กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 56.50) 2) การบริหารจัดการโดยรวมมีความ

เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง ได้แก่ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดประโยชน์กับเด็กอย่างแท้จริง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย สื่อ และ ชุดนิทรรศการการเรียนรู้มีความเหมาะสม 3) เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นว่าแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร มีการบริหารจัดการโดยรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดประโยชน์กับเด็กอย่าง สื่อและชุดนิทรรศการการเรียนรู้มีความเหมาะสม บุคลากรมีความพร้อมในการให้บริการ นอกจากนี้การบริหารจัดการมีความเหมาะสมระดับปานกลางทุกเรื่อง 4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการในเรื่องบุคลากร ได้แก่ การปรับเปลี่ยนหน้าที่ยังไม่มีการให้เตรียมความพร้อมที่จะรับตำแหน่งใหม่ ทำให้ปรับตัวไม่ทันและอาจทำให้งานล่าช้า ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ กทม.ยังไม่ได้ให้การสนับสนุนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานครเท่าที่ควร ด้านอาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ อาคารสถานที่ให้ความรู้ยังมีน้อยซึ่งไม่เพียงพอที่จะรองรับเด็กที่มาจำนวนมาก ด้านงบประมาณ ได้แก่ กทม.ให้การสนับสนุนเฉพาะด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์ ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆต้องหางบประมาณมาดำเนินการเองทำให้การบริหารจัดการด้านอื่นๆไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ด้านความสัมพันธ์ระหว่าง กทม.กับแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ มีการเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานครในโอกาสสำคัญต่างๆแต่ยังไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรอื่นๆ 5) แนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร ในเรื่องบุคลากร ได้แก่ ควรมีการอบรมและพัฒนาบุคลากร ด้านการบริหารจัดการได้แก่ กทม.ควรสนับสนุนงบประมาณในการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ที่มีปัญหา ด้านงบประมาณ ได้แก่ กทม.ควรสนับสนุนงบประมาณหรือประสานกับภาคเอกชนให้เข้ามาสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานครด้านความสัมพันธ์ระหว่าง กทม.กับแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ ควรมีการประชุมหารือแก้ไขปัญหาร่วมกัน แลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์และการบริหารจัดการให้พัฒนาอย่างต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น 6) กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มมีความคิดเห็นตรงกันว่านโยบายที่สำคัญคือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเองและเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเน้นที่คุณภาพเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกระบบอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย กทม.ที่ว่าต้องการพัฒนาให้กรุงเทพมหานครเป็นมหานครแห่งการเรียนรู้ โดยเน้นการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชน ไม่มุ่งเน้นกำไรหรือการค้า 7) รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานครที่เหมาะสม

จิตติสันต์ พากย์สุชี (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ ผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้น

มัธยมศึกษาตอนต้น ” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดชัยมงคล สังกัด กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 ที่เรียนวิชาทัศนศิลป์ จำนวน 48 คน เครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัยซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการ การศึกษานอกสถานที่ ประกอบด้วย ขั้นตอนเตรียมความพร้อมผู้เรียน ขั้นตอนเดินทางไปศึกษานอก สถานที่ ขั้นตอนสรุปผลและประยุกต์ใช้ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบสังเกต พฤติกรรมนักเรียน 4) แบบประเมินผลงานนักเรียน 5) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ทำ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัธยัมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ ค่าความถี่ และการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูง กว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า การศึกษาดูงาน ศิลปะนอกระบบที่ช่วยขยายขอบเขตความรู้และความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อผลงานทัศนศิลป์ให้ กว้างขวางขึ้น การได้สัมผัสกับผลงานศิลปะต้นฉบับมีส่วนปลุกเร้าให้นักเรียนเกิดความสนใจใคร่รู้ และทำการสำรวจวิเคราะห์ผลงาน ด้วยการร่างภาพ จดบันทึก และสนทนาแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นต่อกันในขณะชมผลงานศิลปะ ในด้านการนำความรู้ที่ได้ศึกษามาประยุกต์ใช้ พบว่า วิธีการสร้างของนักเรียนส่วนใหญ่ มีทั้งการเลียนแบบและดัดแปลง ผลงานนักเรียนมีโครงสร้าง ทางองค์ประกอบศิลป์คล้ายคลึงกับผลงานศิลปะต้นฉบับ แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาเรื่องราว ทัศนธาตุ และ เทคนิคบางประการในการสร้างงาน

จุฬินทิพา ชนะพลไกร (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ ความคิดเห็นของ ผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ตามอัครศาสตร์เกี่ยวกับนิทรรศการของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและ เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ตามอัครศาสตร์เกี่ยวกับการจัดนิทรรศการ ของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา ทั้งหมด 12 นิทรรศการ ในด้านต่างๆ 3 ด้าน ได้แก่ ด้าน เนื้อหาด้านการจัดกิจกรรม และ ด้านรูปแบบการจัดแสดง จำแนกตามตัวแปรที่แตกต่างกัน คือ ภูมิภาค เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนผู้ชมนิทรรศการ ของศูนย์วิทยาศาสตร์ จำนวน 600 คน เครื่องมือที่ใช้การวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติ (X), SD., t-test, F-test ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ชมนิทรรศการ มีความคิดเห็นต่อภาพรวม ของด้านเนื้อหา และด้านรูปแบบการจัดแสดง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 12 นิทรรศการ ได้แก่ นิทรรศการสื่อสารดาวเทียม หุ่นยนต์ เปิดโลกพลังงาน ประวัติเวลา ท้องแดนปีโตรเลียม วิทยาศาสตร์ชีวภาพโลกคอมพิวเตอร์ โลกศึกษาดำบรรพ์ ฟอสซิล มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ภัย ธรรมชาติ โลกของแมลง ส่วนด้านการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 10

นิทรรศการ ส่วนอีก 2 นิทรรศการ ได้แก่ นิทรรศการประวัติเวลา และนิทรรศการฟอสซิล มีด้านการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ชมนิทรรศการตามภูมิภาคต่างกัน ได้แก่ ภูมิภาคต่าง ๆ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน ในแต่ละนิทรรศการ ทั้งหมด 12 นิทรรศการ พบว่า ในภาพรวมผู้ชมที่มีภูมิหลังต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในรายชื่อเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้านมักจะไม่ค่อยแตกต่างกัน

นันทกาญจน์ ชินประหัยฐ์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การศึกษากรอบโครงสร้างเพื่อพัฒนาเทคนิคการเก็บข้อมูลในการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ในกิจกรรมโครงการงานของนักเรียนประถมศึกษา ” เป็นการศึกษารอบโครงสร้าง การพัฒนาเทคนิค และเครื่องมือรวบรวมเก็บข้อมูลในการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกิจกรรมโครงการงานของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 รวมทั้งศึกษาคุณภาพของเทคนิคและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการตรวจสอบในเรื่องความครอบคลุมและเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล และความเป็นประโยชน์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 417 คน และครูผู้สอนกิจกรรมโครงการงานในโรงเรียน 11 แห่ง เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 1) สมุดบันทึกการเรียนรู้ของฉัน 2) แบบสอบถามครูเกี่ยวกับการใช้สมุดบันทึกการเรียนรู้ของฉันในการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกิจกรรมโครงการงาน 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนในการใช้สมุดบันทึกการเรียนรู้ของฉัน ผลการวิจัยพบว่า (1) กรอบโครงสร้างการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกิจกรรมโครงการงานประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) วิเคราะห์ความต้องการ 2) กำหนดจุดมุ่งหมาย 3) ออกแบบแผนการเรียนรู้ 4) ปฏิบัติการเรียนรู้ 5) ประเมินการเรียนรู้ของตนเอง 6) ปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ 7) ชื่นชมในผลงาน (2) เทคนิคและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกิจกรรมโครงการงานที่พัฒนาขึ้น คือ แบบบันทึกการเรียนรู้ด้วยตนเองและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกิจกรรมโครงการงาน คือ “ สมุดบันทึกการเรียนรู้ของฉัน ” (3) เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตามกรอบโครงสร้างการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกิจกรรมโครงการงานและมีความเหมาะสมในการใช้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 (4) ครูและนักเรียนมีความเห็นว่ามีความเป็นไปได้ในการนำ “ สมุดบันทึกการเรียนรู้ของฉัน ” ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกิจกรรมโครงการงาน (5) ครูมีความเห็นว่าข้อมูลจากการบันทึกการเรียนรู้ใน “ สมุดบันทึกการเรียนรู้ของฉัน ” ของนักเรียนช่วยให้ครูได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกิจกรรมโครงการงาน และนักเรียนมีความเห็นว่าการบันทึกการเรียนรู้ใน

“ สมุดบันทึกการเรียนรู้ของฉันทัน ” ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง 6) ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อสมุดบันทึกการเรียนรู้ของฉันทันในระดับมาก

ลาวัณย์ ทองมนต์, ศิริยุภา พูลสุวรรณ, วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มนัส บุญประกอบ (2550 : รายงานการวิจัย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนในระดับประถมศึกษา ” การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและได้นำไปทดลองใช้กับผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรมี 7 องค์ประกอบ คือ ความสำคัญและที่มาของปัญหา หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ผลการประเมินด้านความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจด้านผู้วิจัย และด้านผู้เรียนในระดับมากที่สุด ด้านเอกสารหลักสูตร ครูผู้สอนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทดสอบหลังการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยเนื้อหาในงานวิจัยได้กล่าวถึงการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในวันนี้ว่า ผู้เรียนจะไม่สามารถเผชิญโลกที่เปลี่ยนแปลงได้หากไม่รู้วิธีการแสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (สิปปนนท์ เกตทัต, 2542) การเรียนรู้ด้วยตนเอง(Self-Directed Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความคิดริเริ่มของผู้เรียนที่ต้องการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามความสนใจและความสามารถของตนเองโดยกำหนดเป้าหมาย วางแผน และกำหนดแหล่งเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยอาจเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน ครู ผู้สอน ผู้รู้หรือบุคคลอื่นๆ ไม่ได้เรียนรู้เพียงลำพังแต่อาจเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่นที่สนใจในเรื่องเดียวกันก็ได้ วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุของผู้เรียน หากผู้เรียนได้รับการปลูกฝังความสามารถในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตั้งแต่วัยเด็กแล้ว จะทำให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองโดยที่ไม่ต้องมีใครคอยบอก (Knowles,1975 ; Bolhuis, 2003) เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจรักที่จะศึกษาค้นคว้า มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนแล้วจะสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และมีความต้องการแสวงหาความรู้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) (รุ่ง แก้วแดง, 2542 ; สมคิด อิศระวัฒน์ , 2541) การปลูกฝังให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองหากสามารถเริ่มต้นได้ตั้งแต่เด็ก โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ถ้าครูผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองและได้ลงมือปฏิบัติจริง ผู้เรียนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากผู้คอยรับความรู้มาเป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การเปลี่ยนแปลงนี้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนได้หรือไม่

นั่นจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างยิ่งสำหรับครูผู้สอนที่มีบทบาทโดยตรงในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาควรเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตั้งแต่ระดับประถมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายในประเทศ ถึงแม้ว่ายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาโดยตรง แต่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์และเทคนิคการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับรายวิชาศิลปะศึกษาในรูปแบบของการจัดกิจกรรมในโรงเรียนได้

5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

Terry Zeller (1987 : บทความวิจัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ พิพิธภัณฑ์และเป้าหมายของศิลปะศึกษา ” งานวิจัยเรื่องนี้มาจากเป้าหมายของ NAEA’s (NATIONAL ART EDUCATION ASSOCIATION) หรือสมาคมศิลปะระดับชาติ ซึ่งได้ร่วมกันพัฒนาคุณภาพด้านศิลปะศึกษาเพื่อนำไปเผยแพร่ให้แก่โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา การทำวิจัยนี้เป็นผลมาจากความต้องการของนักเรียนที่อยากให้มีการเน้นการเรียนการสอนโดยรวมเอา ประวัติศาสตร์ศิลปะ ศิลปวิจารณ์ สุนทรียศาสตร์ และ ผลงานศิลปะ รวมทั้งการสอนด้าน ความคิด ทักษะ และ ทักษะคิด ทำให้นักเรียนสามารถจัดการกับสถานการณ์ต่างๆได้ด้วยตนเอง ภายใต้การมองศิลปะที่มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลทางการศึกษา เช่น การชี้แนะ และการให้โอกาสทางการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้มั่นใจได้ว่านักเรียนจะสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่จากข้อเสนอแนะในการสรุปสมมติฐานของวิจัยนี้ ไม่เพียงแต่สามารถที่จะนำไปสนับสนุนการเรียนรู้จากนิทรรศการศิลปะที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์เท่านั้น แต่สามารถส่งผลดีต่อการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนต่างๆด้วย การส่งเสริมหรือการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการในส่วน of ห้องศิลปะหรือนิทรรศการศิลปะใน โรงเรียนก็ล้วนแต่เป็นการพัฒนาการใช้ความสามารถในการมอง การอ่านออกเขียนได้ ความอ่อนไหวทางด้านสุนทรียศาสตร์ ตลอดจนความซาบซึ้งในมรดกที่สืบทอดกันมาอย่างแพร่หลาย และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเกี่ยวกับสติปัญญา การแสดงออกส่วนบุคคลต่อแนวความคิดและความรู้สึก พิพิธภัณฑ์และสถาบันวัฒนธรรมต่างๆจะเป็นศูนย์กลางในการจัดทำโครงการร่วมกับกับโรงเรียน โดยหลังจากที่มีการเสร็จสิ้นการเรียนการสอนในบทเรียนต่างๆในวิชาศิลปะครูศิลปะศึกษาจะพานักเรียนไปเยี่ยมชมผลงานศิลปะประเภทต่างๆในพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้ให้นักเรียนได้ไปเรียนรู้ด้วยตนเองโดยตรง นักเรียนจะมีการพัฒนาการในการจัดการกับแหล่งความรู้ที่ตนเองได้สัมผัส เป็นการเรียนรู้ที่เปิดกว้างทางความคิดของนักเรียนและ

เป็นประโยชน์ต่อเยาวชนซึ่งต้องมีการแนะนำให้มีเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้าน ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ รวมทั้งการตระหนักในความสำคัญและคุณค่าที่ได้จากพิพิธภัณฑ์

Lucy Madsen Guglielmino (1997: บทความวิจัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การพัฒนาความพร้อมด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ” (Development of the Self-Directed Learning Readiness Scale) โดยศึกษาความพร้อมของการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เรียกว่า SDLRS ซึ่ง Subbaghiam, Hassan และ Brockett ระบุว่า เป็นแบบวัดที่มีความเชื่อถือและมีความสมเหตุสมผล ผลงานจากงานวิจัยนี้ชี้ชัดว่าการที่บุคคลจะมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ความพร้อมของการเรียนรู้ด้วยตนเอง 8 ประการ คือ 1) มีการเปิดโอกาสในการเรียนรู้ 2) มีทัศนคติในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ 3) มีการเรียนรู้แบบริเริ่มและอิสระ 4) มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง 5) มีความรักในการเรียน 6) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 7) มองอนาคตในแง่ดี 8) สามารถใช้ทักษะทางการศึกษาหาความรู้และการใช้ทักษะในการแก้ปัญหาได้

David Burton (2004 : บทความวิจัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การแสดงนิทรรศการศิลปะของนักเรียนโดยการสำรวจจากความคิดเห็นระดับนานาชาติ ” ซึ่งผลการวิจัยพบว่า คำตอบส่วนใหญ่ได้แสดงให้เห็นว่าการจัดนิทรรศการศิลปะมีคุณค่าและเป็นเครื่องมือกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน และส่งผลต่อการทำงานสำหรับการเตรียมนิทรรศการศิลปะของนักเรียนด้วย นิทรรศการศิลปะนักเรียนเป็นกิจกรรมที่มีการตอบรับสูงขึ้น ส่วนในกรณีที่นักเรียนส่วนมากที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมและครูก็ทำงานตลอดเวลาจึงได้มีการวางแผนการทำงานพื้นฐาน 3 ประการในแง่ของหลักการทางการศึกษา คือ 1) นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยการเชื่อมต่อกับวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นสิ่งแรกที่จะต้องทำ 2) ครูควรวางโครงสร้างให้นักเรียนเพื่อวางแผนงานให้กับพวกเขา (หลักการดังกล่าวเป็นข้อสนับสนุนมาจากการสรุปสมมติฐาน) 3) นิทรรศการศิลปะมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก จากการวิจัยพอสรุปจากข้อมูลที่ได้ว่า การจัดนิทรรศการคือกระบวนการกระตุ้นการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น เป็นการจุดประกายให้เกิดความเข้าใจและสามารถสร้างสรรค์งานตั้งแต่ส่วนบุคคลจนไปสู่สังคมได้ นับว่าเป็นโอกาสที่ดีที่เป็นการเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน การจัดการศึกษาด้วยการเรียนรู้ทักษะ โดยมีจุดประสงค์ในการจัดนิทรรศการศิลปะคือ นักเรียนจะมีความเข้าใจดีขึ้นเกี่ยวกับความหมายและการจัดกิจกรรมศิลปะในสังคมและมีโอกาสที่จะได้จัดนิทรรศการที่ใหญ่ขึ้นซึ่งจะมีผลต่อวิชาศิลปะศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนโดยตรง

Steve Herne (2005 : บทความวิจัย) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวแผนการศึกษาในเดือนมิถุนายนปี 2003 ที่ Whitechapel Art Gallery โดยได้มีการสนับสนุนโครงการที่ทำงานร่วมกับศิลปิน Laurie Long ในระยะเวลา 2 ปี ใน 4 ห้องเรียน ระดับอายุระหว่าง 8-9 ปี และคณะครูที่ Pooles Park โรงเรียนประถมในลอนดอน ข้อมูลในส่วนตรงนี้เป็นจุดศูนย์รวมของการพัฒนาภายใต้การใช้

ประโยชน์จากหลักสูตรศิลปะสำหรับครู แรกเริ่มนั้นได้แรงบันดาลใจมาจากการไปดูนิทรรศการภาพถ่ายของ Philip-Lorea di Corcia at the Whitechapel และ Laurie Long โดยนำมาสอนเด็กและให้เด็กไปถ่ายภาพสิ่งแวดล้อมที่บ้านอย่างอิสระ จากนั้นก็นำมาตรวจคุณภาพของข้อมูลที่ได้มาและพัฒนาเทคนิคต่างๆรวมไปถึงความชำนาญเชิงสุนทรียศาสตร์ พวกเขาจะถ่ายภาพโดยกล้องดิจิทัลโดยใช้จินตนาการการเรียบเรียงการเรียนรู้และเพิ่มข้อมูลลงไปในภาพโดยการนำเข้าไปทำในคอมพิวเตอร์ เด็กจะเขียนเรื่องราวและจินตนาการต่างๆบนโปสเตอร์ของตัวเองและวางแผนการสร้างสรรค์โปสเตอร์ของตัวเอง หลังจากนั้นเมื่อออกแบบงานของตัวเองเสร็จแล้วก็จะสอนเด็กให้เพิ่มขึ้นงานเป็น 4 ชั้นในกระดาษ A4 1 แผ่น โดยที่ภาพทั้ง 4 ภาพนี้จะเหมือนกันหมดหรือมีความแตกต่างกันก็ได้แต่ต้องระบุความหมายในภาพด้วย จุดมุ่งหมายของโครงการนี้คือการพัฒนาความสามารถของเด็กและการนำมาซึ่งอิสระ การเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง และการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนในบรรยากาศของการทำงานจริงและการใช้สื่อหรือเครื่องมือต่างๆมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จะเห็นได้ว่าโครงการนี้ค่อนข้างชัดเจนในเรื่องของการก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก จากแนวความคิดและความรู้สึกที่มีความหมาย เด็กจะสร้างความหมายบนโปสเตอร์โดยการรวมเข้าด้วยกันของจินตนาการและข้อความที่เพิ่มเติมลงไปและสร้างเอกลักษณ์ผ่านทางอารมณ์ จากภาพรวมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จในระดับสูงและสามารถเผยแพร่โครงสร้างหลักสูตร รวมไปถึงนโยบายที่ดีนี้ออกไปเพราะเด็กและคณะผู้จัดทำของโครงการนี้ทำงานกันอย่างหนัก แต่ก็สนุกกับการกระบวนการต่างๆรวมถึงการได้รับคุณค่าทางด้านการเติบโตของตัวบุคคล เป็นเรื่องที่ดีที่ครูควรปลูกฝังในเรื่องคุณค่าของศิลปะในปัจจุบันและสื่อใหม่ๆจากสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ที่บ้าน หรือสถานที่ที่ประทับใจ ดังนั้นเมื่อครูมองเห็นคุณค่าดังกล่าวก็ควรที่จะพัฒนาและหาวิธีการเรียนการสอนใหม่ๆเข้ามาอย่างต่อเนื่อง

Olga M. Hubbard (2007 : บทความวิจัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปลูกฝังการเรียนรู้ศิลปะโดยใช้พิพิธภัณฑสถานเป็นสื่อเพื่อมุ่งการตอบรับของผู้เรียน กรณีศึกษาเทคนิคการเรียนการสอนของนิวยอร์ก และโปรแกรมศิลปศึกษาของสถาบันครุ มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การใช้ความรู้จากพิพิธภัณฑสถานเพื่อนำไปสู่การสร้างการเรียนรู้ให้เกิดในตัวผู้เรียน ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการสอนด้วยวิธีการจัดกลุ่มอภิปรายในพิพิธภัณฑสถานซึ่งผู้เรียนได้ให้ความสนใจงานศิลปะเป็นอย่างมาก ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนผู้เรียน และอาจจะใช้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับผลงานศิลปะที่เข้าชม เป็นการส่งเสริมให้ผู้ชมสามารถค้นหาความหมายของศิลปะประเภทต่างๆได้ด้วยตนเอง ดังนั้นการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับงานศิลปะจึงมีความใกล้เคียงกับการวิจารณ์ศิลปะและการตีความศิลปะ จากนั้นจะนำข้อมูลทั้งหมดของผู้สอนมาทำการสรุปว่าจะใช้วิธีการใดที่จะมาสนับสนุนและมีส่วนช่วยในการเรียนรู้ของผู้เรียน ข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นอุปสรรคหรืออาจส่งเสริมการเรียนรู้ที่ขึ้นอยู่กับผู้ชมว่าจะจัดการกับ

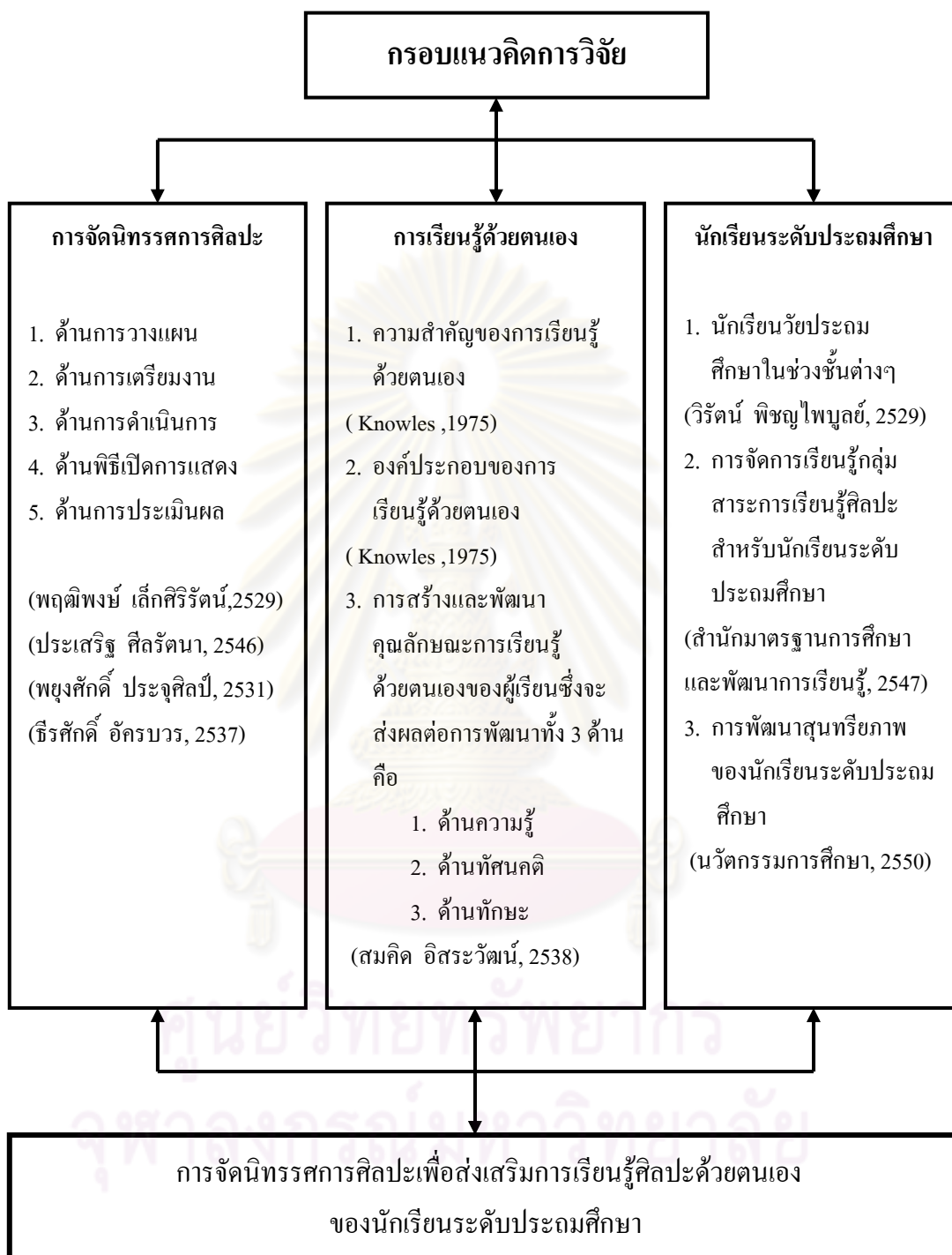
ข้อมูลนั้นอย่างไร ครูจะเข้ามามีบทบาทในการช่วยนักเรียนให้สามารถใช้ข้อมูลเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยครูต้องเปิดโอกาสทางด้านความคิดและการรับประสบการณ์ของผู้ชมก่อนที่จะให้ข้อมูลเพิ่มเติมแต่ต้องไม่เป็นการปิดกั้นความคิดของผู้เรียน งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างครบถ้วน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศแสดงให้เห็นว่าครูให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ที่เป็นอิสระโดยเน้นความสำคัญต่อตัวนักเรียนเป็นหลัก นักเรียนสามารถเรียนรู้ศิลปะได้ด้วยตนเอง การจัดการศึกษาด้วยการเรียนรู้ทักษะทางการจัดการนิทรรศการ โดยครูจะเป็นผู้คอยชี้แนะแนวทางในการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ซึ่งการเรียนการสอนเช่นนี้จะเกิดผลดีต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในระยะยาว เพราะครูจะเน้นการปลูกฝังให้เกิดขึ้นในนักเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นวัยที่มีการเริ่มต้นของการเรียนรู้ ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยจากต่างประเทศมีความสำคัญต่อการศึกษาในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ครูศิลปศึกษาสามารถนำความรู้ดังกล่าวนี้มาประยุกต์ใช้กับเรียนการสอนของตนเองได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการนิทรรศการจากของครูศิลปศึกษา และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการนิทรรศการศิลปะ และนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเยาวชน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้สามารถเป็นแนวทางในการนำความรู้หรือเทคนิคต่างๆมาประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา และเป็นการเผยแพร่ความรู้ความสามารถทางด้านศิลปะของครูและนักเรียนออกสู่ชุมชนและสังคมต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย



บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง ของนักเรียนระดับประถมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยได้เสนอวิธีการดำเนินการวิจัยเรียงตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย
7. การนำเสนอข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

1.1 ศึกษาเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิจัย

1.2 ศึกษาการรูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เช่น หอศิลป์ และ พิพิธภัณฑ์

1.3 ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเป็นแนวทางในส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

1.4 ศึกษาข้อมูลทางการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในระดับประถมศึกษา

1.5 ศึกษาข้อมูลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.6 ศึกษาข้อมูลผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะและนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช เขตการศึกษาที่ 2 จำนวน 150 คน
ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างด้วยการจับสลากจากโรงเรียนทั้งหมดจำนวน 209 โรงเรียน และศึกษา
ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการจัดนิทรรศการศิลปะและนิทรรศการเพื่อ
ส่งเสริมการเรียนรู้ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 12 คน โดยจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้ คือ กลุ่ม
ผู้เชี่ยวชาญที่ประจำอยู่ในหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้ และ กลุ่มครูศิลปศึกษาที่
ประสบการณ์ด้านการจัดนิทรรศการศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษา รวมทั้งการเข้าไปสังเกตการณ์
ลักษณะการจัดนิทรรศการของหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ต่างๆที่น่าสนใจ จำนวน 6 สถาบัน คือ หอ
ศิลป์จามจุรี หอศิลป์เจ้าฟ้า หอศิลป์สิริกิติ์ หอศิลป์ภาคใต้ (สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิ
วัฒนา) พิพิธภัณฑ์เด็ก และ พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา และ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ให้
ครอบคลุม ดังนี้

แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอนดังนี้คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (Check List)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะของครูศิลปศึกษา โดยมี
ประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการวางแผน
2. ด้านการเตรียมงาน
3. ด้านการดำเนินการ
4. ด้านพิธีเปิดการแสดง
5. ด้านการประเมินผล
6. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน

ลักษณะของแบบสอบถามในตอนที 2 นี้ เป็นแบบ Rating Scale มี 5 ระดับ โดยกำหนดเป็นมาตรา ดังต่อไปนี้

ระดับความคิดเห็น

เห็นด้วยมากที่สุด	เท่ากับ	5	คะแนน
เห็นด้วยมาก	เท่ากับ	4	คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	เท่ากับ	3	คะแนน
เห็นด้วยน้อย	เท่ากับ	2	คะแนน
เห็นด้วยน้อยที่สุด	เท่ากับ	1	คะแนน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ลักษณะของแบบสอบถามในตอนที 3 นี้ เป็นลักษณะของข้อคำถามปลายเปิด (Open Ended) เกี่ยวกับข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะของครูศิลปศึกษา เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา เป็นลักษณะของการตอบคำถามตามข้อมูลที่นำเสนอ รวมทั้งการเสนอแนะจากข้อมูลดังกล่าว

แบบสัมภาษณ์ มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนมีทั้งหมด 6 ข้อดังนี้ คือ

1. ความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบัน
2. การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของเยาวชนไทยในปัจจุบัน
3. แนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษา
4. สิ่งที่ควรเน้นในการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนวัยประถมศึกษา

5. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะ
6. แนวทางแก้ไขสำหรับครูศิลปศึกษาที่ไม่สามารถจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนได้

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะ ด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

วิธีสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ เอกสารประกอบการเรียน และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาข้อมูลต่างๆจากครูศิลปศึกษาที่ทำการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. สร้างเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งได้แก่ แบบสอบถาม และ แบบสัมภาษณ์โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา
4. สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาของการจัดนิทรรศการศิลปะทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการเตรียมงาน ด้านการดำเนินการ ด้านพิธีเปิดการแสดง ด้านการประเมินผล และ ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน
5. ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาโดยนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ตรวจสอบ ซึ่งจะมีผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด 5 ท่าน (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิปรากฏในภาคผนวก ข) คุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาตรีด้านศิลปศึกษา จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีประสบการณ์สอนวิชาศิลปศึกษา 5 ปีขึ้นไป และเป็นครูศิลปศึกษาที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ด้านศิลปศึกษาและประถมศึกษา จำนวน 2 ท่าน ซึ่งมีประสบการณ์สอนวิชาศิลปศึกษา 5 ปีขึ้นไป ตรวจสอบพิจารณาแก้ไขความตรงของเนื้อหาและการใช้ภาษาของแต่ละข้อความใหม่อีกครั้ง โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ใน 5 ท่าน
6. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-Out) กับครูศิลปศึกษาที่ทำการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 1 จำนวน 25 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างประชากร เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบ เช่น การใช้ภาษา ถ้อยคำ และแก้ไขแบบสอบถามให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น หลังจากนั้นจะนำไปหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยวิธีหา

ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของ ครอนบาช (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.97

ในการคำนวณหาความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient alpha) ของครอนบาช (Cronbach) ดังนี้ (ประคอง กรรณสูตร, 2538)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right\}$$

α คือ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
 n คือ จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
 $\sum S_i^2$ คือ ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ
 S_i^2 คือ ความแปรปรวนของคะแนนรวม
 S^2 คือ ความแปรปรวนของคะแนนรวม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการเขตสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขต 1 และ 2 เพื่อออกหนังสือขอความร่วมมือไปยังครูใหญ่ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อขอความร่วมมือจากครูศิลปศึกษาในการตอบแบบสอบถาม และนำหนังสือไปยังผู้เชี่ยวชาญเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ ทั้งหมด 12 คน รวมทั้งนำหนังสือส่งผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอศิลป์ทั้งหมด 6 สถาบัน เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จากครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 150 คน โดยนำแบบสอบถามไปแจกและเก็บกลับมาด้วยตัวเองจำนวน 85 ฉบับ และส่งไปทางไปรษณีย์จำนวน 65 ฉบับ รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 150 ฉบับ ได้รับกลับคืนมา 137 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.33 และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะและการจัดนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้ทั้ง 12 คน รวมทั้งเข้าไปสังเกตการณ์ลักษณะการจัดนิทรรศการของทั้ง 6 สถาบันที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าระดับความเหมาะสมของข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของครูศิลปศึกษามีรายละเอียดในการหาค่าสถิติ ดังต่อไปนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เพื่อคัดฉบับที่ไม่สมบูรณ์ออก พบว่า แบบสอบถามทุกฉบับมีความสมบูรณ์
2. นำข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มาแจกแจงความถี่ของคำตอบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีหาค่าร้อยละ และนำเสนอในรูปตารางและความเรียง
3. นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับความคิดเห็นด้านการจัดนิทรรศการศิลปะของครูศิลปศึกษาที่ทำการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา มาแจกแจงความถี่แต่ละข้อ ตรวจสอบให้คะแนน 5 ระดับ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยกำหนดค่าคะแนนแต่ละอัน ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน	5
มาก	ให้คะแนน	4
ปานกลาง	ให้คะแนน	3
น้อย	ให้คะแนน	2
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1

เกณฑ์วิเคราะห์ในการหาค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายโดยถือเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.50-5.00	หมายถึง	มีระดับความเห็นด้วยมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.50-4.49	หมายถึง	มีระดับความเห็นด้วยมาก
ค่าเฉลี่ย	2.50-3.49	หมายถึง	มีระดับความเห็นด้วยปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.50-2.49	หมายถึง	มีระดับความเห็นด้วยน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.40-1.49	หมายถึง	มีระดับความเห็นด้วยน้อยที่สุด

เมื่อได้ค่าเฉลี่ยแล้วนำมาจัดอันดับนำเสนอในรูปตารางและความเรียง

4. ข้อมูลเกี่ยวกับคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา เป็นลักษณะของการตอบคำถามตามข้อมูลที่น่าเสนอรวมทั้งการเสนอแนะ ผู้วิจัยจะนำมาจัดลำดับและจัดหมวดหมู่ในแต่ละด้านเป็นตาราง เพื่อนำไปใช้ในการอภิปรายในรูปแบบของความเรียงตามลำดับความถี่ต่อไป

5. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยนำมาจัดลำดับความถี่ในประเด็นต่างๆที่ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นตรงกัน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อสรุปผล

6. ผู้วิจัยนำข้อมูลจากทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของครูศิลปะและผู้เชี่ยวชาญในการสรุปผลของการวิจัย

6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ในการคำนวณค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาช (Cronbach) ดังนี้ (ประคอง กรรณสูตร, 2542)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right\}$$

α คือ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n คือ จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

$\sum S_i^2$ คือ ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ

S_t^2 คือ ความแปรปรวนของคะแนนรวม

ในการคำนวณค่าสถิติใช้สูตรดังต่อไปนี้

1. ค่าร้อยละ (Percentage) ใช้สูตร (ประคอง กรรณสูตร, 2542)

$$\text{ร้อยละของข้อใด} = \frac{\text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}} \times 100$$

2. ค่าเฉลี่ย (Mean) ใช้สูตร (บุญเรียง ขจรศิลป์, 2527)

$$\bar{x} = \frac{\sum fx}{n}$$

เมื่อ \bar{x} แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มประชากร

fx แทน ผลคูณระหว่างค่าของข้อมูลกับความถี่ของข้อมูลแต่ละคน

n แทน จำนวนข้อมูลในกลุ่มประชากรทั้งหมด

3. ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของกลุ่มประชากร (Standard Deviation) จากสูตร (ประคอง วรรณสูตร, 2542)

$$S.D. = \sqrt{\frac{n\sum x^2 - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ S.D. หมายถึง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum x$ หมายถึง ผลรวมทั้งหมดของความถี่ในแต่ละข้อ

$\sum x^2$ หมายถึง ผลรวมทั้งหมดของความถี่แต่ละข้อยกกำลังสอง

n หมายถึง จำนวนผู้ที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

7. การนำเสนอข้อมูล

ข้อมูลที่วิเคราะห์หาค่าทางสถิติ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ส่วนข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา นำเสนอในรูปแบบตารางตามลำดับความถี่ของแต่ละประเด็นประกอบความเรียง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้ คือ

1. ผลการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามกับครูศิลปศึกษา ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไป

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษาในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการวางแผน
2. ด้านการเตรียมงาน
3. ด้านการดำเนินการ
4. ด้านพิธีเปิดการแสดง
5. ด้านการประเมินผล
6. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

2. ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำเสนอโดยการจับประเด็นสำคัญจากการให้การสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญทุกท่านในแต่ละหัวข้อที่ถาม แล้วนำมาจัดตามลำดับความถี่เพื่อนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไป

ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยการเรียงลำดับตามความถี่และร้อยละ ตามหัวข้อคำถาม ดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบัน
2. การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของเยาวชนไทยในปัจจุบัน
3. แนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา
4. สิ่งที่ควรเน้นในการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา
5. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะ
6. แนวทางแก้ไขสำหรับครูศิลปศึกษาที่ไม่สามารถจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนได้

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ข้อมูลของครูศิลปศึกษาจากการตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของครูศิลปศึกษา

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของครูศิลปศึกษา

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน N=137	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	60	43.80
หญิง	77	56.20
2. อายุ		
21-30 ปี	2	1.50
31-40 ปี	36	26.30
41-50 ปี	44	32.10
51-60 ปีขึ้นไป	55	40.10
3. วุฒิต่างการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญา	0	0
ปริญญาตรี	130	94.90
ปริญญาโท	7	5.10
อื่นๆ	0	0
4. ประสบการณ์การสอนในรายวิชาศิลปศึกษา		
1-5 ปี	18	13.13
6-10 ปี	47	34.30
11-15 ปี	52	37.80
16-20 ปี	6	4.40
21-25 ปี	6	4.40
26-30 ปีขึ้นไป	8	5.80
5. ระดับชั้นที่สอนรายวิชาศิลปศึกษา		
ป.1 - ป.3	82	59.90
ป.4 - ป.6	55	40.10

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน N=137	ร้อยละ
6. ประสบการณ์ในการจัดนิทรรศการศิลปะ		
ไม่เคย	71	51.80
เคย	66	48.20
7. ความถี่ในการจัดนิทรรศการศิลปะภายในโรงเรียน		
ไม่เคยจัด	83	60.60
1-5 ครั้ง	42	30.70
6-10 ครั้ง	9	6.60
11-15 ครั้ง	1	0.70
15-20 ครั้งขึ้นไป	2	1.50
8. ความถี่ในการพานักเรียนออกไปเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะ นอกสถานศึกษา		
ทุกภาคการศึกษา	6	4.40
ปีละครั้ง	62	45.30
2 ปีครั้ง	54	39.40
3 ปีครั้ง	11	8.00
4 ปีครั้ง	2	1.50
5 ปีครั้งขึ้นไป	2	1.50
9. ความถี่ของการเข้าชมนิทรรศการศิลปะในพิพิธภัณฑ์และหอ ศิลป์		
ไม่เคย	35	25.50
เคยประมาณ 1-5 ครั้ง	63	46.00
เคยประมาณ 6-10 ครั้ง	23	16.80
เคยประมาณ 11-15 ครั้งขึ้นไป	16	11.70

จากตารางที่ 1 สามารถวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ดังนี้

1. เพศ

จากกลุ่มตัวอย่างครูศิลปศึกษาจำนวน 137 คน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คือ เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 56.20) และเป็นเพศชาย (ร้อยละ 43.80)

2. อายุ

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.10 รองลงมาคือ อายุ 45-50 ปี (ร้อยละ 32.10), อายุ 31-40 ปี (ร้อยละ 26.30), และ อายุ 21-30 ปี (ร้อยละ 1.50) ตามลำดับ

3. วุฒิต่างการศึกษา

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีวุฒิต่างการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็น (ร้อยละ 94.90) รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท (ร้อยละ 5.10)

4. ประสบการณ์การสอนในรายวิชาศิลปศึกษา

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสอนในรายวิชาศิลปศึกษาในช่วงระหว่าง 11-15 ปีมากที่สุด คิดเป็น (ร้อยละ 37.80) รองลงมาคือ ระหว่าง 6-10 ปี (ร้อยละ 34.30), ระหว่าง 1-5 ปี (ร้อยละ 13.13), ระหว่าง 26-30 ปี (ร้อยละ 5.80), ระหว่าง 16-20 ปี และ 21-25 ปี มีจำนวนเท่ากัน คือ (ร้อยละ 4.40) ตามลำดับ

5. ระดับชั้นที่สอนรายวิชาศิลปศึกษา

ครูศิลปะส่วนใหญ่สอนอยู่ในระดับชั้น ป.1-ป.3 มากที่สุด คิดเป็น (ร้อยละ 59.90) รองลงมาคือ ป.4-ป.6 (ร้อยละ 40.10)

6. ประสบการณ์ในการจัดนิทรรศการศิลปะ

ครูศิลปะส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการจัดนิทรรศการศิลปะ คิดเป็น (ร้อยละ 51.80) รองลงมาคือ เคยมีประสบการณ์ในการจัดนิทรรศการศิลปะ (ร้อยละ 48.20)

7. ความถี่ในการจัดนิทรรศการศิลปะภายในโรงเรียน

ครูศิลปะส่วนใหญ่ไม่เคยจัดการจัดนิทรรศการศิลปะในโรงเรียน คิดเป็น (ร้อยละ 60.60) รองลงมาคือ ความถี่ 1-5 ครั้ง (ร้อยละ 30.70), ความถี่ 6-10 ครั้ง (ร้อยละ 6.60), ความถี่ 15-20 ครั้ง (ร้อยละ 1.50) และ ความถี่ 11-15 ครั้ง (ร้อยละ 0.70) ตามลำดับ

8. ความถี่ในการพานักเรียนออกไปเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะนอกสถานศึกษา

ครูศิลปะส่วนใหญ่มีการพานักเรียนออกไปเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะนอกสถานศึกษา โดยมีความถี่ปีละครั้งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.30 รองลงมาคือความถี่ 2 ปีครั้ง (ร้อยละ 39.40), ความถี่ 3 ปีครั้ง (ร้อยละ 8), ความถี่ทุกภาคการศึกษา (ร้อยละ 4.40), ความถี่ 4 ปีครั้ง และ 5 ปีครั้งมีจำนวนที่เท่ากัน (ร้อยละ 1.50) ตามลำดับ

9. ความถี่ของการเข้าชมนิทรรศการศิลปะในพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์

ครูศิลปะส่วนใหญ่เข้าชมนิทรรศการศิลปะในพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ โดยมีความถี่ในช่วงระหว่าง 1-5 ครั้งมากที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 46) รองลงมาคือไม่เคยเข้าชม (ร้อยละ 25.50), เคยประมาณ 6-10 ครั้ง (ร้อยละ 16.80) และ เคยประมาณ 11-15 ครั้ง (ร้อยละ 11.70) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับ ผู้วิจัยได้นำเสนอตารางประกอบความเรียงในด้านต่างๆตามลำดับ ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการวางแผน

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการเตรียมงาน

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการดำเนินงาน

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านพิธีเปิดการแสดง

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการประเมินผล

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการวางแผน

ข้อ	ข้อความ	N = 137		
		\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1	1.1. ครูศิลปะควรวางแผนและจัดทำโครงการนิทรรศการศิลปะเสนอผู้บริหารและฝ่ายต่างๆล่วงหน้า	4.87	0.38	เห็นด้วยมากที่สุด
	1.2. ครูศิลปะควรร่วมกันวิเคราะห์เกี่ยวกับความเหมาะสมในด้านต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดนิทรรศการศิลปะ	4.80	0.39	เห็นด้วยมากที่สุด
	1.3. ครูศิลปะควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดนิทรรศการศิลปะไว้อย่างชัดเจน	4.88	0.33	เห็นด้วยมากที่สุด
	1.4. ครูศิลปะควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการจัดนิทรรศการศิลปะ	4.77	0.44	เห็นด้วยมากที่สุด
	1.5. ครูศิลปะควรวางแผนขั้นตอนการดำเนินงานด้านต่างๆให้มีความเหมาะสม	4.77	0.45	เห็นด้วยมากที่สุด
	1.6. ครูศิลปะควรวางแผนด้านกลุ่มเป้าหมายที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะล่วงหน้าเพื่อเตรียมการด้านสถานที่	4.71	0.51	เห็นด้วยมากที่สุด
	1.7. ครูศิลปะควรวางแผนการติดต่อขอใช้สถานที่สำหรับจัดนิทรรศการศิลปะ	4.78	0.43	เห็นด้วยมากที่สุด
	1.8. ครูศิลปะควรติดต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องล่วงหน้าเพื่อขอความร่วมมือในการจัดนิทรรศการศิลปะ	4.79	0.44	เห็นด้วยมากที่สุด
	1.9. ครูศิลปะควรกำหนดรูปแบบด้านพื้นที่ และขนาดของนิทรรศการศิลปะให้มีความเหมาะสมทั้งทางด้านวัสดุอุปกรณ์ และจำนวนของผลงานที่จัดแสดงเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมด้านการรองรับจำนวนประชากรที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะ	4.80	0.41	เห็นด้วยมากที่สุด
	1.10. ครูศิลปะควรพิจารณาความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดนิทรรศการศิลปะ เริ่มตั้งแต่การควบคุมระยะเวลาในระหว่างดำเนินการจัด การกำหนดวันเปิดนิทรรศการ ตลอดจนการกำหนดระยะเวลาในการเปิดให้เข้าชมนิทรรศการศิลปะ	4.81	0.41	เห็นด้วยมากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	4.79	0.41	เห็นด้วยมากที่สุด

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในด้านการวางแผน พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนมากมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.79$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในข้อที่ 1.3 คือ ครูศิลปะควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดนิทรรศการศิลปะไว้อย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.88$) รองลงมาคือ ข้อ 1.1 ครูศิลปะควรวางแผนและจัดทำโครงการนิทรรศการศิลปะเสนอผู้บริหารและฝ่ายต่างๆล่วงหน้า ($\bar{X} = 4.87$) ข้อ 1.10 ครูศิลปะควรพิจารณาความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดนิทรรศการศิลปะ เริ่มตั้งแต่การควบคุมระยะเวลาในระหว่างดำเนินการจัด การกำหนดวันเปิดนิทรรศการ ตลอดจนการกำหนดระยะเวลาในการเปิดให้เข้าชมนิทรรศการศิลปะ ($\bar{X} = 4.81$) ข้อ 1.2 ครูศิลปะควรร่วมกันวิเคราะห์เกี่ยวกับความเหมาะสมในด้านต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดนิทรรศการศิลปะ และ ครูศิลปะควรกำหนดรูปแบบด้านพื้นที่ และขนาดของนิทรรศการศิลปะให้มีความเหมาะสมทั้งทางด้าน วัสดุ อุปกรณ์ และ จำนวนของผลงานที่จัดแสดง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมด้านการรองรับจำนวนประชากรที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะในระดับที่เท่ากันคือ ($\bar{X} = 4.80$) ข้อ 1.8 ครูศิลปะควรติดต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องล่วงหน้าเพื่อขอความร่วมมือในการจัดนิทรรศการศิลปะ ($\bar{X} = 4.79$) ข้อ 1.7 ครูศิลปะควรวางแผนการติดต่อขอใช้สถานที่สำหรับจัดนิทรรศการศิลปะ ($\bar{X} = 4.78$) ข้อ 1.4 ครูศิลปะควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการจัดนิทรรศการศิลปะ และ ครูศิลปะควรวางแผนขั้นตอนการดำเนินงานด้านต่างๆให้มีความเหมาะสมระดับที่เท่ากันคือ ($\bar{X} = 4.77$) และ ข้อ 1.6 ครูศิลปะควรวางแผนด้านกลุ่มเป้าหมายที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะล่วงหน้าเพื่อเตรียมการด้านสถานที่ ครูศิลปศึกษาส่วนมากเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 4.71$) ตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการเตรียมงาน

ข้อ	ข้อความ	N = 137		
		\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
2	2.1. ครูศิลปะควรรวบรวมผลงานศิลปะที่จะใช้ในการจัดนิทรรศการศิลปะให้เพียงพอและเหมาะสมต่อลักษณะพื้นที่	4.80	0.39	เห็นด้วยมากที่สุด
	2.2. ครูศิลปะควรแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านต่างๆอย่างชัดเจนเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินงาน	4.72	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด
	2.3. ครูศิลปะควรกำหนดค่าใช้จ่ายในแต่ละส่วนของการดำเนินการอย่างชัดเจนและมีความเหมาะสม	4.72	0.51	เห็นด้วยมากที่สุด
	2.4. ครูศิลปะควรจัดหาสื่อประเภทต่างๆให้มีความเหมาะสมกับรูปแบบของการจัดนิทรรศการศิลปะ	4.67	0.53	เห็นด้วยมากที่สุด
	2.5. ครูศิลปะควรออกแบบแผนผังด้านพื้นที่สำหรับการจัดวางสื่อที่ใช้ในการแสดงนิทรรศการศิลปะ	4.70	0.50	เห็นด้วยมากที่สุด
	2.6. ครูศิลปะควรสำรวจและจัดเตรียมด้านสถานที่ให้มีความพร้อมต่อการจัดวางสื่อ การจัดวางอุปกรณ์ และการจัดวางผลงานศิลปะประเภทต่างๆ	4.71	0.47	เห็นด้วยมากที่สุด
	2.7. ครูศิลปะควรจัดทำป้ายประกาศหรือป้ายบอกทิศทางสำหรับนำไปติดตั้งในบริเวณที่จัดแสดงนิทรรศการศิลปะ	4.66	0.56	เห็นด้วยมากที่สุด
	2.8. ครูศิลปะควรกำหนดรูปแบบกิจกรรมเสริมระหว่างการแสดงนิทรรศการศิลปะเพื่อสร้างความน่าสนใจแก่ผู้เข้าชม	4.70	0.53	เห็นด้วยมากที่สุด
	2.9. ครูศิลปะควรกำหนดรูปแบบการประเมินผลการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับผู้เข้าชม เช่น แบบสอบถามหรือแบบประเมิน	4.65	0.55	เห็นด้วยมากที่สุด
	2.10. ครูศิลปะควรเตรียมการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าเพื่อแจ้งรายละเอียดในด้านต่างๆแก่กลุ่มเป้าหมาย เช่น การประกาศทางวิทยุโรงเรียน วิทยุชุมชน หรือ การแจกแผ่นพับ	4.74	0.48	เห็นด้วยมากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	4.70	0.50	เห็นด้วยมากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในด้านการเตรียมงาน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในข้อที่ 2.1 คือ ครูศิลปะควรรวบรวมผลงานศิลปะที่จะใช้ในการจัดนิทรรศการศิลปะให้เพียงพอและเหมาะสมต่อลักษณะพื้นที่ ($\bar{X} = 4.80$) รองลงมาคือ ข้อ 2.10 ครูศิลปะควรเตรียมการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าเพื่อแจ้งรายละเอียดในด้านต่างๆแก่กลุ่มเป้าหมาย เช่น การประกาศทางวิทยุ โรงเรียน วิทยุชุมชนหรือ การแจกแผ่นพับ ($\bar{X} = 4.74$) ข้อ 2.2 ครูศิลปะควรแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านต่างๆอย่างชัดเจนเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินงาน และ ข้อ 2.3 ครูศิลปะควรกำหนดค่าใช้จ่ายในแต่ละส่วนของการดำเนินการอย่างชัดเจนและมีความเหมาะสม อยู่ในระดับที่เท่ากันคือ ($\bar{X} = 4.72$) ข้อ 2.6 ครูศิลปะควรสำรวจและจัดเตรียมด้านสถานที่ให้มีความพร้อมต่อการจัดวางสื่อ การจัดวางอุปกรณ์ และการจัดวางผลงานศิลปะประเภทต่างๆ ($\bar{X} = 4.71$) ข้อ 2.5 ครูศิลปะควรออกแบบแผนผังด้านพื้นที่สำหรับการจัดวางสื่อที่ใช้ในการแสดงนิทรรศการศิลปะ และ ข้อ 2.8 ครูศิลปะควรกำหนดรูปแบบกิจกรรมเสริมระหว่างการแสดงนิทรรศการศิลปะ เพื่อสร้างความน่าสนใจแก่ผู้เข้าชม อยู่ในระดับที่เท่ากันคือ ($\bar{X} = 4.70$) ข้อ 2.4 ครูศิลปะควรจัดหาสื่อประเภทต่างๆให้มีความเหมาะสมกับรูปแบบของการจัดนิทรรศการศิลปะ ($\bar{X} = 4.67$) ข้อ 2.7 ครูศิลปะควรจัดทำป้ายประกาศหรือป้ายบอกทิศทางสำหรับนำไปติดตั้งในบริเวณที่จัดแสดงนิทรรศการศิลปะ ($\bar{X} = 4.66$) และ ข้อ 2.9 ครูศิลปะควรกำหนดรูปแบบการประเมินผลการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับผู้เข้าชม เช่น แบบสอบถามหรือแบบประเมิน ครูศิลปศึกษาส่วนมากเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 4.65$) ตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการดำเนินการ

ข้อ	ข้อความ	N = 137		
		\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
3	3.1. ครูศิลปะควรจัดวางผลงานศิลปะประเภทต่างๆให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่โดยเน้นความคล่องตัว ความเชื่อมโยงของเนื้อหา และความต่อเนื่องของการเรียนรู้ ในการเข้าชมของกลุ่มเป้าหมาย	4.68	0.46	เห็นด้วยมากที่สุด
	3.2. ครูศิลปะควรจัดแสงสว่างอย่างพอเพียงและเน้นบางจุดที่สำคัญ เพื่อให้มีความเหมาะสมด้านการมองเห็น	4.62	0.55	เห็นด้วยมากที่สุด
	3.3. ครูศิลปะควรจัดสถานที่โดยรวมให้มีอากาศถ่ายเทได้อย่างสะดวก	4.65	0.53	เห็นด้วยมากที่สุด
	3.4. ครูศิลปะควรจัดสถานที่สำหรับทำการเปิดนิทรรศการศิลปะที่ง่ายต่อการมองเห็นและการเข้าถึง รวมทั้งสามารถรองรับจำนวนผู้เข้าชมได้อย่างเหมาะสม	4.56	0.56	เห็นด้วยมากที่สุด
	3.5. ครูศิลปะควรนำป้ายประกาศที่เตรียมไว้ไปติดตั้งในจุดต่างๆเพื่อประชาสัมพันธ์หรือบอกทิศทางประกอบกับการแจกใบปลิวเพื่อเชิญชวนกลุ่มเป้าหมายให้มาเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะ	4.63	0.52	เห็นด้วยมากที่สุด
	3.6. ครูศิลปะควรจัดสถานที่สำหรับการทำกิจกรรมเสริมเพื่อให้ นักเรียนสามารถทดลองหรือเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง	4.61	0.57	เห็นด้วยมากที่สุด
	3.7. ครูศิลปะควรจัดทำป้ายคำบรรยายประกอบผลงานศิลปะแต่ละประเภทเพื่อเป็นข้อมูลความรู้แก่นักเรียนและผู้เข้าชมนิทรรศการศิลปะ	4.58	0.55	เห็นด้วยมากที่สุด
	3.8. ครูศิลปะควรจัดทำคู่มือเพื่อบอกรายละเอียดของการจัดนิทรรศการศิลปะและสรุปประเด็นเนื้อหาที่จัดแสดงในแต่ละจุด เพื่อให้ นักเรียนและผู้เข้าชมสามารถอ่านเพิ่มเติมได้และเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆได้ดียิ่งขึ้น	4.57	0.56	เห็นด้วยมากที่สุด
	3.9. ครูศิลปะควรจัดทำแบบประเมินสำหรับนักเรียน และสำหรับผู้ที่มีความสนใจเข้าชมนิทรรศการศิลปะ	4.61	0.53	เห็นด้วยมากที่สุด
	3.10. ครูศิลปะควรตกแต่งสถานที่โดยรวมให้มีความสวยงามและน่าสนใจเพื่อดึงดูดความสนใจผู้เข้าชม	4.64	0.54	เห็นด้วยมากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	4.61	0.53	เห็นด้วยมากที่สุด

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในด้านการดำเนินการ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนมากมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในข้อ 3.1 คือ ครูศิลปะควรจัดวางผลงานศิลปะประเภทต่างๆ ให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่โดยเน้นความคล่องตัว ความเชื่อมโยงของเนื้อหา และความต่อเนื่องของการเรียนรู้ในการเข้าชมของกลุ่มเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.68$) รองลงมาคือ ข้อ 3.3 ครูศิลปะควรจัดสถานที่โดยรวมให้มีอากาศถ่ายเทได้อย่างสะดวก ($\bar{X} = 4.65$) ข้อ 3.10 ครูศิลปะควรตกแต่งสถานที่โดยรวมให้มีความสวยงามและน่าสนใจเพื่อดึงดูดความสนใจผู้เข้าชม ($\bar{X} = 4.64$) ข้อ 3.5 ครูศิลปะควรนำป้ายประกาศที่เตรียมไว้ไปติดตั้งในจุดต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์หรือบอกทิศทางประกอบกับการแจกใบปลิวเพื่อเชิญชวนกลุ่มเป้าหมายให้มาเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะ ($\bar{X} = 4.63$) ข้อ 3.2 ครูศิลปะควรจัดแสงสว่างอย่างพอเพียงและเน้นบางจุดที่สำคัญเพื่อให้มีความเหมาะสมด้านการมองเห็น ($\bar{X} = 4.62$) ข้อ 3.6 ครูศิลปะควรจัดสถานที่สำหรับการทำกิจกรรมเสริมเพื่อให้นักเรียนสามารถทดลองหรือเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และ ข้อ 3.9 ครูศิลปะควรจัดทำแบบประเมินสำหรับนักเรียน และสำหรับผู้ที่มีความสนใจเข้าชมนิทรรศการศิลปะ อยู่ในระดับที่เท่ากันคือ ($\bar{X} = 4.61$) ข้อ 3.7 ครูศิลปะควรจัดทำป้ายคำบรรยายประกอบผลงานศิลปะแต่ละประเภทเพื่อเป็นข้อมูลความรู้แก่นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะ ($\bar{X} = 4.58$) ข้อ 3.8 ครูศิลปะควรจัดทำสูจิบัตรเพื่อบอกรายละเอียดของการจัดนิทรรศการศิลปะและสรุปประเด็นเนื้อหาที่จัดแสดงในแต่ละจุดเพื่อให้ นักเรียนและผู้เข้าชมสามารถอ่านเพิ่มเติมได้และเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น ($\bar{X} = 4.57$) และ ข้อ 3.2 ครูศิลปะควรจัดสถานที่สำหรับการเปิดนิทรรศการศิลปะที่ง่ายต่อการมองเห็นและการเข้าถึง รวมทั้งสามารถรองรับจำนวนผู้เข้าชมได้อย่างเหมาะสม ครูศิลปศึกษาส่วนมากเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 4.56$) ตามลำดับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านพิธีเปิดการแสดง

ข้อ	ข้อความ	N = 137		
		\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
4	4.1. ครูศิลปะควรจัดให้นักเรียนและผู้เข้าชมนิทรรศการศิลปะร่วมลงชื่อที่ฝ่ายทะเบียนก่อนการเข้าชมเพื่อเป็นการบันทึกจำนวนผู้เข้าชม	4.36	0.54	เห็นด้วยมาก
	4.2. ครูศิลปะควรจัดเจ้าหน้าที่เพื่อให้บริการในด้านต่างๆในบริเวณสถานที่จัด เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชม	4.36	0.55	เห็นด้วยมาก
	4.3. ครูศิลปะควรจัดพิธีกรเพื่อทำหน้าที่ในการกล่าวเปิดงานและบอกรายละเอียดในด้านต่างๆ เช่น วัตถุประสงค์ของการจัด ความเป็นมาของการจัด จำนวนของผลงาน และกิจกรรมเสริมต่างๆ ฯลฯ	4.52	0.58	เห็นด้วยมากที่สุด
	4.4. ครูศิลปะควรเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาเป็นประธานในการตัดริบบิ้นเพื่อเปิดนิทรรศการศิลปะอย่างเป็นทางการ	4.28	0.65	เห็นด้วยมาก
	4.5. ครูศิลปะควรจัดบริการผู้นำชมระหว่างชมผลงานศิลปะเพื่อทำหน้าที่ในการให้คำอธิบายความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะประเภทต่างๆแก่ผู้เข้าชม	4.36	0.67	เห็นด้วยมาก
	4.6. ครูศิลปะควรจัดบริการด้านเครื่องดื่มหรืออาหารว่างแก่ผู้ที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะตามความเหมาะสม	4.23	0.66	เห็นด้วยมาก
	4.7. ครูศิลปะควรจัดให้มีการบรรยายทางวิชาการจาก ศิลปินหรือครูศิลปะ เพื่อเป็นประโยชน์ในการขยายมุมมองการเรียนรู้ศิลปะให้มีความเพิ่มขึ้น	4.35	0.66	เห็นด้วยมาก
	4.8. ครูศิลปะควรจัดกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ เช่น การสาธิตกระบวนการสร้างงานศิลปะจากครูศิลปะ หรือศิลปินรับเชิญ ฯลฯ	4.48	0.57	เห็นด้วยมาก
	4.9. ครูศิลปะควรจัดให้นักเรียนและผู้เข้าชมนิทรรศการศิลปะร่วมแสดงความคิดเห็นหรือเขียนคำติชมในด้านต่างๆลงในสมุดเยี่ยม	4.34	0.58	เห็นด้วยมาก
	4.10. ครูศิลปะควรแจกสูจิบัตรแก่นักเรียนและผู้เข้าชมเพื่อเป็นการชี้แจง การให้ความรู้ และรายละเอียดในด้านต่างๆ	4.42	0.60	เห็นด้วยมาก
	รวมเฉลี่ย	4.37	0.60	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในด้านพิธีเปิดการแสดง พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนมากมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.37$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในข้อ 4.3 ครูศิลปะควรจัดพิธีกรเพื่อทำหน้าที่ในการกล่าวเปิดงานและบอกรายละเอียดในด้านต่างๆ เช่น วัตถุประสงค์ของการจัด ความเป็นมาของการจัด จำนวนของผลงาน และกิจกรรมเสริมต่างๆ ฯลฯ ($\bar{X} = 4.52$) รองลงมาคือ ข้อ 4.8 ครูศิลปะควรจัดกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ เช่น การสาธิตกระบวนการสร้างงานศิลปะจากครุศิลปะ หรือศิลปินรับเชิญ ฯลฯ ($\bar{X} = 4.48$) ข้อ 4.10 ครูศิลปะควรแจกสูจิบัตรแก่นักเรียนและผู้เข้าชมเพื่อเป็นการชี้แจง การให้ความรู้ และรายละเอียดในด้านต่างๆ ($\bar{X} = 4.42$) ข้อ 4.1 ครูศิลปะควรจัดให้นักเรียนและผู้เข้าชมนิทรรศการศิลปะร่วมลงชื่อที่ฝ่ายทะเบียนก่อนการเข้าชมเพื่อเป็นการบันทึกจำนวนผู้เข้าชม และ ข้อ 4.2 ครูศิลปะควรจัดเจ้าหน้าที่เพื่อให้บริการในด้านต่างๆ ในบริเวณสถานที่จัด เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชม และ ข้อ 4.5 ครูศิลปะควรจัดบริการผู้นำชมระหว่างชมผลงานศิลปะเพื่อทำหน้าที่ในการให้คำอธิบายความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะประเภทต่างๆแก่ผู้เข้าชม อยู่ในระดับที่เท่ากัน คือ ($\bar{X} = 4.36$) ข้อ 4.7 ครูศิลปะควรจัดให้มีการบรรยายทางวิชาการจาก ศิลปินหรือครุศิลปะ เพื่อเป็นประโยชน์ในการขยายมุมมองการเรียนรู้ศิลปะให้เพิ่มมากขึ้น ($\bar{X} = 4.35$) ข้อ 4.9 ครูศิลปะควรจัดให้นักเรียนและผู้เข้าชมนิทรรศการศิลปะร่วมแสดงความคิดเห็นหรือเขียนคำติชมในด้านต่างๆลงในสมุดเยี่ยม ($\bar{X} = 4.34$) ข้อ 4.4 ครูศิลปะควรเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาเป็นประธานในการจัดริบบิ้นเพื่อเปิดนิทรรศการศิลปะอย่างเป็นทางการ ($\bar{X} = 4.28$) และ ข้อ 4.6 ครูศิลปะควรจัดบริการด้านเครื่องดื่มหรืออาหารว่างแก่ผู้ที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะตามความเหมาะสม ครูศิลปศึกษาส่วนมากเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 4.23$) ตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการประเมินผล

ข้อ	ข้อความ	N = 137		
		\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
5	5.1. ครูคิดสมควรแจกแบบประเมินแก่นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าชม นิทรรศการศิลปะ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และสรุปผล	4.40	0.61	เห็นด้วยมาก
	5.2. ครูคิดสมควรแจกสมุดบันทึกการเรียนรู้ศิลปะแก่นักเรียนทุกคน เพื่อติดตามผลการเรียนรู้ด้วยตนเองหลังจากเข้าชมนิทรรศการศิลปะ ไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล	4.10	0.71	เห็นด้วยมาก
	5.3. ครูคิดสมควรซักถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เข้าชม นิทรรศการศิลปะไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล	4.14	0.75	เห็นด้วยมาก
	5.4. ครูคิดสมควรรวบรวมข้อคิดเห็นและคำติชมของผู้เข้าชม นิทรรศการศิลปะจากสมุดเยี่ยมไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล	4.14	0.70	เห็นด้วยมาก
	5.5. ครูคิดสมควรรวบรวมข้อมูลที่ได้จากทุกแหล่งมาทำการวิเคราะห์ และสรุปผลเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประชุมสรุปผลการจัด นิทรรศการศิลปะ	4.22	0.69	เห็นด้วยมาก
	5.6. ครูคิดสมควรจัดการประชุมคณะผู้จัดเพื่ออภิปรายและสรุปผล ด้านต่างๆร่วมกัน	4.22	0.65	เห็นด้วยมาก
	5.7. ครูคิดสมควรเปิดโอกาสให้คณะผู้จัดชี้แจงเกี่ยวกับปัญหาและ อุปสรรคด้านต่างๆในการจัดนิทรรศการศิลปะ	4.29	0.65	เห็นด้วยมาก
	5.8. ครูคิดสมควรนำข้อมูลที่ได้จากคณะผู้จัดไปทำการวิเคราะห์และ สรุปผล เพื่อเก็บเป็นข้อมูลสำหรับการนำไปปรับปรุงการจัด นิทรรศการศิลปะในครั้งต่อไป	4.28	0.67	เห็นด้วยมาก
	5.9. ครูคิดสมควรแจกแบบประเมินการจัดนิทรรศการศิลปะแก่คณะ ผู้จัดทุกคนเพื่อประเมินความคิดเห็นด้านต่างๆในการจัดนิทรรศการ ศิลปะ	4.18	0.68	เห็นด้วยมาก
	5.10. ครูคิดสมควรรวบรวมแบบประเมินจากคณะผู้จัดไปทำการ วิเคราะห์และสรุปผลเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดนิทรรศการ ศิลปะครั้งต่อไป	4.31	0.67	เห็นด้วยมาก
	รวมเฉลี่ย	4.22	0.67	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในด้านการประเมินผล พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนมากมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.22$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในข้อ 5.1 ครูศิลปะควรแจกแบบประเมินแก่นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าชมนิทรรศการศิลปะเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และสรุปผล ($\bar{X} = 4.40$) รองลงมาคือ ข้อ 5.10 ครูศิลปะควรรวบรวมแบบประเมินจากคณะผู้จัดไปทำการวิเคราะห์และสรุปผลเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดนิทรรศการศิลปะครั้งต่อไป ($\bar{X} = 4.31$) ข้อ 5.7 ครูศิลปะควรเปิดโอกาสให้คณะผู้จัดชี้แจงเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคด้านต่างๆในการจัดนิทรรศการศิลปะ ($\bar{X} = 4.29$) ข้อ 5.8 ครูศิลปะควรนำข้อมูลที่ได้จากการประชุมของคณะผู้จัดไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล เพื่อเก็บเป็นข้อมูลสำหรับการนำไปปรับปรุงการจัดนิทรรศการศิลปะในครั้งต่อไป ($\bar{X} = 4.28$) ข้อ 5.5 ครูศิลปะควรรวบรวมข้อมูลที่ได้จากทุกแหล่งมาทำการวิเคราะห์และสรุปผลเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประชุมสรุปผลการจัดนิทรรศการศิลปะ และ ข้อ 5.6 ครูศิลปะควรจัดการประชุมคณะผู้จัดเพื่ออภิปรายและสรุปผลด้านต่างๆร่วมกัน อยู่ในระดับที่เท่ากัน คือ ($\bar{X} = 4.22$) ข้อ 5.9 ครูศิลปะควรแจกแบบประเมินการจัดนิทรรศการศิลปะแก่คณะผู้จัดทุกคนเพื่อประเมินความคิดเห็นด้านต่างๆในการจัดนิทรรศการศิลปะ ($\bar{X} = 4.18$) ข้อ 5.3 ครูศิลปะควรซักถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เข้าชมนิทรรศการศิลปะจากสมุดเยี่ยมไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล และ ข้อ 5.4 ครูศิลปะควรรวบรวมข้อคิดเห็นและคำติชมของผู้เข้าชมนิทรรศการศิลปะจากสมุดเยี่ยมไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล อยู่ในระดับที่เท่ากัน คือ ($\bar{X} = 4.14$) และ ข้อ 5.2 ครูศิลปะควรแจกสมุดบันทึกการเรียนรู้ศิลปะแก่นักเรียนทุกคนเพื่อติดตามผลการเรียนรู้ด้วยตนเองหลังจากเข้าชมนิทรรศการศิลปะไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล ครูศิลปศึกษาส่วนมากเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 4.10$) ตามลำดับ

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน

ข้อ	ข้อความ	N = 137		
		\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
6	ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน			
	6.1. ด้านความรู้	4.72	0.51	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.1.1. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความเป็นมา รูปแบบ และเทคนิคการสร้างผลงานศิลปะเพิ่มมากขึ้น			
	6.1.2. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของ ผลงานศิลปะแต่ละประเภทเพิ่มมากขึ้น	4.65	0.50	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.1.3. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจด้านวัสดุ อุปกรณ์ และ ขั้นตอนการสร้างผลงานศิลปะแต่ละประเภทเพิ่มมากขึ้น	4.69	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.1.4. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะผลงาน ศิลปะของผู้อื่นเพิ่มมากขึ้น	4.64	0.52	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.1.5. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวและ เนื้อหาในผลงานศิลปะเพิ่มมากขึ้น	4.64	0.56	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.2 ด้านทัศนคติ			
	6.2.1. การจัดนิทรรศการศิลปะส่งเสริมให้นักเรียนสามารถ เรียนรู้ศิลปะได้ด้วยตนเอง	4.62	0.55	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.2.2. การจัดนิทรรศการศิลปะเป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการ การเรียนรู้ด้านศิลปะของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง	4.74	0.45	เห็นด้วยมากที่สุด
6.2.3. การจัดนิทรรศการศิลปะส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิด สร้างสรรค์และมีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะใน รูปแบบของตนเองได้	4.69	0.46	เห็นด้วยมากที่สุด	
6.2.4. การจัดนิทรรศการศิลปะสามารถสร้างเสริมประสบการณ์ สนุกสนานแก่นักเรียนได้ในทุกระดับชั้น	4.72	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด	
6.2.5. การจัดนิทรรศการศิลปะปลูกฝังให้นักเรียนมีทักษะใน การเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อจะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษา ต่อไปในอนาคต	4.75	0.48	เห็นด้วยมากที่สุด	

ข้อ	ข้อความ	N = 137		
		\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
6.3 ด้านทักษะ				
	6.3.1. นักเรียนมีทักษะด้านการเก็บรายละเอียดเกี่ยวกับความรู้ต่างๆจากการเข้าชมนิทรรศการศิลปะด้วยตนเองได้	4.68	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.3.2. นักเรียนมีทักษะในการใช้ประสาทสัมผัสด้านต่างๆต่อผลงานศิลปะ เช่น การมอง การสัมผัส ฯลฯ	4.70	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.3.3. นักเรียนมีทักษะด้านการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากสิ่งที่ได้เรียนรู้และสนใจศึกษาเฉพาะด้านได้	4.69	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.3.4. นักเรียนมีทักษะด้านการเชื่อมโยงการเรียนรู้จากการเข้าชมนิทรรศการศิลปะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับบทเรียนได้	4.74	0.48	เห็นด้วยมากที่สุด
	6.3.5. นักเรียนมีทักษะด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มมากขึ้น และสามารถนำไปใช้ศึกษาเรียนรู้ในกลุ่มวิชาต่างๆได้	4.80	0.41	เห็นด้วยมากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	4.69	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนมากมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน ในด้านต่างๆตามลำดับ ดังนี้

ด้านความรู้ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในข้อ 6.1.1 คือ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความเป็นมา รูปแบบ และเทคนิคการสร้างผลงานศิลปะเพิ่มมากขึ้น ($\bar{X} = 4.72$) รองลงมาคือ ข้อ 6.1.3 นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจด้านวัสดุ อุปกรณ์ และขั้นตอนการสร้างผลงานศิลปะแต่ละประเภทเพิ่มมากขึ้น ($\bar{X} = 4.69$) ข้อ 6.1.2 นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของผลงานศิลปะแต่ละประเภทเพิ่มมากขึ้น ($\bar{X} = 4.65$) ข้อ 6.1.4 นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะผลงานศิลปะของผู้อื่นเพิ่มมากขึ้น และ ข้อ 6.1.5 นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวและเนื้อหาในผลงานศิลปะเพิ่มมากขึ้น อยู่ในระดับที่เท่ากันคือ ($\bar{X} = 4.64$) ตามลำดับ

ด้านทัศนคติ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในข้อ 6.2.5 การจัดนิทรรศการศิลปะปลูกฝังให้นักเรียนมีทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อจะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาต่อไปในอนาคต ($\bar{X} = 4.75$) รองลงมาคือ ข้อ 6.2.2 การจัดนิทรรศการศิลปะเป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการการเรียนรู้ด้านศิลปะของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.74$) ข้อ 6.2.4 การจัดนิทรรศการศิลปะสามารถสร้างเสริมประสบการณ์สุนทรียะแก่นักเรียนได้ในทุกระดับชั้น ($\bar{X} = 4.72$) ข้อ 6.2.3 การจัดนิทรรศการศิลปะส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ และมีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในรูปแบบของตนเองได้ ($\bar{X} = 4.69$) และ ข้อ 6.2.1 การจัดนิทรรศการศิลปะส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ศิลปะได้ด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.62$) ตามลำดับ

ด้านทักษะ พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนมากเห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในข้อ 6.3.5 นักเรียนมีทักษะด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มมากขึ้น และสามารถนำไปใช้ศึกษาเรียนรู้ในกลุ่มวิชาต่างๆ ได้ ($\bar{X} = 4.80$) รองลงมาคือ ข้อ 6.3.4 นักเรียนมีทักษะด้านการเชื่อมโยงการเรียนรู้จากการเข้าชมนิทรรศการศิลปะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับบทเรียนได้ ($\bar{X} = 4.74$) ข้อ 6.3.2 นักเรียนมีทักษะในการใช้ประสาทสัมผัสด้านต่างๆ ต่อผลงานศิลปะ เช่น การมอง การสัมผัส ฯลฯ ($\bar{X} = 4.70$) ข้อ 6.3.3 นักเรียนมีทักษะด้านการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากสิ่งที่ได้เรียนรู้และสนใจศึกษาเฉพาะด้านได้ ($\bar{X} = 4.69$) และ ข้อ 6.3.1 นักเรียนมีทักษะด้านการเก็บรายละเอียดเกี่ยวกับความรู้ต่างๆ จากการเข้าชมนิทรรศการศิลปะด้วยตนเองได้ ($\bar{X} = 4.68$) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ตามลำดับความถี่ ดังนี้

ตารางที่ 8 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการวางแผน

ความคิดเห็น	ความถี่
1. ครูศิลปะควรศึกษาวิธีการจัดนิทรรศการศิลปะให้มีความหลากหลาย	37
2. ครูศิลปะควรจัดทำโครงการเสนอผู้บริหารรวมทั้งผู้ที่มีความเกี่ยวข้องล่วงหน้าเพื่อวางแผนและประสานงาน	30
3. ครูศิลปะควรปรึกษาผู้บริหารเพื่อขอความร่วมมือ ความช่วยเหลือ และการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆระหว่างการจัดนิทรรศการศิลปะ	26
4. ครูศิลปะควรคำนวณระยะเวลาให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริง	19
5. ครูศิลปะควรวางแผนเกี่ยวกับงบประมาณเบื้องต้น	17

ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 8

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการวางแผน พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) ครูศิลปะควรศึกษาวิธีการจัดนิทรรศการศิลปะให้มีความหลากหลาย ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) ครูศิลปะควรจัดทำโครงการเสนอผู้บริหารรวมทั้งผู้ที่มีความเกี่ยวข้องล่วงหน้าเพื่อวางแผนและประสานงาน 3) ครูศิลปะควรปรึกษาผู้บริหารเพื่อขอความร่วมมือ ความช่วยเหลือ และการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆระหว่างการจัดนิทรรศการศิลปะ 4) ครูศิลปะควรคำนวณระยะเวลาให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริง และ 5) ครูศิลปะควรวางแผนเกี่ยวกับงบประมาณเบื้องต้น ตามลำดับ

ตารางที่ 9 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการเตรียมงาน

ความคิดเห็น	ความถี่
1. ครูศิลปะควรจัดหาผลงานศิลปะจากแหล่งต่างๆ เช่น ผลงานศิลปะของนักเรียน ของครู ของศิลปินในท้องถิ่น หรือจากผู้ที่ให้ความร่วมมือ เพื่อนำมาคัดสรร ก่อนนำมาจัดแสดงนิทรรศการศิลปะ	41
2. ครูศิลปะควรประสานงานไปยังฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความช่วยเหลือด้านต่างๆ	29
3. ครูศิลปะควรระดมความคิดและระดมกำลังกันเพื่อเตรียมขั้นตอนการดำเนินงาน	24
4. ครูศิลปะควรประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าโดยวิธีการต่างๆ	24
5. ครูศิลปะควรจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่มีความเหมาะสมต่อการจัดด้านต่างๆ	18

ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 9

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการเตรียมงาน พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) ครูศิลปะควรจัดหาผลงานศิลปะจากแหล่งต่างๆ เช่น ผลงานศิลปะของนักเรียน ของครู ของศิลปินในท้องถิ่น หรือจากผู้ที่ให้ความร่วมมือ เพื่อนำมาคัดสรรก่อนนำมาจัดแสดงนิทรรศการศิลปะ ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) ครูศิลปะควรประสานงานไปยังฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความช่วยเหลือด้านต่างๆ 3) ครูศิลปะควรระดมความคิดและระดมกำลังกันเพื่อเตรียมขั้นตอนการดำเนินงาน และ 4) ครูศิลปะควรประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าโดยวิธีการต่างๆ อยู่ในระดับที่เท่ากัน และ 5) ครูศิลปะควรจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่มีความเหมาะสมต่อการจัดด้านต่างๆ ตามลำดับ

ตารางที่ 10 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการดำเนินงาน

ความคิดเห็น	ความถี่
1. ครูศิลปะควรจัดสถานที่ให้มีความน่าสนใจแก่ผู้พบเห็น	36
2. ครูศิลปะควรดำเนินการประชาสัมพันธ์การแสดงนิทรรศการศิลปะให้มีความหลากหลายและเข้าถึงประชาชนในหลายๆกลุ่ม	29
3. ครูศิลปะควรเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เน้นราคาประหยัด และมีความแข็งแรงทนทานต่อสภาพอากาศ	23
4. ครูศิลปะควรจัดบริเวณทางเดินเข้าออกให้มีความคล่องตัว และเน้นความสะดวกในการบริการด้านสถานที่อย่างชัดเจน เช่น ป้ายบอกทาง หรือมีสัญลักษณ์ในการบอกทิศทาง	19

ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 10

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษาด้านการดำเนินงาน พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) ครูศิลปะควรจัดสถานที่ให้มีความน่าสนใจแก่ผู้พบเห็นในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) ครูศิลปะควรดำเนินการประชาสัมพันธ์การแสดงนิทรรศการศิลปะให้มีความหลากหลายและเข้าถึงประชาชนในหลายๆกลุ่ม 3) ครูศิลปะควรเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เน้นราคาประหยัด และมีความแข็งแรงทนทานต่อสภาพอากาศ และ 4) ครูศิลปะควรจัดบริเวณทางเดินเข้าออกให้มีความคล่องตัว และเน้นความสะดวกในการบริการด้านสถานที่อย่างชัดเจน เช่น ป้ายบอกทางหรือมีสัญลักษณ์ในการบอกทิศทาง ตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 11 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านพิธีเปิดการแสดง

ความคิดเห็น	ความถี่
1. ครูศิลปะควรเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีชื่อเสียง ศิลปินในท้องถิ่น หรือบุคคลซึ่งเป็นที่รู้จักในประชาชนส่วนใหญ่มาเป็นประธานเปิดการแสดงนิทรรศการศิลปะอย่างเป็นทางการ	41
2. ครูศิลปะควรนำการแสดงด้านดนตรีและนาฏศิลป์เข้ามามีส่วนในการเปิดการแสดงด้วย เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาศิลปศึกษา โดยอาจจะเป็นการแสดงของนักเรียน หรือจากหน่วยงานภายนอก	29
3. ครูศิลปะควรจัดผู้นำชมหรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะที่นำมาจัดแสดงแก่ผู้เข้าชมประจำในจุดต่างๆ ได้	21
4. ครูศิลปะควรจัดพิธีกรเพื่อทำหน้าที่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญด้านต่างๆของการจัดนิทรรศการศิลปะ	17

ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 11

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษาด้านพิธีเปิดการแสดง พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) ครูศิลปะควรเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีชื่อเสียง ศิลปินในท้องถิ่น หรือบุคคลซึ่งเป็นที่รู้จักในประชาชนส่วนใหญ่มาเป็นประธานเปิดการแสดงนิทรรศการศิลปะอย่างเป็นทางการ ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) ครูศิลปะควรนำการแสดงด้านดนตรีและนาฏศิลป์เข้ามามีส่วนในการเปิดการแสดงด้วย เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาศิลปศึกษา โดยอาจจะเป็นการแสดงของนักเรียน หรือจากหน่วยงานภายนอก 3) ครูศิลปะควรจัดผู้นำชมหรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะที่นำมาจัดแสดงแก่ผู้เข้าชมประจำในจุดต่างๆ ได้ และ 4) ครูศิลปะควรจัดพิธีกรเพื่อทำหน้าที่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญด้านต่างๆของการจัดนิทรรศการศิลปะ ตามลำดับ

ตารางที่ 12 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการประเมินผล

ความคิดเห็น	ความถี่
1. ครูศิลปะควรจัดทำแบบประเมินตามจุดประสงค์ที่วางไว้ โดยอาจทำแบบประเมินเฉพาะกลุ่ม เช่น สำหรับกลุ่มนักเรียนจะประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนโดยตรง และสำหรับกลุ่มประชาชนทั่วไปที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะ โดยทำการแจกแบบประเมินแก่ผู้เข้าชมก่อนทำพิธีเปิดนิทรรศการ	39
2. ครูศิลปะควรรวบรวมแบบประเมินไปวิเคราะห์และสรุปผล และควรมีการประชุมหลังจากเสร็จสิ้นการแสดงผลนิทรรศการทุกครั้ง	33
3. ควรมีการสังเกตการณ์ การซักถามความคิดเห็น หรือความพึงพอใจของผู้เข้าชมในระหว่างชมนิทรรศการศิลปะ	29

ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 12

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษาด้านการประเมินผล พบว่า 1) ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นที่ครูศิลปะควรจัดทำแบบประเมินตามจุดประสงค์ที่วางไว้ โดยอาจทำแบบประเมินเฉพาะกลุ่ม เช่น สำหรับกลุ่มนักเรียนจะประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนโดยตรง และสำหรับกลุ่มประชาชนทั่วไปที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะ โดยทำการแจกแบบประเมินแก่ผู้เข้าชมก่อนทำพิธีเปิดนิทรรศการ ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) ครูศิลปะควรรวบรวมแบบประเมินไปวิเคราะห์และสรุปผลและควรมีการประชุมหลังจากเสร็จสิ้นการแสดงผลนิทรรศการทุกครั้ง และ 3) ควรมีการสังเกตการณ์ การซักถามความคิดเห็น หรือความพึงพอใจของผู้เข้าชมในระหว่างชมนิทรรศการศิลปะ ตามลำดับ

ตารางที่ 13 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา การประเมินผลการเรียนรู้ ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน **ด้านความรู้**

ความคิดเห็น	ความถี่
ด้านความรู้ 1. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นในกลุ่มสาระการเรียนรู้รายวิชา ศิลปศึกษา 2. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญ ประเภท ลักษณะของ ผลงาน วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งเทคนิควิธีการต่างๆเพิ่มมากขึ้น 3. นักเรียนมีความรู้พื้นฐานสำหรับนำไปใช้ในการดูงานศิลปะครั้งต่อไปได้ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการเปรียบเทียบลักษณะต่างๆของผลงาน ศิลปะแต่ละประเภทได้ 4. นักเรียนมีความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากในบทเรียน และได้รับประสบการณ์ ทางสุนทรียะ โดยตรงจากการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง	41 38 31 27

ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 13

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน (ด้านความรู้) พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นในกลุ่มสาระการเรียนรู้รายวิชาศิลปศึกษา ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญ ประเภท ลักษณะของ ผลงาน วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งเทคนิควิธีการต่างๆเพิ่มมากขึ้น 3) นักเรียนมีความรู้พื้นฐานสำหรับนำไปใช้ในการดูงานศิลปะครั้งต่อไปได้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการเปรียบเทียบลักษณะต่างๆของผลงานศิลปะแต่ละประเภทได้ และ 4) นักเรียนมีความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากใน บทเรียน และได้รับประสบการณ์ทางสุนทรียะโดยตรงจากการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง ตามลำดับ

ตารางที่ 14 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา การประเมินผลการเรียนรู้ ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน **ด้านทัศนคติ**

ความคิดเห็น	ความถี่
ด้านทัศนคติ 1. นิทรรศการศิลปะปลูกฝังนิสัยและพฤติกรรมที่อ่อนโยนสวยงามให้นักเรียน 2. นิทรรศการศิลปะสร้างประสบการณ์สุนทรีย์ให้นักเรียนได้ทุกระดับชั้น 3. นิทรรศการศิลปะสามารถทำให้นักเรียนค้นพบความ สามารถและความถนัดด้านศิลปะของตนเองได้ 4. นิทรรศการศิลปะปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ศิลปะต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย	39 35 31 29

ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 14

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน (ด้านทัศนคติ) พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) นิทรรศการศิลปะปลูกฝังนิสัยและพฤติกรรมที่อ่อนโยนสวยงามให้นักเรียน ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) นิทรรศการศิลปะสร้างประสบการณ์สุนทรีย์ให้นักเรียนได้ทุกระดับชั้น 3) นิทรรศการศิลปะสามารถทำให้นักเรียนค้นพบความ สามารถและความถนัดด้านศิลปะของตนเองได้ และ 4) นิทรรศการศิลปะปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ ศิลปะต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย ตามลำดับ

ตารางที่ 15 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา การประเมินผลการเรียนรู้ ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน **ด้านทักษะ**

ความคิดเห็น	ความถี่
ด้านทักษะ	
1. นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้	36
2. นักเรียนมีทักษะในการคิด การวิเคราะห์ การสังเกต การเก็บรายละเอียด ด้านต่างๆเพิ่มมากขึ้น	29
3. นักเรียนมีทักษะในการวางแผนกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของตนเองได้	22
4. นักเรียนมีทักษะในการนำความรู้ที่ได้ไปศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งที่ได้เรียนรู้ ต่างๆเพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาของตนเองในอนาคตได้	16
5. นักเรียนมีทักษะในการนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาความสามารถด้านศิลปะของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง	11

ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 15

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูศิลปศึกษา ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน (ด้านทักษะ) พบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้ ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) นักเรียนมีทักษะในการคิด การวิเคราะห์ การสังเกต การเก็บรายละเอียดด้านต่างๆเพิ่มมากขึ้น 3) นักเรียนมีทักษะในการวางแผนกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของตนเองได้ 4) นักเรียนมีทักษะในการนำความรู้ที่ได้ไปศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งที่ได้เรียนรู้ต่างๆเพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาของตนเองในอนาคตได้ และ 5) นักเรียนมีทักษะในการนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาความสามารถด้านศิลปะของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ

2. ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญโดยการตอบแบบสอบถามสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ (สามารถดูรายละเอียดของผู้เชี่ยวชาญได้ในภาคผนวก จ)

1. เพศ

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 7 คน และเป็นเพศชายจำนวน 5 คน

2. อายุ

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-25 ปี จำนวน 2 คน, 31-40 ปี จำนวน 2 คน, 51-60 จำนวน 2 คน, 26-30 จำนวน 3 คน และ 41-50 ปี จำนวน 3 คน

3. วุฒิต่างการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีวุฒิต่างการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาตรี โดยสามารถเรียบเรียงสาขาที่จบได้ ดังนี้ ศิลปกรรมจำนวน 4 คน, ศิลปศึกษาจำนวน 3 คน, การประถมศึกษาจำนวน 1 คน, บริหารการศึกษาจำนวน 1 คน และ ระดับปริญญาโท สาขาศิลปศึกษาจำนวน 3 คน

4. อาชีพ

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เป็นครูศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 5 คน เป็นเจ้าหน้าที่ประจำหอศิลป์ จำนวน 4 คน เป็นเจ้าหน้าที่ประจำพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ จำนวน 2 คน และเป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา จำนวน 1 คน

5. ประสบการณ์การทำงาน

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานมากที่สุด ในช่วง 1-5 ปี จำนวน 3 คน, 6-10 ปี จำนวน 3 คน, 26-30 ปี จำนวน 3 คน, 11-15 ปี จำนวน 1 คน, 16-20 ปี จำนวน 1 คน และ 21-25 ปี จำนวน 1 คน

ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลของประเด็นต่างๆ โดยการเรียงลำดับตามความถี่ ดังนี้

ตารางที่ 16 ความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบัน

ความคิดเห็น	ความถี่
1. มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ศิลปะของเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง	12
2. สำคัญมากเพราะปัจจุบันเด็กยังขาดความรู้ความเข้าใจในการชมงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม	8
3. นิทรรศการศิลปะมีความสำคัญมากในแง่ของการเรียนรู้ศิลปะตามความเข้าใจของเด็ก	6
4. สำคัญมากเนื่องจากปัจจุบันมีคนเข้าชมนิทรรศการศิลปะในระดับเยาวชนน้อย จึงควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความคุ้นเคยในการเข้าชมนิทรรศการศิลปะมากขึ้น	5
5. การจัดนิทรรศการศิลปะมีความสำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ของนักเรียนสู่ระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ	5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 16

ความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบันพบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) การจัดนิทรรศการศิลปะมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ศิลปะของเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) สำคัญมากเพราะปัจจุบันเด็กยังขาดความรู้ความเข้าใจในการชมงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม 3) นิทรรศการศิลปะมีความสำคัญมากในแง่ของการเรียนรู้ศิลปะตามความเข้าใจของเด็ก 4) สำคัญมากเนื่องจากปัจจุบันมีคนเข้าชมนิทรรศการศิลปะในระดับเยาวชนน้อย จึงควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความคุ้นเคยในการเข้าชมนิทรรศการศิลปะมากขึ้น และ 5) การจัดนิทรรศการศิลปะมีความสำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ของนักเรียนสู่ระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามลำดับ

ตารางที่ 17 การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของเยาวชนไทยในปัจจุบัน

ความคิดเห็น	ความถี่
1. มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาผสมผสาน และมีการลงทุนสร้างสื่อทางศิลปะที่นอกเหนือจากตัวอักษรบรรยายเพื่อให้ผู้ชมงานศิลปะได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการนำเสนอความรู้ที่น่าสนใจและไม่ทำให้ผู้ที่เข้าชมเกิดความเบื่อหน่าย	11
2. มีรูปแบบที่หลากหลายและมีความน่าสนใจมากขึ้น	9
3. มีการพัฒนารูปแบบการจัดอย่างต่อเนื่อง	8
4. มีการจัดที่ดึงดูดความสนใจของเยาวชนได้มากขึ้น	6
5. ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ด้านศิลปะได้มากยิ่งขึ้น	5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 17

การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของเยาวชนไทยในปัจจุบันพบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานและมีการลงทุนสร้างสื่อทางศิลปะที่นอกเหนือจากตัวอักษรบรรยายเพื่อให้ผู้ชมงานศิลปะได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการนำเสนอความรู้ที่น่าสนใจและไม่ทำให้ผู้ที่เข้าชมเกิดความเบื่อหน่าย ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) มีรูปแบบที่หลากหลายและมีความน่าสนใจมากขึ้น 3) มีการพัฒนารูปแบบการจัดอย่างต่อเนื่อง 4) มีการจัดที่ดึงดูดความสนใจของเยาวชนได้มากขึ้น และ 5) ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ด้านศิลปะได้มากยิ่งขึ้น ตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 18 แนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน
วัยประถมศึกษา

ความคิดเห็น	ความถี่
1. ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน	12
2. ควรมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาและดึงดูดความสนใจของเด็กเพิ่มมากขึ้น	12
3. ควรสร้างด้วยภาษาภาพมากกว่าตัวอักษร ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าการอ่านที่เป็นรูปแบบของตัวอักษร เด็กร่วมสนุก สัมผัส และ เล่นได้	9
4. ควรเป็นกิจกรรมที่เด็กได้มีส่วนร่วมและเป็นการจัดขึ้นในโอกาสต่างๆอย่างเหมาะสม	8
5. ควรติดตามความพร้อมของแต่ละโรงเรียน เนื่องจากการที่จะเน้นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งคงไม่เหมาะสมกับทุกสภาพของโรงเรียนนั้นๆ	6

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 18

แนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน และ 2) ควรมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาและดึงดูดความสนใจของเด็กเพิ่มมากขึ้น ในระดับมากที่สุด มีระดับที่เท่ากัน รองลงมาคือ 3) ควรสร้างด้วยภาษาภาพมากกว่าตัวอักษร ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าการอ่านที่เป็นรูปแบบของตัวอักษร เด็กร่วมสนุก สัมผัส และ เล่นได้ 4) ควรเป็นกิจกรรมที่เด็กได้มีส่วนร่วมและเป็นการจัดขึ้นในโอกาสต่างๆอย่างเหมาะสม และ 5) ควรติดตามความพร้อมของแต่ละโรงเรียน เนื่องจากการที่จะเน้นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งคงไม่เหมาะสมกับทุกสภาพของโรงเรียนนั้นๆ ตามลำดับ

ตารางที่ 19 สิ่งที่ควรเน้นมากที่สุดในการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนวัยประถมศึกษา

ความคิดเห็น	ความถี่
1. ควรเน้นการจัดที่สอดคล้องกับความรู้ในระบบกับการเรียนการสอนรายวิชา ศิลปะศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ได้ด้วยตนเอง	12
2. ควรเน้นการนำเสนอด้วยสีสันทัน เพื่อสร้างความอยากรู้อยากเห็น มีความท้าทาย และเชิญชวนให้น่าติดตาม	12
3. ควรเน้นภาพหรือสัญลักษณ์มากกว่าตัวหนังสือ หรือเป็นไปในรูปแบบของ ข้อมูลภาพผสมผสานกับข้อมูลบรรยายหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วม	11
4. ควรเน้นเทคนิควิธีการนำเสนอข้อมูลที่สนุกสนานน่าติดตาม	9
5. ควรเน้นจัดกิจกรรมเสริมในการแสดงนิทรรศการศิลปะเพื่อให้นักเรียนได้ ทดลองและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน	8

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 19

สิ่งที่ควรเน้นมากที่สุดในการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนวัยประถมศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) ควรเน้นการจัดที่สอดคล้องกับความรู้ในระบบกับการเรียนการสอนรายวิชาศิลปะศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ได้ด้วยตนเอง และ 2) ควรเน้นการนำเสนอด้วยสีสันทัน เพื่อสร้างความอยากรู้อยากเห็น มีความท้าทายและเชิญชวนให้น่าติดตาม ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 3) ควรเน้นภาพหรือสัญลักษณ์มากกว่าตัวหนังสือ หรือเป็นไปในรูปแบบของข้อมูลภาพผสมผสานกับข้อมูลบรรยายหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วม 4) ควรเน้นเทคนิควิธีการนำเสนอข้อมูลที่สนุกสนานน่าติดตาม และ 5) ควรเน้นจัดกิจกรรมเสริมในการแสดงนิทรรศการศิลปะเพื่อให้นักเรียนได้ทดลองและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน ตามลำดับ

ตารางที่ 20 ปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะ

ความคิดเห็น	ความถี่
1. ขาดแคลนงบประมาณที่เพียงพอต่อการจัด	12
2. ขาดความรู้ความเข้าใจในเทคนิคการจัดที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ	10
3. เวลาในการจัดนิทรรศการไม่เหมาะสม บางครั้งจะมีผลต่อจำนวนผู้เข้าชมงาน โดยเกิดจากปัญหาดังนี้ เช่น ฤดูกาล ปิดเทอม หรือ วันหยุดต่างๆ	8
4. ไม่มีความพร้อมในด้านสถานที่ อุปกรณ์ รวมถึงการหาผลงานที่ดี	5
5. ขาดความร่วมมือซึ่งกันและกันในหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากด้านผู้บริหาร	4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 20

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะพบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) ขาดแคลนงบประมาณที่เพียงพอต่อการจัด ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) ขาดความรู้ความเข้าใจในเทคนิคการจัดที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) เวลาในการจัดนิทรรศการไม่เหมาะสมบางครั้งจะมีผลต่อจำนวนผู้เข้าชมงาน โดยเกิดจากปัญหาดังนี้ เช่น ฤดูกาล ปิดเทอม หรือ วันหยุดต่างๆ 4) ไม่มีความพร้อมในด้านสถานที่ อุปกรณ์ รวมถึงการหาผลงานที่ดี และ 5) ขาดความร่วมมือซึ่งกันและกันในหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากด้านผู้บริหาร ตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 21 แนวทางแก้ไขสำหรับครูศิลปศึกษาที่ไม่สามารถจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนได้

ความคิดเห็น	ความถี่
1. ครูศิลปะควรจัดทัศนศึกษาเพื่อนำนักเรียนไปศึกษาในแหล่งความรู้ด้านศิลปะที่สำคัญต่างๆ	10
2. ครูศิลปะควรศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรือนิทรรศการศิลปะออนไลน์ซึ่งสามารถนำความรู้ใหม่ๆมาถ่ายทอดให้แก่นักเรียนได้ตลอดเวลา	9
3. ครูควรนำประสบการณ์การชมงานศิลปะมาบอกกล่าวแก่นักเรียน หรือนำวิดีโอ ภาพถ่าย ของการจัดนิทรรศการศิลปะจากแหล่งต่างๆให้นักเรียนดู	6
4. ครูควรทดลองจัดนิทรรศการศิลปะตามอัธยาศัยโดยมีการปรับปรุง การเปลี่ยนรูปแบบ การแก้ไขจุดบกพร่องโดยตลอด	5
5. การหาสถานที่ที่เหมาะสมกับการจัดใกล้เคียงโรงเรียน เช่น สวนสาธารณะ หรือการจัดร่วมกันระหว่างโรงเรียนเพื่อประหยัดด้านงบประมาณและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน	4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 21

แนวทางแก้ไขสำหรับครูศิลปศึกษาที่ไม่สามารถจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนได้ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเห็นว่า 1) ครูศิลปะควรนำนักเรียนออกไปเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะของหน่วยงานต่างๆหรือจัดทัศนศึกษาเพื่อไปศึกษาในแหล่งความรู้ด้านศิลปะที่สำคัญ ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) ครูศิลปะควรศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรือนิทรรศการศิลปะออนไลน์ซึ่งสามารถนำความรู้ใหม่ๆมาถ่ายทอดให้แก่นักเรียนได้ตลอดเวลา 3) ครูควรนำประสบการณ์การชมงานศิลปะมาบอกกล่าวแก่นักเรียนหรือนำวิดีโอ ภาพถ่าย ของการจัดนิทรรศการศิลปะจากแหล่งต่างๆให้นักเรียนดู 4) ครูควรทดลองจัดนิทรรศการศิลปะตามอัธยาศัยโดยมีการปรับปรุง การเปลี่ยนรูปแบบ การแก้ไขจุดบกพร่องโดยตลอด และ 5) การหาสถานที่ที่เหมาะสมกับการจัดใกล้เคียงโรงเรียน เช่น สวนสาธารณะ หรือการจัดร่วมกันระหว่างโรงเรียนเพื่อประหยัดด้านงบประมาณและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษา

ตารางที่ 22 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. ควรมีรูปแบบการจัดที่หลากหลาย มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และควรคำนึงถึงวัยของผู้ชมด้วย	11
2. ควรจัดเพื่อเป็นประโยชน์ในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ของเยาวชนให้เกิดผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้น	9
3. ควรนำนักเรียนไปร่วมพิธีเปิดนิทรรศการศิลปะในสถานที่ต่างๆเพื่อให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคย และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้	7
4. ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมหรือทำกิจกรรมที่ร่วมกัน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดกระบวนการพัฒนาทั้งด้าน ความรู้ ทักษะคิด และทักษะต่างๆ	5
5. ผู้สอนควรส่งเสริมให้นักเรียนในโรงเรียนได้มีโอกาสร่วมกันจัดนิทรรศการศิลปะภายในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 22

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 1) ควรมีรูปแบบการจัดที่หลากหลาย มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและควรคำนึงถึงวัยของผู้ชมด้วย ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ 2) ควรจัดเพื่อเป็นประโยชน์ในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ของเยาวชนให้เกิดผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้น 3) ควรนำนักเรียนไปร่วมพิธีเปิดนิทรรศการศิลปะในสถานที่ต่างๆเพื่อให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคย และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ 4) ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมหรือทำกิจกรรมที่ร่วมกัน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดกระบวนการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะคิด และทักษะต่างๆ และ 5) ผู้สอนควรส่งเสริมให้นักเรียนในโรงเรียนได้มีโอกาสร่วมกันจัดนิทรรศการศิลปะภายในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง “ การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ สรุปผลการวิจัยแบบสอบถามจากครูศิลปศึกษา และสรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยแบ่งการสรุปผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้คือ

1.1 การสรุปผลการวิจัยจากแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการวางแผน
2. ด้านการเตรียมงาน
3. ด้านการดำเนินการ
4. ด้านพิธีเปิดการแสดง
5. ด้านการประเมินผล
6. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1.2 การสรุปผลการวิจัยจากแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบัน

2. การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของเยาวชนไทยในปัจจุบัน
3. แนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา
4. สิ่งที่ต้องเน้นในการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา
5. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะ
6. แนวทางแก้ไขสำหรับครูศิลปศึกษาที่ไม่สามารถจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนได้

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1.1 สรุปผลการวิจัยจากแบบสอบถามของครูศิลปศึกษา

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัยสภาพทั่วไป

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการจัดนิทรรศการศิลปะ และไม่เคยจัดการจัดนิทรรศการศิลปะในโรงเรียน การนำนักเรียนออกไปเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะนอกสถานศึกษาโดยภาพรวมเกิดขึ้นแค่ปีละครั้ง และด้านตัวของครูเองมีความถี่ของการเข้าชมนิทรรศการศิลปะในพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์มากที่สุดในช่วงระหว่าง 1-5 ครั้ง แสดงให้เห็นว่า ด้านตัวครูศิลปศึกษานั้นยังขาดประสบการณ์ในการชมงานศิลปะ จึงส่งผลให้ขาดประสบการณ์ ขาดแรงบันดาลใจในการจัดนิทรรศการศิลปะในโรงเรียน การเรียนการสอนจึงไม่มีการพัฒนาและไม่มีการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษาในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการวางแผน

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดนิทรรศการศิลปะไว้อย่างชัดเจน

2. ด้านการเตรียมงาน

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการรวบรวมผลงานศิลปะที่จะใช้ในการจัดนิทรรศการศิลปะให้เพียงพอและเหมาะสมต่อลักษณะพื้นที่

3. ด้านการดำเนินการ

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการจัดวางผลงานศิลปะประเภทต่างๆให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่โดยเน้นความคล่องตัว ความเชื่อมโยงของเนื้อหา และความต่อเนื่องของการเรียนรู้ในการเข้าชมของกลุ่มเป้าหมาย

4. ด้านพิธีเปิดการแสดง

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการจัดพิธีกรเพื่อทำหน้าที่ในการกล่าวเปิดงานและบอกรายละเอียดในด้านต่างๆ เช่น วัตถุประสงค์ของการจัด ความเป็นมาของการจัด จำนวนของผลงาน และกิจกรรมเสริมต่างๆ ฯลฯ

5. ด้านการประเมินผล

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการแจกแบบประเมินแก่นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และสรุปผล

6. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านความรู้

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า นักเรียนจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความเป็นมา รูปแบบ และเทคนิคการสร้างผลงานศิลปะเพิ่มมากขึ้น

ด้านทัศนคติ

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การจัดนิทรรศการศิลปะปลูกฝังให้นักเรียนมีทักษะในการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง เพื่อจะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาต่อไปในอนาคต

ด้านทักษะ

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า นักเรียนมีทักษะด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มมากขึ้น และสามารถนำไปใช้ศึกษาเรียนรู้ในกลุ่มวิชาต่างๆได้

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการวางแผน

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาวิธีการจัดนิทรรศการศิลปะให้มีความหลากหลาย จากนั้นควรจัดทำโครงการเสนอผู้บริหารรวมทั้งผู้ที่มีความเกี่ยวข้องล่วงหน้าเพื่อวางแผน ประสานงาน และปรึกษาผู้บริหารเพื่อขอความร่วมมือ ความ

ช่วยเหลือ และการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆระหว่างการจัดนิทรรศการศิลปะ นอกจากนี้ควรมีการคำนวณระยะเวลาให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริง รวมทั้งควรวางแผนเกี่ยวกับงบประมาณเบื้องต้น

2. ด้านการเตรียมงาน

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดหาผลงานศิลปะจากแหล่งต่างๆ เช่น ผลงานศิลปะของ นักเรียน ของครู ของศิลปินในท้องถิ่น หรือจากผู้ที่ให้ความร่วมมือ เพื่อนำมาคัดสรรก่อนนำมาจัดแสดงนิทรรศการศิลปะ และประสานงานไปยังฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความช่วยเหลือด้านต่างๆ ควรมีการระดมความคิดและระดมกำลังกันเพื่อเตรียมขั้นตอนการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าโดยวิธีการต่างๆ และควรจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่มีความเหมาะสมต่อการจัดด้านต่างๆ

3. ด้านการดำเนินงาน

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า ควรจัดสถานที่ให้มีความน่าสนใจแก่ผู้พบเห็น และดำเนินการประชาสัมพันธ์การแสดงผลงานศิลปะให้มีความหลากหลายและเข้าถึงประชาชนในหลายๆกลุ่ม ควรมีการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เน้นราคาประหยัด และมีความแข็งแรงทนทานต่อสภาพอากาศ และควรจัดบริเวณทางเดินเข้าออกให้มีความคล่องตัว เน้นความสะดวกในการบริการด้านสถานที่อย่างชัดเจน เช่น ป้ายบอกทาง หรือมีสัญลักษณ์ในการบอกทิศทาง

4. ด้านพิธีเปิดการแสดง

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า ควรมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีชื่อเสียง ศิลปินในท้องถิ่น หรือบุคคลซึ่งเป็นที่รู้จักในประชาชนส่วนใหญ่มาเป็นประธานเปิดการแสดงนิทรรศการศิลปะอย่างเป็นทางการ ควรมีการนำการแสดงด้านดนตรีและนาฏศิลป์เข้ามามีส่วนในการเปิดการแสดงด้วย เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาศิลปศึกษา โดยอาจจะเป็นการแสดงของนักเรียน หรือจากหน่วยงานภายนอก ควรจัดผู้นำชมหรือผู้ที่มีความสามารถในการให้ความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะที่นำมาจัดแสดงแก่ผู้เข้าชมประจำในจุดต่างๆได้ และ ควรจัดพิธีกรเพื่อทำหน้าที่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญด้านต่างๆของการจัดนิทรรศการศิลปะ

5. ด้านการประเมินผล

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดทำแบบประเมินตามจุดประสงค์ที่วางไว้ โดยอาจทำแบบประเมินเฉพาะกลุ่ม เช่น สำหรับกลุ่มนักเรียนจะประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะของนักเรียนโดยตรง และสำหรับกลุ่มประชาชนทั่วไปที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะ โดยทำการแจกแบบประเมินแก่ผู้เข้าชมก่อนทำพิธีเปิดนิทรรศการ เพื่อรวบรวม

แบบประเมินไปวิเคราะห์และสรุปผล และควรมีการประชุมหลังจากเสร็จสิ้นการแสดงนิทรรศการทุกครั้ง นอกจากนั้นอาจจะมีการสังเกตการณ์ การซักถามความคิดเห็น หรือความพึงพอใจของผู้เข้าชมในระหว่างชมนิทรรศการศิลปะ

6. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน มี 3 ด้าน ดังนี้

ด้านความรู้

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นในกลุ่มสาระการเรียนรู้รายวิชาศิลปศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญ ประเภท ลักษณะของผลงาน วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งเทคนิควิธีการต่างๆเพิ่มมากขึ้น มีความรู้พื้นฐานสำหรับนำไปใช้ในการดูงานศิลปะ มีความรู้ความเข้าใจในการเปรียบเทียบลักษณะต่างๆของผลงานศิลปะแต่ละประเภท มีความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากในบทเรียน และได้รับประสบการณ์ทางสุนทรียะโดยตรงจากการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง

ด้านทัศนคติ

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า นิทรรศการศิลปะปลูกฝังนิสัยและพฤติกรรมที่อ่อนโยนสวยงามให้แก่ นักเรียน และสร้างประสบการณ์สุนทรียะให้แก่ นักเรียน ได้ทุกระดับชั้น สามารถทำให้นักเรียนค้นพบความ สามารถและความถนัดด้านศิลปะของตนเองได้ และปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ศิลปะต่างๆได้อย่างหลากหลาย

ด้านทักษะ

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า นักเรียนเกิดทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้ ทั้งทักษะในการคิด การวิเคราะห์ การสังเกต การเก็บรายละเอียดด้านต่างๆเพิ่มมากขึ้น มีทักษะในการวางแผนกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของตนเอง มีทักษะในการนำความรู้ที่ได้ไปศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งที่ได้เรียนรู้ต่างๆเพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาของตนเองในอนาคต และนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาความสามารถด้านศิลปะของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

1.2 สรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาตรี ในสาขาศิลปกรรม สาขาศิลปศึกษา สาขาการประถมศึกษา และ สาขาบริหารการศึกษา รวมทั้งระดับปริญญาโท สาขาศิลปศึกษา ส่วนใหญ่เป็นครูศิลปะระดับประถมศึกษา เจ้าหน้าที่ประจำหอศิลป์ อาจารย์สาขาวิชาศิลปศึกษา และ เจ้าหน้าที่ประจำพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้ ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานสูง ทำให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกิดการเชื่อมโยงด้านความรู้ต่างๆอย่างลงตัว

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นด้านการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา สรุปเป็นรายชื่อได้ ดังนี้

1. ความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบัน

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบันมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะปัจจุบันเด็กยังขาดความรู้ความเข้าใจในการชมงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในแง่ของการเรียนรู้ศิลปะตามความเข้าใจของเด็ก และในปัจจุบันยังมีคนเข้าชมนิทรรศการศิลปะในระดับเยาวชนน้อย จึงควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความคุ้นเคยในการเข้าชมนิทรรศการศิลปะมากขึ้น และเพื่อเป็นประโยชน์ในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ของนักเรียนสู่ระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของเยาวชนไทยในปัจจุบัน

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานและมีการลงทุนสร้างสื่อทางศิลปะที่นอกเหนือจากตัวอักษรบรรยายเพื่อให้ผู้ชมงานศิลปะได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการนำเสนอความรู้ที่น่าสนใจและไม่ทำให้ผู้ที่เข้าชมเกิดความเบื่อหน่าย มีความหลากหลายและมีความน่าสนใจมากขึ้น มีการพัฒนารูปแบบการจัดอย่างต่อเนื่อง การจัดที่ดึงดูดความสนใจของเยาวชนได้มากขึ้น และทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ด้านศิลปะได้มากยิ่งขึ้น

3. แนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และไม่มีขั้นตอนที่ยากซับซ้อน มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาและดึงดูดความสนใจของเด็กเพิ่มมากขึ้น ควรสร้างด้วยภาษาภาพมากกว่าตัวอักษรซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าการอ่านที่เป็นรูปแบบของตัวอักษร เด็กร่วมสนุก สัมผัส และ เล่นได้ ควรเป็นกิจกรรมที่เด็กได้มีส่วนร่วมและเป็นการจัดขึ้นในโอกาสต่างๆอย่างเหมาะสม ตามความพร้อมของแต่ละโรงเรียน เนื่องจากการที่จะเน้นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งคงไม่เหมาะสมกับทุกสภาพของโรงเรียนนั้นๆ

4. สิ่งที่ควรเน้นมากที่สุดในการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนวัยประถมศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรเน้นการจัดที่สอดคล้องกับความรู้ในระบบกับการเรียนการสอนรายวิชาศิลปศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ได้

ด้วยตนเอง เช่น เน้นการนำเสนอด้วยสีสันทันเพื่อสร้างความอยากรู้อยากเห็น มีความท้าทายและเชิญชวนให้น่าติดตาม เน้นภาพหรือสัญลักษณ์มากกว่าตัวหนังสือหรือเป็นไปในรูปแบบของข้อมูลภาพผสมผสานกับข้อมูลบรรยายหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วม เน้นเทคนิควิธีการนำเสนอข้อมูลที่สนุกสนานน่าติดตาม และเน้นจัดกิจกรรมเสริมในการแสดงนิทรรศการศิลปะเพื่อให้นักเรียนได้ทดลองและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน

5. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะ

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ขาดแคลนงบประมาณที่เพียงพอต่อการจัดขาดความรู้ความเข้าใจในเทคนิคการจัดที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ วันเวลาในการจัดนิทรรศการไม่เหมาะสม บางครั้งจะมีผลต่อจำนวนผู้เข้าชมงาน โดยเกิดจากปัญหาดังนี้ เช่น ฤดูกาล ปิดเทอม หรือ วันหยุดต่างๆ บางครั้งไม่มีความพร้อมในด้านสถานที่ อุปกรณ์ รวมถึงการหาผลงานที่ดี และขาดความร่วมมือซึ่งกันและกันภายในหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากด้านผู้บริหาร

6. แนวทางแก้ไขสำหรับครูศิลปะศึกษาที่ไม่สามารถจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนได้

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ครูศิลปะควรนำนักเรียนออกไปเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะของหน่วยงานต่างๆ หรือจัดทัศนศึกษาเพื่อไปศึกษาในแหล่งความรู้ด้านศิลปะที่สำคัญ หรือศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรือนิทรรศการศิลปะออนไลน์ซึ่งสามารถนำความรู้ใหม่ๆ มาถ่ายทอดให้แก่นักเรียนได้ตลอดเวลา ครูควรนำประสบการณ์การชมงานศิลปะมาบอกกล่าวแก่นักเรียน หรือนำวิดีโอ ภาพตัวอย่าง ของการจัดนิทรรศการศิลปะจากแหล่งต่างๆ ให้นักเรียนดู ควรมีการทดลองจัดนิทรรศการศิลปะตามอัตภาพโดยมีการปรับปรุง การเปลี่ยนรูปแบบ การแก้ไขจุดบกพร่องโดยตลอด โดยการหาสถานที่ที่เหมาะสมกับการจัดใกล้เคียงโรงเรียน เช่น สวนสาธารณะ หรือการจัดร่วมกันระหว่างโรงเรียนเพื่อประหยัดด้านงบประมาณและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า ควรมีรูปแบบการจัดที่หลากหลาย มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและควรคำนึงถึงวัยของผู้ชมด้วย เพื่อเป็นประโยชน์ในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ของเยาวชนให้เกิดผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้น ควรมีการนำนักเรียนไปร่วมพิธีเปิดนิทรรศการศิลปะในสถานที่ต่างๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคย และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมหรือทำกิจกรรมที่ร่วมกัน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดกระบวนการพัฒนาทั้ง

ด้าน ความรู้ ทักษะ ทักษะต่างๆ และควรส่งเสริมให้นักเรียนในโรงเรียนได้มีโอกาสร่วมกันจัดนิทรรศการศิลปะภายในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

2. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการศึกษาคำแนะนำการจ้ดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยได้นำการสรุปผลจากการวิจัยมาอภิปรายผลในด้านความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาและจากการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญ โดยอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับของวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 6 ด้าน ดังนี้คือ

1. ด้านการวางแผน

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดนิทรรศการศิลปะไว้อย่างชัดเจน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2546) ที่กล่าวว่า การจัดนิทรรศการนั้นต้องมีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ สามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการจัดนิทรรศการศิลปะในประเด็นต่างๆ ดังนี้ เช่น 1) ควรเลือกรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน 2) ควรมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและดึงดูดความสนใจของเด็กเพิ่มมากขึ้น 3) ควรสร้างด้วยภาษาภาพมากกว่าตัวอักษร ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าการอ่านที่เป็นรูปแบบของตัวอักษร เด็กร่วมสนุก สัมผัส และ เล่นได้ 4) ควรเป็นกิจกรรมที่เด็กได้มีส่วนร่วมและเป็นการจัดขึ้นในโอกาสต่างๆอย่างเหมาะสม และ 5) ควรจัดตามความพร้อมของแต่ละโรงเรียน เนื่องจากการที่จะเน้นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งคงไม่เหมาะสมกับทุกสภาพของโรงเรียนนั้นๆ

การวางแผนสำหรับจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษาจากทั้งครูศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญนั้น จะต้องมีความสอดคล้องกับการตอบสนองด้านการเรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษาด้วย ดังที่ โฆสิต อินทวงษ์ (2541) ได้กล่าวถึง นักจิตวิทยาชื่อ คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) ที่ได้เสนอแนวทางการวางแผนจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมี 5 ประเด็น คือ 1) ต้องทำให้เขาตื่นตน (Awareness) การมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เพื่อเพิ่มความรู้และภูมิปัญญา โดยการจัดการให้ข่าวสารข้อมูลที่จูงใจให้อยากเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นและเป็นข้อมูลเพื่อการจูงใจให้อยากเรียนรู้มากขึ้น 2) ต้องทำให้เขาสนใจ (Interest) ข้อมูลข่าวสารจำเป็นต้องกระจ่าง กระฉับ ประทับใจ และสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนให้มากที่สุด ข้อมูลจำเป็นต้องเฉพาะเจาะจง สนองความต้องการของเขาได้มากที่สุด 3) ต้องยอมให้มีการไตร่ตรอง (Evaluate) โดยขั้นของการไตร่ตรองนี้จะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะเกิดประโยชน์

ตอบสนองความสนใจและความต้องการของตนเอง 4) ต้องให้มีการทดลอง (Trial) ที่สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของตนเองได้อย่างดี เห็นประโยชน์ชัดเจน และ มีการตัดสินใจทดลองเข้าร่วมโครงการและปฏิบัติตามแนวทางที่ตนพึงพอใจ 5) ให้มีการรู้ทำและนำไปใช้ (Adoption) การให้ผู้เรียนรู้ทำนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองได้มากขึ้น เป็นการนำทฤษฎี (Theory) ไปสู่การปฏิบัติ (Practice) ได้อย่างมีคุณค่าและมีระบบ การประยุกต์และนำไปใช้ (Implementation) ในการพัฒนางาน ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์การเรียนรู้ปรับใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ในงานที่รับผิดชอบได้อย่างกระชับรัดกุมและเป็นระบบที่สามารถตรวจสอบประเมินได้

2. ด้านการเตรียมงาน

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการรวบรวมผลงานศิลปะที่จะใช้ในการจัดนิทรรศการศิลปะให้เพียงพอและเหมาะสมต่อลักษณะ ถ้าวรรวบรวมผลงานศิลปะได้น้อย อาจเกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น จำนวนผลงานน้อยไม่เหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ หรือถ้า ผลงานศิลปะมีมากเกินไปก็จะส่งผลต่อการจัดวางผลงานในพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่นเดียวกับ ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2546) ซึ่งกล่าวว่า ในด้านการเตรียมงานต้องมีการรวบรวมสื่อและวัสดุสิ่งของ สำหรับนำมาจัดนิทรรศการ ได้แก่ รูปภาพ ของจริง หุ่นจำลอง เอกสาร สิ่งพิมพ์ ฯลฯ เพื่อใช้ประกอบการจัดนิทรรศการจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยจัดเป็นหมวดหมู่และใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบนิทรรศการ การเตรียมการเพื่อกำหนดพื้นที่หรือขนาดของนิทรรศการ ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดงาน งบประมาณ ประเด็นเนื้อหา สื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ ขนาดพื้นที่ ฯลฯ การพิจารณาองค์ประกอบดังกล่าวทำให้ผู้จัดทราบถึงขนาดของนิทรรศการ และที่สำคัญคือต้องคำนึงถึงสมรรถนะของตนเองว่าทำได้ระดับใด

สอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ซึ่งมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะในประเด็นต่างๆ ซึ่งส่งผลในด้านการเตรียมงาน ดังนี้ เช่น 1) ขาดแคลนงบประมาณที่เพียงพอต่อการจัด 2) ขาดความรู้ความเข้าใจในเทคนิคการจัดที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ระยะเวลาในการจัดนิทรรศการไม่เหมาะสม บางครั้งจะมีผลต่อจำนวนผู้เข้าชมงาน โดยเกิดจากปัญหาดังนี้ เช่น ฤดูกาล ปิดเทอม หรือ วันหยุดต่างๆ 4) ไม่มีความพร้อมในด้านสถานที่ อุปกรณ์ รวมถึงการหาผลงานที่ดี และ 5) ขาดความร่วมมือซึ่งกันและกันในหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากด้านผู้บริหาร สิ่งเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอุปสรรคในขั้นตอนของการเตรียมงานได้

3. ด้านการดำเนินงาน

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการจัดวางผลงานศิลปะประเภทต่างๆให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่โดยเน้นความคล่องตัว ความเชื่อมโยงของเนื้อหา และความ

ต่อเนื่องของการเรียนรู้ในการเข้าชมของกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากการดำเนินโดยส่วนใหญ่จะเน้นการจัดวางผลงานศิลปะให้เหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ เพราะผลงานศิลปะที่จะนำมาจัดในนิทรรศการนั้นๆ ในแต่ละครั้งอาจจะเป็นการจัดแบบเจาะจง คือ ต้องการจัดเป็นประเภทเดียวกันทั้งหมด หรือ การจัดแบบผสมผสานโดยการนำผลงานศิลปะประเภทต่างๆ มาแสดงร่วมกัน ซึ่งอาจจะมีการจัดเป็นห้องหรือจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อให้ง่ายต่อการเชื่อมโยงการเรียนรู้ เช่นเดียวกับ พยุงศักดิ์ ประจุกศิลป์ (2531) ที่กล่าวว่า การจัดวางในนิทรรศการศิลปะมีหลักการเช่นเดียวกับงานศิลปะทั่วไป แต่ที่สำคัญคือต้องเหมาะสมในด้านรูปแบบและเนื้อหาเกี่ยวกับงานที่จัดขึ้น เช่น การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษาจะต้องเน้นอะไรเป็นพิเศษจึงจะสามารถทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านของผู้เชี่ยวชาญนั้นมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการดำเนินการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนวัยประถมศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) ควรเน้นการจัดที่สอดคล้องกับความรู้ในระบบกับการเรียนการสอนรายวิชาศิลปศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ได้ด้วยตนเอง 2) ควรเน้นการนำเสนอด้วยสีสัน เพื่อสร้างความอยากรู้อยากเห็น มีความท้าทายและเชิญชวนให้น่าติดตาม 3) ควรเน้นภาพหรือสัญลักษณ์มากกว่าตัวหนังสือ หรือเป็นไปในรูปแบบของข้อมูลภาพผสมผสานกับข้อมูลบรรยายหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วม 4) ควรเน้นเทคนิควิธีการนำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจน่าติดตาม 5) ควรเน้นจัดกิจกรรมเสริมในการแสดงนิทรรศการศิลปะเพื่อให้นักเรียนได้ทดลองและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน

4. ด้านพิธีเปิดการแสดง

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการจัดพิธีกรเพื่อทำหน้าที่ในการกล่าวเปิดงานและบอกรายละเอียดในด้านต่างๆ เช่น วัตถุประสงค์ของการจัด ความเป็นมาของการจัด จำนวนของผลงาน และกิจกรรมเสริมต่างๆ ฯลฯ ในส่วนของพิธีเปิดการแสดงนั้น พิธีกรจะทำหน้าที่ในการชี้แจงรายละเอียดด้านต่างๆ ของการจัดนิทรรศการให้ผู้เข้าชมได้รับรู้ก่อนเปิดงานอย่างเป็นทางการ เป็นการสร้างจุดสนใจแก่ผู้เข้าชม และทำให้ผู้เข้าชมได้ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของนิทรรศการที่จัดขึ้นในครั้งนั้นๆ ซึ่งนอกจากควรจะมีพิธีกรซึ่งทำหน้าที่ในการดำเนินรายการในด้านต่างๆ แล้ว ในขั้นของการนำเสนอส่วนตรงนี้ พฤทธิพงษ์ เล็กศิริรัตน์ (2529) กล่าวว่า ควรจะมีกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ คือ การสาธิต การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การอภิปราย การโต้ว่าที่ การฉายภาพยนตร์ การฉายสไลด์ การอธิบายและตอบคำถามของผู้ชม การประชาสัมพันธ์ในงาน การอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น การชี้แจงเส้นทางจราจร การแนะนำสถานที่ที่จะไปชมนิทรรศการว่าที่ใดจัดแสดงเรื่องอะไร การรักษาความปลอดภัย การปฐม

พยาบาล ดังนั้นในขั้นนี้ผู้จัดนิทรรศการจะต้องจัดเตรียมบุคคลต่างๆประจำที่ที่มีการจัดแสดงให้พร้อม เป็นต้น

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ในขั้นพิธีเปิดการแสดงนั้นควรมีการจัดกิจกรรมเสริม เพื่อสร้างความอยากรู้อยากเห็น เกิดความท้าทายและเชิญชวนให้นำติดตาม เช่น จัดเป็นซุ้มในรูปแบบต่างๆที่สวยงาม มีความน่าค้นหา หรือจัดเป็นเกมส์เพื่อให้เด็กได้ตามหาคำตอบจากมุมต่างๆ แต่ควรคำนึงด้านระยะเวลาในความสนใจของเด็กด้วย โดยการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งไม่ควรใช้เวลาจนเกินไป มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ทุกสถานการณ์

5. ด้านการประเมินผล

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการแจกแบบประเมินแก่นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และสรุปผล เนื่องจากการจัดกิจกรรมจะมีความเหมาะสมหรือมีความสมบูรณ์มากน้อยเพียงใดนั้นจำเป็นต้องศึกษาความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายนั้นๆด้วย จึงจะสามารถรับรู้ได้ว่าการจัดนิทรรศการในครั้งนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ และควรปรับปรุงในด้านใด ซึ่งสอดคล้องกับ ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2546) ที่กล่าวว่า การประเมินผลการจัดนิทรรศการ คือ การตรวจสอบผลการจัดนิทรรศการเพื่อให้ทราบถึงข้อดีและข้อเสียในการดำเนินงาน และเป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดนิทรรศการในครั้งต่อไปให้ดีขึ้น ซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการวัดคุณภาพและผลสำเร็จของการจัดนิทรรศการจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ การประเมินผลการจัดนิทรรศการควรทำการประเมินทั้งในส่วนผู้จัดนิทรรศการและผู้เข้าชมนิทรรศการ สำหรับวิธีการประเมินผลนั้นสามารถทำได้ 2 รูปแบบ คือ การประเมินผลอย่างเป็นทางการ และประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ

สำหรับการวัดและประเมินผลการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาจัดเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติของผู้เรียนว่าเป็นไปตามมาตรฐานและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การวัดและประเมินผลจะเน้นการประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการประเมินตนเอง ทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ และ ทักษะคิด เพื่อพัฒนาการแสดงออกทางศิลปะในวัยเด็ก เน้นการประเมินกระบวนการเพื่อพัฒนาสภาพจิตใจที่งดงาม มีรสนิยม มีสมาธิ แต่จะไม่เน้นการประเมินผลงานเป็นเลิศ (สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้, 2547)

6. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน

ด้านความรู้

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า นักเรียนจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความเป็นมา รูปแบบ และเทคนิคการสร้างผลงานศิลปะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ วิวรรณ จันท์เทพย์ (2548) ที่กล่าวว่า การจัดนิทรรศการเป็นสื่อกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของ

ผู้ชมได้ดี เนื่องจากการใช้สื่อหลายชนิดและวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย ทำให้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ได้หลายด้าน การเข้าร่วมกิจกรรมประเภทนิทรรศการนั้นมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้แตกต่างจากการเรียนรู้ในห้องเรียนทั่วไปในเรื่องของควมมีอิสระตามความต้องการที่จะเรียนรู้ของแต่ละคน เบนจามิน บลูม (Bloom, 1956) กล่าวว่า การเรียนรู้มีผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนไป การเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจ คือ พฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า และการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น ผู้ชมสามารถเกิดการเรียนรู้ด้านนี้ได้จากสื่อหรือวิธีการนำเสนอที่หลากหลายในงานนิทรรศการ ไม่ว่าจะเป็น รูปภาพ หุ่นจำลอง ของจริง ของตัวอย่าง แผนภูมิ แผนสถิติ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในงานนิทรรศการ เช่น การตอบปัญหา การแสดงละคร การบรรยาย การอภิปราย เป็นต้น

ในด้านของผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบันมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความคุ้นเคยในการเข้าชมนิทรรศการศิลปะมากขึ้น และเพื่อเป็นประโยชน์ในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ของนักเรียนสู่ระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในการชมนิทรรศการนั้น วิวรรณ จันทร์เทพย์ (2548) กล่าวว่า การจัดแสดงนิทรรศการแต่ละครั้งผู้ชมจะเกิดการเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆดังนี้ เช่น 1) ผู้ชมหรือผู้เรียน เนื่องจากแต่ละคนมีความแตกต่างกันในหลายๆด้าน วุฒิภาวะและความพร้อม เพศ สถิติปัญหา อารมณ์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี สภาพสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ ประสบการณ์ ระดับการศึกษา ความสนใจ 2) เนื้อหาบทเรียนและกิจกรรม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับเนื้อหาและกิจกรรมในการจัดนิทรรศการ ความยากง่ายของเนื้อหา ความหมายของเนื้อหา ความสอดคล้องของเนื้อหาต่อกิจกรรม ความยาวของเนื้อหา 3) เทคนิคการนำเสนอ การนำเสนอที่ดีควรมีขั้นตอนต่อเนื่องสร้างความสนใจมาจกขั้นตอนการวางแผน ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การตั้งวัตถุประสงค์ การเลือกเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สถานที่ สื่อ บรรยากาศ ความชัดเจนถูกต้อง ความคล่องแคล่ว และความพร้อม

ด้านทัศนคติ

ครูศิลปะศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การจัดนิทรรศการศิลปะเป็นการปลูกฝังนิสัยและพฤติกรรมที่อ่อนโยนสวยงามให้แก่นักเรียน ซึ่งเบนจามิน บลูม (Bloom, 1956) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้านเจตคติ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือความรู้สึก ทำให้ผู้ชมเกิดความพอใจ เกิดความซาบซึ้ง และเห็นคุณค่า เกิดความศรัทธามีค่านิยม เกิดความภาคภูมิใจ ผู้ชมสามารถเกิดการเรียนรู้ด้านนี้จากนิทรรศการได้ดี สอดคล้องกับ David Burton (2004) ที่กล่าวว่า การจัดนิทรรศการศิลปะ คือ กระบวนการกระตุ้นการทำงาน

ร่วมกันกับผู้อื่นๆ เป็นการจุดประกายให้เกิดความเข้าใจ และสามารถสร้างสรรค์งานกับผู้อื่นตั้งแต่ ส่วนบุคคลจนไปสู่สังคมได้ ครูศิลปะควรเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน การจัดการศึกษาด้วยการเรียนรู้ทักษะ โดยมีจุดประสงค์ในการจัดนิทรรศการ คือ นักเรียนจะมีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับความหมายและการจัดกิจกรรมศิลปะในสังคมของพวกเขา และมีโอกาสที่จะได้จัดนิทรรศการที่ใหญ่ขึ้นซึ่งจะมีผลต่อวิชาศิลปะศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนโดยตรงอีกด้วย

ในด้านผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การจัดนิทรรศการศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบันมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะปัจจุบันเด็กยังขาด ความรู้ความเข้าใจในการชมงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในแง่ของการเรียนรู้ศิลปะตาม ความเข้าใจของเด็ก และในปัจจุบันยังมีคนเข้าชมนิทรรศการศิลปะในระดับเยาวชนน้อย จึงควรมี การส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความคุ้นเคยในการเข้าชมนิทรรศการศิลปะมากขึ้น

ด้านทักษะ

ครูศิลปะศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การจัดนิทรรศการศิลปะส่งผล ให้นักเรียนมีทักษะในการเรียนรู้ศิลปะได้ด้วยตนเอง ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาในด้านพฤติกรรม การ เรียนรู้ของมนุษย์นั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้โดยการใช้ประสาทสัมผัสในด้านต่างๆ ดังที่ บลูม (Bloom, 1956) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้านกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส คือการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเกี่ยวกับทักษะ หรือความชำนาญในการใช้กล้ามเนื้อหรืออวัยวะต่างๆ ในการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะ เป็นทักษะในการพูด การอ่าน การเขียน การเล่นดนตรี กีฬา ฟุตบอล การคำนวณที่ สามารถทำได้อย่างคล่องแคล่วจนเล็ดลอดเป็นธรรมชาติ ดังนั้น การที่นักเรียนจะเกิดทักษะในการ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้นั้น จะต้องใช้ประสาทสัมผัสด้านต่างๆ ด้วยตนเองให้มากที่สุด จึง จะเกิดเป็นทักษะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้ สอดคล้องกับในส่วนของ พฤติ พงษ์ เล็กศิริรัตน์ (2529) ที่กล่าวเกี่ยวกับแนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อพัฒนาทักษะการ เรียนรู้ด้านต่างๆ ของนักเรียนวัยประถมศึกษาไว้ ดังนี้ คือ 1) ควรเป็นการให้การศึกษาอย่างหนึ่ง แก่ นักเรียนโดยไม่ต้องมีครูมาบรรยายให้ฟัง 2) ทำให้การเรียนการสอนมีคุณค่าขึ้นโดยการสอดแทรก เนื้อหาของบทเรียนต่างๆ ที่ครูสอน 3) ชักชวนให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน (MOTIVATION) เพราะเป็นการเร้าใจให้เกิดการอยากเรียนและมีความสนใจเข้าใจในเนื้อหาของ วิชาที่สอน 4) ทำให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ เพราะเป็นการให้เนื้อหาวิชาที่เรียนทั้งทางตา ทางหู และ การสัมผัส 5) สร้างเสริมความรับผิดชอบของกลุ่ม ของแต่ละบุคคล เพราะการให้ เด็กได้มีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการด้วยจะเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสทำงานร่วมกับผู้อื่น และเผชิญประสบการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะการจัดการจัดนิทรรศการศิลปะ

จากข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูศิลปศึกษา (หน้า 161-163) และผู้เชี่ยวชาญ (หน้า 165) แสดงให้เห็นว่าประเด็นต่างๆล้วนมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนทั้งสิ้น มีการเชื่อมโยงสู่ระบบการเรียนการสอนรายวิชาศิลปศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมให้เด็กระดับประถมศึกษาเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย วุฒิภาวะของเด็ก และการศึกษาพัฒนาการเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดองค์ความรู้เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง (จรรยา สุวรรณทัต, 2526) ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะระดับชั้นประถมศึกษาเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ และตระหนักในคุณค่าซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ดังนั้น นิทรรศการศิลปะจึงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรง ทั้ง ด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง แสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาการกระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด และสามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพและสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข (สำนักมาตรฐานการศึกษา, 2547)

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการจัดนิทรรศการศิลปะของโรงเรียนในภาคต่างๆ เนื่องจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะในโรงเรียน รวมทั้งครูศิลปะขาดความรู้ความสามารถในการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม

3.2 ควรมีการศึกษาลักษณะการจัดการจัดนิทรรศการศิลปะสัญจร หรือนิทรรศศิลปะเคลื่อนที่ ซึ่งอาจจะเป็นกรณีศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้ หรือสถาบันที่ส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะของเยาวชนโดยตรง เพื่อเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะของเยาวชนในสังคมต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ, สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ. ในหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544, 2544.
- กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, การพัฒนาศักยภาพเยาวชนด้วย กระบวนการศิลปะการแสดงร่วมสมัยบูรณาการร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. งานวิจัย, 2547
- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาศึกษาและพัฒนาศึกษา, รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ของครูต้นแบบ (ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พศ.2542). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัท ดับบลิว เจ พร็อพเพอร์ตี้, 2547.
- กรมวิชาการ, การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กองวิจัยการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2545.
- ไผ่เชิด อินทวงษ์. พฤติกรรมการเรียนรู้และกระบวนการคิดของมนุษย์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.
- จันทร์ มาศสุพงศ์. หลักการจัดนิทรรศการ. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์, 2540.
- จิรา จงกล. พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ปริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.
- จุฑารัตน์ วิทยา. การแสดงศิลปกรรมของนักเรียนสาธิตจุฬาฯครั้งที่ 5 : การศึกษาศิลปะครบ วงจร. ครุศิลป์ 4 ชุดรวมบทความ เล่มที่ 8 ศิลปศึกษาศึกษาศิลปะ : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- จุฬินทิพา ชนะพลไกร. ความคิดเห็นของผู้ใช้บริการแหล่งการเรียนรู้ตามอักษาศึกษาเกี่ยวกับ นิทรรศการของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ โรงเรียน ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- จรรยา สุวรรณทัต. ธรรมชาติของเด็กวัยประถมศึกษา. ประชาชาติศึกษา(พฤศจิกายน), 2526.
- ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล. จิตวิทยาศิลปะศึกษา. กรุงเทพมหานคร : แปลน พับลิชชิ่ง, 2533.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ. การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. เดลินิวส์ (15 พฤศจิกายน), 2549.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ. รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย. ภาควิชา ศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

- ชัยขงค์ พรหมวงษ์. กระบวนการสันนิเวนาการและระบบสื่อการสอน. ในเอกสารชุดการสอนชุด
วิชาเทคโนโลยีและสื่อการศึกษา เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1-5. นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช, 2526.
- ชิดขงค์ ส.นันทนาเนตร. การเรียนรู้ผู้ใหญ่ในสหัฐวรรษ : การเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง.
กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534.
- ไชยขงค์ กงศรี. เอกสารประกอบการสอนหลักการและเทคนิคการจัดนิทรรศการ. ฝ่ายวิชาการ
คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- เชาวลิต ตนานนท์ชัย. การเรียนรู้ด้วยตนเอง : การเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับสังคมปัจจุบัน. สยามรัฐ
(17 มีนาคม), 2547.
- ฐากร เหมะรัตน์. ศิลปะบนป้ายนิเทศ. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
2549.
- จิตติสันต์ พากย์สุชี. ผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่มีต่อ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต, สาขาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และ นาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ณรงค์ สมพงษ์. สื่อเพื่อการส่งเสริมและเผยแพร่. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,
2535.
- เดลินิวส์. การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. ฉบับที่ 20853 [หน้าที่ 27]
(16 พฤศจิกายน), 2549.
- ดำรง วงศ์อุปราช. หอศิลป์ในประเทศไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. ในเอกสารประกอบการ
เสวนา เรื่อง หอศิลป์ในประเทศไทย : มุมมองต่างๆ ฝ่ายวิจัยและภาควิชาทัศนศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ทน เขตกัน. นวัตกรรมการศึกษา เทคนิคการสอนศิลปะอย่างสร้างสรรค์โดยเน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ธารอักษร, 2550.
- ทองจันทร์ หงส์ดรามภ์. ทักษะการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญญาเป็นหลัก.
กรุงเทพมหานคร : หน่วยแพทยศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ทินกร บัวพล. คุณค่าแท้ของศิลปศึกษา. ครุศิลป์ 3 ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับที่ 3 , 2533.
- ทวีศักดิ์ บุญสิน. การดูงานศิลปะ. ในรวมบทความวิทยุรายการวัฒนธรรมไทยสถาบันวัฒนธรรม
ศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2549.

- ธวัชชานนท์ ตาไชสง. หลักการศิลปะ. กรุงเทพมหานคร : วาดศิลป์, 2549.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. นิทรรศการและการจัดการแสดง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2537.
- นวัตกรรมการศึกษา, เทคนิคสอนศิลปะอย่างสร้างสรรค์โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ผู้เรียนและการพัฒนาผลงานทางวิชาการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ธารอักษร, 2550.
- นันทกาญจน์ ชินประหัยฐ์. การพัฒนาเทคนิคและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลในการวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกิจกรรมโครงการงานของนักเรียนระดับประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- นันทวัลย์ ตั้งพรประเสริฐ. สภาพและปัญหาการจัดนิทรรศการศิลปะ ตามการรับรู้ของอาจารย์และนักศึกษาศิลปหัตถกรรม ในสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในอาชีวศึกษาภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และ นาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- นิตยา คชภักดี. ขั้นตอนการพัฒนาของเด็กปฐมวัยตั้งแต่ปฏิสนธิ - 5 ปี. สถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร, 2543.
- นิพนธ์ สุขปรีดี. โสตทัศนศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพร่พิทยา, 2521.
- นิรมล ติธธสาร สวัสดิบุตร. ศิลปะศึกษากับครูประถม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ติธธสาร, 2525.
- บัณฑิตศึกษา, ประมวลสาระชุดวิชาทักษะและประสบการณ์พื้นฐานสำหรับเด็กประถมศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536.
- บันลือ พฤกษ์วัน. วรรณกรรมกับเด็ก. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- บันลือ พฤกษ์วัน. การประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. สถิติวิจัย 1. กรุงเทพมหานคร : ฟิสิกส์เซ็นเตอร์การพิมพ์, 2527.
- บุญศรี พรหมมาพันธุ์ และ จันตรี คุปตะวาทีน. การประเมินการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑสถานเด็ก กรุงเทพมหานคร. ในบทความวิจัย, 2549.
- ประคอง วรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. พิพิธภัณฑศึกษา. พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
เจ้าสามพระยา, 2530.
- ประพันธ์ ชัยเจริญ. เทคนิคการผลิตสื่อการสอน. กรุงเทพมหานคร : วัชรินทร์การพิมพ์, 2521.
- ประพนธ์ ผาสุขยืด. นวัตกรรมการเรียนรู้สู่การศึกษาที่แท้. [ออนไลน์]. 2551.
แหล่งที่มา : www.kmi.or.th. [24 ธันวาคม 2551].
- ประเทิน มหาจันทร์. ศิลปะในโรงเรียนประถม. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์, 2531.
- ประเสริฐ ศิลรัตน์. การออกแบบนิทรรศการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลีปประภา, 2546.
- เป็รื่อง กุมท. เทคนิคการจัดนิทรรศการ. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส, 2526.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2546.
- ปิยวัฒน์ นนทเวชช์. การออกแบบเรขศิลป์ของสภาพแวดล้อมทางสื่อนิทรรศการเพื่อการศึกษา
สำหรับเด็กอายุ 6-12 ปี โดยอาศัยแนวทางของ เอ็ดการ์ เดล. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาคณิตศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2545.
- ปุลณรัตน์ พิชญไพบูลย์. นวัตกรรมศิลปะศึกษา : จากทฤษฎีการเรียนรู้สู่การประยุกต์ใช้. ศิลปะศึกษา
จากทฤษฎีสู่การสร้างสรรค์ ชุกรวมบทความ เล่มที่ 19. กรุงเทพมหานคร : บริษัทด้าน
สุทธาการพิมพ์, 2547.
- ผดุง พรหมมูล. เทคนิคและวิธีการสอนศิลปะในระดับประถมศึกษา. เอกสารศิลปะศึกษา ฟิลิ่ง 12 .
(มกราคม- กุมภาพันธ์ 2531). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กระดาศสา, 2531.
- พิพิธภัณฑการการเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม), การจัดนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้. [ออนไลน์].
2552. แหล่งที่มา : www.ndmi.or.th. [15 มกราคม 2552].
- พิพิธภัณฑเด็กกรุงเทพมหานคร, การจัดนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้. [ออนไลน์]. 2552.
แหล่งที่มา : www.bkkchildrenmuseum.com. [15 มกราคม 2552].
- เพ็ญพรรณ เจริญพร. พิพิธภัณฑสถานวิทยา. ในเอกสารประกอบการสอน ภาควิชาโบราณคดี
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, นิทรรศการ (หน้าที่ 47), 2525.
- พยงค์ศักดิ์ ประจุศิลป์. การออกแบบสำหรับนิทรรศการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ส.ศิริการพิมพ์, 2531.
- พฤติพงษ์ เล็กศิริรัตน์. การออกแบบสื่อการสอน. กรุงเทพมหานคร. โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์, 2529.
- มรุรา จึงอยู่สุข. ศิลปะศึกษากับการจัดนิทรรศการ. ในรวมบทความศิลปะศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- รัฐพงศ์ เทียมทองใบ. พิพิธภัณฑการการเรียนรู้แห่งชาติ มิติใหม่พิพิธภัณฑไทยทำเรื่องเรียนเป็นเรื่อง
สนุก. มติชน (21 ธันวาคม), 2550.

- ลาวัญย์ ทองมนต์, ศิริยุภา พูลสุวรรณ, วิชัย วงษ์ใหญ่, และ มนัส บุญประกอบ. รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนในระดับ ประถมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (เมษายน- กันยายน), 2550.
- วิฒนะ จุฑะวิภาต. การจัดนิทรรศการ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์, 2526.
- วาสนา ชาวหา. สื่อการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2533.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. พิพิธภัณฑศิลป์ให้อะไรกับประชาชน ประชาชนได้อะไรจากพิพิธภัณฑศิลป์ ในโลกศิลปะ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ, 2539.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์. ศิลปะในโรงเรียนประถม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2529.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์. ศิลปะเป็นมรดกสำคัญ. วารสารครุศาสตร์ 22 (กรกฎาคม-กันยายน), 2536.
- วิวรรณ จันท์เทพย์. การจัดแสดงและนิทรรศการ. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, 2548.
- วุฒิ วัฒนสิน. ศิลปะระดับมัธยมศึกษา. แผนกวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2541.
- ศรีเรื่อน แก้วกั้งวาล. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ศรินทิรา ปัทมาคม. ความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑท้องถิ่น ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการใช้ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับ การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ศรินันท์ สามัญ. การเรียนรู้ด้วยตนเอง. วารสารราชมนู, 2541.
- ศิริลักษณ์ ศรีกมล. เด็ก...ศิลปศึกษา...เด็ก. ครุศิลป์ 4 ในรวมบทความเล่มที่ 8 ศิลปศึกษาศึกษา ศิลปะ. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ศิริวัฒน์ แสนเสริม. ความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญทางพิพิธภัณฑศิลป์ และนักวิชาการ ศิลปศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑศิลป์ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และ นาฏศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สงวน รอดบุญ. ศิลปะกับมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2534.
- สถาบันวิทยาการการเรียนรู้(National Institute for Brain-based Learning –NBL), เมื่อโลกเปลี่ยนไป การศึกษาเด็กไทยต้องก้าวทัน. [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา : www.nbl.or.th. [21 ธันวาคม 2552].

สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, การจัดนิทรรศการศิลปะ. [ออนไลน์]. 2552.

แหล่งที่มา : www.culture.pn.psu.ac.th. [4 มกราคม 2552].

สมคิด อิศระวัฒน์. การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning). วารสารการศึกษา
นอกระบบ , 2532.

สมคิด อิศระวัฒน์. ในรายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย. ภาควิชา
ศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

สมคิด อิศระวัฒน์. การเรียนรู้ด้วยตนเอง : กลวิธีสู่การศึกษาเพื่อความสมดุล. วารสารครุศาสตร์ปีที่
27 ฉบับที่ 1 (ก.ค.-ต.ค.), 2541.

สมชาย ฐิติรัตน์อัศว. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้. [ออนไลน์]. 2551.

แหล่งที่มา : www.nfe.go.th. [15 ตุลาคม 2551].

สิริรัตน์ สัมพันธ์ชูทศ. ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาในระบบการศึกษา
ทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2540.

สันติ คุณประเสริฐ. ปฏิรูปการจัดกิจกรรมทางศิลปศึกษา ศึกษาสถานที่ไม่ใช่ทัศนศึกษาฐาน.
ศิลปศึกษาจากทฤษฎีสู่การสร้างสรรค์. ชุดรวมบทความเล่มที่ 19. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท ด่านสุทธาการพิมพ์, 2547.

สันติ คุณประเสริฐ. ศิลปะเพื่อชีวิต. ในเอกสารประกอบการสอนวิชาการบริหารศิลปศึกษา
สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

สันทัต ภิบาลสุข และ พิมพ์ใจ ภิบาลสุข. การใช้สื่อการสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พีระพรรณ, 2525.

สุชาติ เกาทอง. ทัศนศิลป์กับมนุษย์ การสร้างสรรค์และสุนทรียภาพ. นนทบุรี : บริษัท
ไทยร่วมเกล้า, 2547.

สุรัชย์ เอกพลากร. หอศิลป์ (Art Gallery). คู่มือหอศิลป์จามจุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุรัชย์ พิงชัยภูมิ. หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร Bangkok Art and Culture Centre
เพื่ออาร์ติสต์ เพื่อประชาชน. ผู้จัดการรายวัน (15 ตุลาคม), 2551.

สุรางค์ ไคว่ตระกูล. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537

สุรกุล เจนอบรม. การเรียนรู้ด้วยตนเอง : นวัตกรรมทางการศึกษาที่ไม่เคยเก่า นวัตกรรมเพื่อ
การเรียนการสอน. ในเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเนื่องในวันคล้าย
สถาปนา, 2532

สุลักษณ์ ศรีบุรี. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะกับชีวิตเพื่อส่งเสริมให้เกิดความชื่นชม.
สารพัฒนาหลักสูตร. ปีที่ 11 ฉบับที่ 107 (ตุลาคม-พฤศจิกายน), 2534.

- สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. 20 วิธีจัดการเรียนรู้ : การเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, 2545.
- สุวรรณา ยหะกร. ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาและนักศึกษาผู้ใหญ่เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการ ขึ้นนำตนเองใน โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- สุจิตร์นิทรศการ, มายด์ไดอารี่, 2551.
- สุจิตร์นิทรศการ, ศิลปกรรมร่วมสมัยภูผาสู่อันดามัน. ขอนแก่น : โรงพิมพ์แอนนาออฟเซต, 2551.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ในรายงานการวิจัย เรื่อง พิพิธภัณฑ : ขุมพลังแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ. นนทบุรี : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2544.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, การสรรหาและยกย่องแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้นแบบ.
[ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา : www.thaiwisdom.org. [15 ตุลาคม 2551].
- หอศิลป์เจ้าฟ้า, การจัดนิทรรศการศิลปะ [ออนไลน์]. 2552. แหล่งที่มา : www.artbangkok.com.
[4 มกราคม 2552].
- หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร, การจัดนิทรรศการศิลปะ [ออนไลน์]. 2552.
แหล่งที่มา : www.bacc.or.th. [4 มกราคม 2552].
- หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ, การจัดนิทรรศการศิลปะ. [ออนไลน์].
2552. แหล่งที่มา : www.queengallery.org/th. [12 มกราคม 2552].
- หอศิลป์จามจุรี, การจัดนิทรรศการศิลปะ. [ออนไลน์]. 2552.
แหล่งที่มา : www.jamjureegallery.org. [12 มกราคม 2552].
- หอศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากรวังท่าพระ, การจัดนิทรรศการศิลปะ. [ออนไลน์]. 2552.
แหล่งที่มา : www.su.ac.th/html_galleries/galleries_1.asp - 31k. [12 มกราคม 2552].
- องค์การพิพิธภัณฑวิทยาศาสตร์แห่งชาติ, การจัดนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง.
[ออนไลน์]. 2552. แหล่งที่มา : www.nsm.or.th. [15 มกราคม 2552].
- อริยพร คุโรดะ. สาระความรู้หลักในศิลปศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ฉบับที่ 2-3 (เมษายน – กันยายน), 2550.
- อัญชลีรัตน์ มิลินทสุด. การศึกษการใช้พิพิธภัณฑเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน ศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และ นาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

- อาทิตยา จันทะวงษ์. บทบาทของหอศิลปะแห่งชาติในการเผยแพร่ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย.
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล,
 2540.
- อุบล ตู้จินดา. หลักและการสอนศิลปะ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532.
- โอภาส บุญครองสุข. เราจะสอนศิลปะศึกษาให้เด็กเกิดสุนทรียภาพตามแนวปรัชญาใด. ศิลปศึกษา
 ศึกษาศิลปะ (ครุศิลป์ 4) ชุดรวมบทความเล่มที่ 8. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- อำไพ ตีรณสาร. ขยายมุมมองการเรียนรู้ศิลปะ. วารสารครุศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 1
 (กรกฎาคม-กันยายน). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ภาษาอังกฤษ

- Bloom, B. S. Taxonomy of Education Objectives, He Classification of Educational Goal-
 Handbook I. Cognitive Domain New York : McKay, 1956.
- Boud, D. Towards Student Responsibility for Learning. Developing Student Autonomy in
 Learning, 1982.
- Brookfield, S. D. Self-Directed Adult Learning : A Critical Paradigm . Adult Education
 Quarterly, 1984.
- Candy, P. C. Self-Directed for Lifelong Learning : A Comprehensive Guide to Theory
 and Practice San Francisco. California : Jossey, 1991.
- Coss, K. P. Adult as Learners : Increasing Participation and Facilitating Learning.
 San Francisco : Jossey-Bass, 1981
- Dale, E. Display for Learning. New York : Dryden Press, 1954.
- David, B. Exhibiting Student Art. Art Education , 2004.
- Good, C. V. Dictionary of Education. New York : McGraw Hill, 1973.
- Grow, G. Staged Self-Directed Learning Model : SSDL Model. Adult Education Quarterly,
 1991.
- Hazelroth, S. and Moore, J. G. Spinning the Web : Creating a Structure of Collaboration
 between Schools and Museums. Art Education, 1998.
- Hmelo, C. E. Problem-Based Learning A Research Perspective on Learning
 Interaction. Mahwah New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, 2000.
- Hiemstra, R. and Burns, J. Self-Directed Learning : Present and Future. Montreal Canada, 1997.

- Kaagan, S. S. Art in Education. Principle March, 1998.
- Kerry, W. Self-Directed Learning in The Visual Arts. School of Art Curtin University of Technology, 2000.
- Knowles, M S. Self-Directed Learning : A Guide for Learners And Teacher. Chicago : Follett Publishing Company, 1975.
- Knowles, M. S. The Adult Learner : The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development. Chicago : Follett Publishing Company, 1976.
- Larisey, M. M. Student Self-Assessment : A Tool for Learning. Adult Learning, 1994.
- Louvre Museum, Online Arts Exhibition. [Online]. 2009. Available from : <http://www.louvre.fr>. [2009, January 19].
- Lowenfeld, V. Creative and Mental Growth. New York : Macmillan Publishing Co.,Inc., 1982.
- Lucy, M. G. Development of the Self-Directed Learning. Readiness Scale, 1997.
- Metropolisium Museum, Online Arts Exhibition. 2009. Available from : <http://www.metmuseum.org>. [2009, January 19].
- Mezirow, J. A Critical Theory of Adult Learning and Education. Adult Education Quarterly, 1981.
- MOMa Org the Museum of Modern Art, Online Arts Exhibition. 2009. Available from : <http://www.moma.org>. [2009, January 19].
- Newsom, B. Y. On Understanding Art Museums. Studies in Art Education , 1975.
- Olga, M. H. Complete Engagement : Embodied Response in Art Museum Education. Art Education, 2007.
- Ralph, G., Brockett, R. V., and Roger, H. Self-Direction in Adult Learning. London and New York : Routledge, 1991.
- Shoemaker, M. K. Art is a Wonderful Place to be : ESL Students as Museum Learner. Art Education March, 1998.
- Skager, R. W. Lifelong Education and Evaluation Practice. Hamburg : UNESCO Institute for Education, 1978.
- Steve, H. Download : Postcards Home Contemporary Art and Technology in the Primary school. Art and Design Education, 2005.
- Terry, Z. Museums and The Goals of Art Education. Art Education January, 1987.

Tough, A. M. The Adult's Learning Projects : A Fresh Approach to Theory and Practice in Adult Learning .Toronto : Ontario Institute for Studies in Education, 1979.

Winslow, L. L. The Integrated School Art Program.2nd. Ed. London : Mc Graw Hill, 1949.

Woollard, V. Museum and Gallery Education. London : The Stationary Office, 1999.



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก ก

หนังสือราชการที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ที่ ศธ 0512.6(2771)/1107

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

25 พฤศจิกายน 2551

เรื่อง ขออนุญาตทดลองใช้เครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 1

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวธิษาเนตร ศรีแก้ววรรณ นิสิตชั้นปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษากิจกรรมการศึกษาศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องทดลองใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม กับครูศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษา ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นางสาวธิษาเนตร ศรีแก้ววรรณ ได้ทดลองใช้เครื่องมือดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.อมรุต สุทธจิตต์)

รองคณบดี

ปฏิบัติกรแทนคณบดี

สำนักงานหลักสูตรและการสอน

โทร. 0-2218-2680-2 ต่อ 612



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สำนักงานหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร.82680-2 ต่อ 612

ที่ ศธ 0512.6(2771)/1113/1

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์ ดร.วัชรินทร์ จูฑิอติศัย

ด้วย นางสาวธิษาเนตร ศรีแก้ววรรณ นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา สาขาวิชาศิลปศึกษา อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์)
รองคณบดีด้านหลักสูตรและการสอน

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจเครื่องมือในการวิจัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจเครื่องมือการวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยมีจำนวน 5 ท่าน ดังนี้

1. รองศาสตราจารย์วุฒิ วัฒนสิน
แผนกศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
2. อาจารย์ ดร.วัชรินทร์ ฐิติอติสัย
สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชา ศิลปะ ดนตรี และ นาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์ ดร.ชนบพร วัฒนสุขชัย
สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชา ศิลปะ ดนตรี และ นาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. อาจารย์สำคัญ ทองสมัคร
โรงเรียนนาบอน สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 2
5. อาจารย์จรวาย ยะโส
โรงเรียนชุมชนบ้านนาва สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 2

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

รายชื่อโรงเรียนประถมศึกษาที่ใช้ทดลองเครื่องมือการวิจัย (Try- Out)
เป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 1 รวมทั้งหมด 25 โรงเรียน ดังนี้

1. โรงเรียนชุมชนบ้านบางจาก	อำเภอเมือง
2. โรงเรียนบ้านคันธง	อำเภอเมือง
3. โรงเรียนบ้านชะเอียน	อำเภอเมือง
4. โรงเรียนบ้านทวดทอง	อำเภอเมือง
5. โรงเรียนบ้านนาเคียน	อำเภอเมือง
6. โรงเรียนวัดดอนยาง	อำเภอเมือง
7. โรงเรียนวัดตรีเอกราม	อำเภอเมือง
8. โรงเรียนวัดทุ่งไผ่	อำเภอเมือง
9. โรงเรียนวัดนางพระยา	อำเภอเมือง
10. โรงเรียนวัดบ้านตาล	อำเภอเมือง
11. โรงเรียนวัดโบสถ์	อำเภอเมือง
12. โรงเรียนวัดพระมหาธาตุ	อำเภอเมือง
13. โรงเรียนวัดพังสิงห์	อำเภอเมือง
14. โรงเรียนวัดโพธาราม	อำเภอเมือง
15. โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง	อำเภอเมือง
16. โรงเรียนวัดโพธิ์เสด็จ	อำเภอเมือง
17. โรงเรียนวัดไพศาลสถิต	อำเภอเมือง
18. โรงเรียนวัดมหาชัยวนาราม	อำเภอเมือง
19. โรงเรียนวัดมะม่วงทอง	อำเภอเมือง
20. โรงเรียนวัดมุขธารา	อำเภอเมือง
21. โรงเรียนวัดวนาราม	อำเภอเมือง
22. โรงเรียนวัดหัวอิฐ	อำเภอเมือง
23. โรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช	อำเภอเมือง
24. โรงเรียนวัดคีรีกันท์	อำเภอลานสกา
25. โรงเรียนวัดโคกโพธิ์สถิตย์	อำเภอลานสกา

ภาคผนวก ง

รายชื่อโรงเรียนประถมศึกษาที่ใช้ในการวิจัย
เป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
จังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 2 รวมทั้งหมด 150 โรงเรียน ดังนี้

1. โรงเรียนบ้านกัลละ	อำเภอฉวาง
2. โรงเรียนบ้านคลองขัน	อำเภอฉวาง
3. โรงเรียนบ้านควน	อำเภอฉวาง
4. โรงเรียนบ้านโคกมะขาม	อำเภอฉวาง
5. โรงเรียนบ้านโคกยาง	อำเภอฉวาง
6. โรงเรียนบ้านนาเส	อำเภอฉวาง
7. โรงเรียนบ้านปราชคลองเพรง	อำเภอฉวาง
8. โรงเรียนบ้านปากน้ำ	อำเภอฉวาง
9. โรงเรียนบ้านป่าพาด	อำเภอฉวาง
10. โรงเรียนบ้านเสลาใต้	อำเภอฉวาง
11. โรงเรียนสวนอายุ	อำเภอฉวาง
12. โรงเรียนบ้านห้วยทรายขาว	อำเภอฉวาง
13. โรงเรียนบ้านห้วยปรึก	อำเภอฉวาง
14. โรงเรียนบ้านหาดทรายแก้ว	อำเภอฉวาง
15. โรงเรียนวัดควนขูง	อำเภอฉวาง
16. โรงเรียนวัดควนสะอาด	อำเภอฉวาง
17. โรงเรียนวัดควนสูง	อำเภอฉวาง
18. โรงเรียนวัดโคกหาด	อำเภอฉวาง
19. โรงเรียนนาเขลิขง	อำเภอฉวาง
20. โรงเรียนวัดมะปรางงาม	อำเภอฉวาง
21. โรงเรียนวัดวังม่วง	อำเภอฉวาง
22. โรงเรียนวัดศิลา	อำเภอฉวาง
23. โรงเรียนวัดสามัคคีอนุกุล	อำเภอฉวาง
24. โรงเรียนชุมชนบ้านปากเสียว	อำเภอพิปูน
25. โรงเรียนบ้านคู้งวังว้าว	อำเภอพิปูน
26. โรงเรียนบ้านนาเหนือ	อำเภอพิปูน

27. โรงเรียนบ้านป่ากระแนะ	อำเภอพิปูน
28. โรงเรียนบ้านวังวัว	อำเภอพิปูน
29. โรงเรียนบ้านห้วยกลาง	อำเภอพิปูน
30. โรงเรียนบ้านเหนือคลอง	อำเภอพิปูน
31. โรงเรียนวัดทุ่งนาใหม่	อำเภอพิปูน
32. โรงเรียนวัดนางเอื้อย	อำเภอพิปูน
33. โรงเรียนวัดในไร่	อำเภอพิปูน
34. โรงเรียนวัดปากจิ่ง	อำเภอพิปูน
35. โรงเรียนวัดมิ่งกลาราม	อำเภอพิปูน
36. โรงเรียนวัดยางค้อม	อำเภอพิปูน
37. โรงเรียนวัดหน้าเขา	อำเภอพิปูน
38. โรงเรียนชุมชนวัดสำโรง	อำเภอทุ่งสง
39. โรงเรียนบ้านเกาะปราง	อำเภอทุ่งสง
40. โรงเรียนบ้านเกาะขวน	อำเภอทุ่งสง
41. โรงเรียนเขาตาว	อำเภอทุ่งสง
42. โรงเรียนบ้านคลองขุด	อำเภอทุ่งสง
43. โรงเรียนบ้านชายคลอง	อำเภอทุ่งสง
44. โรงเรียนบ้านนาเกิดผล	อำเภอทุ่งสง
45. โรงเรียนบ้านนาตาเข้ยม	อำเภอทุ่งสง
46. โรงเรียนบ้านนาพรุ	อำเภอทุ่งสง
47. โรงเรียนบ้านน้ำตก	อำเภอทุ่งสง
48. โรงเรียนบ้านน้ำพุ	อำเภอทุ่งสง
49. โรงเรียนบ้านบนควน	อำเภอทุ่งสง
50. โรงเรียนวังธน	อำเภอทุ่งสง
51. โรงเรียนบ้านวังขวน	อำเภอทุ่งสง
52. โรงเรียนบ้านหนองท่อม	อำเภอทุ่งสง
53. โรงเรียนบ้านหนองปลิง	อำเภอทุ่งสง
54. โรงเรียนบ้านหน้าเขา	อำเภอทุ่งสง
55. โรงเรียนวัดกะโสม	อำเภอทุ่งสง
56. โรงเรียนวัดก้างปลา	อำเภอทุ่งสง
57. โรงเรียนวัดเขากลาย	อำเภอทุ่งสง
58. โรงเรียนวัดเขาโร	อำเภอทุ่งสง

59. โรงเรียนวัดคองคาเจริญ	อำเภอทุ่งสง
60. โรงเรียนวัดถ้ำใหญ่	อำเภอทุ่งสง
61. โรงเรียนวัดทุ่งสำน	อำเภอทุ่งสง
62. โรงเรียนวัดธรรมเผด็จ	อำเภอทุ่งสง
63. โรงเรียนวัดนิคมคีรี	อำเภอทุ่งสง
64. โรงเรียนวัดราษฎร์ประดิษฐ์	อำเภอทุ่งสง
65. โรงเรียนวัดวังขรี	อำเภอทุ่งสง
66. โรงเรียนวัดวังหีบ	อำเภอทุ่งสง
67. โรงเรียนวัดศีลาราย	อำเภอทุ่งสง
68. โรงเรียนชุมชนบ้านสี่แยก	อำเภอนาบอน
69. โรงเรียนชุมชนวัดอัมพวัน	อำเภอนาบอน
70. โรงเรียนบ้านคลองจ้ง	อำเภอนาบอน
71. โรงเรียนบ้านคลองโอม	อำเภอนาบอน
72. โรงเรียนบ้านนาบอน	อำเภอนาบอน
73. โรงเรียนบ้านนาโพธิ์	อำเภอนาบอน
74. โรงเรียนบ้านไสโป๊ะ	อำเภอนาบอน
75. โรงเรียนบ้านไสยุงปัก	อำเภอนาบอน
76. โรงเรียนบ้านหนองยาง	อำเภอนาบอน
77. โรงเรียนวัดเกาะสระ	อำเภอนาบอน
78. โรงเรียนวัดเทวสิทธิ์	อำเภอนาบอน
79. โรงเรียนวัดสุวรรณคีรี	อำเภอนาบอน
80. โรงเรียนวัดหนองดี	อำเภอนาบอน
81. โรงเรียนชุมชนบ้านหน้าเขา	อำเภอทุ่งใหญ่
82. โรงเรียนบ้านกรุงหยันใต้	อำเภอทุ่งใหญ่
83. โรงเรียนบ้านก่องาม	อำเภอทุ่งใหญ่
84. โรงเรียนบ้านควนคำภู	อำเภอทุ่งใหญ่
85. โรงเรียนบ้านควนอวดพัน	อำเภอทุ่งใหญ่
86. โรงเรียนบ้านทุ่งกรวด	อำเภอทุ่งใหญ่
87. โรงเรียนบ้านนาท่อม	อำเภอทุ่งใหญ่
88. โรงเรียนบ้านนาใหญ่	อำเภอทุ่งใหญ่
89. โรงเรียนบ้านบ่อปลา	อำเภอทุ่งใหญ่
90. โรงเรียนบ้านบางตะเกา	อำเภอทุ่งใหญ่

91. โรงเรียนบ้านบางปรน	อำเภอทุ่งใหญ่
92. โรงเรียนบ้านบางรูป	อำเภอทุ่งใหญ่
93. โรงเรียนบ้านพอโกบ	อำเภอทุ่งใหญ่
94. โรงเรียนบ้านไสใหญ่	อำเภอทุ่งใหญ่
95. โรงเรียนบ้านวังหิน	อำเภอทุ่งใหญ่
96. โรงเรียนบ้านหนองคล้า	อำเภอทุ่งใหญ่
97. โรงเรียนบ้านหนองใหญ่	อำเภอทุ่งใหญ่
98. โรงเรียนบ้านห้วยรีน	อำเภอทุ่งใหญ่
99. โรงเรียนราชเวชพิศาล	อำเภอทุ่งใหญ่
100. โรงเรียนวัดขนาน	อำเภอทุ่งใหญ่
101. โรงเรียนวัดคงคาเลียบ	อำเภอทุ่งใหญ่
102. โรงเรียนวัดคลังสินธาราราม	อำเภอทุ่งใหญ่
103. โรงเรียนวัดควน	อำเภอทุ่งใหญ่
104. โรงเรียนวัดควนสูง	อำเภอทุ่งใหญ่
105. โรงเรียนวัดควนสระบัว	อำเภอทุ่งใหญ่
106. โรงเรียนวัดท่ายาง	อำเภอทุ่งใหญ่
107. โรงเรียนวัดประดิษฐาราม	อำเภอทุ่งใหญ่
108. โรงเรียนวัดภูเขาหลัก	อำเภอทุ่งใหญ่
109. โรงเรียนวัดวิสุทธีวงศ์	อำเภอทุ่งใหญ่
110. โรงเรียนวัดเสม็ดจวน	อำเภอทุ่งใหญ่
111. โรงเรียนวัดใหม่	อำเภอทุ่งใหญ่
112. โรงเรียนบ้านเขาวง	อำเภอบางขัน
113. โรงเรียนบ้านคลองเสาเหนือ	อำเภอบางขัน
114. โรงเรียนบ้านควนประ	อำเภอบางขัน
115. โรงเรียนบ้านตำเสา	อำเภอบางขัน
116. โรงเรียนบ้านนิคมวังหิน	อำเภอบางขัน
117. โรงเรียนบ้านปากแพรก	อำเภอบางขัน
118. โรงเรียนบ้านสวน	อำเภอบางขัน
119. โรงเรียนบ้านไสเตาอ้อย	อำเภอบางขัน
120. โรงเรียนไสยาสัน	อำเภอบางขัน
121. โรงเรียนบ้านหนองเจ	อำเภอบางขัน
122. โรงเรียนวัดลำนาว	อำเภอบางขัน

123. โรงเรียนวัดวังหิน	อำเภอบางขัน
124. โรงเรียนสมสรร	อำเภอบางขัน
125. โรงเรียนบ้านเกาะขวัญ	อำเภอดำพระนรา
126. โรงเรียนบ้านทุ่งโพธิ์งาม	อำเภอดำพระนรา
127. โรงเรียนบ้านนาพา	อำเภอดำพระนรา
128. โรงเรียนบ้านปลายเพรง	อำเภอดำพระนรา
129. โรงเรียนบ้านปลายเส	อำเภอดำพระนรา
130. โรงเรียนพรูวง	อำเภอดำพระนรา
131. โรงเรียนปากแพรกกลาง	อำเภอดำพระนรา
132. โรงเรียนพรณราชลเขต	อำเภอดำพระนรา
133. โรงเรียนองค์การสวนยาง	กิ่งอำเภอช้างกลาง
134. โรงเรียนวัดหลักช้าง	กิ่งอำเภอช้างกลาง
135. โรงเรียนวัดมะนาวหวาน	กิ่งอำเภอช้างกลาง
136. โรงเรียนวัดจันดี	กิ่งอำเภอช้างกลาง
137. โรงเรียนชุมชนบ้านนาวา	กิ่งอำเภอช้างกลาง
138. โรงเรียนบ้านกุยเหนือ	กิ่งอำเภอช้างกลาง
139. โรงเรียนบ้านคลองกุย	กิ่งอำเภอช้างกลาง
140. โรงเรียนบ้านคลองงา	กิ่งอำเภอช้างกลาง
141. โรงเรียนบ้านคลองปึก	กิ่งอำเภอช้างกลาง
142. โรงเรียนคลองปึกเหนือ	กิ่งอำเภอช้างกลาง
143. โรงเรียนบ้านควนตม	กิ่งอำเภอช้างกลาง
144. โรงเรียนบ้านจันดี	กิ่งอำเภอช้างกลาง
145. โรงเรียนบ้านไทรงาม	กิ่งอำเภอช้างกลาง
146. โรงเรียนบ้านนา	กิ่งอำเภอช้างกลาง
147. โรงเรียนบ้านนาปราง	กิ่งอำเภอช้างกลาง
148. โรงเรียนหนองเตย	กิ่งอำเภอช้างกลาง
149. โรงเรียนบ้านหน้าเหมน	กิ่งอำเภอช้างกลาง
150. โรงเรียนวัดควนसान	กิ่งอำเภอช้างกลาง

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลในการวิจัย

1. อาจารย์ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ อายุ 41 ปี
อาจารย์ประจำแผนกวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
วุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาศิลปศึกษา
2. รองศาสตราจารย์กมล คงทอง อายุ 47 ปี
ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา (หอศิลป์ภาคใต้)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
วุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาศิลปศึกษา
3. นางสาวहरรรษา คำล้วน อายุ 30 ปี
เจ้าหน้าที่ประจำหอศิลป์จามจุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาทัศนศิลป์
4. นางสาวปาริษา สำฤทธิเรืองแสง อายุ 28 ปี
เจ้าหน้าที่ประจำหอศิลป์สิริกิติ์ กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาทัศนศิลป์
5. นางสาวดวงใจ พิชิตณรงค์ชัย อายุ 29 ปี
เจ้าหน้าที่ประจำหอศิลป์เจ้าฟ้า กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลป์
6. นางสาวประภัสสร สุคนธ์สังข์ อายุ 26 ปี
เจ้าหน้าที่ประจำพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาศิลปกรรม นาฏศิลป์
7. นางสาววิรยา ก้านสน อายุ 25 ปี
เจ้าหน้าที่ประจำพิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาบริหาร
8. นางอลิศรา รัศมีพงศ์ อายุ 31 ปี
ครูศิลปศึกษา โรงเรียนวัดคงคาเจริญ เขตการศึกษา 2 อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช
วุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาศิลปศึกษา ระดับชั้นที่สอน ป.1

9. นางจรววย ยะโส อายุ 55 ปี

ครูศิลปศึกษา โรงเรียนชุมชนบ้านนาวา เขตการศึกษา 2 อ.ช้างกลาง จ.นครศรีธรรมราช
วุฒิกการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาประถมศึกษา ระดับชั้นที่สอน ป.1

10. นายสำคัญ ทองสมัคร อายุ 50 ปี

ครูศิลปศึกษา โรงเรียนนาบอน เขตการศึกษา 2 อ.นาบอน จ.นครศรีธรรมราช
วุฒิกการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาศิลปศึกษา ระดับชั้นที่สอน ป.5-ป.6

11. นายสมหมาย จันทร์คง อายุ 54 ปี

ครูศิลปศึกษา โรงเรียนวัดควนสะอาด เขตการศึกษา 2 อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช
วุฒิกการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาบริหารการศึกษา ระดับชั้นที่สอน ป.1-ป.3

12. นายพิทักษ์ คงศักดิ์ อายุ 36 ปี

ครูศิลปศึกษา โรงเรียนวัดหน้าเขา เขตการศึกษา 2 อ.พิปูน จ.นครศรีธรรมราช
วุฒิกการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา ระดับชั้นที่สอน ป.1-ป.6



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ฉ
รายชื่อสถาบันที่ใช้เก็บข้อมูลในการวิจัย

1. หอศิลป์จามจุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
2. หอศิลป์สิริกิติ์ กรุงเทพมหานคร
3. หอศิลป์เจ้าฟ้า กรุงเทพมหานคร
4. หอศิลป์ภาคใต้ (สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา) จังหวัดปัตตานี
5. พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพมหานคร
6. พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ กรุงเทพมหานคร



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ช
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยสำหรับครูศิลปศึกษา

เรื่อง

การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง
ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะของครูศิลปศึกษา
เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ข้อมูลและความคิดเห็น
ของท่านที่ได้จากแบบสอบถามจะถือเป็นความลับสำหรับการนำมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อใช้ในการ
วิจัยเท่านั้น

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับการตอบแบบสอบถาม

วิทยานิพนธ์ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี

ผู้วิจัย : นางสาวชัชฌาเนตร ศรีแก้ววรรณ

คำชี้แจง

แบบสอบถามเรื่อง

การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง
ของนักเรียนประถมศึกษา

มี 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการวางแผน
2. ด้านการเตรียมงาน
3. ด้านการดำเนินการ
4. ด้านพิธีเปิดการแสดงนิทรรศการ
5. ด้านการประเมินผลการจัดนิทรรศการ
6. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

คำจำกัดความในการวิจัย

นิทรรศการศิลปะ หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะโดยการนำเอาวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อต่างๆมาผสมผสานกันเพื่อกระตุ้นความสนใจ และทำให้ผู้ดูเกิดความเข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในการริเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ด้านต่างๆด้วยตนเอง มีการพัฒนาด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านทักษะ เพื่อให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1-6

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในวงกลมที่กำหนดให้หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

โรงเรียน.....เขตการศึกษา 2

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ 21-30 ปี 31-40 ปี 41-50 ปี 51-60 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา
 - ต่ำกว่าปริญญาตรี สาขา.....
 - ปริญญาตรี สาขา.....
 - ปริญญาโท สาขา.....
 - อื่นๆ(โปรดระบุ)
4. ประสบการณ์การสอนในรายวิชาศิลปศึกษา
 - 1-5 ปี 6-10 ปี 11-15 ปี
 - 16-20 ปี 21-25 ปี 26-30 ปีขึ้นไป
5. ระดับชั้นที่สอนรายวิชาศิลปศึกษา
 - ป.1 - ป.3 ป.4 - ป.6
6. ท่านเคยมีประสบการณ์ในการจัดนิทรรศการศิลปะหรือไม่
 - ไม่เคย เคย
7. ความถี่ในการจัดนิทรรศการศิลปะภายในโรงเรียนของท่าน
 - ไม่เคยจัด 1-5 ครั้ง 6-10 ครั้ง 11-15 ครั้ง 15-20 ครั้งขึ้นไป
8. ความถี่ในการพานักเรียนออกไปเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะนอกสถานศึกษา
 - ทุกภาคการศึกษา ปีละครั้ง 2 ปีครั้ง
 - 3 ปีครั้ง 4 ปีครั้ง 5 ปีครั้งขึ้นไป
9. ท่านเคยเข้าชมนิทรรศการศิลปะจากพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์หรือไม่
 - ไม่เคย เคยประมาณ 1-5 ครั้ง
 - เคยประมาณ 6-10 ครั้ง เคยประมาณ 11-15 ครั้งขึ้นไป

**ตอนที่ 2 การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา**

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้แล้วประเมินว่าท่านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านตามความเป็นจริง โดยกำหนดค่าของคะแนนจากแบบสอบถามเป็น 5 ระดับคือ

ระดับความคิดเห็น

- | | | |
|---|---------|--------------------|
| 5 | หมายถึง | เห็นด้วยมากที่สุด |
| 4 | หมายถึง | เห็นด้วยมาก |
| 3 | หมายถึง | เห็นด้วยปานกลาง |
| 2 | หมายถึง | เห็นด้วยน้อย |
| 1 | หมายถึง | เห็นด้วยน้อยที่สุด |

ตัวอย่าง

ลำดับที่	การจัดนิทรรศการ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1	ครูศิลปะควรศึกษาความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ด้านศิลปะให้นักเรียน	✓				
2	ครูศิลปะควรศึกษาเทคนิควิธีการจัดนิทรรศการศิลปะจากแหล่งความรู้ที่มีความหลากหลาย		✓			

คำอธิบาย

จากตัวอย่างข้อที่ 1 ท่านได้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตารางระดับความคิดเห็นที่ระดับ 5 หมายความว่า ท่านมีความคิดเห็นที่ครูศิลปะควรศึกษาความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ด้านศิลปะให้นักเรียนในระดับมากที่สุด

จากตัวอย่างข้อที่ 2 ท่านได้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตารางระดับความคิดเห็นที่ระดับ 4 หมายความว่า ท่านมีความคิดเห็นที่ครูศิลปะควรศึกษาเทคนิควิธีการจัดนิทรรศการศิลปะจากแหล่งความรู้ที่มีความหลากหลายในระดับมาก

ลำดับที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1	ด้านการวางแผน					
	1.1. ครูศิลปะควรวางแผนและจัดทำโครงการนิทรรศการศิลปะเสนอผู้บริหารและฝ่ายต่างๆล่วงหน้า					
	1.2. ครูศิลปะควรร่วมกันวิเคราะห์เกี่ยวกับความเหมาะสมในด้านต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดนิทรรศการศิลปะ					
	1.3. ครูศิลปะควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดนิทรรศการศิลปะไว้อย่างชัดเจน					
	1.4. ครูศิลปะควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดนิทรรศการเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการจัดนิทรรศการศิลปะ					
	1.5. ครูศิลปะควรวางแผนขั้นตอนการดำเนินงานด้านต่างๆให้มีความเหมาะสม					
	1.6. ครูศิลปะควรวางแผนด้านกลุ่มเป้าหมายที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะล่วงหน้าเพื่อเตรียมการด้านสถานที่					
	1.7. ครูศิลปะควรวางแผนการติดต่อขอใช้สถานที่สำหรับจัดนิทรรศการศิลปะ					
	1.8. ครูศิลปะควรติดต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องล่วงหน้าเพื่อขอความร่วมมือในการจัดนิทรรศการศิลปะ					
	1.9. ครูศิลปะควรกำหนดรูปแบบด้านพื้นที่ และขนาดของนิทรรศการศิลปะให้มีความเหมาะสมทั้งทางด้านวัสดุอุปกรณ์ และจำนวนของผลงานที่จัดแสดงเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมด้านการรองรับจำนวนประชากรที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะ					
1.10. ครูศิลปะควรพิจารณาความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดนิทรรศการศิลปะ เริ่มตั้งแต่การควบคุมระยะเวลาในระหว่างดำเนินการจัด การกำหนดวันเปิดนิทรรศการ ตลอดจนการกำหนดระยะเวลาในการเปิดให้เข้าชมนิทรรศการศิลปะ						

ลำดับที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
2	ด้านการเตรียมงาน					
	2.1. ครูศิลปะควรรวบรวมผลงานศิลปะที่จะใช้ในการจัดนิทรรศการศิลปะให้เพียงพอและเหมาะสมต่อลักษณะพื้นที่					
	2.2. ครูศิลปะควรแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านต่างๆอย่างชัดเจนเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินงาน					
	2.3. ครูศิลปะควรกำหนดค่าใช้จ่ายในแต่ละส่วนของการดำเนินการอย่างชัดเจนและมีความเหมาะสม					
	2.4. ครูศิลปะควรจัดหาสื่อประเภทต่างๆให้มีความเหมาะสมกับรูปแบบของการจัดนิทรรศการศิลปะ					
	2.5. ครูศิลปะควรออกแบบแผนผังด้านพื้นที่สำหรับการจัดวางสื่อที่ใช้ในการแสดงนิทรรศการศิลปะ					
	2.6. ครูศิลปะควรสำรวจและจัดเตรียมด้านสถานที่ให้มีความพร้อมต่อการจัดวางสื่อ การจัดวางอุปกรณ์ และการจัดวางผลงานศิลปะประเภทต่างๆ					
	2.7. ครูศิลปะควรจัดทำป้ายประกาศหรือป้ายบอกทิศทางสำหรับนำไปติดตั้งในบริเวณที่จัดแสดงนิทรรศการศิลปะ					
	2.8. ครูศิลปะควรกำหนดรูปแบบกิจกรรมเสริมระหว่างการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะเพื่อสร้างความน่าสนใจแก่ผู้เข้าชม					
	2.9. ครูศิลปะควรกำหนดรูปแบบการประเมินผลการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับผู้เข้าชม เช่น แบบสอบถามหรือแบบประเมิน					
2.10. ครูศิลปะควรเตรียมการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าเพื่อแจ้งรายละเอียดในด้านต่างๆแก่กลุ่มเป้าหมาย เช่น การประกาศทางวิทยุโรงเรียน วิทยุชุมชน หรือ การแจกแผ่นพับ						

ลำดับที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
3	ด้านการดำเนินการ					
	3.1. ครูศิลปะควรจัดวางผลงานศิลปะประเภทต่างๆให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่โดยเน้นความคล่องตัว ความเชื่อมโยงของเนื้อหา และความต่อเนื่องของการเรียนรู้ในการเข้าชมของกลุ่มเป้าหมาย					
	3.2. ครูศิลปะควรจัดแสงสว่างอย่างพอเพียงและเน้นบางจุดที่สำคัญเพื่อให้มีความเหมาะสมด้านการมองเห็น					
	3.3. ครูศิลปะควรจัดสถานที่โดยรวมให้มีอากาศถ่ายเทได้อย่างสะดวก					
	3.4. ครูศิลปะควรจัดสถานที่สำหรับการเปิดนิทรรศการศิลปะที่ง่ายต่อการมองเห็นและการเข้าถึง รวมทั้งสามารถรองรับจำนวนผู้เข้าชมได้อย่างเหมาะสม					
	3.5. ครูศิลปะควรนำป้ายประกาศที่เตรียมไว้ไปติดตั้งในจุดต่างๆเพื่อประชาสัมพันธ์หรือบอกทิศทางประกอบกับการแจกใบปลิวเพื่อเชิญชวนกลุ่มเป้าหมายให้มาเยี่ยมชมนิทรรศการศิลปะ					
	3.6. ครูศิลปะควรจัดสถานที่สำหรับการทำกิจกรรมเสริมเพื่อให้นักเรียนสามารถทดลองหรือเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง					
	3.7. ครูศิลปะควรจัดทำป้ายคำบรรยายประกอบผลงานศิลปะแต่ละประเภทเพื่อเป็นข้อมูลความรู้แก่นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องนิทรรศการศิลปะ					
	3.8. ครูศิลปะควรจัดทำสูจิบัตรเพื่อบอกรายละเอียดของการจัดนิทรรศการศิลปะและสรุปประเด็นเนื้อหาที่จัดแสดงในแต่ละจุดเพื่อให้นักเรียนและผู้เข้าชมสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ และเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆได้ดียิ่งขึ้น					
	3.9. ครูศิลปะควรจัดทำแบบประเมินสำหรับนักเรียน และสำหรับผู้ที่มีความสนใจเข้าชมนิทรรศการศิลปะ					
3.10. ครูศิลปะควรตกแต่งสถานที่โดยรวมให้มีความสวยงามและน่าสนใจเพื่อดึงดูดความสนใจผู้เข้าชม						

ลำดับที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
4	ด้านพิธีเปิดการแสดงนิทรรศการ					
	4.1. ครูศิลปะควรจัดให้นักเรียนและผู้เข้าชมนิทรรศการศิลปะร่วมลงชื่อที่ฝ่ายทะเบียนก่อนการเข้าชมเพื่อเป็นการบันทึกจำนวนผู้เข้าชม					
	4.2. ครูศิลปะควรจัดเจ้าหน้าที่เพื่อให้บริการในด้านต่างๆในบริเวณสถานที่จัด เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชม					
	4.3. ครูศิลปะควรจัดพิธีกรเพื่อทำหน้าที่ในการกล่าวเปิดงานและบอกรายละเอียดในด้านต่างๆ เช่น วัตถุประสงค์ของการจัด ความจำเป็นของการจัด จำนวนของผลงาน และกิจกรรมเสริมต่างๆ ฯลฯ					
	4.4. ครูศิลปะควรเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาเป็นประธานในการตัดริบบิ้นเพื่อเปิดนิทรรศการศิลปะอย่างเป็นทางการ					
	4.5. ครูศิลปะควรจัดบริการผู้นำชมระหว่างชมผลงานศิลปะเพื่อทำหน้าที่ในการให้คำอธิบายความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะประเภทต่างๆแก่ผู้เข้าชม					
	4.6. ครูศิลปะควรจัดบริการด้านเครื่องดื่มหรืออาหารว่างแก่ผู้ที่เข้าชมนิทรรศการศิลปะตามความเหมาะสม					
	4.7. ครูศิลปะควรจัดให้มีการบรรยายทางวิชาการจาก ศิลปินหรือครูศิลปะ เพื่อเป็นประโยชน์ในการขยายมุมมองการเรียนรู้ศิลปะให้มีความรู้เพิ่มขึ้น					
	4.8. ครูศิลปะควรจัดกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ เช่น การสาธิตกระบวนการสร้างงานศิลปะจากครูศิลปะ หรือศิลปินรับเชิญ ฯลฯ					
	4.9. ครูศิลปะควรจัดให้นักเรียนและผู้เข้าชมนิทรรศการศิลปะร่วมแสดงความคิดเห็นหรือเขียนคำติชมในด้านต่างๆลงในสมุดเยี่ยม					
4.10. ครูศิลปะควรแจกสูจิบัตรแก่นักเรียนและผู้เข้าชม เพื่อเป็นการให้ความรู้และบอกรายละเอียดในด้านต่างๆ						

ลำดับที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
5	ด้านการประเมินผลการจัดนิทรรศการศิลปะ					
	5.1. ครูศิลปะควรแจกแบบประเมินแก่นักเรียนและผู้ที่สนใจเข้าชม นิทรรศการศิลปะเพื่อเป็นใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์และสรุปผล					
	5.2. ครูศิลปะควรแจกสมุดบันทึกการเรียนรู้ศิลปะแก่นักเรียนทุกคน เพื่อติดตามผลการเรียนรู้ด้วยตนเองหลังจากเข้าชมนิทรรศการศิลปะ ไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล					
	5.3. ครูศิลปะควรซักถามความคิดเห็น คำติชม และความพึงพอใจ ของผู้เข้าชมที่ได้จากการซักถามไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล					
	5.4. ครูศิลปะควรรวบรวมข้อคิดเห็นและคำติชมของผู้เข้าชมจาก สมุดเยี่ยมชมไปทำการวิเคราะห์และสรุปผล					
	5.5. ครูศิลปะควรรวบรวมข้อมูลที่ได้จากทุกแหล่งมาทำการ วิเคราะห์และสรุปผลเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประชุมสรุปผลการจัด นิทรรศการศิลปะ					
	5.6. ครูศิลปะควรจัดการประชุมคณะผู้จัดเพื่ออภิปรายและสรุปผล ด้านต่างๆร่วมกัน					
	5.7. ครูศิลปะควรเปิดโอกาสให้คณะผู้จัดชี้แจงเกี่ยวกับปัญหาและ อุปสรรคด้านต่างๆในการจัดนิทรรศการศิลปะ					
	5.8. ครูศิลปะควรนำข้อมูลที่ได้จากการประชุมของคณะผู้จัดไปทำ การวิเคราะห์และสรุปผล เพื่อเก็บเป็นข้อมูลสำหรับการนำไป ปรับปรุงการจัดนิทรรศการศิลปะในครั้งต่อไป					
	5.9. ครูศิลปะควรแจกแบบประเมินการจัดนิทรรศการศิลปะแก่คณะ ผู้จัดทุกคนเพื่อประเมินความคิดเห็นด้านต่างๆในการจัดนิทรรศการ ศิลปะ					
5.10. ครูศิลปะควรรวบรวมแบบประเมินจากคณะผู้จัด ไปทำการ วิเคราะห์และสรุปผลเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดนิทรรศการ ศิลปะครั้งต่อไป						

ลำดับที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
6	<p>ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน</p> <p>6.1. ด้านความรู้</p> <p>6.1.1. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความเป็นมา รูปแบบ และเทคนิคการสร้างผลงานศิลปะเพิ่มมากขึ้น</p>					
	6.1.2. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของ ผลงานศิลปะแต่ละประเภทเพิ่มมากขึ้น					
	6.1.3. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจด้านวัสดุ อุปกรณ์ และ ขั้นตอนการสร้างผลงานศิลปะแต่ละประเภทเพิ่มมากขึ้น					
	6.1.4. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการค้นคว้า ความรู้จากกิจกรรมนิทรรศการศิลปะเพิ่มมากขึ้น					
	6.1.5. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวและ เนื้อหาในผลงานศิลปะเพิ่มมากขึ้น					
	<p>6.2. ด้านทัศนคติ</p> <p>6.2.1. การจัดนิทรรศการศิลปะส่งเสริมให้นักเรียนสามารถ เรียนรู้ศิลปะได้ด้วยตนเอง</p>					
	6.2.2. การจัดนิทรรศการศิลปะเป็นประโยชน์ต่อ พัฒนาการการเรียนรู้ด้านศิลปะของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง					
	6.2.3. การจัดนิทรรศการศิลปะส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิด สร้างสรรค์และมีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะใน รูปแบบของตนเองได้					
	6.2.4. การจัดนิทรรศการศิลปะสามารถสร้างเสริมประสบการณ์สุนทรียะแก่นักเรียนได้ในทุกระดับชั้น					
	6.2.5. การจัดนิทรรศการศิลปะปลูกฝังให้นักเรียนมีทักษะใน การเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อจะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษา ต่อไปในอนาคต					

ลำดับที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	6.3. ด้านทักษะ					
	6.3.1. นักเรียนมีทักษะด้านการเก็บรายละเอียดเกี่ยวกับความรู้ต่างๆจากการเข้าชมนิทรรศการศิลปะด้วยตนเองได้					
	6.3.2. นักเรียนมีทักษะในการใช้ประสาทสัมผัสด้านต่างๆต่อผลงานศิลปะ เช่น การมอง การสัมผัส ฯลฯ					
	6.3.3. นักเรียนมีทักษะด้านการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากสิ่งที่ได้เรียนรู้และสนใจศึกษาเฉพาะด้าน					
	6.3.4. นักเรียนมีทักษะด้านการเชื่อมโยงการเรียนรู้จากการเข้าชมนิทรรศการศิลปะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับบทเรียนได้					
	6.3.5. นักเรียนมีทักษะด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มมากขึ้น และสามารถนำไปใช้ศึกษาเรียนรู้ในกลุ่มวิชาต่างๆได้					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

คำชี้แจง ท่านมีข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในด้านต่างๆต่อไปนี้
อย่างไร โปรดกรอกข้อความเพื่อแสดงความคิดเห็นของท่านตามความเป็นจริง

1. ด้านการวางแผน

.....

.....

.....

2. ด้านการเตรียมงาน

.....

.....

.....

3. ด้านการดำเนินการ

.....

.....

.....

4. ด้านพิธีเปิดการแสดงนิทรรศการ

.....

.....

.....

5. ด้านการประเมินผลการจัดนิทรรศการ

.....

.....

.....

6. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน ท่านมีความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะในด้านต่างๆต่อไปนี้อย่างไร

6.1. ด้านความรู้

.....

.....

.....

6.2. ด้านทัศนคติ

.....

.....

.....

6.3. ด้านทักษะ

.....

.....

.....

กราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยสำหรับผู้เชี่ยวชาญ

เรื่อง

การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง
ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็น และเทคนิควิธีการจัดนิทรรศการศิลปะของผู้เชี่ยวชาญ แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถือเป็นความลับซึ่งผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้ในการวิจัยเท่านั้น

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับการตอบแบบสัมภาษณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี

ผู้วิจัย : นางสาวธิษานทร ศรีแก้ววรรณ

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เรื่อง

การศึกษาการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเอง
ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริม
การเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 6 ข้อ ดังนี้

1. ความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบัน
2. รูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของเยาวชนไทยในปัจจุบัน
3. แนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา
4. สิ่งที่ควรเน้นมากที่สุดในการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา
5. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะ
6. แนวทางแก้ไขสำหรับครูศิลปศึกษาที่ไม่สามารถจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนได้

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

คำจำกัดความในการวิจัย

นิทรรศการศิลปะ หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะโดยการนำเอาวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อต่างๆมาผสมผสานกันเพื่อกระตุ้นความสนใจ และทำให้ผู้ดูเกิดความเข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในการริเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ด้านต่างๆด้วยตนเอง มีการพัฒนาความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านทักษะ เพื่อให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1-6

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ○ หน้าข้อความหรือกรอกข้อความในช่องว่างที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

ชื่อ.....นามสกุล.....

สถานที่ทำงาน.....

อำเภอ.....จังหวัด.....โทร.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลาเริ่มต้น.....น. ถึงเวลา.....น.

1. เพศ ○ ชาย ○ หญิง

2. อายุ ○ 20-25 ปี ระบุ.....ปี ○ 26-30 ปี ระบุ.....ปี

 ○ 31-40 ปี ระบุ.....ปี ○ 41-50 ปี ระบุ.....ปี

 ○ 51-60 ปี ระบุ.....ปี ○ 60ปีขึ้นไป ระบุ.....ปี

3. วุฒิการศึกษา

 ○ ต่ำกว่าปริญญาตรี สาขา..... ○ ปริญญาตรี สาขา.....

 ○ ปริญญาโท สาขา..... ○ อื่นๆโปรดระบุ.....

4. อาชีพ.....

5. ประสบการณ์การทำงาน ○ 1-5 ปี ○ 6-10 ปี ○ 11-15 ปี

 ○ 16-20 ปี ○ 21-25 ปี ○ 26-30 ปีขึ้นไป

**ตอนที่ 2 การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียน
ระดับประถมศึกษา**

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นที่มีต่อการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา

1. ความสำคัญของการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในปัจจุบัน
2. การจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของเยาวชนไทยในปัจจุบัน
3. แนวทางการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษา
4. สิ่งที่ควรเน้นในการจัดนิทรรศการศิลปะสำหรับนักเรียนวัยประถมศึกษา
5. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดนิทรรศการศิลปะ
6. แนวทางแก้ไขสำหรับครูศิลปศึกษาที่ไม่สามารถจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนได้

**ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษา**

คำชี้แจง โปรดแสดงข้อเสนอแนะในการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนวัยประถมศึกษา

ท่านมีข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะในปัจจุบันอย่างไร เพื่อเป็นส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคต ?

.....

กราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์

ภาคผนวก ข

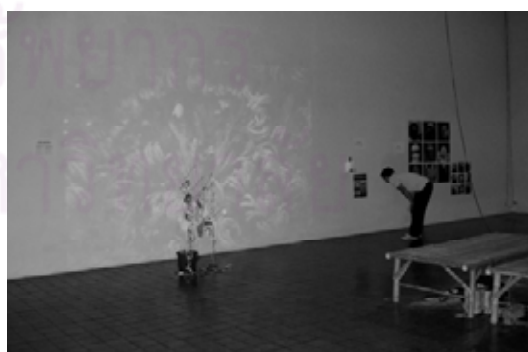
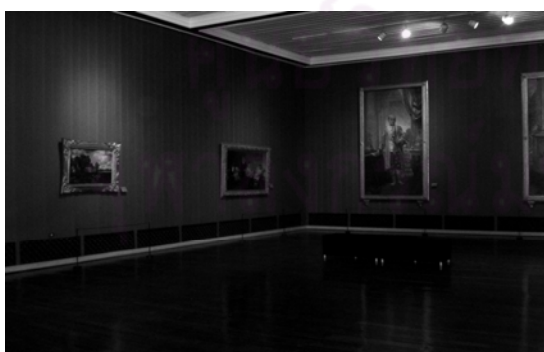
1. ภาพบรรยากาศการจัดนิทรรศการ ณ หอศิลป์งามจური



2. ภาพบรรยากาศการจัดนิทรรศการศิลปะ ณ หอศิลป์สิริกิตต์



3. ภาพบรรยากาศการจัดนิทรรศการศิลปะ ณ หอศิลป์เจ้าฟ้า



4. ภาพบรรยากาศการจัดนิทรรศการศิลปะ ณ หอศิลป์กรุงเทพมหานคร



5. ภาพบรรยากาศการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อเยาวชน ณ หอศิลป์ภาคใต้



6. ภาพบรรยากาศการจัดนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้ ณ พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ



ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวธิษานนทร ศรีแก้ววรรณ เกิดเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน ที่อำเภอช้างกลาง จังหวัด นครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนชุมชนบ้านนาวา และสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาภาคใต้ จังหวัด นครศรีธรรมราช จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี วิชาเอกศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี สำเร็จการศึกษาในปี 2548 และได้ เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และ นาฏศิลป์ ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2549



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย